

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๑๑

สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. มัคคสังยุต

อริยชาวรรคที่ ๑

อริยชาสูตร

ว่าด้วยอริยชา และวิชาเป็นหัวหน้าแห่งอกุศลและกุศล

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-

* เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า .

[๒] ดูภิกษุทั้งหลาย อริยชาเป็นหัวหน้าในการยังอกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิดร่วมกับความไม่ละอายบาป ความไม่สะดุ้งกลัวบาป ความเห็นผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ไม่รู้แจ้ง ประกอบด้วยอริยชา ความดำริผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นผิด เจริญผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริผิด การงานผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้เจริญผิด การเลียงชีพผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานผิด พยายามผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้เลียงชีพผิด ระลึกผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามผิด ตั้งใจผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ระลึกผิด .

[๓] ดูภิกษุทั้งหลาย ส่วนวิชา เป็นหัวหน้าในการยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิดร่วมกับความละอายบาป ความสะดุ้งกลัวบาป ความเห็นชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้รู้แจ้ง ประกอบด้วยวิชา ความดำริชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นชอบ เจริญชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริชอบ การงานชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เจริญชอบ การเลียงชีพชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานชอบ พยายามชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เลียงชีพชอบ ระลึกชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามชอบ ตั้งใจชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้ระลึกชอบ แล .

จบ สูตรที่ ๑

อัปทมนสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวคักกะชีลสระ ในแคว้นสักกะของชาวคากกะทั้งหลาย ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์ เทียบนะ พระเจ้าข้า .

[๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูอานนท์ เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น ก็ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ดูอานนท์ อันภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๖] ดูอานนท์ ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญสัมมาสังกัปปะ . . . สัมมาวาจา . . . สัมมากัมมันตะ . . . สัมมาอาชีวะ . . . สัมมาวายามะ . . . สัมมาสติ . . . สัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูอานนท์ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

[๗] ดูอานนท์ ขอว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายแม่นนี้ ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีโรคเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโรค ผู้มีโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูอานนท์ ขอว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล .

จบ สูตรที่ ๒

สาริปตตสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๘] สาวัตถีนิทาน ครั้นนั้น ท่านพระสาริปตฺรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

เทียวนะ พระเจ้าข้า .

[๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถูกละ ถูกละ สารีบุตร ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๐] ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรสารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

[๑๑] ดูกรสารีบุตร ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหม-
* จรรย์ทั้งสิ้น นั้นพึงทราบโดยปริยายแม้ว่า ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้ชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัส อุปายาสเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัส อุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกรสารีบุตร ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล .

จบ สูตรที่ ๓

พรหมมณสูตร

อริยมรรคเรียกชื่อได้ ๓ อย่าง

[๑๒] สāvātthīnān . ครั้นนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสāvātthī ได้เห็นชาณฺสโสณฺโพรหมณออกจากพระนครสāvātthī ด้วยรถเทียมด้วยม้าขาวล้วน ได้ยินว่า ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว ด้ามประดักขาว รมขาว ผ้าโพกขาว ผ่านุงขาว รองเท้าขาว พัดวาลวิชนีที่ด้ามพดักขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พูดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูปของยานประเสริฐหนอ ดังนี้ .

[๑๓] ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวบิณฑบาตในพระนครสāvātthīแล้ว เวลาปัจฉิมกลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ของประทานพระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสāvātthī ข้าพระองค์เห็นชาณฺสโสณฺโพรหมณออกจากพระนครสāvātthī ด้วยรถเทียมด้วยม้าขาวล้วน ได้ยินว่า ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว ด้ามประดักขาว รมขาว ผ้าโพกขาว ผ่านุงขาว รองเท้าขาว พัดวาลวิชนีที่ด้ามพดักขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พูดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูปของยานประเสริฐหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์อาจทรงบัญญัติยานอันประเสริฐในธรรมวินัยนี้ได้ไหมหนอ?

[๑๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ อาจบัญญัติได้ คำว่ายานอันประเสริฐเป็นชื่อของอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รถพิชยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง .

[๑๕] ดูกรอานนท์ สัมมาทิฐิบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด .

[๑๖] ดูกรอานนท์ สัมมาสังกัปปะบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด .

[๑๗] ดูกรอานนท์ สัมมาวาจาที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด .

[๑๘] ดูกรอานนท์ สัมมากัมมันตะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด .

[๑๙] ดูกรอานนท์ สัมมาอาชีวะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด .

[๒๐] ดูกรอานนท์ สัมมาวายามะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด .

[๒๑] ดูกรอานนท์ สัมมาสติที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด .

[๒๒] ดูกรอานนท์ สัมมาสมาธิที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด .

[๒๓] ดูกรอานนท์ ข้อว่า ยานอันประเสริฐ เป็นชื่อของอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รถพิชยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง นั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
พระผู้มีพระภาคผู้สุตตะศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๒๔] อริยมรรคญาณนั้นมีธรรม คือ ศรัทธากับปัญญาเป็นเอก มีศรัทธา
เป็นทพ มีhiriเป็นงอน มีใจเป็นเชือกชัก มีสติเป็นสารลึงผู้ควบคุม
รถนี้มีศีลเป็นเครื่องประดับ มีญาณเป็นเพลลา มีความเพียรเป็นล้อ
มือเบกขากับสมาธิเป็นทพ ความไม่ย่อภาคได้เป็นประทุน กุลบุตร
ใดมีความไม่พยาบาท ความไม่เบียดเบียน และวิเวกเป็นอาวุธ
มีความอดทนเป็นเกราะหนึ่ง กุลบุตรนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความเกษม
จากโยคะ พรหมยานอันยอดเยี่ยมนี้ เกิดแล้วในตนของบุคคล
เหล่าใด บุคคลเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์ ย่อมออกไปจากโลกโดย
ความแน่ใจว่า มีชัยชนะโดยแท้ .

จบ สูตรที่ ๔

กัมมัตถิยสูตร

ประพจน์พรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้ทุกข์

[๒๕] สาวัตถินิทาน . ครั้นนั้นแล ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส พวกอัญญเดียรถียปริพาชก ถ้ามหากษัตริย์
อย่างนี้ว่า ดูกุมารทั้งหลาย พวกท่านอยู่ประพจน์พรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อประโยชน์
อะไร? พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว จึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น
อย่างนี้ว่า ดูกุมารทั้งหลาย พวกเราอยู่ประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนด
รู้ทุกข์ พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พยากรณ์อย่างนี้ ชื่อว่ากล่าวตามพระดำรัสที่พระผู้มี
พระภาคตรัสไว้แล้ว ไม่กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้ง
การคล้อยตามวาทีที่ถูกใดๆ จะ ไม่ฟังถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้ละหรือ .

[๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุมารทั้งหลาย ช่างเถิด พวกเธอถูกถามอย่างนั้น
แล้ว พยากรณ์อย่างนั้น ชื่อว่ากล่าวตามคำที่เรากล่าวไว้แล้ว ไม่กล่าวตู่เราด้วยคำไม่จริง พยากรณ์
ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทีที่ถูกใดๆ จะ ไม่ถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้
เพราะพวกเธออยู่ประพจน์พรหมจรรย์ในเรา เพื่อกำหนดรู้ทุกข์ .

[๒๗] ดูกุมารทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถียปริพาชก พึงถามพวกเธออย่างนี้ว่า
ดูกุมารทั้งหลาย ก็หนทางมีอยู่หรือ ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมิใช่หรือ? พวกเธอถูกถาม
อย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกุมารทั้งหลาย
หนทางมีอยู่ ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมิใช่ .

[๒๘] ดูกุมารทั้งหลาย ก็หนทางเป็นไฉน ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์เป็นไฉน .
อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นแล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เป็นหนทาง นี่เป็น
ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้น ดูกุมารทั้งหลาย พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พึงพยากรณ์แก่
พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ .

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยพรหมจรรย์และที่สุดพรหมจรรย์

[๒๙] สาวัตถินิทาน . ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน ที่สุดแห่ง
พรหมจรรย์เป็นไฉน?

[๓๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุมาร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมา
ทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เป็นพรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ
นี่เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ .

จบ สูตรที่ ๖

ภิกขุสูตรที่ ๒

ความกัจจราคะ เป็นชื่อนิพพานธาตุ

[๓๑] สาวัตถินิทาน . ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ความกัจจราคะ ความกัจจโทสะ ความกัจจโมหะ ดังนี้ คำว่า
ความกัจจราคะ ความกัจจโทสะ ความกัจจโมหะ นี่เป็นชื่อแห่งอะไรหนอ? พระผู้มีพระภาค
ตรัสตอบว่า ดูกุมาร คำว่า ความกัจจราคะ ความกัจจโทสะ ความกัจจโมหะ นี่เป็นชื่อ
แห่งนิพพานธาตุ เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่าธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ .

ความสิ้นราคะ ชื่อว่าอมตะ

[๓๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
แต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อมตะๆ ดังนี้ อมตะเป็นไหน? ทางที่จะให้ถึงอมตะเป็นไหน?

พ. ดุริยภิกษุ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่าอมตะ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่าทางที่จะให้ถึง
อมตะ .

จบ สูตรที่ ๗

วิภังคสูตร

อริยมรรค ๘

[๓๓] สāvātthīnāna . พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดง จักจำแนกอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง
อริยมรรคนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุพวกนั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย กอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? คือ
สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ .

[๓๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาทิฐิเป็นไหน? ความรู้ในทุกๆ ในทุกขสมุทัย
ในทุกขนิโรธ ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ .

[๓๕] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสังกัปปะเป็นไหน? ความดำริในการออกจากกาม
ความดำรินอก ไม่พยาบาท ความดำรินอก ไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่าสัมมาสังกัปปะ .

[๓๖] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาวาจาเป็นไหน? เจตนาเครื่องงดเว้นจากพูดเท็จ
พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา .

[๓๗] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมากัมมันตะเป็นไหน? เจตนาเครื่องงดเว้นจากปาณา-
*ติบาต อทินนาทาน จากอพรหมจรรย์ นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ .

[๓๘] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการ
เลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จชีวิตอยู่ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ .

[๓๙] ดุริยภิกษุทั้งหลาย สัมมาวายามะเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังฉันทะ
ให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามก
ที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด
บังเกิดขึ้น พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่พินเพื่อน
เพิ่มพูน ไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ .

[๔๐] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสติเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึง
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
เนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย นี้
เรียกว่า สัมมาสติ .

[๔๑] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม
สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ เรอบรรลุตติย-

*ฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตก
วิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วย
นามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มี
อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เรอบรรลุตตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์
และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ .

จบ สูตรที่ ๘

สกสูตร

มรรคภาวนาที่ตั้งไว้ผิดและตั้งไว้ถูก

[๔๒] สāvātthīnāna . ดุริยภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเตี้ยข้าวสาลี หรือเตี้ยข้าว
ยวะทีบคคตตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อยเลือด
ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเตี้ยบคคตตั้งไว้ผิด ฉันทกิตติ ภิกษุเหล่านั้นแล
ก็ฉันทกิตติเหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็น
ที่ตั้งไว้ผิด ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ผิด ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะ
ความเห็นตั้งไว้ผิด .

[๔๓] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเตี้ยข้าวสาลี หรือเตี้ยข้าวยวะทีบคคตตั้ง
ไว้ถูก มือหรือเท้าเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อยเลือด ข้อนี้เป็นฐานะที่มี
ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเตี้ยบคคตตั้งไว้ถูก ฉันทกิตติ ภิกษุเหล่านั้นแล ก็ฉันทกิตติเหมือนกัน
จักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการ
เจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความเห็นตั้งไว้ถูก .

[๔๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุจักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพาน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูกอย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุจักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้
ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๙

นันทียสูตร

ธรรม ๘ ประการ เป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน

[๔๕] สāvātthīnāna . ครั้นนั้นแล นันทียปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ธรรมเท่าไรหนอแล
ที่บุคคลเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องหน้า มินิพพาน
เป็นที่สุด?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูก่อนนันทียะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องหน้า มินิพพานเป็นที่สุด ธรรม ๘ ประการ
เป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูก่อนนันทียะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องหน้า มินิพพานเป็นที่สุด .

[๔๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นันทียปริพาชกได้กราบทูล พระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของ
พระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย
เปรียบเหมือนบุคคลหลายนายของทีคว่า เปิดช่องที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ใน
ที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรม
และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกถึงสรณะ
จนตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อริขขาวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อริขชาสูตร ๒. อุปีตตสูตร ๓. สาริปตตสูตร ๔. พรหมณสูตร ๕. กัมมัต-
*ถียสูตร ๖. ภิกขุสูตรที่ ๑๗. ภิกขุสูตรที่ ๒๘. วิภังคสูตร ๙. สกสูตร ๑๐. นันทียสูตร

วิหารวรรคที่ ๒

วิหารสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัจฉิจัยแห่งเวทนา

[๔๗] สāvātthīnāna . พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย
เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ตลอดถึงเดือน ไครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาต
ไปให้รูปเดียว ภิกษุทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ในกึ่งเดือนนี้ไม่มีใครเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปถวายรูปเดียว .

[๔๘] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไปถึงเดือนนั้นแล้ว
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรม
อันใด เราอยู่แล้วโดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ช้อย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมี เพราะความ
เห็นผิดเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะความดำริผิดเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะ
ความดำริชอบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะเจราผัดเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะเจราชอบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะ
การงานผิดเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะการงานชอบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะเลียงชีพผิดเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะ
เลียงชีพชอบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะพยายามผิดเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะพยายามชอบเป็นปัจฉิจัยบ้าง
เพราะความระลึกผิดเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะความระลึกชอบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะความตั้งใจผิดเป็น
ปัจฉิจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะฉันทะเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะวิตกเป็นปัจฉิจัย
บ้าง เพราะสัญญาเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะฉันท-
*วิตกและสัญญาสงบเป็นปัจฉิจัยบ้าง เพราะมีความพยายามเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะ
นั้นแล้วเป็นปัจฉิจัยบ้าง .

จบ สูตรที่ ๑

วิหารสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัจฉิจัยแห่งเวทนา

[๔๙] สāvātthīnāna . พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า เราปรารถนาจะหลีกเร้น
อยู่ตลอด ๓ เดือน ไครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปให้รูปเดียว ภิกษุ
ทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วใน ๓ เดือนนี้ ไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปถวายรูปเดียว .

[๕๐] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไป ๓ เดือนนั้นแล้ว
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรม
อันใด เราอยู่แล้วโดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ช้อย่างนี้ว่า เวณาย่อมมีเพราะความเห็น
ผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะความเห็นสงบชอบเป็นปัจจัยบ้าง ฯลฯ เพราะความตั้งใจผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความ
ตั้งใจผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบสงบเป็น
ปัจจัยบ้าง เพราะจิตเป็นปัจจัยบ้าง เพราะจิตสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะจิตกเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะจิตกสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะ
ฉันทวิตรกและสัญญายังไม่สงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตรกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะ
มีความพยายามเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะนั้นแล้วเป็นปัจจัยบ้าง .

จบ สุตที่ ๒

เสขสูตร

องค์คุณ ๘ ของพระเสขะ

[๕๑] สāvātthīnān . ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระเสขะๆ ดังนี้
ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? จึงจะชื่อว่า เป็นพระเสขะ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยสัมมาทิฐิอันเป็นของพระเสขะ ฯลฯ ประกอบด้วยสัมมาสมาธิอัน
เป็นของพระเสขะ ดูกรภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล จึงจะชื่อว่า เป็นพระเสขะ .

จบ สุตที่ ๓

อุปปาตสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะการปรากฏแห่งพระตถาคต

[๕๒] สāvātthīnān . ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันต-
* สัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๘ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิด
ขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า .

จบ สุตที่ ๔

อุปปาตสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะพระวินัยของพระสุต

[๕๓] สāvātthīnān . ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุต ธรรม ๘ ประการ
เป็นไฉน คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล อัน
บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุต .

จบ สุตที่ ๕

ปริสฺสทิสฺสสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมเกิดเพราะความปรากฏแห่งพระตถาคต

[๕๔] สāvātthīnān . ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสฺสทิสฺสผอง ไม่มี
กิเลสเครื่องยั่ววน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏ
แห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสฺสทิสฺสผอง ไม่มีกิเลสเครื่องยั่ววน
ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันต-
* สัมมาสัมพุทธเจ้า .

จบ สุตที่ ๖

ปริสฺสทิสฺสสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมบริสฺสทิสฺสเพราะวินัยของพระสุต

[๕๕] สāvātthīnān . ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสฺสทิสฺสผอง ไม่มี
กิเลสเครื่องยั่ววน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของ
พระสุต ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสฺสทิสฺสผอง ไม่มีกิเลสเครื่องยั่ววน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิด
ย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุต .

จบ สุตที่ ๗

กุกกุฏารามสูตรที่ ๑

มีฉนมารค ว่าด้วยอพรหมจรรย์

[๕๖] ข้าพเจ้าได้สดับแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะอยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้นครปาฏลิบุตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ได้ปราศรัยกับท่าน
พระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์เป็นไหน
หนอ? ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม
ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์เป็นไหนหนอ?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ?

อา. มิจฉามรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ มิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ มิจฉาสมาธิ นี้แล
เป็นอพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยพรหมจรรย์

[๕๓] ปาฐลิตตนิทาน. ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์
เป็นไหนหนอ? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไหน?

อา. ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้
หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไหนหนอ? ที่สุดของ
พรหมจรรย์เป็นไหน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็น
พรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ โสสะ โมหะ นี่เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๙

กุกกุฏารามสูตรที่ ๓

ว่าด้วยพรหมจรรย์และพรหมจรรย์

[๕๔] ปาฐลิตตนิทาน. ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์
เป็นไหนหนอ? พรหมจรรย์เป็นไหน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไหน?

อา. ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้
หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไหนหนอ? พรหมจรรย์
เป็นไหน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไหน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แล
เป็นพรหมจรรย์ บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เรียกว่าเป็นพรหมจรรย์
ความสิ้นราคะ โสสะ โมหะ นี่เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ วิหารวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิหารสูตรที่ ๑๒. วิหารสูตรที่ ๒๓. เสขสูตร ๔. อุปปาตสูตรที่ ๑
๔. อุปปาตสูตรที่ ๒๖. ปริสฺสทิสฺสสูตรที่ ๑๗. ปริสฺสทิสฺสสูตรที่ ๒๘. กุกกุฏารามสูตรที่ ๑
๙. กุกกุฏารามสูตรที่ ๒๑๐. กุกกุฏารามสูตรที่ ๓

มิจฉัตตวรรคที่ ๓

มิจฉัตตสูตร

ความเห็นผิด-ความเห็นถูก

[๕๕] สวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงมิจฉัตตะ (ความผิด) และ
สัมมัตตะ (ความถูก) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉัตตะเป็นไหน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด
นี้เรียกว่า มิจฉัตตะ.

[๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมัตตะเป็นไหน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจ
ชอบ นี้เรียกว่า สัมมัตตะ.

จบ สูตรที่ ๑

อกุศลธรรมสูตร

อกุศลธรรม-กุศลธรรม

[๖๒] สวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอกุศลธรรมและกุศลธรรมแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อกุศลธรรมเป็นไหน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจ
ผิด นี้เรียกว่า อกุศลธรรม.

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุศลธรรมเป็นไหน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจ
ชอบ นี้เรียกว่า กุศลธรรม.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

จบ สูตรที่ ๒

ปฏิบัติสูตรที่ ๑

มิจฉาปฏิบัติ-สัมมาปฏิบัติ

[๖๕] สāvātthīnāna. ดุรริกษทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติและสัมมาปฏิบัติ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๖๖] ดุรริกษทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี่เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ .

[๖๗] ดุรริกษทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี่เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ .

จบ สูตรที่ ๓

ปฏิบัติสูตรที่ ๒

ว่าด้วยญายธรรม

[๖๘] สāvātthīnāna. ดุรริกษทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิบัติของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ฟังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นเหตุ ก็มิจฉาปฏิบัติเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี่เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ ดุรริกษทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิบัติของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ฟังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นเหตุ .

[๖๙] ดุรริกษทั้งหลาย เราสรรเสริญสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมฟังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นเหตุ ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี่เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ ดุรริกษทั้งหลาย เราสรรเสริญสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมฟังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นเหตุ .

จบ สูตรที่ ๔

อัสสปริสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอัสตบรุษ-สัตบรุษ

[๗๐] สāvātthīnāna. ดุรริกษทั้งหลาย เราจักแสดงอัสตบรุษและสัตบรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๗๑] ดุรริกษทั้งหลาย ก็อัสตบรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นผิด ดำริผิด เจริญผิด ทำการงานผิด เลี้ยงชีพผิด พยายามผิด ระลึกผิด ตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า อัสตบรุษ .

[๗๒] ดุรริกษทั้งหลาย ก็สัตบรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ดำริชอบ เจริญชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบรุษ .

จบ สูตรที่ ๕

อัสสปริสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอัสตบรุษและสัตบรุษที่ยิ่งกว่า

[๗๓] สāvātthīnāna. ดุรริกษทั้งหลาย เราจักแสดงอัสตบรุษและอัสตบรุษที่ยิ่งกว่าอัสตบรุษ แก่เธอทั้งหลาย จักแสดงสัตบรุษและสัตบรุษผู้ยิ่งกว่าสัตบรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๗๔] ดุรริกษทั้งหลาย ก็อัสตบรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด บุคคลเหล่านี้เรียกว่า อัสตบรุษ .

[๗๕] ดุรริกษทั้งหลาย ก็อัสตบรุษผู้ยิ่งกว่าอัสตบรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด รู้ผิด พ้นผิด บุคคลนี้เรียกว่า อัสตบรุษผู้ยิ่งกว่าอัสตบรุษ .

[๗๖] ดุรริกษทั้งหลาย ก็สัตบรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบรุษ .

[๗๗] ดุรริกษทั้งหลาย ก็สัตบรุษผู้ยิ่งกว่าสัตบรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ ตั้งใจชอบ รู้ชอบ พ้นชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบรุษผู้ยิ่งกว่าสัตบรุษ .

จบ สูตรที่ ๖

กัมมสูตร

ธรรมเครื่องรองรับจิต

[๗๘] สāvātthīnāna. ดุรริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉนฺได จิตกัฉนฺนํนํเหมือนกัน ไม่มีเครื่อง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
รองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก .

[๓๙] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเครื่องรองรับจิต อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ นี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เป็นเครื่องรองรับจิต .

[๔๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย
ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉะนั้น จิตก็ฉะนั้นเหมือนกัน ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อม
กลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก .

จบ สูตรที่ ๗

สมาธิสูตร

ว่าด้วยสัมมาสมาธิอันประเสริฐ

[๔๑] สāvātthī ทาน . ดูกุริยกษทั้งหลาย เราจักแสดงสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อม
ทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่องประกอบแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๔๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่อง
ประกอบเป็นไฉน? คือความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ .

[๔๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย ความที่จิตมีอารมณ์เป็นอันเดียว ความที่จิตมีเครื่องประกอบ
ด้วยองค์ ๗ ประการเหล่านั้นนี้ เรียกว่าสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุบ้าง พร้อมทั้ง
เครื่องประกอบบ้าง .

จบ สูตรที่ ๘

เวทนาสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อกำหนดรู้เวทนา

[๔๔] สāvātthī ทาน . ดูกุริยกษทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน?
คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ เวทนา ๓ ประการนี้แล .

[๔๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่
กำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ เห็นชอบ
ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓
ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๙

อุตตยสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อละกามคุณ ๕

[๔๖] สāvātthī ทาน . ครั้นนั้น ท่านพระอุตตยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้า
พระองค์หลักออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า กามคุณ ๕ พระผู้มีพระภาค
ตรัสไว้แล้ว กามคุณ ๕ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วเป็นไฉนหนอ?

[๔๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดิละๆ อุตตยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้ เรากล่าวไว้แล้ว
กามคุณ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปที่พึงรู้แจ้งได้ด้วยจักขุ นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ เป็นที่
น่ารัก ยั่ววน ขวนให้กำหนด เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู . . . กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก . . . รสที่พึงรู้แจ้ง
ด้วยลิ้น . . . โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ เป็นที่น่ารัก ยั่ววน
ขวนให้กำหนด ดูกุโรตตยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้แล้ว .

[๔๘] ดูกุโรตตยะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละกามคุณ
๕ เหล่านี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ เห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจ
ชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละกามคุณ ๕ เหล่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มัจฉัตตวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มัจฉัตตสูตร ๒. อกุศลธรรมสูตร ๓. ปฏิปทาสูตรที่ ๑๔. ปฏิปทาสูตรที่ ๒
๔. อสัปปริสสูตรที่ ๑๖. อสัปปริสสูตรที่ ๒๗. กุมภสูตร ๘. สมาธิสูตร
๙. เวทนาสูตร ๑๐. อุตตยสูตร .

ปฏิบัติตวรรคที่ ๔

ปฏิบัติตสูตร

ว่าด้วยมิจฉาปฏิบัติ-สัมมาปฏิบัติ

[๔๙] สāvātthī ทาน . ดูกุริยกษทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติ และสัมมาปฏิบัติ
แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๕๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นผิด ฯลฯ ความ
ตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ .

[๕๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ .

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิบัติในสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ปฏิบัติผิด-ปฏิบัติชอบ

[๙๒] สāvātthīnīทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้ปฏิบัติผิด และบุคคล
ผู้ปฏิบัติชอบ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๙๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติผิดเป็นไหน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น
ผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติผิด .

[๙๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติชอบเป็นไหน? บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติชอบ .

จบ สูตรที่ ๒

วิริยสูตร

ผลของผู้พลาดและผู้ปรารถนารอริยมรรค

[๙๕] สāvātthīnīทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคล
เหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ให้เกิด
ความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนาแล้ว
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมให้เกิดความสิ้นทุกข์โดยชอบ .

[๙๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? คือ ความ
เห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
พลาดแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ให้เกิดความสิ้นทุกข์
โดยชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนาแล้ว อริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมให้เกิดความสิ้นทุกข์โดยชอบ .

จบ สูตรที่ ๓

ปารสูตร

ธรรมเป็นเครื่องให้ถึงฝั่ง (นิพพาน)

[๙๗] สāvātthīnīทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง (นิพพาน) จากที่มีไชฝั่ง (วัฏฏะ) ธรรม ๘ ประการ
เป็นไหน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ ธรรม ๘ ประการนี้แล ที่บุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไชฝั่ง .

พระผู้มีพระภาคผู้สุตตะศาสดา ครั้นตรัสไวยาकरणภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์
ต่อไปอีกว่า

[๙๘] ในพวกมนุษย์ คนที่ถึงฝั่งมีจำนวนน้อย แต่หมู่สัตว์นอกนี้ ย่อม
วิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง ส่วนชนเหล่าใดประพฤติดำเนินในธรรมที่พระผู้มี
พระภาคตรัสดีแล้ว ชนเหล่านั้นข้ามบ่วงมฤตยูซึ่งแสนยากที่จะข้ามไปถึง
ฝั่งได้ บัณฑิตพึงละธรรมฝ่ายต่ำเสียเจริญธรรมฝ่ายขาว ออกจากความ
อวลัย อาศัยธรรมอันไม่มีความอวลัยแล้ว พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มี
กิเลสเป็นเครื่องกังวล ปรารถนาความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก
บัณฑิตพึงยังตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต ชนเหล่าใดอบรม
จิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุให้ตรัสรู้ ไม่ถือมั่น ยินดีแล้วในความ
สลัดความถือมั่น ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง
ปรินิพพานแล้วในโลกนี้ .

จบ สูตรที่ ๔

สามัญญสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสามัญญะและสามัญญผล

[๙๙] สāvātthīnīทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ (ความเป็นสมณะ)
และสามัญญผล (ผลแห่งความเป็นสมณะ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๑๐๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไหน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ .

[๑๐๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญผลเป็นไหน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล
อนาคามีผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า สามัญญผล .

จบ สูตรที่ ๕

สามัญญสูตรที่ ๒

ว่าด้วยสามัญญะและประโยชน์แห่งสามัญญะ

[๑๐๒] สāvātthīnīทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ และประโยชน์แห่ง
สามัญญะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๑๐๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไหน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ .

[๑๐๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งสามัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความ
สิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งสามัญญะ .

จบ สูตรที่ ๖

พรหมัญญสูตรที่ ๑

ความเป็นพรหมและเป็นพรหมมัญญผล

[๑๐๕] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกษทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ (ความเป็นพรหม)
และพรหมมัญญผล (ผลแห่งความเป็นพรหม) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๑๐๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็พรหมมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมมัญญะ .

[๑๐๗] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็พรหมมัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล
อนาคามีผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า พรหมมัญญผล .

จบ สูตรที่ ๗

พรหมัญญสูตรที่ ๒

ความเป็นพรหมและประโยชน์แห่งความเป็นพรหม

[๑๐๘] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกษทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ และประโยชน์
แห่งพรหมมัญญะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๑๐๙] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็พรหมมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมมัญญะ .

[๑๑๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมมัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ
ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมมัญญะ .

จบ สูตรที่ ๘

พรหมจริยสูตรที่ ๑

พรหมจริยและผลแห่งพรหมจริย

[๑๑๑] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกษทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจริย และผลแห่งพรหม
จริย แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๑๑๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็พรหมจริยเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจริย .

[๑๑๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ผลแห่งพรหมจริยเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล
สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า ผลแห่งพรหมจริย .

จบ สูตรที่ ๙

พรหมจริยสูตรที่ ๒

พรหมจริยและประโยชน์แห่งพรหมจริย

[๑๑๔] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกษทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจริย และประโยชน์
แห่งพรหมจริย แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น .

[๑๑๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็พรหมจริยเป็นไฉน . อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจริย .

[๑๑๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมจริยเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ
ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมจริย .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปฏิปัตติวารคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิปัตติสูตร ๒. ปฏิป็นนสูตร ๓. วิรทสูตร ๔. ปารสูตร
๕. สามัญญสูตรที่ ๑ ๖. สามัญญสูตรที่ ๒ ๗. พรหมมัญญสูตรที่ ๑ ๘. พรหมมัญญ
สูตรที่ ๒ ๙. พรหมจริยสูตรที่ ๑ ๑๐. พรหมจริยสูตรที่ ๒

อัญญตติยวรรคที่ ๕

วิราคสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการะ

[๑๑๗] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกษทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังถามเธอ
ทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจริย ในพระสมณโคตม
เพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟังชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจริยในพระผู้มีพระภาคเพื่อ
สํารอการะ .

[๑๑๘] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังถามเธอทั้งหลายอย่าง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
นี้ว่า ดุรพมียอายุทั้งหลาย ก็ทางมียอายุหรือ? ข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการกะมียอายุหรือ? เธอทั้งหลาย
ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ดุรพมียอายุ
ทั้งหลาย ทางมียอายุ ข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการกะมียอายุ .

[๑๑๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไหน? ข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการกะ เป็นไหน?
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี่เป็นทาง นี้
เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสํารอการกะ ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่
พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ .

จบ สูตรที่ ๑

สังโยชนสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละสังโยชน

[๑๒๐] สวัตถินิทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถียปริพาชก พึงถาม
เธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดุรพมียอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติ พรหมจรรย์ในพระสมณ-
*โคตมเพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถียปริพาชก
เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดุรพมียอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อละสังโยชน .

จบ สูตรที่ ๒

อนุสยสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อถอนอนุสย

[๑๒๑] . . . ดุรพมียอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อถอนอนุสย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อัทธานสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏ

[๑๒๒] . . . ดุรพมียอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏอันยืดยาว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อาสวสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อสิ้นอาสวะ

[๑๒๓] . . . ดุรพมียอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

วิชชาวิมุตติสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อให้แจ้งซึ่งวิชาและวิมุตติผล

[๑๒๔] . . . ดุรพมียอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อกะทำให้แจ้งซึ่งผลแห่งวิชา และวิมุตติผล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

ญาณทัสสนสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อญาณทัสสนะ

[๑๒๕] . . . ดุรพมียอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อญาณทัสสนะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อนุปาทาปรินิพพานสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน

[๑๒๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถียปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้
ว่า ดุรพมียอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคตม เพื่อประโยชน์
อะไร เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า
ดุรพมียอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่ออนุปาทาปรินิพพาน .

[๑๒๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรถียปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้
ว่า ดุรพมียอายุทั้งหลาย ก็ทางมียอายุหรือ? ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานมียอายุหรือ? เธอ
ทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดุรพมียอายุ
ทั้งหลาย ทางมียอายุ ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานมียอายุ .

[๑๒๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไหน? ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานเป็น
ไหน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ
นี้เป็นข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึง
ชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ .

จบ สูตรที่ ๘

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จบ อัญญุตตถียวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิราคสูตร ๒. สังโยชนสูตร ๓. อนุสยสูตร ๔. อัฏฐานสูตร ๕. อาสวสูตร
๖. วิชชาวิมุตติสูตร ๗. ญาณทัสสนสูตร ๘. อนุปาทาปรินิพพานสูตร

สุริยเปยบาลที่ ๖

กัลยาณเมตตสูตรที่ ๑

มิตรดีเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๒๙] สāvātthīนันทน . ดูกุรุษทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้นเป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของกุรุษ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกุรุษทั้งหลาย อันกุรุษผู้มีมิตรดี ฟังหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๓๐] ดูกุรุษทั้งหลาย ก็กุรุษผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุรุษทั้งหลาย กุรุษในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรุษทั้งหลาย กุรุษผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๑

ศีลสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๑] สāvātthīนันทน . ดูกุรุษทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของกุรุษ คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกุรุษทั้งหลาย อันกุรุษผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ฟังหวังข้อนี้ได้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๒] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อิตตสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๓] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งตน (ความถึงพร้อมแห่งจิต) ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๑

ทัญญูสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๔] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๕] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๖] สāvātthīนันทน . ดูกุรุษทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของกุรุษ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกุรุษทั้งหลาย อันกุรุษผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฟังหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๓๗] ดูกุรุษทั้งหลาย ก็กุรุษผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไร? กุรุษในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
การสละ ดุกริกษทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตรสูตรที่ ๒

มิตรดีเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๘] สāvātthīnīhan . ดุกริกษทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดุกริกษทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๓๙] ดุกริกษทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ดุกริกษทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

ศีลสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๐] สāvātthīnīhan . ดุกริกษทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๑] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อตตสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๒] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๒

ทัญญูสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๓] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๔] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๕] สāvātthīnīhan . ดุกริกษทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดุกริกษทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๔๖] ดุกริกษทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ดุกริกษทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ สิริยเปยยาที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้

๑. กัลยาณเมตตสูตรที่ ๑	๒. สิลสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. จันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ติฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณเมตตสูตรที่ ๒
๙. สิลสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. จันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ติฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

เอกธัมมเปยยาลที่ ๗

กัลยาณเมตตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรมือุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๓] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมือุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ดุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๔๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

สิลสัมปทาสูตรที่ ๑

สิลสัมปทามือุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๕] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมือุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

จันทสัมปทาสูตรที่ ๑

จันทสัมปทามือุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๖] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งจันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อตตสัมปทามือุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๗] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ติฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑

ติฏฐิสัมปทามือุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๘] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปมาทสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทมือุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๙] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการมือุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๐] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมือุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๕๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
อาตยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดย
แยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๖] สาวตถิณีทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความ
เกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี
พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๕๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
อย่างไรเล่า? ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่การจัดราคะเป็น
ที่สุด มีอันก่การจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่การจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอัน
ก่การจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่การจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่การจัดโมหะเป็นที่สุด ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

ศีลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๘] สาวตถิณีทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิด
ขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๙] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อิตตสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๐] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๒

ทัญญูสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๑] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๒] . . . คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๓] สาวตถิณีทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความ
เกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการ
กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดุกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดย
แยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้แจ้งซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๖๔] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อม
เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
อย่างไรเล่า? ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่การจัดราคะเป็น
ที่สุด มีอันก่การจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่การจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอัน
ก่การจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่การจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่การจัดโมหะเป็นที่สุด ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ เอกธัมมเปยยาลที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

๑. กัลยาณเมตตสูตรที่ ๑	๒. สิลสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. จันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณเมตตสูตรที่ ๒
๙. สิลสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. จันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

นาหันทเอกัมมเปยยาละที่ ๘

กัลยาณเมตตสูตรที่ ๑

กัลยาณเมตตเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๕] สวาทถีนีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นมิตรดีเลย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดีพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๖๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ซิลสัมปทาสูตรที่ ๑

ซิลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๗] สวาทถีนีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

จันทสัมปทาสูตรที่ ๑

จันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๘] . . . เหมือนความถึงพร้อมแห่งจันทะเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๙] . . . เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑

ทิฏฐิสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๐] . . . เหมือนความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

อัปปมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๑] . . . เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๒] สวาทถีนีทาน. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๗๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
วิราคะ อาคัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ใน
ใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๓๔] สāvātthīnīทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง
หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดุกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มี
มิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๑๓๕] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอัน
ก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะ
เป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๘

สีลสัมปทาสูตรที่ ๒

สีลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๓๖] สāvātthīnīทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง
หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๓๗] . . . เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อิตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๓๘] . . . เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๒

ทัญญูสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๓๙] . . . เหมือนความถึงพร้อมแห่งทัญญูเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

อัปปมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๔๐] . . . เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๔๑] สāvātthīnīทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง
หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจ
โดยแยบคายเลย ดุกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึง
หวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ .

[๑๔๒] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อม
เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่าง
ไรเล่า? ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด
มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่าจัดราคะ
เป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึง
พร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
จบ นาคคณิกวรรคปิฎกที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในปิฎกนี้ คือ

๑. กัลยาณเมตตสูตรที่ ๑	๒. สิลลัมปทาสูตรที่ ๑
๓. จันทัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อิตถัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ติฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณเมตตสูตรที่ ๒
๙. สิลลัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. จันทัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อิตถัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ติฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

กัจจกปิฎกที่ ๙

กัจจกปาจิณนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน

เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

[๑๘๓] สวรรตถินทาน. ดูกุริกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ก็กษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๘๔] ดูกุริกษุทั้งหลาย ก็กษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกุริกษุทั้งหลาย กษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิปฏิบัติอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในกระแส ฯลฯ ย่อมเจริญสมาธิสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในกระแส ดูกุริกษุทั้งหลาย กษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯ

จบ สูตรที่ ๑

ยมนาปาจิณนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

[๑๘๕] สวรรตถินทาน. ดูกุริกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ก็กษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวตปาจิณนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวตไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

[๑๘๖] สวรรตถินทาน. ดูกุริกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวตไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ก็กษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรวฏปาจิณนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวฏไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

[๑๘๗] สวรรตถินทาน. ดูกุริกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวฏไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ก็กษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มหิปปาจิณนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหิไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

[๑๘๘] สวรรตถินทาน. ดูกุริกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหิไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ก็กษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปาจิณนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน

เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

[๑๘๙] สวรรตถินทาน. ดูกุริกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวต แม่น้ำสรวฏ แม่น้ำมหิทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงเป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โนมไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน .

วาระแห่งคังคาเปยบาลที่เขียนไว้โดยย่อ พึงให้พิสดารในเปยบาล .

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการอาศัยวิเวก (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตรแรกอุปมา
ด้วยแม่น้ำไหลไปสูทิศปรายจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสูสมุทร .

คังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคังคาไหลไปสูทิศปรายจีน

[๑๙๙] สวรรตถินทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคังคาไหลไปสูทิศปรายจีน หลังไป
ทิศปรายจีน บำไปสูทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โนมไปสูนิพพาน
โอนไปสูนิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๐๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โนม
ไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ
มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ
สัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด
ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โนมไปสูนิพพาน โอนไปสู
นิพพาน .

จบ สูตรที่ ๑

ยมนาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสูทิศปรายจีน

[๒๐๑] สวรรตถินทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสูทิศปรายจีน หลังไป
สูทิศปรายจีน บำไปสูทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . .
ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปรายจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสูทิศปรายจีน

[๒๐๒] สวรรตถินทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสูทิศปรายจีน หลังไป
สูทิศปรายจีน บำไปสูทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . .
ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรวฏปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวฏไหลไปสูทิศปรายจีน

[๒๐๓] สวรรตถินทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวฏไหลไปสูทิศปรายจีน หลังไป
ทิศปรายจีน บำไปสูทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉน
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มहींปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहींไหลไปสูทิศปรายจีน

[๒๐๔] สวรรตถินทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहींไหลไปสูทิศปรายจีน หลังไป
ทิศปรายจีน บำไปสูทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉน
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคยอมน้อมไปสูนิพพาน เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสูทิศปรายจีน

[๒๐๕] สวรรตถินทาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคังคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวฏ แม่น้ำมहीं ทั้งหมดนั้นไหลไปสูทิศปรายจีน
หลังไปสูทิศปรายจีน บำไปสูทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ . . . ฉนนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

คังคาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคังคาไหลไปสูสมุทร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๒๐๖] สāvātthīnītaṇa . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำในใจ ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน จันนั้นเหมือนกัน .

[๒๐๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

จบ สูตรที่ ๓

ยมนาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร

[๒๐๘] สāvātthīnītaṇa . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำในใจ ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อจิรวตัสสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวติไหลไปสู่สมุทร

[๒๐๙] สāvātthīnītaṇa . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวติไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำในใจ ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

สรภูสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๐] สāvātthīnītaṇa . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำในใจ ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มนัสสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहिไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๑] สāvātthīnītaṇa . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहिไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำในใจ ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๒] สāvātthīnītaṇa . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี่ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวติ แม่น้ำสรภู แม่น้ำมहि ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำในใจ ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน จันนั้นเหมือนกัน .

[๒๑๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่าจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่าจัดโมหะเป็นที่สุด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการก่าจัดราคะ (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปรายจัน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร .

คังคาปาจินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน

[๒๑๔] สāvātthīnītaṇa . ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไป

[๒๑๕] ดุรภิกษทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดุรภิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ดุรภิกษทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๒๒๓] สāvattihīna. ดูกิริยาทั้งหลาย แม่น้ำมุนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บำไปสู่สมุทร แม่น้ำใน ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวตัสสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวตไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๔] สāvattihīna. ดูกิริยาทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวตไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บำไปสู่สมุทร แม่น้ำใน ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรภูสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๕] สāvattihīna. ดูกิริยาทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บำไปสู่สมุทร แม่น้ำใน ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มหีสสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีสไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๖] สāvattihīna. ดูกิริยาทั้งหลาย แม่น้ำมหีสไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บำไปสู่สมุทร แม่น้ำใน ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนมหานทีไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๗] สāvattihīna. ดูกิริยาทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำมุนา แม่น้ำอจิรวต แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหีส ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บำไปสู่สมุทร แม่น้ำใน ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๒๘] ดูกิริยาทั้งหลาย ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกิริยาทั้งหลาย ภิคุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิอันหยังลงสู่มตตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยังลงสู่มตตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด ดูกิริยาทั้งหลาย ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยการหยังลงสู่มตตะ รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราย ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร .

คังคาปราจินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราย

[๒๒๙] สāvattihīna. ดูกิริยาทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราย หลังไปสู่ทิศปราย บำไปสู่ทิศปราย แม่น้ำใน ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๓๐] ดูกิริยาทั้งหลาย ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกิริยาทั้งหลาย ภิคุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิอันโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกิริยาทั้งหลาย ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

จบ สูตรที่ ๑

ยมุนาปราจินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมุนาไหลไปสู่ทิศปราย

[๒๓๑] สāvattihīna. ดูกิริยาทั้งหลาย แม่น้ำมุนาไหลไปสู่ทิศปราย หลังไปสู่ทิศปราย บำไปสู่ทิศปราย แม่น้ำใน ภิคุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . .

จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

อจิรวดีปราจีนนินนสตร

[๒๓๒] สาวตถินทาน. ดกรภิกษทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่อิตทปราชิน หลัง

จบ สตรีที่ ๓

สรภปราจีนนินนสูตร

[๒๓๓] สาวัดถินทาน . ดกรภิกษทั้งหลาย แม่น้ำสรภไหลไปสัทธิตปราชิน หลัไป

จบ สตรีที่ ๔

ยมรรค ฯลฯ เหมือน

บ่าไปสัทธิศปราชิน แม่จันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . .

มหานครที่ปราจีน

๓๕] สวรรค์นิทาน . ๑๗

ทป.ราจีน มาไปสท์ทป.ราจีน แม้อันใด ก็เกษมเมื่อเจริญธรรมบรรดาอันประกอบด้วยของ

[๒๓๖] จดหมายเหตุ

จบ สตรีที่ ๖

เรียนมรรค ฯลฯ เหมือน

ปลัดสมุทร แม่น้ำฉางเจียง ถูกขโมยเนื้อจิวเอ๋อริมนรธาอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้

[๒๓๘] จกรภิกขุ

จบ สตรีที่ ๗

เรียนมรรค ฯลฯ เหมือน

ปัสสมทร แม้นันใจ ศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จ. สมุทรปราการ จบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จ. สมุทรปราการ จบการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จ. สมุทรปราการ

[illegible]

Page 25

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

อจิรวดีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๐] สารีตถินิทาน . ดูกฤกษทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรภสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๑] สารีตถินิทาน . ดูกฤกษทั้งหลาย แม่น้ำสรภไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มหีสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีสไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๒] สารีตถินิทาน . ดูกฤกษทั้งหลาย แม่น้ำมหีสไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีปราชินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมไปสู่निพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปราชิน

[๒๔๓] สารีตถินิทาน . ดูกฤกษทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภ แม่น้ำมหีสทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด กฤกษเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ย่อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๔๔] ดูกฤกษทั้งหลาย กฤกษเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้ย่อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกฤกษทั้งหลาย กฤกษในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันยอมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันยอมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกฤกษทั้งหลาย กฤกษเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ย่อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยการยอมไปสู่นิพพาน รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตร แรกอุปมาด้วย แม่น้ำใหญ่ไปสู่ทิศปราชิน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำใหญ่ไปสู่สมุทร ฯ

อัปปมาทวรรคที่ ๑๐

ตถาคตสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมไปในการสละ

[๒๔๕] สารีตถินิทาน . ดูกฤกษทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากกว่านี้ มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี มีสัญญาก็มีไซ้ ไม่มีสัญญาก็มีไซ้ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่า เป็นผู้เลศกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉนใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่านั้น ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาณเป็น มูล รวมลงในความไม่ประมาณ ความไม่ประมาณ บัณฑิตกล่าวว่า เลศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉนนั้นเหมือนกัน ดูกฤกษทั้งหลาย อันกฤกษผู้ไม่ประมาณแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๒๔๖] ดูกฤกษทั้งหลาย กฤกษผู้ไม่ประมาณ ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? กฤกษในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ ย่อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ ย่อมไปในการสละ ดูกฤกษทั้งหลาย กฤกษผู้ไม่ประมาณ ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

(อีก ๓ สูตรข้างหน้า พึงให้พิสดารอย่างนี้)

ตถาคตสูตรที่ ๒

ผู้เจริญอริยมรรคมีการกำจัดราคะเป็นที่สุด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๒๕๕] สāvattinihan. ดุรภิกษุทั้งหลาย กลอนแห่งเรือนยอดอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ไปสู่ยอด น้อมไปสู่ยอด ประชุมเข้าที่ยอด ยอดแห่งเรือนยอดนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาท เป็นมูล . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

มูลคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่ราก

[๒๕๖] สāvattinihan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่รากชนิดใดชนิดหนึ่ง ไม่กลิ่น-

* พัก บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่รากเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

สารคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่แก่น

[๒๕๗] สāvattinihan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์

แดง บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่แก่นเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

ปุปผคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่ดอก

[๒๕๘] สāvattinihan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่ดอกชนิดใดชนิดหนึ่ง มล

บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่ดอกเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

กฏฐาชาสูตร

ว่าด้วยพระราชาผู้เลิศ

[๒๕๙] สāvattinihan. ดุรภิกษุทั้งหลาย พระราชาน้อย (ชั้นต่ำ) เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นผู้ตามเสด็จพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าพระ-

* ราชาน้อยเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาท เป็นมูล . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จันทิมสูตร

ว่าด้วยพระจันทร์

[๒๖๐] สāvattinihan. ดุรภิกษุทั้งหลาย แสงสว่างแห่งดวงดาวชนิดใดชนิดหนึ่ง

ทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แสงสว่างของพระจันทร์ แสงสว่างของพระจันทร์ บัณฑิต กล่าวว่าเลิศกว่าแสงสว่างของดวงดาวเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

สุริยสูตร

ว่าด้วยพระอาทิตย์

[๒๖๑] สāvattinihan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ในสหสมัยท้องฟ้าบริสุทธิ์ ปราศจากเมฆ

พระอาทิตย์ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ย่อมส่องแสงและแผ่แสงไพโรจน์ กำจัดความมืดอันมีอยู่ในอากาศ ทั่วไป แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล . . . ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

วัตถสูตร

ว่าด้วยผ้า

[๒๖๒] สāvattinihan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ผ้าที่ทอดด้วยด้ายชนิดใดชนิดหนึ่ง ผ้าของ

ชาวากสี บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าผ้าที่ทอดด้วยด้ายเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิต กล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ดุรภิกษุทั้งหลาย อภิสิกขุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๒๖๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย

องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม

เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๓
จบ อัปปมาทวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑๒. ตถาคตสูตรที่ ๒๓. ตถาคตสูตรที่ ๓๔. ตถาคตสูตร
ที่ ๔๕. ปทสูตร ๖. ภูฏสูตร ๗. มุลคันธสูตร ๘. สารคันธสูตร ๙. ปุพผคันธสูตร
๑๐. ภูฏราชาสูตร ๑๑. จันทิมสูตร ๑๒. สุริยสูตร ๑๓. วัตถสูตร

फलरूपवर्गक ११

फलरूपสูตรที่ ๑

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคน้อมไปในการสละ

[๒๖๔] สารีตถิกนิทาน . ดูกุริกะทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่าง
หนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การ
งานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๖๕] ดูกุริกะทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุริกะ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ดูกุริกะทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

फलरूपสูตรที่ ๒

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคมีการกำจัดราคะ

[๒๖๖] สารีตถิกนิทาน . ดูกุริกะทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่าง
หนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การ
งานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๖๗] ดูกุริกะทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุริกะ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะ
เป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มี
อันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกุริกะทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ใน
ศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๒

फलरूपสูตรที่ ๓

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคอันหยั่งลงสู่มตตะ

[๒๖๘] สารีตถิกนิทาน . ดูกุริกะทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่าง
หนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การ
งานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๖๙] ดูกุริกะทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุริกะทั้ง-
*หลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่มตตะ มีมตตะเป็นเบื้องหน้า มีมตตะ
เป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิอันหยั่งลงสู่มตตะ มีมตตะเป็นเบื้องหน้า มีมตตะเป็นที่สุด
ดูกุริกะทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๓

फलरूपสูตรที่ ๔

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๒๓๐] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่พึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๓๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๔

พืชมสูตร

พืชมอาศัยแผ่นดินผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

[๒๓๒] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย พืชคามและกุตคามชนิดใดชนิดหนึ่งนั้น ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พืชคามและกุตคาม ทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน จึงถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พืชคามและกุตคามเหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โตในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๓๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงถึงความเจริญงอกงามใหญ่โตในธรรมทั้งหลาย? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในกระแส ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในกระแส ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โตในธรรมทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๕

นาคสูตร

นาคอาศัยขุณเฑาะผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

[๒๓๔] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุณเฑาะชื่อหิมวันต์ มีกายเต็บโต มีกำลัง ครั้นมีกายเต็บโต มีกำลังที่ขุณเฑาะนั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้นย่อมถึงความโตใหญ่ทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความโตใหญ่ใหญ่โตในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๓๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ย่อมถึงความโตใหญ่ใหญ่โตในธรรมทั้งหลาย? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในกระแส ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในกระแส ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความโตใหญ่ใหญ่โตในธรรมทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๖

รุกขสูตร

ต้นไม้มลลงทางที่โตน ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

[๒๓๖] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้น้อมไปสู่ทิศปรายจัน โนมไปสู่ทิศปรายจัน โอนไปสู่ทิศปรายจัน ต้นไม้นั้นเมื่อถูกตัดรากเสียแล้ว จักล้มลงทางทิศที่มันน้อม โนมไปสู่ทิศปรายจัน โอนไปสู่ทิศปรายจัน? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๓๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในกระแส ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
อาตัยยิวก อาตัยยิราคะ อาตัยยนิโร น้อมไปในการสละ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้
น้อมไปสู่นิพพาน น้อมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

จบ สูตรที่ ๓

กัมภสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมระบายนอกอุทธรธรรม

[๒๓๘] สารีตถินิทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย หมอที่คิดว่ายอมทำให้น้ำไหลออกอย่างเดียว
ไม่ทำให้กลับไหลเข้า แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมระบายนอกอุทธรธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมา
ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน .

[๒๓๙] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก
ซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมระบายนอกอุทธรธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่
ให้กลับคืนมาได้? ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาตัยยิวก
อาตัยยิราคะ อาตัยยนิโร น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาตัยยิวก อาตัยย
ิราคะ อาตัยยนิโร น้อมไปในการสละ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมระบายนอกอุทธรธรรมอัน
ลามกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้ .

จบ สูตรที่ ๔

สกกสูตร

ทิฐิที่ตั้งไว้ชอบย่อมทำลายอริชชา

[๒๔๐] สารีตถินิทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย เตื่อยข้าวสาลีหรือเตื่อยข้าวยະ ตั้งไว้
เหมาะ มือหรือเท้าเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนนี้เป็นฐานะที่
มิได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเตื่อยตั้งไว้เหมาะ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักทำ
ลายอริชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน เพราะทิฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรค-
* กาวนตั้งไว้ชอบ ข้อนนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะทิฐิที่ตั้งไว้ชอบ .

[๒๔๑] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยอมทำลายอริชชา ย่อมยังวิชชาให้เกิด ย่อมทำ
นิพพานให้แจ้ง เพราะทิฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคกาวนาที่ตั้งไว้ชอบอย่างไร ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาตัยยิวก อาตัยยิราคะ อาตัยยนิโร น้อมไป
ในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาตัยยิวก อาตัยยิราคะ อาตัยยนิโร น้อมไป
ในการสละ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอมทำลายอริชชา ย่อมยังวิชชาให้เกิด ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง
เพราะทิฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคกาวนาที่ตั้งไว้ชอบ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๕

อากาศสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคยอมทำสติปัฏฐานให้บริบูรณ์

[๒๔๒] สารีตถินิทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย ลมหลายชนิดพัดไปในอากาศ คือ ลม
ตะวันออกบ้าง ลมตะวันตกบ้าง ลมเหนือบ้าง ลมใต้บ้าง ลมมีรสบ้าง ลมไม่มีรสบ้าง ลม
หนาวบ้าง ลมร้อนบ้าง ลมพัดเบาๆ บ้าง ลมพัดแรงบ้าง แม้ฉันใด เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สติปัฏฐาน ๔ ย่อม
ถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมปปธาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง อิทธิบาท ๔ ย่อมถึงความ
เจริญบริบูรณ์บ้าง อินทรีย์ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง พละ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
บ้าง โพชฌงค์ ๓ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง ฉันนั้นเหมือนกัน .

[๒๔๓] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำ
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สติปัฏฐาน ๔ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง
สัมมปปธาน ๔ . . . อิทธิบาท ๔ . . . อินทรีย์ ๕ . . . พละ ๕ . . . โพชฌงค์ ๓ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์
บ้าง? ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาตัยยิวก อาตัยยิราคะ
อาตัยยนิโร น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาตัยยิวก อาตัยยิราคะ อาตัยย
นิโร น้อมไปในการสละ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สติปัฏฐาน ๔ ย่อมถึงความเจริญ
บริบูรณ์บ้าง สัมมปปธาน ๔ . . . อิทธิบาท ๔ . . . อินทรีย์ ๕ . . . พละ ๕ . . . โพชฌงค์ ๓ ย่อมถึง
ความบริบูรณ์บ้าง .

จบ สูตรที่ ๑๐

เมฆสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอริยมรรคทำอุทธรธรรมให้สงบโดยพลัน

[๒๔๔] สารีตถินิทาน . ดุกรภิกษุทั้งหลาย ฝนละอองอันตั้งขึ้นในเดือนท้ายแห่งฤดู
ร้อน เมฆก้อนใหญ่ที่เกิดในสมัยมิใช่กาล ย่อมยังฝนละอองนั้นให้หายวับไปได้โดยพลัน แม้
ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
๘ ย่อมยังอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้หายสงบไปได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๔๕] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อกุริยเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงให้ออกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปได้โดยพลัน? ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริณสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริณสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยเมื่อเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงให้ออกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปได้โดยพลัน .

จบ สุตที่ ๑๑

เมฆสูตรที่ ๒

ผู้เจริณอริยมรรคทำอกุศลธรรมให้สงบในระหว่างโดยพลัน

[๒๔๖] สวัตถิณทาน . ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ลมแรงย่อมยังมหาเมฆอันเกิดขึ้นแล้ว ให้หายหมดไปได้ในระหว่างนั้นเอง แม้ฉันทใด กุริยเมื่อเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมยังอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๔๗] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยเมื่อเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงให้ออกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปในระหว่างได้? ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริณสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริณสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยเมื่อเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงให้ออกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน .

จบ สุตที่ ๑๒

นาวาสุต

ผู้เจริณอริยมรรคทำให้สังโยชนสงบหมดไป

[๒๔๘] สวัตถิณทาน . ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อเรือเดินสมุทรที่ผูกด้วยเครื่องผูก คือ หวาย เช้อยู่ในน้ำตลอด ๖ เดือน เขายกขึ้นบกในฤดูหนาว เครื่องผูกต้องลมและแดดแล้ว อันฝนตกแล้ว ย่อมจะเสียไป ฟูไป โดยไม่ยากเลย แม้ฉันทใด กุริยเมื่อเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สังโยชนทั้งหลายย่อมสงบหมดไป โดยไม่ยากเลย ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๔๙] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยเมื่อเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สังโยชนทั้งหลาย จึงจะสงบหมดไป โดยไม่ยากเลย? ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริณสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริณสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยเมื่อเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สังโยชนทั้งหลายจึงสงบหมดไปโดยไม่ยากเลย .

จบ สุตที่ ๑๓

อาคันตกาการสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้ ควรละ ควรทำให้แจ้ง ควรทำให้เจริณ

[๒๕๐] สวัตถิณทาน . ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย คนผู้มาจากทิศบูรพาทิศ จากทิศปัจฉิมทิศ จากทิศอุดรทิศ จากทิศทักษิณทิศ ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขก ถึงกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทรก็ดี ที่มาแล้วก็ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขกนั้น แม้ฉันทใด กุริยเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมละธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมเจริณธรรมที่ควรให้เจริณด้วยปัญญาอันยิ่ง ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๕๑] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ ธรรมที่เรียกว่า อุปาทานขันธ ๕ อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปาทานขันธ ฯลฯ วิญญาณุ-
* ปาทานขันธ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง .

[๒๕๒] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นไฉน? คือ อวิชชา และภวตัณหา ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง .

[๒๕๓] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ วิชาและวิมุตติ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง .

[๒๕๔] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรให้เจริณด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ สมณะและวิปัสสนา ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรให้เจริณด้วยปัญญาอันยิ่ง .

[๒๕๕] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กุริยเมื่อเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญา
อันยิ่ง ฯลฯ จึงเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง? ดูกุณิยะทั้งหลาย ภิขุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุณิยะทั้งหลาย
ภิขุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
อย่างนี้แล จึงกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ฯลฯ จึงเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วย
ปัญญาอันยิ่ง .

จบ สูตรที่ ๑๔

นทีสูตร

ไม่มีผู้สามารถให้ผู้เจริญอริยมรรคกลับเป็นคนแล้วได้

[๒๙๖] สวรรัตถินทาน . พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิขุทั้งหลายว่า ดูกุณิยะทั้งหลาย
แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่าไปสู่ทิศปรายจัน ครั้งนั้น หม่อมหาชนพา
กันถือเอาจอบและตะกร้ามาด้วยประสงค์ว่า พวกเราจักทำการทดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลกลับ ให้
หลังกลับ ให้บ่ากลับ ดูกุณิยะทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน หม่อมหาชน
นั้นจะพึงทำการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ ให้หลังกลับ ให้บ่ากลับ ได้ละหรือ?

ภิขุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่ได้ พระเจ้าข้า .

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร .

ภิ. เพราะแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่าไปสู่ทิศปรายจัน
การที่จะทำการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ ให้หลังกลับ ให้บ่ากลับ มิใช่กระทำได้ง่าย แต่เป็น
การแน่นอนว่า หม่อมหาชนพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความลำบากยากแค้น แม่นั่นใด .

พ. ดูกุณิยะทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร สหาย หรือญาติ
สาโลหิต จะพึงเชื่อเชิญภิขุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำให้มากซึ่งอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ ด้วยโศกะทั้งหลาย เพื่อนำไปตามใจว่า ดูกุณิยะผู้เจริญ เชิญท่านมาเถิด
ท่านจะนั่งหม่อมฟ้ากาสายะเหล่านี้ทำไม? ท่านจะเป็นคนโล้นถือกระบือเที่ยวไปทำไม? ท่านจงสีก
มาบริโภคนกและกระต่ายบุญเกิด ภิขุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำให้มาก
ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้น จักลาสิกขาสิกขาออกเป็นคฤหัสถ์ ข้อนั้นมิใช่ฐานะที่จะมี
ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าจิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก
ตลอดกาลนานนั้น จักสีกออกมาเป็นคฤหัสถ์ ข้อนั้นมิใช่ฐานะที่จะมีได้ .

[๒๙๗] ดูกุณิยะทั้งหลาย ภิขุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกุณิยะทั้งหลาย ภิขุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุณิยะ
ทั้งหลาย ภิขุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๕

จบ พลกรณียวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลกรณียสูตรที่ ๑ ๒. พลกรณียสูตรที่ ๒ ๓. พลกรณียสูตรที่ ๓
๔. พลกรณียสูตรที่ ๔ ๕. พิชสูตร ๖. นาคสูตร ๗. รุกขสูตร ๘. กุมภสูตร
๙. สุกกสูตร ๑๐. อาภาสสูตร ๑๑. เมฆสูตรที่ ๑ ๑๒. เมฆสูตรที่ ๒ ๑๓. นาวาสสูตร
๑๔. อาคินตุการสูตร ๑๕. นทีสูตร

เอสนาวรรคที่ ๑๒

เอสนาสูตรที่ ๑

การแสวงหา ๓

[๒๙๘] สวรรัตถินทาน . ดูกุณิยะทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็น
ไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกุณิยะ
ทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล .

[๒๙๙] ดูกุณิยะทั้งหลาย ภิขุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความ
รู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกุณิยะทั้งหลาย
ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ดูกุณิยะทั้งหลาย ภิขุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งด้วยการ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๓๑๐] ดูกุริกษทั้งหลาย . กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

เอสนาสูตรที่ ๘

การแสวงหา ๓

[๓๑๑] สāvattihīna . ดูกุริกษทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล .

[๓๑๒] ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกษในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๘

วิธาสสูตร

การถือตัว ๓

[๓๑๓] สāvattihīna . ดูกุริกษทั้งหลาย การถือตัว ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การถือตัวว่า เราประเสริฐกว่าเขา ๑ เราเสมอเขา ๑ เราเลวกว่าเขา ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย การถือตัว ๓ อย่างนี้แล .

[๓๑๔] ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการถือตัว ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกษในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการถือตัว ๓ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๙

อาสวสูตร

อาสวะ ๓

[๓๑๕] สāvattihīna . ดูกุริกษทั้งหลาย อาสวะ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ กามาสวะ ๑ ภาวะสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย อาสวะ ๓ อย่างนี้แล .

[๓๑๖] ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอาสวะ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

ภวสูตร

ภพ ๓

[๓๑๗] สāvattihīna . ดูกุริกษทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ กามภพ ๑ รูปภพ ๑ อรูปภพ ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้แล .

[๓๑๘] ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละภพ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทุกขตาสูตร

ความเป็นทุกข์ ๓

[๓๑๙] สāvattihīna . ดูกุริกษทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ ความเป็นทุกข์เกิดจากความไม่สบายกาย ๑ ความเป็นทุกข์เกิดจากสังขาร ๑ ความเป็นทุกข์เกิดจากความแปรปรวน ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล .

[๓๒๐] ดูกุริกษทั้งหลาย กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ กุริกขควเรจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

ขิลสูตร

เสาะเชื่อน ๓

[๓๒๑] สāvattihīna . ดูกุริกษทั้งหลาย เสาะเชื่อน ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ เสาะเชื่อนคือราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย เสาะเชื่อน ๓ อย่างนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๓๒๒] ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละเสาะเชื่อน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

มลสูตร

มลทิน ๓

[๓๒๓] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกะทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้
ได้แก่มลทิน คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกุริยกะทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้แล .

[๓๒๔] ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละมลทิน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๔

นิมสูตร

ทุกข์ ๓

[๓๒๕] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกะทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้
ได้แก่ทุกข์ คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกุริยกะทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้แล .

[๓๒๖] ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๕

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๓๒๗] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกะทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ ทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกุริยกะทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้แล .

[๓๒๘] ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละเวทนา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๖

ตัณหาสูตรที่ ๑

ตัณหา ๓

[๓๒๙] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกะทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ ดูกุริยกะทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้แล .

[๓๓๐] ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เป็นไฉน? ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้ เพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๗

ตัณหาสูตรที่ ๒

ตัณหา ๓

[๓๓๑] สāvātthīนันทน . ดูกุริยกะทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ฯลฯ

[๓๓๒] ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เป็นไฉน? ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกัจจราคะเป็นที่
สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอัน
กัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมา-

* ทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อม
ไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่
นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ดูกุริยกะทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๘

จบ เสนาวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

๑. เอสนาสูตรที่ ๑๒. เอสนาสูตรที่ ๒๓. เอสนาสูตรที่ ๓๔. เอสนาสูตรที่ ๔๕. เอสนาสูตรที่ ๕๖. เอสนาสูตรที่ ๖๗. เอสนาสูตรที่ ๗๘. เอสนาสูตรที่ ๘๙. วิสาสูตร ๑๐. อาสวสูตร ๑๑. ภาวสูตร ๑๒. ทักษาสสูตร ๑๓. ขิลลสูตร ๑๔. มลสูตร ๑๕. นิฆสูตร ๑๖. เวทนาสูตร ๑๗. ตัณหาสูตรที่ ๑๑๘. ตัณหาสูตรที่ ๒

โอมวรรคที่ ๑๓

โอมสูตร

โอมะ ๔

[๓๓๓] สāvattihīna. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย โอมะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่โอมะคือกาม ๑ โอมะคือภพ ๑ โอมะคือทิฏฐิ ๑ โอมะคืออวิชชา ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย โอมะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่รู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่ความสิ้นไป เพื่ละโอมะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑

โยคสูตร

โยคะ ๔

[๓๓๕] สāvattihīna. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่โยคะคือกาม ๑ โยคะคือภพ ๑ โยคะคือทิฏฐิ ๑ โยคะคืออวิชชา ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่รู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่ความสิ้นไป เพื่ละโยคะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อุปาทานสูตร

อุปาทาน ๔

[๓๓๗] สāvattihīna. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานคือกาม ๑ อุปาทานคือทิฏฐิ ๑ อุปาทานคือศีลและพรต ๑ อุปาทานคืออัตตาทะ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่รู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่ความสิ้นไป เพื่ละอุปาทาน ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

คันถสูตร

คันถะ ๔

[๓๓๙] สāvattihīna. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย คันถะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่กายคันถะคืออกิษณา ๑ กายคันถะคือพยาบาท ๑ กายคันถะคือสลิฬพตปรามาส ๑ กายคันถะคืออหังสัจจา ๑- ภินเวส ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย คันถะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๔๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่รู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่ความสิ้นไป เพื่ละคันถะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อนุสยสูตร

อนุสย ๗

[๓๔๑] สāvattihīna. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อนุสย ๗ อย่างนี้ ๗ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่อนุสยคือกามราคะ ๑ อนุสยคืออุปัทมา ๑ อนุสยคือทิฏฐิ ๑ อนุสยคือวิจิจจลา ๑ อนุสยคือมานะ ๑ อนุสยคือภวราคะ ๑ อนุสยคืออวิชชา ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อนุสย ๗ อย่างนี้แล.

[๓๔๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่รู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่ความสิ้นไป เพื่ละอนุสย ๗ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

๑๑. ความยึดมั่นว่าสิ่งนี้จริง

กามคุณสูตร

กามคุณ ๕

[๓๔๓] สāvattihīna. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือรูปที่พึงรู้ได้ด้วยตา อันนาปรารถนา นำใคร นำพอใจ นำรัก ยั่ววน ขวนให้กำหนด เสีย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ที่พึงรู้ด้วยหู . . . กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก . . . รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น . . . โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันนำ
ปรารภนา นำใคร นำพอใจ นำรัก ยั่ววน ชวนให้กำหนัด ดุกริกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕
อย่างนี้แล .

[๓๔๔] ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละกามคุณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖
นิวรรณสูตร
นิวรรณ ๕

[๓๔๕] สāvattihīna . ดุกริกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไหน? คือ
กามฉันทนิวรรณ ๑ พยาบาทนิวรรณ ๑ ถีนมิทธนิวรรณ ๑ อุทัจจกุกกุจจะนิวรรณ ๑ วิจิกจฉานิวรรณ ๑
ดุกริกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ อย่างนี้แล .

[๓๔๖] ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละนิวรรณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗
อุปาทานขันธสูตร
อุปาทานขันธ ๕

[๓๔๗] สāvattihīna . ดุกริกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไหน?
ได้แก่อุปาทานขันธคือรูป ๑ อุปาทานขันธคือเวทนา ๑ อุปาทานขันธคือสัญญา ๑ อุปาทานขันธ
คือสังขาร ๑ อุปาทานขันธคือวิญญาณ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้แล .

[๓๔๘] ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละอุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘
โอรัมภาคียสูตร
โอรัมภาคียสังโยชน์ ๕

[๓๔๙] สāvattihīna . ดุกริกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องต่ำ ๕ อย่างนี้
๕ อย่างเป็นไหน? คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกจฉา ๑ สิลัพพตปรามาส ๑ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑
ดุกริกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องต่ำ ๕ อย่างนี้แล .

[๓๕๐] ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องต่ำ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุ
ควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙
อุทัมภาคียสูตรที่ ๑
อุทัมภาคียสังโยชน์ ๕

[๓๕๑] สāvattihīna . ดุกริกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องสูง ๕ อย่างนี้
๕ อย่างเป็นไหน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดุกริกษุ
ทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องสูง ๕ อย่างนี้แล .

[๓๕๒] ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในทางสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในทางสละ ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยัง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละสังโยชน์
อันเป็นส่วนเบื่องสูง ๕ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๐
อุทัมภาคียสูตรที่ ๒

ว่าด้วยวิธีกำจัดอุทัมภาคียสังโยชน์ ๕

[๓๕๓] สāvattihīna . ดุกริกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องสูง ๕ อย่างนี้
๕ อย่างเป็นไหน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดุกริกษุ
ทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องสูง ๕ อย่างนี้แล .

[๓๕๔] ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยัง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้น ไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
สัมมามาสาริ มือนักจัตราจะเป็นที่สุด มีอันกัจฉโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจฉโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ
ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยังลงสู่อมตะ มือนตะเป็นเบื้องหน้า มือนตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมามาสาริ อันหยังลงสู่อมตะ มือนตะเป็นเบื้องหน้า มือนตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ
สัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมามาสาริ
อันน้อมไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อบำเพ็ญ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์
อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๑
จบ โอฆวรรคที่ ๑๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. คันถสูตร ๕. อนสยสูตร
๖. กามคุณสูตร ๗. นีวรณสูตร ๘. อุปาทานชินธสูตร ๙. โอรัมภาคียสูตร ๑๐. อุทธีมภาคีย-
*สูตรที่ ๑๑๑. อุทธีมภาคียสูตรที่ ๒

-----
๒. โพฆณคสังยุต
ปีพพตวรรค ที่ ๑
หิมวันตสูตร

ผู้เจริญโพฆณคถึงความใหญ่ในธรรมทั้งหลาย

[๓๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยชนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง
ครันกายเติบโต มีกำลังที่ชนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครันลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึง
ใหญ่ ครันลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครันลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่
ครันลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้น ย่อมถึงความโตใหญ่ทางกาย
ในมหาสมุทรสาครนั้น แม่น้ำใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพฆณค ๗ กระทำให้
มากซึ่งโพฆณค ๗ ย่อมถึงความใหญ่ไพศาลในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๓๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพฆณค ๗
กระทำให้มากซึ่งโพฆณค ๗ อย่างไร จึงถึงความใหญ่ไพศาลในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพฆณค อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพฆณค . . . วิจยสัมโพฆณค . . . ปิตีสัมโพฆณค . . .
ปัสสัทธิสัมโพฆณค . . . สมาริสัมโพฆณค . . . อุเบกขาสัมโพฆณค อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญ
โพฆณค ๗ กระทำให้มากซึ่งโพฆณค ๗ อย่างนี้แล จึงถึงความใหญ่ไพศาลในธรรม
ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๑
กายสูตร

อาหารของนารณ์ ๕

[๓๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม่น้ำใด นารณ์ ๕ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๓๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้กามฉันทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌณนิมิตมียอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง
อโยนิโสมนสิการในฌณนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้กามฉันทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว
ให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น .

[๓๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ
ที่เกิดแล้วให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิณิมิตมียอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง
อโยนิโสมนสิการในปฏิณิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว
ให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น .

[๓๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความ
บิตขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่ มียอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในสิ่ง
เหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น .

[๓๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้อุทธัจจกุกกุกจะที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมียอยู่ การกระทำให้มาก
ซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุกจะที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น .

[๓๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ที่เกิดขึ้นให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกุริยกษทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิตรกิจจามืออยู่
การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิจิตรกิจจายังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น .

[๓๖๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท ไฉน ๕ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะ
อาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันทนั้นเหมือนกัน .

อาหารของโพชฌงค์ ๗

[๓๖๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท โพชฌงค์ ๗ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันทนั้นเหมือนกัน .

[๓๖๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกุริยกษทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัม-

* โพชฌงค์ มืออยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้สติสัม-

* โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์ .

[๓๖๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้ธรรมวิยัลโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกุริยกษทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและ
อกุศลที่มีโทษ และไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาว มืออยู่ การกระทำให้มาก
ซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ธรรมวิยัลโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์ .

[๓๖๗] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกุริยกษทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น
มืออยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านี้ นี่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์ .

[๓๖๘] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้ปิตติสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกุริยกษทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปิตติสัมโพชฌงค์
มืออยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ปิตติสัมโพชฌงค์ที่ยัง
ไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์ .

[๓๖๙] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกุริยกษทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต
มืออยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนั้น นี่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์
ที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์ .

[๓๗๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกุริยกษทั้งหลาย สมานินิมิต อภัยคณินิมิต มืออยู่
การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์ .

[๓๗๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิเลสใดเป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกุริยกษทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่ง
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ มืออยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหาร
ให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์ .

[๓๗๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะ
อาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันทนั้นเหมือนกัน .

จบ สุตที่ ๒

ศีลสูตร

การหลีกออก ๒ วิธี

[๓๗๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย
สมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ
การได้เห็นภิกษุเหล่านั้นก็ดี การได้ฟังภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไป
นั่งใกล้ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การระลึกถึงภิกษุเหล่านั้นก็ดี การบวชตามภิกษุเหล่านั้นก็ดี แต่ละอย่างๆ
เรากล่าวว่ามีอุปการะมาก ช้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าผู้ที่ได้ฟังธรรมของภิกษุเห็นปานนั้นแล้ว
ย่อมหลีกออกอยู่ด้วย ๒ วิธี คือ หลีกออกด้วยกาย ๑ หลีกออกด้วยจิต ๑ เธอหลีกออกอยู่
อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น .

[๓๗๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุหลีกออกอยู่อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง
ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น สมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญ
สติสัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอมีสตียุอย่างนั้น ย่อม
เลือกเฟ้น ตรวจตรา ถึงความพินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

[๓๓๕] ดูกุริกษทั้งหลาย สมัยใด กุริกษมีสตืออย่างนั้น ย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา ถึงความพินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิยสัมโพชฌงค์ เป็นอันกุริกษปรารภ แล้ว กุริกษย่อมชื่อว่าเจริญธรรมวิยสัมโพชฌงค์ ธรรมวิยสัมโพชฌงค์ของกุริกษย่อมถึงความเจริญ บริบูรณ์ เมื่อกุริกษเลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอื่น ไม่ย่อหย่อนเป็นอันกุริกษปรารภแล้ว .

๑๑ หมายถึงนิมิตแห่งจิตที่มีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน

[๓๓๖] ดูกุริกษทั้งหลาย สมัยใด เมื่อกุริกษเลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณา ธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอื่น ไม่ย่อหย่อน อันกุริกษปรารภแล้ว สมัยนั้น วิยสัมโพชฌงค์ เป็นอันกุริกษปรารภแล้ว กุริกษย่อมชื่อว่าเจริญวิยสัมโพชฌงค์ วิยสัมโพชฌงค์ของกุริกษย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ปิตีที่ไม่มัวมึนสยอเกิดแก่กุริกษผู้ปรารภความเพียร .

[๓๓๗] ดูกุริกษทั้งหลาย สมัยใด ปิตีที่ไม่มัวมึนสยอเกิดแก่กุริกษผู้ปรารภความ เพียร สมัยนั้น ปิตีสัมโพชฌงค์เป็นอันกุริกษปรารภแล้ว กุริกษย่อมชื่อว่าเจริญปิตีสัมโพชฌงค์ ปิตีสัมโพชฌงค์ของกุริกษย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ภายภาคนี้ จิตกิตติ ของกุริกษผู้มีใจก่อปรด้วยปิตี ย่อมสงบระงับ .

[๓๓๘] ดูกุริกษทั้งหลาย สมัยใด ภายภาคนี้ จิตกิตติ ของกุริกษผู้มีใจก่อปรด้วยปิตี ย่อมสงบระงับ สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์เป็นอันกุริกษปรารภแล้ว กุริกษย่อมชื่อว่าเจริญ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ของกุริกษย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ จิตของกุริกษผู้มี ภายสงบแล้ว มีความสุข ย่อมตั้งมั่น .

[๓๓๙] ดูกุริกษทั้งหลาย สมัยใด จิตของกุริกษผู้มีกายสงบแล้ว มีความสุข ย่อม ตั้งมั่น สมัยนั้น สมาริสัมโพชฌงค์เป็นอันกุริกษปรารภแล้ว กุริกษย่อมชื่อว่าเจริญสมาริสัมโพชฌงค์ สมาริสัมโพชฌงค์ของกุริกษย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอย่อมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้วอย่างนั้น ด้วยดี .

[๓๔๐] ดูกุริกษทั้งหลาย สมัยใด กุริกษย่อมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้ว อย่างนั้น ด้วยดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์เป็นอันกุริกษปรารภแล้ว กุริกษย่อมชื่อว่าเจริญอุเบกขา สัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของกุริกษย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ .

อานิสงส์การเจริญโพชฌงค์

[๓๔๑] ดูกุริกษทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันกุริกษเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก แล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการ อันเธอพึงหวังได้ ผลานิสงส์ ๗ ประการเป็นไฉน?

[๓๔๒] คือ (๑) ในปัจจุบัน จะได้บรรลุหัตผลโดยพลัน (๒) ในปัจจุบันไม่ได้ บรรลุ ที่นั้นจะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย (๓) ถ้าในปัจจุบันก็ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ได้ บรรลุ ที่นั้นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อนัตราปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๔) ถ้าในปัจจุบันก็ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ได้บรรลุ และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อนัตราปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ที่นั้น จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๕) ถ้าในปัจจุบันก็ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อนัตราปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี ที่นั้น จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๖) ถ้าในปัจจุบัน ก็ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อนัตราปรินิพพายี ไม่ได้เป็น พระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี ที่นั้น จะได้เป็น พระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๗) ถ้าในปัจจุบันก็ได้ บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อนัตราปรินิพพายี ไม่ได้เป็นพระ-

*อนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี ที่นั้นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้ทรงโสโตกนิภูคามิ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ดูกุริกษทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันกุริกษเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้ อันเธอพึงหวังได้ .

จบ สูตรที่ ๓

วัตตสูตร

การอยู่ด้วยโพชฌงค์ ๗

[๓๔๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ-

*บิดนิกเทรฐฐิ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกกุริกษทั้งหลายว่า ดูกุริกษ ทั้งหลาย กุริกษเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกุริกษผู้มีอายุ ทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ๑ ธัมมวิยสัม-

*โพชฌงค์ ๑ วิยสัมโพชฌงค์ ๑ ปิตีสัมโพชฌงค์ ๑ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ๑ สมาริสัมโพชฌงค์ ๑ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล .

[๓๔๔] ดูกุริกษผู้มีอายุทั้งหลาย บรรดาโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ เราประสงค์จะอยู่ด้วย โพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ก้อยด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ .

[๓๔๕] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าสติสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เรารู้ว่าสติสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว สติสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรารู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าเมื่สติสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เรารู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ

[๓๔๖] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เรารู้ว่าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรารู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าเมื่ออุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เรารู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย .

[๓๔๗] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย หีบผ้าของพระราชาหรือของราชมหาอำมาตย์ เต็มด้วยผ้าสีต่างๆ พระราชาหรือราชมหาอำมาตย์ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเช้า ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเย็น ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ แม้ฉันใด เราก็นั่นนุ่งเหมือนกัน บรรดาโพชฌงค์ทั้ง ๗ นี้ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก้อยด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเที่ยง ก้อยด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น ก้อยด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ .

[๓๔๘] ถ้าสติสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เรารู้ว่าสติสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว สติสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรารู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าเมื่สติสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เรารู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ

[๓๔๙] ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เรารู้ว่าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรารู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าเมื่ออุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เรารู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย .

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตร

ที่เรียกว่าโพชฌงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๓๕๐] ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า โพชฌงค์? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุณภิกษุ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ .

[๓๕๑] ดูกุณภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

[๓๕๒] ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

[๓๕๓] เมื่อภิกษุนั้นเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกุณภิกษุ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนั้นแล .

จบ สูตรที่ ๔

กณฺฑลียสูตร

ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์

[๓๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนมฤตทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ครั้นนั้นแล กณฺฑลียปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอาราม เข้าไปสู่บริษัธ เมื่อข้าพเจ้าบริโภคาหารเช้าแล้ว ในเวลาปัจฉิมภัต ข้าพเจ้าเดินไปเรื่อยๆ เทียวไปเรื่อยๆ สู่อารามจากอาราม สู่อุทยานจากอุทยาน ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง กำลังกล่าวถ้อยคำมีวาทะและการเปลื้องวาทะว่าดังนี้เป็นอนานิสงส์ และมีความขุ่นเคืองเป็นอนานิสงส์ ส่วนท่านพระโคตมมีอะไรเป็นอนานิสงส์อยู่เล่า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกุณกณฺฑลียะ ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์อยู่ .

[๓๕๕] ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์?

พ. ดูกุณกณฺฑลียะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ .

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์?

พ. ดูกุณกณฺฑลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ กิธรรมเหล่านี้ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์?

พ. ดุรกถาเกลี่ยะ สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติ-
*ปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ กิธรรมเหล่านี้ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์?

[๓๙๖] พ. ดุรกถาเกลี่ยะ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์? ดุรกถาเกลี่ยะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปที่ขอบใจด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่ซึ่งเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอกึ่งที่ จิตกึ่งที่ มั่นคงดี ในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอเห็นรูปที่ไม่ขอบใจด้วยจักขุแล้ว ก็ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิต ไม่พยาบาท และกายของเธอกึ่งที่ จิตกึ่งที่ มั่นคงดี ในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว .

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ที่ขอบใจ ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่ซึ่งเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอกึ่งที่ จิตกึ่งที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอรู้ธรรมารมณ์ ที่ไม่ขอบใจด้วยใจแล้ว ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิต ไม่พยาบาท และกายของเธอกึ่งที่ จิตกึ่งที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว .

ดุรกถาเกลี่ยะ เพราะเหตุที่ภิกษุเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้คงที่ ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท เพราะรูปทั้งที่ขอบใจและไม่ขอบใจ กายของเธอกึ่งที่ จิตกึ่งที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏ-
*ฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ ด้วยใจแล้ว เป็นผู้คงที่ ไม่เสียใจ มีจิต ไม่พยาบาท เพราะธรรมารมณ์ ที่ขอบใจและไม่ขอบใจ และกายของเธอกึ่งที่ จิตกึ่งที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว ดุรกถาเกลี่ยะ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์ .

[๓๙๗] ดุรกถาเกลี่ยะ ก็สุจริตเหล่านั้นอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญกายสุจริตเพื่อละกายทุจริต เจริญวาจสุจริตเพื่อละวาจทุจริต เจริญมโนสุจริตเพื่อละมโนทุจริต สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ .

[๓๙๘] ดุรกถาเกลี่ยะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนืองๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นจิตเนืองๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดุรกถาเกลี่ยะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ .

[๓๙๙] ดุรกถาเกลี่ยะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรกถาเกลี่ยะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้สมบูรณ์ .

[๔๐๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว กุณฑลียปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตม จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป .

จบ สุตที่ ๖

ภุญสุต

ผู้เจริญโพชฌงค์ย่อม น้อมไปสู่นิพพาน

[๔๐๑] ดุรกถาเกลี่ยะ ภิกษุทั้งหลาย กลอนเรือนยอดทั้งหมดน้อมไปสู่อยอด โนมไปสู่อยอด โอนไปสู่อยอด แม้ฉันทใด ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๔๐๒] ดุรกถาเกลี่ยะ ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่निพพาน น้อมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

จบ สูตรที่ ๗

อุปาวาสสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารภดีแล้วย่อมอยู่ผาสุก

[๔๐๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอุปาวาสะและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้
เมืองโกสัมพี ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็นแล้ว เข้าไปหาท่านพระ-
*อุปาวาสะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอุปาวาสะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอุปาวาสะว่า ท่านอุปาวาสะผู้มีอายุ ภิกษุจะ
พึงรู้หรือไม่ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารภดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะ
ตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก ท่านพระอุปาวาสะตอบว่า ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุ
พึงรู้ได้ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารภดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจ โดยแยบคายเฉพาะตน
ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก .

[๔๐๔] สา. ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุปรารภสติสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเรา
หลุดพ้นดีแล้ว ถิ่นมีพระเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารภ
แล้ว เราระกระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน ฯลฯ .

[๔๐๕] ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเราหลุด
พ้นดีแล้ว ถิ่นมีพระเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารภแล้ว
เราระกระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน .

[๔๐๖] อ. ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุพึงรู้ได้อย่างนี้แล้ว โพชฌงค์อันเราปรารภ
ดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก .

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

โพชฌงค์ ๗ ไม่เกิดนอกจากการปรากฏแห่งตถาคต

[๔๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
แล้ว โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่
เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โพชฌงค์ ๗
ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น .

จบ สูตรที่ ๙

อุปาทสูตรที่ ๒

โพชฌงค์ ๗ ไม่เกิดนอกวินัยของพระสุคต

[๔๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?
คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปิณฑวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หิมวันตสูตร	๒. กายสูตร
๓. สิลสูตร	๔. วัตตสูตร
๕. ภิกขุสูตร	๖. กุณฑลียสูตร
๗. กุญสูตร	๘. อุปาวาสสูตร
๙. อุปาทสูตรที่ ๑	๑๐. อุปาทสูตรที่ ๒

คิลานวรรคที่ ๒

ปาณูปมสูตร

อาศัยศีลเจริญโพชฌงค์ ๗

[๔๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งสำเร็จอริยาบถ ๔ คือ บางคราวก็เดิน
บางคราวก็ยืน บางคราวก็นั่ง บางคราวก็นอน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บน
แผ่นดิน จึงสำเร็จอริยาบถ ๔ นั้น อย่างนั้นแหละ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว
ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ฉะนั้นเหมือนกัน .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๔๑๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยยวิเวก อาศัยยวิราคะ อาศัยยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยยวิเวก อาศัยยวิราคะ อาศัยยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

สุริยปมสูตรที่ ๑

อาศัยกัลยาณมิตรเจริญโพชฌงค์ ๗

[๔๑๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉะนั้น สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ .

[๔๑๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัม-
*โพชฌงค์ อันอาศัยยวิเวก อาศัยยวิราคะ อาศัยยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขา-
*สัมโพชฌงค์ อันอาศัยยวิเวก อาศัยยวิราคะ อาศัยยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๒

สุริยปมสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเบื้องต้นแห่งโพชฌงค์

[๔๑๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉะนั้น สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ .

[๔๑๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยยวิเวก อาศัยยวิราคะ อาศัยยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยยวิเวก อาศัยยวิราคะ อาศัยยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๓

กิลานสูตรที่ ๑

พระมหากัสสปหาอาหารด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กิลันทกนิวาป-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ กัสสปนั้น ท่านพระมหากัสสปหาอาหารไม่สบาย เป็นไข้หนัก อยู่ทีปฬลิลูหา .

[๔๑๖] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระ-
*มหากัสสปถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปลาบัว ครั้นแล้วได้ตรัสถามท่านพระมหากัสสปว่า ดูกุรกัสสป เธอพออดทนได้หรือ พอยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทเลาย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ? ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกเวทนาของพระองค์กำเริบหนัก ยังไม่คลายไป ความกำเริบขึ้นย่อมปรากฏ ความทเลาย่อมปรากฏ .

[๔๑๗] พ. ดูกุรกัสสป โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อย่างยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพือนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๑๘] ดูกุรกัสสป สติสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อย่างยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพือนิพพาน ฯลฯ อุเบกขา-
*สัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อย่างยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพือนิพพาน ดูกุรกัสสป โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อย่างยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพือนิพพาน .

[๔๑๙] ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์ดีนัก ข้าแต่พระสกล โพชฌงค์ดีนัก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว ท่านพระมหากัสสปปลื้มใจ ชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหากัสสปหาอาหารจากอาหารนั้นแล้ว และอาหาร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
นั้น อันท่านพระมหากัสสปะได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สูตรที่ ๔

คิลานสูตรที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานะหาอาหารด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาป-

*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ กิสมัยนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะหาอาหาร ไม่สบาย เป็นไข้หนัก
อยู่ ณ ภูเขาภิษณกุฏ .

[๔๒๑] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระ-

*มหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปลาบัว ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระ
มหาโมคคัลลานะว่า ดูกรโมคคัลลานะ เธอพออดพอกินได้หรือ พอยังอดภาพให้เป็นไปได้แลหรือ
ทุกขเวทนาคลายลงไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลาย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ?
ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทน ไม่ได้ ยังอดภาพให้
เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์ย่อมกำเริบหนัก ยังไม่คลายลง ความกำเริบย่อมปรากฏ
ความทุเลาไม่ปรากฏ .

[๔๒๒] พ. ดูกรโมคคัลลานะ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์
๗ เป็นไฉน?

[๔๒๓] ดูกรโมคคัลลานะ สติสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อเบกขา
สัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรโมคคัลลานะ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้
ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้
เพื่อนิพพาน .

[๔๒๔] ท่านพระโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์ตักข ข้ำ
แต่พระสุตต โพชฌงค์ตักข พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยการณภายิตนี้แล้ว ท่านพระมหา-

*โมคคัลลานะปลื้มใจ ชื่นชมภายิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหาโมคคัลลานะหาจากอาหาร
นั้นแล้ว และอาหารนั้นอันท่านพระมหาโมคคัลลานะได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สูตรที่ ๔

คิลานสูตรที่ ๓

พระผู้มีพระภาคหาประชวรด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน
ใกล้พระนครราชคฤห์ กิสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงประชวร ไม่สบาย เป็นไข้หนัก .

[๔๒๖] ครั้นนั้น ท่านพระมหาจุณทะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระจุณทะว่า
ดูกรจุณทะ โพชฌงค์จงแจ่มแจ้งกะเธอ .

จ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อัน
บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน
โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๒๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สติสัมโพชฌงค์ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน
ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน .

[๔๒๘] ดูกรจุณทะ โพชฌงค์ตักข ดูกรจุณทะ โพชฌงค์ตักข ท่านพระมหาจุณทะ
ได้กล่าวไวยการณภายิตนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย พระผู้มีพระภาคทรงหาจากประชวรนั้น
และอาหารนั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงละแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สูตรที่ ๖

ปารคามสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง

[๔๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไชฝั่ง โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไชฝั่ง .

[๔๓๐] ในหมู่มนุษย์ คนที่ไปถึงฝั่งมีจำนวนน้อย แต่หมูสัตว์นอกนี้ย่อม

วิ่งไปตามฝั่งนั้นเอง ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม ในธรรมที่พระผู้มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
พระภาคตรัสดีแล้ว ชนเหล่านั้นจักข้ามบ่วงมฤตยูซึ่งแสนยากที่จะข้ามได้
บัณฑิตพึงละธรรมฝ่ายต่ำเสีย เจริญธรรมฝ่ายขาว ออกจากความอาลัย
อาศัยความไม่มีอาลัยแล้ว พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล
ปรารถนาความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก บัณฑิต พึงชำระตนให้
ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต ชนเหล่าใดอบรมจิตดีแล้วโดยชอบใน
องค์เป็นเหตุตรัสรู้ ไม่ถือมั่น ยินดีแล้วในความสละคืน ซึ่งความยึดถือ
ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ประณีพพานแล้วในโลก .

จบ สูตรที่ ๗

วิริยสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารภผิตปรารภถูก

[๔๓๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภผิตแล้ว
อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิตแล้ว โพชฌงค์
๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภถูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภถูกแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขา-
* สัมโพชฌงค์ .

[๔๓๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภ
ผิตแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิตแล้ว
โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภถูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความ
สิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภถูกแล้ว .

จบ สูตรที่ ๘

อริยสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมนำตนออกจากทุกข์

[๔๓๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ให้เป็นอริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำ
ซึ่งโพชฌงค์ ๗ นั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์
ดูกุริยกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ให้เป็น
อริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำซึ่งโพชฌงค์ ๗
นั้น .

จบ สูตรที่ ๙

นิพพานสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย

[๔๓๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ
ระงับ เพื่อความรู้อย่าง เพื่อความตรัสรู้ เพือนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์
ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกุริยกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายความกำหนด เพื่อความ
ดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพือนิพพาน .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ คิลานวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณูปมสูตร	๒. สิริยสมสูตรที่ ๑
๓. สิริยูปมสูตรที่ ๒	๔. คิลานสูตรที่ ๑
๕. คิลานสูตรที่ ๒	๖. คิลานสูตรที่ ๓
๗. ปารคามีสสูตร	๘. วิริยสูตร
๙. อริยสูตร	๑๐. นิพพานสูตร

อุทายีวรรคที่ ๓

โพธิสูตร

ที่เรียกว่าโพชฌงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๔๓๕] ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ที่เรียกว่า โพชฌงค์ โพชฌงค์ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า โพชฌงค์? พระผู้
มีพระภาคตรัสว่า ดูกุริยกษ ที่เรียกว่า โพชฌงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ .

[๔๓๖] ดูกุริยกษ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในทางสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
วิเวก อาคัยวิราคะ อาคัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุริยภิกขุ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ เพราะเป็น
ไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนั้นแล .

จบ สูตรที่ ๑
เทสนาสสูตร
โพชฌงค์ ๗

[๔๓๗] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เราจักแสดงโพชฌงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจง
ฟังเรื่องนั้น ก็โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ ดุริยภิกขุ
ทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๒
ฐานียสูตร

นิวารณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการถึงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งนิวารณ์

[๔๓๘] ดุริยภิกขุทั้งหลาย กามฉันทะที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ใพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งกามราคะ .

[๔๓๙] พยาบาทที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญ ใพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งพยาบาท .

[๔๔๐] ถีนมิทธะที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญ ใพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งถีนมิทธะ .

[๔๔๑] อุทธัจจกุกกุกจะที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อความเจริญ ใพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทธัจจกุกกุกจะ .

[๔๔๒] วิจิกิจฉาที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญ ใพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจฉา .

[๔๔๓] ดุริยภิกขุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมถึงความเจริญ ใพบูลย์ เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์
ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญ ใพบูลย์
เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอเบกขาสัมโพชฌงค์ .

จบ สูตรที่ ๓
อโยนิโสสูตร

นิวารณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการโดยไม่แยกคาย

[๔๔๔] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกคาย กามฉันทะที่ยัง ไม่เกิด
ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ใพบูลย์ยิ่ง พยาบาท . . . ถีนมิทธะ . . .
อุทธัจจกุกกุกจะ . . . วิจิกิจฉาที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญ ใพบูลย์ยิ่ง .

[๔๔๕] สติสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ฯลฯ
อเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป .

[๔๔๖] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกคาย กามฉันทะที่ยัง ไม่เกิด
ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เธอย่อมละเสียได้ พยาบาท . . . ถีนมิทธะ . . . อุทธัจจกุกกุกจะ . . .
วิจิกิจฉาที่ยัง ไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เธอย่อมละเสียได้ .

[๔๔๗] สติสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความ
เจริญ ใพบูลย์ยิ่ง ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึง
ความเจริญ ใพบูลย์ยิ่ง .

จบ สูตรที่ ๔
อุปปริหานียสูตร

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗

[๔๔๘] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗ ประการ
แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังธรรมนั้น ก็ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗ ประการ
เป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อเบกขา
สัมโพชฌงค์ ดุริยภิกขุทั้งหลาย ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗ ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๕
ขยสูตร

ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสิ้นตัณหา คือ โพชฌงค์

[๔๔๙] ดุริยภิกขุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิปทาใด ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา
เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิปทานั้น มรรคาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหาเป็น
ไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ .

[๔๕๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร? ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสิ้นตัณหา .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ อันโพบูลย์ เป็นนหฺรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อภิกษุนั้น
เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันโพบูลย์ เป็นนหฺรคต หา
ประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันโพบูลย์ เป็นนหฺรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียด-
*เบียน เมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันโพบูลย์
เป็นนหฺรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้ เพราะละตัณหาได้ จึง
ละกรรมได้ เพราะละกรรมได้ จึงละทุกข์ได้ ดูกรอุทายี เพราะสิ้นตัณหา จึงสิ้นกรรม เพราะ
สิ้นกรรม จึงสิ้นทุกข์ ด้วยประการดังนี้แล .

จบ สูตรที่ ๖

นิโรธสูตร

ปฏิบัติเป็นไปเพื่อดับตัณหาคือโพชฌงค์

[๔๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิบัติใด ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา
เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิบัตินั้น มรรคาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความดับตัณหาเป็น
ไหน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ เป็นไหน? คือสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัม
โพชฌงค์ .

[๔๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ
สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ดับตัณหา .

จบ สูตรที่ ๗

นิพเพธสูตร

มรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดคือโพชฌงค์

[๔๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอด แก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังมรรคานั้น ก็มรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดเป็นไหน? คือ
โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ .

[๔๕๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระ-
*องค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความ
แทงตลอด?

พ. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ อันโพบูลย์ เป็นนหฺรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เธอมีจิต
อันสติสัมโพชฌงค์อบรมแล้ว ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่
เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลาย
เสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันโพบูลย์ เป็นนหฺรคต
หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เธอมีจิตอันอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อบรมแล้ว ย่อมแทง
ทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อม
ทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ
ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ดูกรอุทายี โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความแทงตลอด .

จบ สูตรที่ ๘

เอกรัสมสูตร

โพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมเป็นที่ตั้งสังโยชน์

[๔๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันแม้ข้อหนึ่ง ที่บุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เหมือนโพชฌงค์ ๗ นี้เลย
โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ .

[๔๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อม
เป็นไปเพื่อละธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ .

[๔๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์เป็นไหน? จักขุเป็นธรรม
เป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้น ย่อมเกิดที่จักขุนี้ หู . . .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จมก . . . ลีน . . . ๑- ใจเป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้น
ย่อมเกิดที่ใจนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้ เรียกว่าธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ .

จบ สูตรที่ ๙

๑๑. บาลีเป็นอย่างนี้ ภายหายไป

อุทายสูตร

พระผู้มีพระภาครับรองมรรคที่พระอุทายิได้แล้ว

[๔๔๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชนชาวสมณะ ชื่อเสตตะ
ในแคว้นสมณะ ครั้นนั้น ท่านพระอุทายิเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า .

[๔๔๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัครจารย์นี้ พระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา มีขึ้น ความ
รัก ความเคารพ ความละเอียด และความเกรงกลัว ของข้าพระองค์ซึ่งมีอยู่ในพระผู้มีพระภาค
มากเพียงไร ด้วยว่า ข้าพระองค์เมื่อเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนอยู่ในกาลก่อน ก็ได้กระทำความ
คุ้นเคยกับพระธรรมมากนัก มิได้กระทำความคุ้นเคยกับพระสงฆ์มากนัก ข้าพระองค์เห็นความรัก
ความเคารพ ความละเอียด ความเกรงกลัว ในพระผู้มีพระภาค จึงออกบวชเป็นบรรพชิต
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ว่า อย่างนี้รูป อย่างนี้ความเกิดแห่งรูป อย่างนี้ความ
ดับแห่งรูป อย่างนี้เวทนา . . . อย่างนี้สัญญา . . . อย่างนี้สังขาร . . . อย่างนี้วิญญาณ อย่างนี้ความ
เกิดแห่งวิญญาณ อย่างนี้ความดับแห่งวิญญาณ .

[๔๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อยู่ในเรือนว่าง พิจารณาถึงความเกิดและ
ความเสื่อมแห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ได้รู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข นีทุกขสมุทัย นีทุกข-
*นิโรธ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

[๔๕๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมที่ข้าพระองค์บรรลุแล้วและมรรคที่ข้าพระองค์ได้
แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำ ข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการ
อย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ขาดสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่
จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี คือ สติสัมโพชฌงค์ ที่
ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่
โดยอาการอย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ขาดสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯลฯ อภิเษก
สัมโพชฌงค์ ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำ
ข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ขาดสิ้น
แล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี มรรค
ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้นแล อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่
โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ขาดสิ้นแล้ว พรหม-
*จรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

[๔๕๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดิละๆ อุทายิ มรรคที่เธอได้แล้วนั้นแล อันเธอ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำเธอผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น
โดยที่เธอจักรู้ชัดว่า ขาดสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อุทายิวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โพนสูตร	๒. เทสนาสูตร
๓. ฐานียสูตร	๔. อโยนิโสสูตร
๕. อปรีหานียสูตร	๖. ขยสูตร
๗. นิโรธสูตร	๘. นิพเพธสูตร
๙. เอกธัมมสูตร	๑๐. อุทายิสูตร

นิรณวรรคที่ ๔

กสสสูตรที่ ๑

ธรรมที่เป็นกุศลมีความไม่ประมาทเป็นมูล

[๔๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่านั้น อันเป็นไปในส่วนแห่ง
กุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีความไม่ประมาทเป็นมูล ประชุมลงใน
ความไม่ประมาท ความไม่ประมาท เรากล่าวว่า เป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อันภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ .

[๔๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขา-
* สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุริยกิจทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

กสลสูตรที่ ๒

ธรรมที่เป็นกสลมีโยนิโสมนสิการเป็นมูล

[๔๖๕] ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกสลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่ง
กสล เป็นไปในฝ่ายแห่งกสล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีโยนิโสมนสิการเป็นมูล ประชุมลงใน
โยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ เรากล่าวว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดุริยกิจทั้งหลาย อัน
ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่ง
โพชฌงค์ ๗ .

[๔๖๖] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗
ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดุริยกิจทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ดุริยกิจทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก
ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๒

อุปกิเลสสูตร

อุปกิเลสของทอง ๕ อย่าง

[๔๖๗] ดุริยกิจทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้ เป็นเครื่องทำทองไม่ให้อ่อน
ไม่ให้ความแก่การงาน ไม่ให้มีสีสก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี อุปกิเลส ๕ อย่างเป็นไฉน?

[๔๖๘] ดุริยกิจทั้งหลาย เหล็กเป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ความ
แก่การงาน ไม่ให้มีสีสก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี .

[๔๖๙] โลหะ เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๐] ดิบก เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๑] ตะกั่ว เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๒] เงิน เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ความแก่การงาน ไม่ให้
มีสีสก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี .

[๔๗๓] ดุริยกิจทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำทองไม่ให้
อ่อน ไม่ให้ความแก่การงาน ไม่ให้มีสีสก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี .

[๔๗๔] ดุริยกิจทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้ เป็น
เครื่องทำจิตไม่ให้มีนิมิต ไม่ให้ความแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดี
เพื่อความสิ้นอาสวะ .

อุปกิเลส ๕ อย่างเป็นไฉน?

[๔๗๕] ดุริยกิจทั้งหลาย กามฉันทะเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้
มีนิมิต ไม่ให้ความแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้น
อาสวะ .

[๔๗๖] พยาบาทเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีนิมิต ไม่ให้ความแก่
การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ

[๔๗๗] ดุริยกิจทั้งหลาย อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้
มีนิมิต ไม่ให้ความแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้น
อาสวะ .

[๔๗๘] ดุริยกิจทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง
ผล คือ วิชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๗๙] ดุริยกิจทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็น
อุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล
คือ วิชาและวิมุตติ ฯลฯ

[๔๘๐] อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ฯลฯ ย่อมเป็นไป
เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ .

[๔๘๑] ดุริยกิจทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง
ผล คือ วิชาและวิมุตติ .

จบ สูตรที่ ๓

อโยนิโสสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

มนสิการโดยไม่แยกคาย นีวรณ์ ๕ ย่อมเกิด

[๔๘๒] ดูกิริยาทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์ยิ่งขึ้น ฯลฯ

[๔๘๓] พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น .

[๔๘๔] ถีนมิทระที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น .

[๔๘๕] อุทธัจจกุกกจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น .

[๔๘๖] วิจิกิจาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น .

จบ สูตรที่ ๔

โยนิโสสูตร

มนสิการโดยแยกคายย่อมเกิดโพชฌงค์

[๔๘๗] ดูกิริยาทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกคาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ

[๔๘๘] อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ .

จบ สูตรที่ ๕

วฑฒิสสูตร

โพชฌงค์เป็นไปเพื่อความเจริญ

[๔๘๙] ดูกิริยาทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม .

จบ สูตรที่ ๖

อวารณานีวรณ์สูตร

นีวรณ์ ๕ เป็นอุปกิเลสของจิต

[๔๙๐] ดูกิริยาทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? ดูกิริยาทั้งหลาย กามฉันทะเป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม พยาบาท . . . ถีนมิทระ . . . อุทธัจจ-
*กุกกจจะ . . . วิจิกิจา เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม ดูกิริยาทั้งหลาย ธรรม ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม .

[๔๙๑] ดูกิริยาทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ ดูกิริยาทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้แล ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ .

[๔๙๒] ดูกิริยาทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เจียสตกลงฟังธรรม สมัยนั้น นีวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ .

จบ สูตรที่ ๗

นีวรณ์วารณสูตร

นีวรณ์ ๕ โพชฌงค์ ๗

[๔๙๓] ในสมัยนั้น นีวรณ์ ๕ เป็นไฉน? ย่อมไม่มีแก่เธอ คือกามฉันทนีวรณ์ ย่อมไม่มี พยาบาทนีวรณ์ . . . ถีนมิทนีวรณ์ . . . อุทธัจจกุกกจนีวรณ์ . . . วิจิกิจานีวรณ์ ย่อมไม่มี ในสมัยนั้น นีวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ .

[๔๙๔] ในสมัยนั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์? คือ สติสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ .

[๔๙๕] ดูกิริยาทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เจียสตกลงฟังธรรม สมัยนั้น นีวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญ

บริบูรณ์ .

จบ สูตรที่ ๘

รูกขสูตร

ธรรมเป็นเครื่องกัน ๕ อย่าง

[๔๙๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมไม้ต้น
ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป .

[๔๙๗] ก็ต้นไม้ใหญ่เหล่านั้น ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ ปกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็น
เครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไปเป็นไหน? คือ ต้นโพธิ์ใบ
ต้นไทร ต้นมีลักข ต้นมะเดื่อ ต้นกัจจกะ ต้นมะสัง ดุรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่เหล่านั้นแล
ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้
ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป .

[๔๙๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย จันนั้นเหมือนกัน กลบตรบางคนในโลกนี้จะกามเช่นใด
แล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต กลบตรนั้นย่อมเป็นผู้เสียหายวิบัติไปด้วยกามเช่นนั้น หรือที่เลว
กว่านั้น .

[๔๙๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม ๕ อย่างเหล่านี้
ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราวม ๕ อย่างเป็นไหน? คือ กามฉันทะ เป็นธรรมเครื่องกัน เป็น
ธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราวม พยาบาท . . . ถีนมิทธะ . . . อุทธัจจกุกกุจจะ . . . วิจิกิจจา
เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราวม ดุรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราวม ๕ อย่างเหล่านี้แล .

[๕๐๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชา
และวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชา
และวิมุตติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นธรรมกัน . . . ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือ
วิชาและวิมุตติ ดุรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชา
และวิมุตติ .

จบ สูตรที่ ๙

นิวรรณสูตร

นิวรรณทำให้มืด

[๕๐๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ เหล่านี้ กระทำให้มืด กระทำให้ไม่มีจักษ
กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไป
เพื่อนิพพาน นิวรรณ ๕ เป็นไหน? คือ กามฉันทนิวรรณ กระทำให้มืด กระทำให้ไม่มีจักษ
กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไป
เพื่อนิพพาน พยาบาทนิวรรณ . . . ถีนมิทธนิวรรณ . . . อุทธัจจกุกกุจจะนิวรรณ . . . วิจิกิจจานิวรรณ กระทำ
ให้มืด กระทำให้ไม่มีจักษ กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่าย
แห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ดุรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ เหล่านี้แล กระทำให้มืด
กระทำให้ไม่มีจักษ กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความ
คับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน .

[๕๐๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ กระทำให้มีจักษ กระทำให้มีญาณ
เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน
โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักษ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่ง
ความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขา
สัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักษ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปใน
ฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ดุรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล
กระทำให้มีจักษ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความ
คับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นิวรรณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กสสสูตรที่ ๑๒. กสสสูตรที่ ๒๓. อุปกิเลสสูตร ๔. อโยนิโสสูตร
๕. โยนิโสสูตร ๖. วุฑฒิสูตร ๗. อวารณาวารณสูตร ๘. นิวรรณวารณสูตร ๙. รูกขสูตร
๑๐. นิวรรณสูตร

จกัถัตตวรรคที่ ๕

วิสาสูตร

ละมานะ ๓ เพราะโพชฌงค์

[๔๐๓] สāvattīnīhan. ดูกุริกษทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้แล้วก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

[๔๐๔] โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกุริกษทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว . . . สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักละมานะ ๓ อย่างได้ . . . สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

จิกกวัตติสูตร

รัตนะ ๗ อย่าง

[๔๐๕] ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างจึงปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างเป็นไฉน? คือ จักรแก้ว ๑ ช้างแก้ว ๑ ม้าแก้ว ๑ แก้วมณี ๑ นางแก้ว ๑ คหบดีแก้ว ๑ ปริณายกแก้ว ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างเหล่านี้จึงปรากฏ.

[๔๐๖] ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ จึงปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ได้แก่รัตนะ คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ รัตนะ คือ อเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้จึงปรากฏ.

จบ สูตรที่ ๒

มารสูตร

โพชฌงค์เป็นมรรคาเครื่องย่ำยิมาร

[๔๐๗] ดูกุริกษทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาเป็นเครื่องย่ำยิมารและเสนามารแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังมรรคานั้น ก็มรรคาเป็นเครื่องย่ำยิมารและเสนามารเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกุริกษทั้งหลาย นี่เป็นมรรคาเครื่องย่ำยิมาร และเสนามาร.

จบ สูตรที่ ๓

ทูปปัญญสูตร

เหตุที่เรียกว่าคนโง่คนโง่

[๔๐๘] สāvattīnīhan. ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนโง่ คนโง่ คนโง่ คนโง่ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนโง่ คนโง่?

[๔๐๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกุริกษ ที่เรียกว่า คนโง่ คนโง่ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกุริกษ ที่เรียกว่า คนโง่ คนโง่ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๔

ปัญญาวาสสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนมีปัญญา

[๔๑๐] สāvattīnīhan. ภี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่ คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่?

[๔๑๑] พ. ดูกุริกษ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกุริกษ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

ทฬิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนจน

[๔๑๒] สāvattīnīhan. ภี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนจน คนจน ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนจน?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๕๑๓] พ. ดุรภิกษุ ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดุรภิกษุทั้งหลาย ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว .

จบ สูตรที่ ๖

อหฬิตตสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนไม่จน

[๕๑๔] สāvattihīna . ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนไม่จน คนไม่จน ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนไม่จน?

[๕๑๕] พ. ดุรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดุรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว .

จบ สูตรที่ ๗

อาทิจจสูตร

ความเป็นผู้มีมิตตติเป็นเบื้องต้นแห่งโพชฌงค์

[๕๑๖] สāvattihīna . ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉะนั้น สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตตติ ฉะนั้นเหมือนกัน ดุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตตติ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ .

[๕๑๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตตติ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตตติ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๘

อังคสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยแห่งโพชฌงค์

[๕๑๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายในให้เป็นเหตุแล้ว เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น แม้อันหนึ่ง เพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ เหมือนโยนิโสมนสิการเลย ดุรภิกษุทั้งหลาย โยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ .

[๕๑๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๙

อังคสูตรที่ ๒

ความเป็นผู้มีมิตตติเป็นปัจจัยแห่งโพชฌงค์

[๕๒๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายนอกให้เป็นเหตุแล้ว เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น แม้อันหนึ่ง เพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ เหมือนความเป็นผู้มีมิตตติเลย ดุรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตตติ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ .

[๕๒๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตตติ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตตติ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ จักกวัตติวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิธาสสูตร	๒. จักกวัตติสูตร
๓. มารสูตร	๔. ทุปปัญญสูตร
๕. ปัญญาสูตร	๖. ทฬิตตสูตร
๗. อหฬิตตสูตร	๘. อาทิจจสูตร
๙. อังคสูตรที่ ๑	๑๐. อังคสูตรที่ ๒

มิใช่อาหารของนิรนต์

[๕๓๖] ดูกิริยาทั้งหลาย กืออะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกิริยาทั้งหลาย เจโตวิมุตติมอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งโยนิสมนสิการในเจโตวิมุตตินั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น .

[๕๓๘] ดุรภิกษทั้งหลาย กิเลสอะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบลย์ยิ่งขึ้น? ดุรภิกษทั้งหลาย ความสงบใจมีอยู่ การ
กระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบใจนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบลย์ยิ่งขึ้น .

มีใช้อาหารของโพชฌงค์

[๕๔๑] ดุกรักขะทั้งหลาย กิ้อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้อัมมจริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดุกรักขะทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล และอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การไม่กระทำใ้หมากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้อัมมจริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์ .

[๔๔๓] ดูการภิกษาทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ปิตตัมโพชนงค์ที่ยัง ไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูการภิกษาทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปิต-
*ตัมโพชนงค์ มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ปิต-
*ตัมโพชนงค์ที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์ .

[๕๔๕] ดูกิริยาทั้งหลาย ก้อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกิริยาทั้งหลาย สมานินิต อัปยัคคินิต มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในนิมิตนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

จบ สตรีที่ ๑

๒
ปรียายสตร

ปริญานิวรรณ์ ๕

Page 57

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ยังพระนครสาวัตถี ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้น ได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตใน
พระนครสาวัตถีก่อน ก็ยังเข้านึก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
เกิด ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญ-

* เดีรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า ดูรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณ-

* โคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายเหล่านั้นว่า มาเกิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕
อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้ แม่พวกเรา
ก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕ อัน
เป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูรภิกษุทั้งหลาย
ในการแสดงธรรมของเราเนี่ย อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความ
ต่างกัน ระหว่างธรรมเทศนาของพวกเรา กับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของ
พวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม .

[๔๔๘] ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
พวกนั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้
ในสำนักพระผู้มีพระภาค .

[๔๔๙] ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้นครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี เวลาปัจจุภัต
กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเข้า
วันนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ข้าพระองค์
ทั้งหลายได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีก่อน ก็ยังเข้านึก ถ้า
กระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเกิด ลำดับนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย
เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่าน
การปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้
พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า ดูรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย
อย่างนี้ว่า มาเกิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลัง
ปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้ แม่พวกเราก็คงแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย
อย่างนี้ว่า มาเกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอน
กำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของเรา
เนี่ย อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณ-

* โคดมหรือของพวกเรา คือว่าธรรมเทศนาของพวกเรา กับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรือ
อนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม .

[๔๕๐] ครั้นนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย ไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์
ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความ
ของคำพูดนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค .

[๔๕๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มี
วาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อื่นเธอทั้งหลาย พึงถามอย่างนี้ว่า ดูรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรณ์
๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง ที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง มีอยู่หรือ? พวกอัญญ-

* เดีรถีย์ปริพาชกถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิไชวสัย ดูรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่แลเห็น
บุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหานั้น เว้นเสียจากตถาคต สาวกของ
ตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น .

[๔๕๒] ดูรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง เป็นไฉน?

[๔๕๓] ดูรภิกษุทั้งหลาย แม้กามฉันทะในภายในก็เป็นนิวรณ์ แม้กามฉันทะใน
ภายนอกก็เป็นนิวรณ์ คำว่า กามฉันทะนิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้ กามฉันท-

* นิวรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๔] ดูรภิกษุทั้งหลาย แม้วยาบาทในภายในก็เป็นนิวรณ์ แม้วยาบาทในภายนอก
ก็เป็นนิวรณ์ คำว่า ยาบาทนิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้ ยาบาทนิวรณ์นั้น
ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๕] ดูรภิกษุทั้งหลาย แม้อทินะก็เป็นนิวรณ์ แม้อทินะก็เป็นนิวรณ์ คำว่า อทิน-

* นิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้ อทินนิวรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๖] ดูรภิกษุทั้งหลาย แม้อุทธัจจะก็เป็นนิวรณ์ แม้อุทธัจจะก็เป็นนิวรณ์ คำว่า
อุทธัจจะอุทธัจจนิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้ อุทธัจจะอุทธัจจนิวรณ์นั้น ก็เป็น
๒ อย่าง .

[๔๕๗] ดูรภิกษุทั้งหลาย แม่วิจิจจนาในธรรมทั้งหลายภายในก็เป็นนิวรณ์ แม่วิจิจจนาในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นนิวรณ์ คำว่า วิจิจจนา นิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
แม่โดยปริยายนี้ วิกิจจานุวรรณนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๔๘] ดูกิริยาทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่นิวรรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่างนี้ .

[๔๔๙] ดูกิริยาทั้งหลาย ก็ปริยายที่โพชนงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง เป็นไฉน?

[๔๕๐] ดูกิริยาทั้งหลาย แม่สติในธรรมทั้งหลายในภายในก็เป็นสติสัมโพชนงค์

แม่สติในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นสติสัมโพชนงค์ คำว่า สติสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมา
สู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้ สติสัมโพชนงค์ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๑] แม่ธรรมทั้งหลายในภายใน ที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตราถึงความพินิจพิจารณา
ด้วยปัญญา ก็เป็นธัมมวิจยสัมโพชนงค์ แม่ธรรมทั้งหลายในภายนอกที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตรา
ถึงความพินิจพิจารณาด้วยปัญญา ก็เป็นธัมมวิจยสัมโพชนงค์ คำว่า ธัมมวิจยสัมโพชนงค์
ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้ ธัมมวิจยสัมโพชนงค์ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๒] ดูกิริยาทั้งหลาย แม่ความเพียรทางกายก็เป็นวิริยสัมโพชนงค์ แม่ความ
เพียรทางจิตก็เป็นวิริยสัมโพชนงค์ คำว่า วิริยสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้
วิริยสัมโพชนงค์ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๓] ดูกิริยาทั้งหลาย แม่ปิตติที่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปิตติสัมโพชนงค์ แม่ปิตติที่ไม่มี
วิตกวิจารณ์ก็เป็นปิตติสัมโพชนงค์ คำว่า ปิตติสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้
ปิตติสัมโพชนงค์ ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๔] ดูกิริยาทั้งหลาย แม่ความสงบกายก็เป็นปัสสัทธิสัมโพชนงค์ แม่ความ
สงบจิตก็เป็นปัสสัทธิสัมโพชนงค์ คำว่า ปัสสัทธิสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดย
ปริยายนี้ ปัสสัทธิสัมโพชนงค์ ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๕] ดูกิริยาทั้งหลาย แม่สมาธิที่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นสมาธิสัมโพชนงค์ แม่สมาธิ
ที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ ก็เป็นสมาธิสัมโพชนงค์ คำว่า สมาธิสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่
โดยปริยายนี้ สมาธิสัมโพชนงค์ก็เป็น ๒ อย่าง .

[๔๕๖] ดูกิริยาทั้งหลาย แม่ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายใน ก็เป็นอุเบกขา
สัมโพชนงค์ แม่ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายนอก ก็เป็นอุเบกขาสัมโพชนงค์ คำว่า
อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม่โดยปริยายนี้ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ก็เป็น
๒ อย่าง .

[๔๕๗] ดูกิริยาทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่โพชนงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง .

จบ สูตรที่ ๒

อัคคิสูตร

เจริญโพชนงค์ตามกาล

[๔๕๘] ครั้งนั้น ภิกษุเป็นอันมาก เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาต
ยังพระนครสาวัตถี (ความต่อไปเหมือนปริยายสูตรข้อ ๔๔๗-๔๕๐) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกิริยาทั้งหลาย พวกอัญญเดียรัถียंपริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ การเป็นผู้อื่นเธอทั้งหลายฟังถาม
อย่างนี้ว่า ดูกิริยาทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มีไชกาลเพื่อเจริญโพชนงค์เหล่า
ไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชนงค์เหล่าไหน? สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มีไชกาลเพื่อเจริญ
โพชนงค์เหล่าไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชนงค์เหล่าไหน? พวกอัญญเดียรัถียंपริพาชกถูกเธอ
ทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร?
เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกิริยาทั้งหลาย เรายัง ไม่แลเห็นบุคคลในโลก พร้อม
ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะ
ยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจาก
ตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น .

[๔๕๙] ดูกิริยาทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มีไชกาลเพื่อเจริญปัสสัทธิ
สัมโพชนงค์ มีไชกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชนงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่
หดหู่ นั้น ยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือนบรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุก
โพลง เขาจึงใส่หญ้าสด ใค้มีสด ไม้สด ฟันน้ำ และโรยฝุ่นลงในไฟนั้น บรุษนั้นจะ
สามารถก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภิก. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้นมิใช่กาลเพื่อเจริญ
ปัสสัทธิสัมโพชนงค์ มีไชกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชนงค์ มีไชกาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น .

[๔๖๐] ดูกิริยาทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญธัมม-

*วิจยสัมโพชนงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชนงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญปิตติสัมโพชนงค์ ข้อนั้น
เพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือน
บรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าแห้ง ใค้มีแห้ง ไม้แห้ง เอาปากเป่า
และ ไม่โรยฝุ่นในไฟนั้น บรุษนั้นสามารถจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภิก. ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้นเป็นกาลเพื่อเจริญ
ธัมมวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญปิตีสัมโพชฌงค์
ซื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น .

[๔๗๑] ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มีไชยกาลเพื่อเจริญ
ธัมมวิริยสัมโพชฌงค์ มีไชยกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มีไชยกาลเพื่อเจริญปิตีสัมโพชฌงค์ ซื่อ
นั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบ
เหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าแห้ง ใค้มัดแห้ง ไม้แห้ง เอาปากเป่า และ
ไม่โรยฝุ่นลงไปในกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นจะสามารถจะดับไฟกองใหญ่ได้หรือหนอ?

ภ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้นมิใช่กาลเพื่อเจริญ
ธัมมวิริยสัมโพชฌงค์ มีไชยกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มีไชยกาลเพื่อเจริญปิตีสัมโพชฌงค์
ซื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น .

[๔๗๒] ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญ
ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
ซื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบ
เหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าสด ใค้มัดสด ไม้สด พ่นน้ำ และโรยฝุ่น
ลงในกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับกองไฟกองใหญ่นั้นได้หรือหนอ?

ภ. ได้ พระเจ้าข้า .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้นเป็นกาลเพื่อ
เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขา
สัมโพชฌงค์ ซื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยธรรม
เหล่านั้น ดูกภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสดแล้ว มีประโยชน์ในที่ทั้งปวง .

จบ สูตรที่ ๓

เมตตสูตร

พรหมวิหาร ๔

[๔๗๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกลิยะ ชื่อ หลัททา-

* สันนะ ในโกลิยชนบท ครั้นนั้น ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป
บิณฑบาตยังหลัททาสันนิคม ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้น มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไป
บิณฑบาตยังหลัททาสันนิคมก่อน ก็ยังเข้านิก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญ-

* เตียรถียปริพาชกเกิด .

[๔๗๔] ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้น เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเตียรถียปริพาชก ได้
ปราศรัยกับอัญญเตียรถียปริพาชกเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเตียรถียปริพาชกได้พูดกะภิกษุเหล่านั้นว่า

[๔๗๕] ดูกผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า
มาเกิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิรณ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้ว
จงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน
โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ เป็นมรรค
หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุก
หมู่เหล่า อยู่เกิด .

[๔๗๖] จงมีใจประกอบด้วยกรุณา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓
ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยกรุณา
อันไพบูรณ์ เป็นมรรค หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ใน
ที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด .

[๔๗๗] จงมีใจประกอบด้วยมฤตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓
ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยมฤตา
อันไพบูรณ์ เป็นมรรค หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ใน
ที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด .

[๔๗๘] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓
ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา
อันไพบูรณ์ เป็นมรรค หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่
ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เกิด .

[๔๗๙] ดูกผู้มีอายุทั้งหลาย แม้วพวกเราก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มา
เกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายละนิรณ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา
แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือน
กัน ฯลฯ

[๔๘๐] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ทิตที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา
อันไพบลูย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่
ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด .

[๔๘๑] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรานี้ อะไรเป็นความแปลก
กัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความแตกต่างกัน ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา คือว่า
ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับ
อนุศาสน์ของพระสมณโคดม .

[๔๘๒] ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถียปริพาชก
เหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูด
นี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค .

[๔๘๓] ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้น ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในหลัทธิวาสันนนิคม เวลา
ปัจฉิมกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๔๘๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้านี้ ข้าพระองค์ทั้งหลาย
นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังหลัทธิวาสันนนิคม ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีความ
ดำริว่า เวลานี้ เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตยังหลัทธิวาสันนนิคมก่อน ก็ยังเข้าอยู่ ถ้ากระไรเราพึง
เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถียปริพาชกเกิด .

[๔๘๕] ครั้นนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถียปริพาชก
ได้ปราศรัยกับอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึง
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรถียปริพาชกได้พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า .

[๔๘๖] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า
มาเกิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้ว
จงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิตที่ ๒ ทิตที่ ๓ ทิตที่ ๔ ก็เหมือนกัน
โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบลูย์ เป็นมหรคต
หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า
อยู่เกิด .

[๔๘๗] จงมีใจประกอบด้วยกรุณา . . .

[๔๘๘] จงมีใจประกอบด้วยมฤตา . . .

[๔๘๙] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิตที่ ๒
ทิตที่ ๓ ทิตที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบ
ด้วยอุเบกขาอันไพบลูย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไป
ทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เกิด .

[๔๙๐] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย แม้พวกเราแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มา
เกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้ว
จงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิตที่ ๒ ทิตที่ ๓ ทิตที่ ๔ เหมือนกัน
 ฯลฯ

[๔๙๑] จงมีใจประกอบด้วยกรุณา . . .

[๔๙๒] จงมีใจประกอบด้วยมฤตา . . .

[๔๙๓] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิตที่ ๒ ทิตที่ ๓
ทิตที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา
อันไพบลูย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่
ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เกิด .

[๔๙๔] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรานี้ อะไรเป็นความแปลก
กัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา คือว่า
ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์
ของพระสมณโคดม .

[๔๙๕] ครั้นนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย
ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความ
แห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค .

เมตตเจโตวิมุตติ มีอะไรเป็นคติ

[๔๙๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุณทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถียปริพาชกผู้มีวาตะ
อย่างนี้ คาวเป็นผู้อื่นเธอทั้งหลายพึงถามอย่างนี้ว่า ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย ก็เมตตเจโตวิมุตติ
อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด
กรุณาเจโตวิมุตติ . . . มฤตาเจโตวิมุตติ . . . อุเบกขาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด พวกอัญญเดียรถียปริพาชกถูกเธอ
ทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ช้อนั้นเพราะเหตุไร?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
เพราะเป็นปัญหา ที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดุรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เคยเห็นบุคคลในโลกพร้อม
ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ที่จะยัง
จิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต
หรือจากสาวกของตถาคต .

[๕๙๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็เมตตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยเมตตา ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันสหระคด้วยเมตตา อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวัง
อยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิภูลในสิ่งที่ไม่ปฏิภูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิภูลในสิ่ง
ที่ไม่ปฏิภูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิภูลในสิ่งปฏิภูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญ
ว่าไม่ปฏิภูลในสิ่งปฏิภูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิภูลในสิ่งที่ไม่ปฏิภูลและสิ่ง
ปฏิภูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิภูลในสิ่งไม่ปฏิภูลและสิ่งปฏิภูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมี
ความสำคัญว่าไม่ปฏิภูลในสิ่งปฏิภูลและสิ่งไม่ปฏิภูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิภูลในสิ่งปฏิภูล
และในสิ่งไม่ปฏิภูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่ง ไม่ปฏิภูลและปฏิภูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว
วางเฉยมีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง
เธอย่อมเข้าถึงสุวิโมกข์อยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตาเจโตวิมุตติว่า มีสุวิโมกข์เป็น
อย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้นยังไม่เพ่งตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัย ปัญญาของเธอจึงยังเป็น
โลกีย์ .

[๕๙๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็กรุณาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยกรุณา อาตัยวิเวก
อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิภูลใน
สิ่ง ไม่ปฏิภูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิภูลในสิ่ง ไม่ปฏิภูลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึง
แยกสิ่ง ไม่ปฏิภูลและปฏิภูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย
มีสติสัมปชัญญะอยู่ในสิ่งทั้งสองนั้น หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะลวงรูปสัญญาเสียโดยประการทั้งปวง
เพราะปฏิขสัญญาดับไป เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนันทตสัญญา เธอคำนึงอยู่ว่า อากาศไม่มีที่สุด
ย่อมบรรลุลอกาธานัญญาตนะอยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุตติ ว่ามีอากาธานัญญา-
* จายตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุผู้ยังไม่เพ่งตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอ
จึงยังเป็นโลกีย์ .

[๕๙๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็มฤตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยมฤตา
อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญ
ว่าปฏิภูลในสิ่ง ไม่ปฏิภูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิภูลในสิ่ง ไม่ปฏิภูลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวัง
อยู่ว่า เราพึงแยกสิ่ง ไม่ปฏิภูลและปฏิภูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่
ก็ย่อมวางเฉยมีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะลวงอากาธานัญญาตนะ
เสียโดยประการทั้งปวง เธอคำนึงอยู่ว่า วิญญาณไม่มีที่สุด ย่อมบรรลวัญญาตนะอยู่
ดุรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวมฤตาเจโตวิมุตติว่า มีวิญญาณัญญาตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้น
ยังไม่เพ่งตลอดวิมุตติอันยวดยิ่ง ในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงยังเป็นโลกีย์ .

[๖๐๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเบกขาเจโตวิมุตติอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยอุเบกขา
อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญ
ว่าปฏิภูลในสิ่ง ไม่ปฏิภูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิภูลในสิ่ง ไม่ปฏิภูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า
เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิภูลในสิ่งปฏิภูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิภูลในสิ่งปฏิภูลนั้นอยู่
ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิภูลในสิ่ง ไม่ปฏิภูลและสิ่งปฏิภูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่า
ปฏิภูลในสิ่งที่ไม่ปฏิภูลและสิ่งปฏิภูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิภูลในสิ่ง
ปฏิภูลและ ไม่ปฏิภูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิภูลในสิ่งปฏิภูลและในสิ่ง ไม่ปฏิภูลนั้นอยู่ ถ้า
หวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่ง ไม่ปฏิภูลและปฏิภูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่
ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะลวงวิญญาณัญญาตนะ
เสียโดยประการทั้งปวง เธอคำนึงอยู่ว่า อะไรนิดหนึ่ง ไม่มี ย่อมบรรลุลอภิกขัญญาตนะอยู่
ดุรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุตติว่า มีอภิกขัญญาตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้น
ยังไม่เพ่งตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงเป็นโลกีย์ .

จบ สูตรที่ ๔

สการาสสูตร

นิราธเป็นปัจจัยให้มนต์ไม่แจ่มแจ้ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
[๖๐๑] สวาทถินทาน. ครั้นนั้น พราหมณ์ชื่อว่าสคารวะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า .

[๖๐๒] ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม่ที่บุคคล
กระทำการสาธยายไว้นาน ไม่แจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้มนต์แม่ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็น
เวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย .

[๖๐๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ สมัยใดแล บุคคลมีใจฟุ้งซ่าน
ด้วยกามราคะ อังการาคะเหี้ยมร้างไปและ ไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งกามราคะที่
บังเกิดแล้ว ตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาไม่รู้ไม่เห็นแม่ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง
แม่ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์
แม่ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย .

[๖๐๔] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำ ซึ่งระคนด้วยสีกิ่ง สีเหลือง
สีเขียว สีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตาม
ความเป็นจริงได้ จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อังการาคะ
เหี้ยมร้างไป และ ไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความ
เป็นจริง ในสมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ ไม่เห็นแม่ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์
บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์ทั้งสองนั้นตามความเป็นจริง มนต์แม่ที่กระทำการ
สาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย .

[๖๐๕] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท
อันพยาบาทเหี้ยมร้างไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้น
แล้วตามความเป็นจริง . . .

[๖๐๖] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำ ซึ่งร้อนเพราะไฟเดือดพล่าน มี
ไอลงขึ้น บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง
จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท อันพยาบาทเหี้ยมร้างไป
และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง . . .

[๖๐๗] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ
อันถีนมิทธะเหี้ยมร้างไป ย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้น
แล้วตามความเป็นจริง . . .

[๖๐๘] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำ อันสาหร่ายและจอกเห่นปกคลุม
ไว้ บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง จันใด
จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ อันถีนมิทธะเหี้ยมร้างไป และย่อม
ไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง . . .

[๖๐๙] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-
*กุกกจะ อันอุทธัจจกุกกจะเหี้ยมร้างไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก
ซึ่งอุทธัจจกุกกจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง . . .

[๖๑๐] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำ อันลมพัดตองแล้ว หวันไหว
กระเพื่อม เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็น
ตามความเป็นจริง จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจกุกกจะ
อันอุทธัจจกุกกจะเหี้ยมร้างไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกจะ
ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง . . .

[๖๑๑] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ในสมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา
อันวิจิกิจฉาเหี้ยมร้างไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้ว
ตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ ไม่เห็นแม่ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม่ซึ่ง
ประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม่ที่
กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย .

[๖๑๒] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำที่ขุ่นมัวเป็นเปือกตม อันบุคคล
วางไว้ในที่มืด บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความ
เป็นจริง จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉา
เหี้ยมร้างไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความ
เป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ ไม่เห็นแม่ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์
บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์ที่กระทำการ
สาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย .

[๖๑๓] ดูกรพราหมณ์ นี่แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม่ที่กระทำการสาธยายไว้
นาน ไม่แจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย .

[๖๑๔] ดูกรพราหมณ์ ส่วนสมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูกกาม-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

* รากะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งการรากะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม่ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย .

[๖๑๕] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใสน้ำอันไม่ระคนด้วยสีครึ่ง สีเหลือง สีเขียว หรือสีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริง จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยการรากะ ไม่ถูกการรากะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งการรากะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๖] ดุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยพยาบาท ไม่ถูกพยาบาทเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๗] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใสน้ำที่ไม่ร้อนเพราะไฟ ไม่เดือดพล่าน ไม่เกิดไอน้ำ บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยพยาบาท ไม่ถูกพยาบาทเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๘] ดุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยกัมมิตระ ไม่ถูกกัมมิตระเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกัมมิตระที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๙] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใสน้ำ อันสาหร่ายและจอกเห่นไม่ปกคลุมไว้ บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยกัมมิตระ ไม่ถูกกัมมิตระเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกัมมิตระที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๐] ดุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยอุทธัจจ-
* กุกกจะ ไม่ถูกอุทธัจจกุกกจะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกจะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๑] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใสน้ำ อันลมไม่พัดต้องแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่กระเพื่อม ไม่เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยอุทธัจจ-
* กุกกจะ ไม่ถูกอุทธัจจกุกกจะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกจะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๒] ดุรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยวิจิจจนา ไม่ถูกวิจิจจนาเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิจจนาที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๓] ดุรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภษณะใสน้ำอันใสสะอาด ไม่ขุ่นมัว อันบุคคลวางไว้ในที่แจ้ง บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ จันใด จันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟังชันด้วยวิจิจจนา ไม่ถูกวิจิจจนาเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิจจนาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม่ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย .

[๖๒๔] ดุรพราหมณ์ นี่แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม่ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งได้ในบางครั้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย .

[๖๒๕] ดุรพราหมณ์ โพชฌงค์แม่ทั้ง ๗ นี้ มิใช่เป็นธรรมกัน มิใช่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ก็อสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อเบกขาสัมโพชฌงค์ ดุรพราหมณ์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล มิใช่เป็นธรรมกัน มิใช่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชา และวิมุตติ .

[๖๒๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สคารวพราหมณ์ได้กราบทูล พระผู้มี-

* พระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระโคตมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป .

จบ สูตรที่ ๔

อภยสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ความไม่รู้ความไม่เห็นมีเหตุมีปัจจัย

[๖๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้น อภิยราชกุมารเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

[๖๒๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุณณิสสกล่าวอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ดังนี้ ในเรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างไร?

[๖๒๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราชกุมาร เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย .

[๖๒๖] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย อย่างไร?

[๖๒๗] พ. ดูกรราชกุมาร สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อังการาคะ เหนียวร้างไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็น อุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย แม้ด้วยประการฉะนี้ .

[๖๒๘] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท . . .

[๖๒๙] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิตตะ . . .

[๖๓๐] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-

* กุกกจะ . . .

[๖๓๑] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวร้างไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็น อุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการฉะนี้ .

[๖๓๒] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. ดูกรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อนิรวาณ .

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิรวาณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต นิรวาณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลถูกนิรวาณได้อย่างไร ครบจำแล้ว ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการถูกนิรวาณทั้ง ๕ ครบจำแล้ว .

[๖๓๓] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย อย่างไร?

[๖๓๔] พ. ดูกรราชกุมาร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เธอเจริญสติสัมโพชฌงค์อยู่ ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการฉะนี้ .

[๖๓๕] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง ฯลฯ ภิกษุย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เธอเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อยู่ ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการนี้ .

[๖๔๐] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. ดูกรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อโพชฌงค์ .

อ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลผู้ประกอบด้วยโพชฌงค์ได้อย่างไร พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการที่ประกอบด้วยโพชฌงค์ทั้ง ๗ เล่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ขึ้นภูเขาชิลมกุฏ แม้ความเหน็ดเหนื่อยกาย ความเหน็ดเหนื่อยใจ ของข้าพระองค์ ก็สงบระงับแล้ว และธรรมอันข้าพระองค์ก็ได้บรรลุแล้ว .

จบ สูตรที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาหารสูตร ๒. ปริยายสูตร ๓. อัคคิสูตร

๔. เมตตสูตร ๕. สการวสูตร ๖. อภยสูตร

จบ หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ โพชฌงค์แห่งสังยุต

อานาปานาติเปยยาละที่ ๗ แห่งโพชฌงค์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
อภิจักขณฺณามีผล ๒ อย่าง

[๖๔๑] สวรรค์ถิ่นทาน. ดุรภิกษทั้งหลาย อัญญิสัญญาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อัญญิสัญญาอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดุรภิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระตด้วยอัญญิสัญญา อาคัยวิเวก อาคัยวิราคะ อาคัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระตด้วยอัญญิสัญญา อาคัยวิเวก อาคัยวิราคะ อาคัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษทั้งหลาย อัญญิสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว อย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๖๔๒] สวรรัตถินทาน. ดุรภิกษทั้งหลาย เมื่ออัฐกิสัณญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ฟังห้วงผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือ เมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ก็เมื่ออัฐกิสัณญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ฟังห้วงผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี. ดุรภิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสตัสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอัฐกิสัณญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอัฐกิสัณญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษทั้งหลาย เมื่ออัฐกิสัณญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ฟังห้วงผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

[๖๔๓] สวรรัตถินทาน. ดุรภิกษทั้งหลาย อฏฺฐิกสัณญานันบุคคลเจริณแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก ก็อฏฺฐิกสัณญานันบุคคลเจริณแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก? ดุรภิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริณสตัสัมโพชนมฺหํ อันสหระตตด้วยอฏฺฐิกสัณญา อาตัยิวเก อาตัยีวราคะ อาตัยนิโร น้อมไปในกาสสละ ฯลฯ ย่อมเจริณอบกขาตัมโพชนมฺหํ อันสหระตตด้วยอฏฺฐิกสัณญา อาตัยิวเก อาตัยีวราคะ อาตัยนิโร น้อมไปในกาสสละ ดุรภิกษทั้งหลาย อฏฺฐิกสัณญา อันบุคคลผู้เจริณแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก .

[๖๔๔] สวรรัตถินทาน. ดุกรภิกษทั้งหลาย อฏฐิกัสสัณญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่ ก็อฏฐิกัสสัณญา อันบุคคลเจริญแล้ว อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่? ดุกรภิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิกัสสัณญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิกัสสัณญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ดุกรภิกษทั้งหลาย อฏฐิกัสสัณญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่.

[๖๔๔] สวรรัตถินทาน. ดุรภิกษทั้งหลาย อฏฐิกัสสัณญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก ก็อฏฐิกัสสัณญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำ
ให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก? ดุรภิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสตัสสัมโพชนมคังอันสหระตด้วยอฏฐิกัสสัณญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโร
ห่อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนมคัง อันสหระตด้วยอฏฐิกัสสัณญา อาตัยวิเวก
อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรห่อมไปในการสละ ดุรภิกษทั้งหลาย อฏฐิกัสสัณญา อันบุคคลเจริญ
แล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก .

[๖๔๖] สวรรัตถิโกทาน. ดุรภิกษุทั้งหลาย อฏฐิสิกัณณยา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก ก็อฏฐิสิกัณณยา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสตัสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิสิกัณณยา อาตัยยเวก อาตัยยวิราคะ อาตัยยนิโรธ น้อมไปในกาลสละ ฯลฯ เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอฏฐิสิกัณณยา อาตัยยเวก อาตัยยวิราคะ อาตัยยนิโรธ น้อมไปในกาลสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย อฏฐิสิกัณณยา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก .

[๖๔๓] ดุกริกษทั้งหลาย ปฟวกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๔๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย วินิลกัสนฺญา ฯลฯ

[๖๔๙] ดุกรักษาทั้งหลาย วิจนิทกสัญญา ฯลฯ

[๖๕๐] ดกรภิกษทั้งหลาย อหรมาทกสัณญา ฯลฯ

[๖๕๑] ดกรภิกษทั้งหลาย เมตตา อੰนปคคฺลเจริญฺแล้ว ฯลฯ

[๖๕๒] ดกรภิกษทั้งหลาย กรณา อัมบคคลเจริยแล้ว ฯลฯ

๖๕๓] ดกรภิกขทั้งหลาย มหิตา อ้นบคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

๖๕๔ ดกรภิกขทั้งหลาย อเบกขา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

๖๕๕) ดกรภิกขทั้งหลาย อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

- [๖๕๖] ดุกริกษทั้งหลาย อสุภสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
[๖๕๗] ดุกริกษทั้งหลาย มรณสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
[๖๕๘] ดุกริกษทั้งหลาย อาหารปฏิภูลสัญญา ฯลฯ
[๖๕๙] ดุกริกษทั้งหลาย สัพพโลเก อนภิตสัญญา ฯลฯ
[๖๖๐] ดุกริกษทั้งหลาย อนิจจสัญญา ฯลฯ
[๖๖๑] ดุกริกษทั้งหลาย อนิจเญ ทุกขสัญญา ฯลฯ
[๖๖๒] ดุกริกษทั้งหลาย ทุกเข อนัตตสัญญา ฯลฯ
[๖๖๓] ดุกริกษทั้งหลาย ปหานสัญญา ฯลฯ
[๖๖๔] ดุกริกษทั้งหลาย วิราคสัญญา ฯลฯ
[๖๖๕] ดุกริกษทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว

ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดุกริกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ-
* สัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยนิโรธสัญญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราค อาตัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยนิโรธสัญญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราค
อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุกริกษทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้
แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๖๖๖] ดุกริกษทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือ

เหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี เมื่อนิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว
๑๑. ตั้งแต่ข้อ ๖๔๗ ถึงข้อ ๖๖๕ มีเนื้อความเหมือนข้ออฎฐักสัญญา
อย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึด
ถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี? ดุกริกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์
อันสหระคด้วยนิโรธสัญญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราค อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยนิโรธสัญญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราค อาตัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดุกริกษทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือ
เมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี .

[๖๖๗] ดุกริกษทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็น
ผาสุกมาก ก็นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไป
เพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก?
ดุกริกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคด้วยนิโรธสัญญา
อาตัยวิเวก อาตัยวิราค อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันสหระคด้วยนิโรธสัญญา อาตัยวิเวก อาตัยวิราค อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุกร
ิกษทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็น
ไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก .

[๖๖๘] ดุกริกษทั้งหลาย เมื่อน้ำองศาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บาไป
สู่ทิศปรายจัน จันใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่สุตนิพพาน โนมไปสู่สุตนิพพาน
โณไปสู่สุตนิพพาน จันนั้นเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
อย่างไร ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่สุตนิพพาน โนมไปสู่สุตนิพพาน โณไปสู่สุตนิพพาน ดุกริกษทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาตัยวิเวก อาตัยวิราค อาตัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาตัยวิเวก อาตัยวิราค อาตัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดุกริกษทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่สุตนิพพาน โนมไปสู่สุตนิพพาน โณไปสู่สุตนิพพาน .

(พึงขยายความบาสิไปจนกระทั่งถึงการแสวงหา)

สังโยชน์ ๕

[๖๖๙] ดุกริกษทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อหังการะ อวิชชา สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕
ประการนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อยุติ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ดุกร
ิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาตัยวิเวก อาตัยวิราค
อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาตัยวิเวก อาตัยวิราค
อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุกริกษทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ
เพื่อยุติ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล

[๖๗๐] ดุกริกษทั้งหลาย เมื่อน้ำองศาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บา
ไปสู่ทิศปรายจัน จันใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็นผู้ น้อม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ไปสูนิพพาน โนมไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน จินนินเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้ยอมไปสูนิพพาน โนมไปสูนิพพาน โอนไปสู
นิพพาน? ดูกุริยทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกัจจราคะ
เป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัม-

*โพชฌงค์ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกุ
ริยทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ยอม
ไปสูนิพพาน โนมไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน.

(พึงขยายความบาลี ตั้งแต่การกัจจราคะเป็นที่สุดเช่นนี้ไปจนถึงการแสวงหา)

[๖๓๑] ดูกุริยทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็น
ไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อหังการะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕
ประการนี้แล ดูกุริยทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?
ดูกุริยทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มี
อันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอัน
กัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกุริยทั้งหลาย
โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่ความสิ้นไป เพื่อละ
สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

(พึงขยายความโพชฌงค์สังยุต เหมือนมคคสังยุต)

เรื่องในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญสัณญญา ๒. ปุพฺพกสัณญญา ๓. วินิลกสัณญญา ๔. วิจฺฉิทฺทกสัณญญา
๕. อุทฺธมาตกสัณญญา ๖. เมตฺตา ๗. กรุณา ๘. มุทิตา ๙. อุเบกขา ๑๐. อานาปานสติ.
จบ อานาปานวรรคที่ ๗ แห่งโพชฌงค์สังยุต

๑. อสุกสัณญญา ๒. มรณสัณญญา ๓. อาหารปฏิกุสสัณญญา ๔. สัพพโลเกอนภิต-
*สัณญญา ๕. อนิจฺจสัณญญา ๖. อนิจฺเจทฺทกสัณญญา ๗. ทุกฺเขอนัตตสัณญญา ๘. ปหานสัณญญา
๙. วิราคสัณญญา ๑๐. นิโรธสัณญญา.

จบ นิโรธวรรคที่ ๘ แห่งโพชฌงค์สังยุต

[๖๓๒] สวาทถินิทาน. ดูกุริยทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรารจัน หลังไป
สู่ทิศปรารจัน บ่าไปสู่ทิศปรารจันจันใด ฯลฯ

แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสู่ทิศปรารจัน แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสู่สมุทร ทั้ง ๒ อย่างๆ
ละ ๖ รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าวรรค.

จบ คังคาเปยฺยาลที่ ๙

[๖๓๓] ดูกุริยทั้งหลาย สัตว์ที่ไม่มีเท้ากิตติ ๒ เท้ากิตติ ๔ เท้ากิตติ เท้ามากกิตติ มี
ประมาณเท่าใด พึงขยายเนื้อความอย่างทีกล่าวนี้นี้เป็นตัวอย่าง.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. กุญฺสุตร ๔. มุลสูตร ๕. สารสูตร ๖. วัสสิก
สูตร ๗. ราชาสสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สूरียสูตร ๑๐. วัตถสูตร

(พึงขยายความอุปมาทวารวรรค ด้วยสามารถโพชฌงค์ แห่งโพชฌงค์สังยุต)

จบ อุปมาทวารวรรคที่ ๑๐ แห่งโพชฌงค์สังยุต

[๖๓๔] ดูกุริยทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำ
อยู่ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้
จันใด.

(พึงขยายเนื้อความอย่างทีกล่าวนี้นี้เป็นตัวอย่าง)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร ๒. พิชสูตร ๓. นาคสูตร ๔. รุกขสูตร ๕. กุมภสูตร ๖. สก-
*สูตร ๗. อากาสสูตร ๘. เมฆสูตรที่ ๑๙. เมฆสูตรที่ ๒๑๐. นาวาสูตร ๑๑. อาคันตุก
สูตร ๑๒. นทีสูตร

(พึงขยายความพลกรณียวรรค ด้วยสามารถโพชฌงค์ แห่งโพชฌงค์สังยุต)

จบ พลกรณียวรรคที่ ๑๑

[๖๓๕] ดูกุริยทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การ
แสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ (พึงขยายเนื้อความทีกล่าวนี้นี้เป็น
ตัวอย่าง)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร ๒. วิสาสูตร ๓. อาสาสูตร ๔. ภาวสูตร ๕. ทุกขสูตรที่ ๑
๖. ทุกขสูตรที่ ๒๗. ทุกขสูตรที่ ๓๘. ชีลสูตร ๙. มลสูตร ๑๐. นิฆสูตร ๑๑. เวทนา
สูตร ๑๒. ตัณหาสูตร.

(เอสนาเปยฺยาลแห่งโพชฌงค์สังยุต บัณฑิตพึงให้พิสดารโดยอาศัยวิเวก)

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จบ เอสนาวรรคที่ ๑๒
โอฆะ ๔

[๖๗๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย โอฆะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? ได้แก่อโฆมะ
คือกาม อโฆมะคือภพ อโฆมะคือทณฺฐิ อโฆมะคืออริชชา (พึงขยายเนื้อความดังที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง).

[๖๗๗] สāvattinīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทฺธัจจะ อริชชา สังโยชนอันเป็นส่วน
เบื้องสูง ๕ ประการนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนด
รู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล โพชฌงค์ ๗ เป็น
ไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกัจจตราคะ
เป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัม-

*โพชฌงค์ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ย่อม
เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันหยั่งลงสู่สมตะ มoomตะเป็นเบื้องหน้า มoomตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อม
เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันหยั่งลงสู่สมตะ มoomตะเป็นเบื้องหน้า มoomตะเป็นที่สุด ย่อม
เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันน้อมไปสู่निพพาน น้อมไปสู่निพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อม
เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันน้อมไปสู่นิพพาน น้อมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป
เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. กันถสูตร ๕. อนุสยสูตร
๖. กามคุณสูตร ๗. นีวรณสูตร ๘. ชันธสูตร ๙. อุทฺธัมภากิยสูตร

จบ โอฆวรรคที่ ๑๓

แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่ทิศปรารัง แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่สมุทร ทั้ง ๒
อย่างนั้น อย่างละ ๖ รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าวรรค

(ดังคาเปยยาแลแห่งโพชฌงค์สังยุต พึงขยายความด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๔

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. กุญสูตร ๔. มุลสูตร ๕. สารสูตร ๖. วัสสิก-
*สูตร ๗. ราชสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สรียสูตร ๑๐. วัตถสูตร
(อัปมาทวรรค พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๕

๑. พลสูตร ๒. พิชสูตร ๓. นาคสูตร ๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร ๖. สุกสูตร ๗. อากาสสูตร ๘. เมฆสูตรที่ ๑
๙. เมฆสูตรที่ ๒ ๑๐. นาวาสูตร ๑๑. อาคินตยสูตร ๑๒. นทีสูตร
(พลกรณียวรรคแห่งโพชฌงค์สังยุต พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๖

๑. เอสนาสูตร ๒. วิธาสสูตร ๓. อาสวาสสูตร ๔. ภูวาสสูตร
๕. ทุกขสูตรที่ ๑ ๖. ทุกขสูตรที่ ๒ ๗. ทุกขสูตรที่ ๓ ๘. ชีลสูตร
๙. มลสูตร ๑๐. นิฆมสูตร ๑๑. เวทนาสสูตร ๑๒. ตณฺหาสูตร.

จบ เอสนาวรรคแห่งโพชฌงค์สังยุตที่ ๑๗

๑. โอฆสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. กันถสูตร
๕. อนุสยสูตร ๖. กามคุณสูตร ๗. นีวรณสูตร ๘. ชันธสูตร
๙. อุทฺธัมภากิยสูตร.

(โอฆวรรคพึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งการกัจจตราคะเป็นที่สุด การ
กัจจโทสะเป็นที่สุด และการกัจจโมหะเป็นที่สุด)

จบ วรรคที่ ๑๘

(มรรคสังยุตเมื่อดิ ขยายเนื้อความให้พิสดารแล้ว โพชฌงค์สังยุต แม่นั้น ก็พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดาร)

จบ โพชฌงค์สังยุต

-----
๓. สติปิฎกฐานสังยุต

อัมพปาลีวรรคที่ ๑

อัมพปาลีสสูตร

ว่าด้วยสติปิฎกฐาน ๔

[๖๗๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้.

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาค
แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตว่า

[๖๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์
ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโสมนัส เพื่อบรรล
ุญยธรรม เพื่อทำนุพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน?

[๖๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสียได้ ๑
พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลก
เสียได้ ๑ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา
และโสมนัสในโลกเสียได้ ๑ .

[๖๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์
ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโสมนัส เพื่อบรรล
ุญยธรรม เพื่อทำนุพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ฉะนั้นแล .

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชม ยินดีพระภาษิตของ
พระผู้มีพระภาค .

จบ สูตรที่ ๑
สติสูตร
ว่าด้วยสติ

[๖๔๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลีวัน ใกล้เมืองเวสาลี
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย . . . แล้วได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า ดูกรภิกษ
ุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย .

[๖๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสียได้
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม
อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสียได้ ดูกรภิกษ
ุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างนี้แล .

[๖๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมกระทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ กระทำความรู้สึกตัวในการเหยียด การแล
กระทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้าและเหยียดออก กระทำการรู้สึกตัวในการทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร
และจีวร กระทำการรู้สึกตัวในการกิน การดื่ม การลิ้ม กระทำการรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระ
ปัสสาวะ กระทำการรู้สึกตัวในการเดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด นิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษ
ุเป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างนี้แล ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับ
เธอทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๒
ภิกขุสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓

[๖๔๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า

[๖๔๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
แสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว ฟังเป็นนิตย์ เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่
ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเกิด .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็โมฆบุรุษบางพวกในโลกนี้ ย่อมเชื่อเชิญเราอย่างนี้เหมือนกัน
และเมื่อเรากล่าวธรรมแล้ว ย่อมสำคัญเราว่า เป็นผู้ควรติดตามไปเท่านั้น

ภิกษุนั้นทูลวิงวอนว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดย
ย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุตโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ แม่โจน ข้าพระองค์พึงรู้
ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตของพระผู้มีพระภาค แม่โจน ข้าพระองค์พึงเป็นทายาทแห่งภาษิตของ
พระผู้มีพระภาค .

[๖๔๗] พ. ดูกรภิกษุ เพราะเหตุอันไหน เธอจงยังเบื้องตันในกถาธรรมให้บริสุทธิ์
ก่อน เบื้องตันของกถาธรรมคืออะไร? คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นตรง เมื่อใด ศีล
ของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว
พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน?

[๖๔๘] ดูกรภิกษุ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่ มีความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายใน
กายทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก
เสีย ๑ จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในอยู่ . . . จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายนอกอยู่ . . .
จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในภายนอกอยู่ . . . จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่ . . . จง
พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกอยู่ . . . จงพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในภายนอกอยู่ . . . จงพิจารณา
เห็นธรรมในธรรมภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึง
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในภายนอกอยู่ มี
ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ .

[๖๘๙] ดูกุริกษุ เมื่อใด เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้ โดยส่วน ๓ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว
ตลอดคืนหรือวันอันจักมาถึง ไม่มีความเสื่อมเลย .

[๖๙๐] ครั้นนั้น ภิกษุหนึ่ง ชื่นชม ยินดีภายิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป เธอเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่
ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม
ซึ่งกลบุดรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตน
เองใน ปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีมิได้มี ก็แลภิกษุหนึ่ง ได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่ง ในจำนวน
พระอรหันตทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๓

โกสลสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๖๙๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พราหมณคามชื่อโกสล ในแคว้น
โกสล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ แล้วได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า
ดูกุริกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันเธอ
ทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔
เป็นไฉน?

[๖๙๒] มาเถิด ผู้มาอยู่ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อรู้กาย
ตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . เพื่อรู้เวทนาตามความเป็นจริง จงพิจารณา
เห็นจิตในจิตอยู่ . . . เพื่อรู้จิตตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อรู้ธรรมตาม
ความเป็นจริง .

[๖๙๓] ดูกุริกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่ยังเป็นเสขะ ยังไม่บรรลอรหัต ปรารภ
ความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้กาย ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . เพื่อกำหนดรู้เวทนา ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . เพื่อกำหนดรู้จิต
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส
มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้ธรรม .

[๖๙๔] ดูกุริกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่เป็นอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ตนถึงแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำ
ไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจากกายแล้ว
ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . พราจากเวทนาแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . .
พราจากจิตแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอก
ผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจากธรรมแล้ว .

[๖๙๕] ดูกุริกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรม
วินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่น ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๔

อกุสลาสิสูตร

กองอกุศล ๕

[๖๙๖] สวัตถินิทาน . ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธานุญาตนี้ว่า
ดูกุริกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทะกองอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรณ ๕ เพราะว่า
กองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่นิรณ ๕ นิรณ ๕ เป็นไฉน? คือกามฉันทนิรณ ๑ พยาบาท
นิรณ ๑ ถีนมิทธนิรณ ๑ อุทธัจจกุกกุจจะนิรณ ๑ วิจิกิจฉานิรณ ๑ ดูกุริกษุทั้งหลาย เมื่อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จะกล่าววาทองกฤต จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรณ ๕ เหล่านี้ เพราะทองกฤตทั้งสี่นี้ได้แก่
นิรณ ๕ .

[๖๙๓] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทองกฤต จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติ
ปัญฐาน ๔ เพราะวาทองกฤตทั้งสี่นี้ ได้แก่อสติปัญฐาน ๔ สติปัญฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน
จิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทองกฤต จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าว
ถึงสติปัญฐาน ๔ เพราะวาทองกฤตทั้งสี่นี้ ได้แก่อสติปัญฐาน .

จบ สูตรที่ ๕

สกุณคัมภีร์สูตร

ว่าด้วยอารมณโคจร

[๖๙๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีแล้ว เหี้ยวโอบลงจับนกมุลโก โดยรวดเร็ว
ครั้งนั้น นกมุลโกกำลังถูกเหี้ยวนำไป ได้รำพันอย่างนี้ว่า เราเป็นคนอับโชค มีบุญน้อย ที่
เที่ยวไปในถิ่นของผู้อื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ถ้าวันหนึ่งเราไปเที่ยวในถิ่นอันเป็นของบิดาตน ซึ่งควร
เที่ยวไปไซ้ร เหี้ยวตัวนี้เราอาจต่อสู้ได้ .

เหี้ยวจึงถามว่า แน่ะนกมุลโก ก็ถิ่นซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นที่หากินของเจ้าเป็น
เช่นไร?

นกมุลโกตอบว่า คือ ที่ๆ มีก้อนดิน ซึ่งเขาทำการไถไว้ .

ครั้งนั้น เหี้ยวเหี้ยงในกำลังของตน อวดอ้างกำลังของตน ปลอยนกมุลโกไป พร้อม
ด้วยบอกว่า เจ้าจะไปถนัดนกมุลโก เจ้าจะไปแม่นยำในที่นั้นก็ไม่พ้นเราได้ นกมุลโกจึงไปยังที่ๆ มี
ก้อนดินซึ่งเขาทำการไถไว้ ขึ้นสู่ก้อนดินก้อนใหญ่ ยืนทำเหี้ยวอยู่ว่า แน่ะเหี้ยว บัดนี้ท่าน
จงมาจับเราเถิด ครั้งนั้น เหี้ยวเหี้ยงในกำลังของตน อวดอ้างในกำลังของตน จึงห่อปีกทั้ง ๒
โอบนกมุลโกโดยรวดเร็ว ครั้นใด นกมุลโกรู้ว่าเหี้ยวนี้อโอบลงมาเร็วจะจับเรา ครั้งนั้น ก็หลบ
เข้าซอกดินนั้นเอง เหี้ยวยังออกให้กระแทกดิน (ตาย) ในที่นั้นเอง ดุริยภิกษุทั้งหลาย เรื่องนก
มุลโกเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ย่อมเป็นเช่นนี้แล .

[๖๙๕] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณอื่น
อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณอื่น อันมิใช่โคจร มารจักได้ของ มารจักได้
อารมณ ก็อารมณอื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไฉน?
คือ รูปอันพึงรู้ด้วยจักษุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ขวนให้กำหนด
เสียงที่พึงรู้ด้วยหู . . . กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก . . . รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น . . . โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่า
ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ขวนให้กำหนด ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่คือ
อารมณอื่น มิใช่โคจรของภิกษุ .

[๗๐๐] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณ ซึ่งเป็นของบิดาตน
อันเป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้
ของ มารจักไม่ได้อารมณ ก็อารมณอันเป็นของบิดา อันเป็นของโคจร คืออะไร? คือสติ
ปัญฐาน ๔ สติปัญฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มี
ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณซึ่ง
เป็นของบิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ .

จบ สูตรที่ ๖

มกกสูตร

ว่าด้วยอารมณอันมิใช่โคจร

[๗๐๑] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ถิ่นแห่งขนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก ขรุขระ ไม่
เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิง ทั้งของหม่มมนุษย์มีอยู่ ถิ่นแห่งขนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก
ขรุขระ เป็นที่เที่ยวของฝูงลิงเท่านั้น ไม่ใช่ของหม่มมนุษย์มีอยู่ ภูมิภาคแห่งขนเขาชื่อหิมพานต์
ราบเรียบ นารินรมย์ เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงทั้งของหม่มมนุษย์ มีอยู่ ณ ที่นั้น พวกพราน
วางตั้งไว้ในทางเดินของฝูงลิงเพื่อดักลิง ในลิงเหล่านั้น ลิงเหล่าใดไม่โง่ ไม่ลอกแลก ลิงเหล่า
นั้น เห็นดังนั้น ย่อมหลีกออกห่าง ส่วนลิงใดโง่ ลอกแลก ลิงตัวนั้นเข้าไปใกล้ดังนั้น เอา
มือจับ มือก็ติดตัง มันจึงเอามือข้างที่สองจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือออก มือข้างที่สองก็ติดตัง
อีก มันจึงเอาเท้าจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองออกเท้าก็ติดตังอีก มันจึงเอาเท้าข้างที่สองจับ
ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าออก เท้าที่สองก็ติดตังอีก มันจึงเอปากกัด ด้วยคิดว่า
จักปลดมือทั้งสองและเท้าทั้งสองออก ปากก็ติดตังอีก ลิงตัวนั้นถูกตรึง ๕ ประการอย่างนี้แล
นอนถอนใจ ถึงความพินาศ ยบยับแล้ว อันพรานจะพึงกระทำได้ตามความปรารถนา พรานแห่ง
ลิงตัวนั้นแล้วจึงยกขึ้นไว้ในที่นั้นเอง ไม่ละทิ้ง หลีกไปตามความปรารถนา ดุริยภิกษุทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
เรื่องลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ที่ควรเที่ยวไป ย่อมเป็นเช่นนั้นแหละ .

[๓๐๒] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณ
อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณอื่น อันมิใช่โคจร มารได้ช่อง มารจักได้
อารมณ ก็อารมณอื่นอันมิใช่โคจรของกฤษ คืออะไร? คือ กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไหน?
คือ รูปที่พึงรู้ด้วยจักขุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด
เสี่ยงที่พึงรู้ด้วยหู . . . กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก . . . รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น . . . โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกายอันน่า
ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด ดูกฤกษ์ทั้งหลาย นี้ คือ
อารมณอื่นอันมิใช่โคจรของกฤษ .

[๓๐๓] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณซึ่งเป็นของบิดาตน อัน
เป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้
อารมณ ก็อารมณอื่นเป็นของบิดาตนอันเป็นโคจรของกฤษ คืออะไร? คือ สติปัฏฐาน ๔ สติ-
*ปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? กฤษในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . .
ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกฤกษ์ทั้งหลาย นี้ คือ อารมณซึ่งเป็นของ
บิดาตน อันเป็นโคจรของกฤษ .

จบ สูตรที่ ๗

สุทสูตร

ว่าด้วยการสำเหนียกและไม่สำเหนียกนิมิต

[๓๐๔] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม บำรุง
พระราชหรือมหาอำมาตย์ของพระราชด้วยสุปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัด
บ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเผื่อนบ้าง ไม่เผื่อนบ้าง เค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้น ไม่สังเกตรสชาติ
ของตนว่า วันนี้ กัดและสุปะของเรานี้ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะนี้มาก หรือท่านชม
สุปะนี้ วันนี้ กัดและสุปะของเรา มีรสเปรี้ยวจัด ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสเปรี้ยวจัด
หรือท่านหยิบเอาสุปะมีรสเปรี้ยวจัดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสเปรี้ยวจัด วันนี้ กัดและสุปะ
ของเรา มีรสขมจัด . . . มีรสเผ็ดจัด . . . มีรสหวานจัด . . . มีรสเผื่อน . . . มีรสไม่เผื่อน . . . มีรสเค็ม . . .
วันนี้ กัดและสุปะของเรา มีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสจืด หรือท่านหยิบเอาสุปะ
มีรสจืดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นย่อมไม่ได้เครื่องนุ่งห่ม ไม่ได้ค่าจ้าง
ไม่ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนเขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ไม่
สังเกตเครื่องหมายอาหารของตน ฉะนั้น

[๓๐๕] ฉะนั้นเหมือนกัน กฤษทั้งหลาย กฤษบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เขลา
ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมไม่ตั้งมั่น ยังละ
อุปกิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเหนียกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณา
เห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมไม่ตั้งมั่น ยังละอุป-
*กิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเหนียกนิมิตนั้น กฤษนั้นย่อมไม่ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
และไม่ได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะกฤษนั้นเป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม
ไม่สำเหนียกนิมิตแห่งจิตของตน .

[๓๐๖] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้มีปัญญาฉลาด เฉียบแหลม บำรุง
พระราชหรือมหาอำมาตย์ของพระราชด้วยสุปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัด
บ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเผื่อนบ้าง ไม่เผื่อนบ้าง มีรสเค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นย่อมสังเกต
รสชาติของตนว่า วันนี้ กัดและสุปะของเรานี้ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะนี้ หรือ
หยิบเอาสุปะนี้มาก หรือท่านชมสุปะนี้ วันนี้ กัดและสุปะของเรา มีรสเปรี้ยวจัด . . . วันนี้ กัด
และสุปะของเรา มีรสขมจัด . . . มีรสเผ็ดจัด . . . มีรสหวานจัด . . . มีรสเผื่อน . . . มีรสไม่เผื่อน . . .
มีรสเค็ม . . . วันนี้ กัดและสุปะของเรา มีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสจืด หรือท่าน
หยิบเอาสุปะมีรสจืดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นย่อมได้เครื่องนุ่งห่ม ได้ค่า
จ้าง ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนมีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม
สังเกตรสชาติของตน ฉะนั้น .

[๓๐๗] ฉะนั้นเหมือนกัน กฤษทั้งหลาย กฤษบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา
ฉลาด เฉียบแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้
เธอย่อมสำเหนียกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . .
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้ เธอย่อม
สำเหนียกนิมิตนั้น กฤษนั้นย่อมได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และได้สติสัมปชัญญะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีปัญญา จลาด เจียนแหลม สำเนียงกนิมิตแห่ง
จิตของตน .

จบ สูตรที่ ๘

กิลานสูตร

ว่าด้วยมิตนเป็นเกาะ

[๓๐๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเข้า
จำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ) เถิด เราจะเข้า
จำพรรษา ณ เวฬุคามนี้แล ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าจำพรรษา
ในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ) .

[๓๐๙] ส่วนพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษา ณ เวฬุคาม นั้นแหละ เมื่อพระผู้มี
พระภาคทรงเข้าจำพรรษาแล้ว อาพาธกล้าบังเกิดขึ้น เวทนอย่างหนักใกล้มรณะเป็น ไปอยู่ ได้
ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำรัสดีสัปปชัญญะ ทรงอดกลั้น ไม่ทรงพรินพรึง
ครั้งนั้น พระองค์ทรงพระดำริว่า การที่เรายังไม่บอกภิกษุผู้ปฏิญาณ ยังไม่อาลาภิกษุสงฆ์ แล้ว
ปรินิพพานเสีย นั้น หาสมาการแก่เราไม่ โฉนหนอ เราพึงขับไล่อาพาธนี้เสียด้วยความเพียร แล้ว
ดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระประขรนั้นด้วยความเพียร แล้วทรง
ดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระประขรแล้ว ทรงหายจากความไข้
ไม่นาน ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปลาดไ่ว้ในร่มแห่งวิหาร .

[๓๑๐] ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้า
แต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรงอดทน ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรง
ยังอดทนให้เป็นไป ภายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะอมระมไป แม้ทิตทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้า
พระองค์ แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะความประขรของพระผู้มีพระภาค
แต่ข้าพระองค์มาเฝ้าโดยย่นย่อหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัส
พระพทธพจน์อันใดอันหนึ่ง จักยังไม่เสด็จปรินิพพานก่อน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์
ก็บัดนี้ ภิกษุสงฆ์จะยังมาหวังอะไรในเราเล่า ธรรมอันเราแสดงแล้วกระทำไม่ให้มีในภายใน ไม่ให้
มีในภายนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลาย มิได้มีแก่ตถาคต ผู้ใดพึงมีความดำริจะนี้ว่า เราจัก
บริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์ยังมีตัวเราเป็นที่เชิดชู ผู้นั้นจะพึงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วกล่าว
คำอันใดอันหนึ่งแน่นอน ดูกรอานนท์ ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์
หรือว่าภิกษุสงฆ์มีตัวเราเป็นที่เชิดชู ดังนี้ ตถาคตจักปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่ง
ทำไมอีกเล่า บัดนี้เราก็ก่แก่เรา เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว รียของเราเป็นมาถึง ๘๐ ปีแล้ว
เกรียนแก่ยังจะใช้ไปได้ก็เพราะการซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉันทิใด ภายของตถาคตก็ฉันทิใดเหมือนกัน
ยังเป็นไปได้ก็คล้ายกับเกรียนเก่าที่ซ่อมแซมแล้วด้วยไม้ไผ่ ฉันทิใด .

[๓๑๑] ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตเข้าเฝ้าโสดมาธิอันไม่มีนิมิต เพราะไม่กระทำ
ไว้ในข้อนี้มิตทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น ภายของตถาคตย่อมผาสก
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ จง
มีธรรมมีเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด .

[๓๑๒] ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุเป็นผู้มิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง
คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา
เห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌา และโสมนัสในโลกเสีย
ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้มิตนเป็นเกาะมิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ
มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล .

[๓๑๓] ดูกรอานนท์ ก็ผู้ใดผู้หนึ่งในบัดนี้กิตติ ในเวลาที่เราล่วงไปแล้วกิตติ จักเป็น
ผู้มิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง
ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ภิกษุเหล่านี้เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศ .

จบ สูตรที่ ๙

ภิกขุณีสูตร

ผู้มีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณพิเศษ

[๓๑๔] สารีตถิกนิทาน . ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและ
จีวรเข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปลาดไ่ว้ ครั้งนั้น ภิกษุณี
มากรูปเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ไหว้ท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
แล้ว จึงพูดกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่พระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมีมากรูปในธรรมวินัยนี้ มีจิต
ตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณพิเศษอันยิ่งกว่าอันจากคุณพิเศษในกาลก่อน ท่านพระ-

* อานนท์ ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนี้ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง
มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณพิเศษอันยิ่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
อย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน ลำดับนั้น ท่านพระอานนที่ยังภิกษุณีเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้
สมาทาน ให้อาหาญ ให้สำเร็จด้วยธรรมมิกถา แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป .

[๓๑๕] ครั้นนั้น ท่านพระอานนที่เฝ้าไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว ในเวลา
ปัจฉากัต กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อ
เข้านี้ ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะ
ที่เข้าปลาดไว้ ครั้นนั้น ภิกษุณีมากรูปเข้ามาหาข้าพระองค์ ให้อาหาญแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้พูดกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนที่ผู้เจริญ ภิกษุณีมากรูปใน
ธรรมวินัยนี้ มีจิตตั้งมั่นแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาล
ก่อน เมื่อภิกษุณีทั้งหลายพูดอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้
เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณี
รูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน .

[๓๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนที่ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวัง
ข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๓๑๗] ดูกรอานนที่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายใน
กายอยู่ ความเร่าร้อนมีกายเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายกิตติ ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นกิตติ จิตฟุ้งซ่าน
ไปในภายนอกกิตติ ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใด
อย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั้งจิตไว้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่
ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปิตีย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปิติ กายย่อมระงับ
เธอมีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า
เราตั้งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะคุมจิตไว้ เธอคุมจิตไว้
และ ไม่ตรึก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีสติในกายใน เป็นผู้มีความสุข
ดังนี้ .

[๓๑๘] ดูกรอานนที่ อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
ความเร่าร้อนมีธรรมเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายกิตติ ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นกิตติ จิตฟุ้งซ่านไปใน
ภายนอกกิตติ ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง
เมื่อเธอตั้งจิตไว้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ปราโมทย์ย่อม
เกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปิตีย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปิติ กายย่อมระงับ เธอมีกาย
ระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า เราตั้งจิต
ไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะคุมจิตไว้ เมื่อเธอคุมจิตไว้
และ ไม่ตรึก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก เราไม่มีวิจาร์ มีสติในกายใน เป็นผู้มีความสุข
ดังนี้ ดูกรอานนที่ ภิกษุย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ ด้วยประการฉะนี้แล .

[๓๑๙] ดูกรอานนที่ ก็ภิกษุย่อมมีเพราะไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอกอย่างไร? ดูกร
อานนที่ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น
เราย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ได้ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พ้นแล้วมิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาล
นั้น เราย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
เป็นผู้มีความสุข ดังนี้ .

[๓๒๐] ดูกรอานนที่ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้
ในภายนอก ในลำดับนั้น เราย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไป ข้างหลังและข้างหน้า พ้น
แล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เราย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้ .

[๓๒๑] ดูกรอานนที่ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้
ในภายนอก ในลำดับนั้น เราย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไป ข้างหลังและข้างหน้า พ้น
แล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เราย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้ .

[๓๒๒] ดูกรอานนที่ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตของเรามีได้
ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหลัง พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เราย่อมรู้ชัดว่า เราย่อม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้ .

[๓๒๓] ดูกรอานนที่ ภิกษุย่อมมีเพราะไม่ได้ตั้งจิตไว้ดังนี้แล ดูกรอานนที่
ภิกษุย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ เราแสดงแล้ว ภิกษุย่อมมีเพราะมิได้ตั้งจิตไว้ เราก็แสดงแล้ว
ด้วยประการฉะนี้แล ดูกรอานนที่ ก็อันใดอันตาสดา ผู้แสวงหาประโยชน์ ผู้อนุเคราะห์ มุ่ง
ความอนุเคราะห์จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย ก็อันนั้น เรากระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย อานนที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าได้มีความรอนใจในภายหลัง
นี้เป็นอนุศาสน์ของเรา สำหรับเธอทั้งหลาย .

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนทปัสมีใจชื่นชมภาษิตของพระผู้มี
พระภาคแล้วแล .

จบ สุตที่ ๑๐
จบ อัมพปาลีวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพปาลีสสูตร ๒. สติสูตร ๓. ภิกขุสูตร ๔. โกสลสูตร
๕. อกสลลาลีสสูตร ๖. สกุนธกัมมสูตร ๗. มกกภูสูตร ๘. สุทสูตร ๙. คิลานสูตร
๑๐. ภิกขุณีสสูตร

นาฬันทวรรคที่ ๒

มหาปริสสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นมหาบุรุษ

[๗๒๔] สวัตถิณทาน . ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้
มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มหาบุรุษๆ ดังนี้ บุคคลจะเป็นมหาบุรุษได้ด้วย
เหตุเท่าไรหนอแล? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุรสารีบุตร เราเรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้
มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น .

[๗๒๕] ดูกุรสารีบุตร ก็บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ
ทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . .
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ
ทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ดูกุรสารีบุตร บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างนี้แล เราเรียกว่า มหาบุรุษ
เพราะเป็นผู้มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น .

จบ สุตที่ ๑

นาฬันทสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยาย

[๗๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปาวาริกอัมพวัน ใกล้เมืองนาฬันทา
ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้า
พระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้
มีพระภาคในทางปัญญา เครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้ พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกุรสารีบุตร นี่เป็นอาสวักขาอย่างสูงที่เรากล่าวแล้ว เธอถือเอาแต่อาทวาทะอย่างเดียว
บันลือสืหนาทว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค อย่างนี้ว่า สมณะหรือ
พราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางปัญญาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี
และย่อมไม่มีในบัดนี้ .

[๗๒๗] ดูกุรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล
พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น
ทรงมีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้น
แล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า .

[๗๒๘] พ. ดูกุรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่จักมีในอนาคต
กาล และพระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วว่า พระผู้มีพระภาค
เหล่านั้น ทรงมีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่า
หลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า .

[๗๒๙] พ. ดูกุรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ คือเรา อันเธอ
กำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วว่า พระผู้มีพระภาคเป็นผู้มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้
มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า .

[๗๓๐] พ. ดูกุรสารีบุตร ก็ในข้อนี้ เธอไม่มีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมา-
*สัมพุทธเจ้าทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุอะไร? เธอจึง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
กล่าวอัสภิวาจาอย่างสูงนี้ เธอถือเอาวาทะแต่อย่างเดียบบั่นลือลือหาว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้า
พระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มี
พระภาค ในทางพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้ .

สา . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะมีเจตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธ-

*เจ้า ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันก็หาได้ แต่ข้าพระองค์รู้ได้ตามกระแสพระธรรม .

[๗๓๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนปัจเจกชนครของพระราชาในนครนั้น มีปัญญาเฉลียว
มีกำลังและหอบหนาแน่น มีประตูเดียว คนเฝ้าประตูของพระราชาในนครนั้น มีปัญญาเฉลียว
ฉลาด ห้ามคนที่ไม่รู้จัก ให้คนที่รู้จักเข้าไป เขาเดินตรวจตามทางรอบนครนั้น ไม่พบที่ต่อหรือ
ช่องแห่งกำแพงโดยที่สุด แม้เพียงแนวอาลอลอดออกไปได้ เขาจะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สัตว์ตัว
เชื่องๆ ชนิดใดชนิดหนึ่ง จะเข้านครนี้หรือจะออกไป สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้าหรือออกโดย
ประตูนี้เท่านั้น แม้ฉันใด ข้าพระองค์รู้ตามกระแสพระธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พระอรหันต-

*สัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ ทรงละ
นิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติ
ปัญฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนัตตาสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล . . . จักตรัสรู้พระอนัตตาสัมมาสัมโพธิ-

*ญาณ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้า
หมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์
๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนัตตาสัมมาสัมโพธิญาณ .

[๗๓๒] พ . ดิลละๆ สาริปตร เพราะเหตุนี้แหละ เธอจึงกล่าวธรรมปริยายนี้เนื่องๆ
แกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ด้วยว่า โฆษบุรุษเหล่าใด จักมีความเคลือบแคลงหรือความ
สงสัยในตถาคต โฆษบุรุษเหล่านั้น จักละความเคลือบแคลงหรือความสงสัยนั้นเสีย เพราะได้ฟัง
ธรรมปริยายนี้ .

จบ สุตที่ ๒

จนทสูตร

ว่าด้วยการปรินิพพานของพระสาริปตร

[๗๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็ในสมัยนั้น ท่านพระสาริปตร อยู่ ณ บ้านนาฬิกาม
ในแคว้นมคธ อาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา สามเณรจนทเป็นอุปัฏฐากของท่าน ครั้งนั้น
ท่านพระสาริปตรปรินิพพานด้วยอาพาธนั้นแหละ .

[๗๓๔] ครั้งนั้น สามเณรจนทถือเอาบาตรและจีวรของท่านพระสาริปตร เข้าไปหา
พระอานนท์ยังพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี นมัสการ
ท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ท่านพระสาริปตรปรินิพพานแล้ว นีบาตรและจีวรของท่าน ท่านพระอานนท์กล่าวว่า
ดูกรอาโฐจนท นี่เป็นมูลเรื่องที่กะเผ่าพระผู้มีพระภาค มีอยู่ มาไปกันเถิด เราจักเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระองค์ สามเณรจนทรับคำของท่านพระอานนท์
แล้ว .

[๗๓๕] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์กับสามเณรจนท เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สามเณรจนทรูปนี้ ได้บอกอย่างนี้ว่า ท่านพระสาริปตร
ปรินิพพานแล้ว นีบาตรและจีวรของท่าน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะ
งอมงมไป แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะ
ได้ฟังว่า ท่านพระสาริปตรปรินิพพานแล้ว .

[๗๓๖] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ สาริปตรพาเอาศีลขันธ สมาธิขันธ
ปัญญาขันธ วิมุตติขันธ หรือวิมุตติญาณทัสสนขันธ ปรินิพพานไปด้วยหรือ?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า หามีได้ พระเจ้าข้า ท่านพระสาริปตรมิได้พาศีลขันธ
ปรินิพพานไปด้วย ฯลฯ มิได้พาวิมุตติญาณทัสสนขันธปรินิพพานไปด้วย ก็แต่ท่านพระสาริปตร
เป็นผู้กล่าวแสดงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ไม่เกียจคร้านในการแสดง
ธรรม อนุเคราะห์เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายมาตามระลึกถึง โอชะแห่งธรรม
ธรรมสมบัติ และการอนุเคราะห์ด้วยธรรมนั้น ของท่านพระสาริปตร .

[๗๓๗] พ . ดูกรอานนท์ ข้อนั้น เราได้บอกเธอทั้งหลายไว้ก่อนแล้ว ไม่ใช่หรือว่า
จักต้องมีความจาก ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เพราะ
ฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว
มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้

[๗๓๘] ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่น ตั้งอยู่ ลำต้นใดซึ่งใหญ่
กว่าลำต้นนั้นพึงทำลายลง ฉันใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่ สาริปตรปรินิพพาน
แล้ว ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ปัจฉิมปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย
ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด .

[๓๓๙] ดูกุราณนที ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ
มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโสมนัสในโลก
เสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรม
ในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโสมนัสในโลกเสีย ดูกุ
ราณนที ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรม
เป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง อยู่อย่างนี้แล .

[๓๔๐] ดูกุราณนที ภิกษุพวกใดพวกหนึ่งในบัดนี้กิตติ ในกาลที่เราล่วงไปกิตติ
จักเป็นผู้มิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็น
ที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ พวกภิกษุเหล่านั้นนั้นที่ เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ .

จบ สูตรที่ ๓

เจลสูตร

ว่าด้วยการมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง

[๓๔๑] สมัยหนึ่ง เมื่อพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะปรินิพพานแล้วไม่นาน พระ
ผู้มีพระภาคประทับอยู่แทบฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้กกเจลกนคร ในแคว้นวัชชี กับพระภิกษุสงฆ์ใหญ่
ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว ประทับนั่งที่กลางแจ้ง ครั้นนั้น พระผู้มีพระ
ภาค ทรงช้างเผือกดูภิกษุสงฆ์ผู้นั่งอยู่ แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกุราณนทีทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย
เราเห็นปรากฏเหมือนวางเปล่า เมื่อสารีบุตรและโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน สารีบุตรและโมคคัล
* ลานะอยู่ในทิศใด ทิศนั้นของเราย่อมไม่วางเปล่า ความไม่หวังใยย่อมมีในทิศนั้น .

[๓๔๒] ดูกุราณนทีทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม่เหล่าใดได้มีมาแล้ว
ในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคแม่เหล่านั้น ก็มีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตร
และโมคคัลลานะของเรา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม่เหล่าใด จักมีในอนาคตกาล พระ
ผู้มีพระภาคแม่เหล่านั้น ก็จักมีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะ
ของเรา .

[๓๔๓] ดูกุราณนทีทั้งหลาย เป็นความอัศจรรย์ของสาวกทั้งหลาย เป็นเรื่องที่ไม่เคยมี
มาของสาวกทั้งหลาย สาวกทั้งหลายจักกระทำตามคำสอน และกระทำตามโอวาทของพระศาสดา
และจักเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพและสรรเสริญของบริษัท ๔ เป็นความ
อัศจรรย์ของตถาคต เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาของตถาคต เมื่อคู่สาวกแม่เห็นปานนี้ปรินิพพานแล้ว
ความโคกหรือความรำไรก็ได้มีแก่พระตถาคต เพราะฉะนั้น จะพึงได้ข้อนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว
มีแล้ว ปัจฉิมปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย
ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ .

[๓๔๔] ดูกุราณนทีทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ มีแกนตั้งอยู่ ลำต้นที่ใหญ่กว่า
พื้งทำลายลง ฉันทใด เมื่อภิกษุสงฆ์ใหญ่ซึ่งมีแกน ดำรงอยู่ สารีบุตรและโมคคัลลานะปรินิพพาน
แล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว
ปัจฉิมปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้
มีฐานะที่จะมีได้ เพราะเหตุนี้แล ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด .

[๓๔๕] ดูกุราณนทีทั้งหลาย ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง
คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ . . . พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . .
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโสมนัสในโลก
เสีย ดูกุราณนทีทั้งหลาย ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็น
เกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างนี้แล .

[๓๔๖] ดูกุราณนทีทั้งหลาย ภิกษุพวกใดพวกหนึ่งในบัดนี้กิตติ ในกาลที่เราล่วงไปแล้ว
กิตติ จักเป็นผู้มิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรม
เป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นนั้น ที่เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ .

จบ สูตรที่ ๔

พาหิยสูตร

ศีลเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรม

[๓๔๗] สารีตถิกนิทาน . ครั้นนั้น ท่านพระพาหิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่
ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
เพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเกิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุรพาหิยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้น
ในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน กิอะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม คือศีลที่บริสุทธิ์ดี และ
ความเห็นอันตรง .

[๓๔๘] ดูกุรพาหิยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอ
จักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีล แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็น
ไหน? ดูกุรพาหิยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . .
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสีย เมื่อใด เธออาศัยศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้
เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายได้ทีเดียว ตลอดราตรหรือวันที่จักมาถึง ไม่มี
ความเสื่อมเลย .

[๓๔๙] ครั้นนั้น ท่านพระพาหิยะชื่นชม อนโมทนา ภาษิตของพระผู้มีพระภาค
แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระพาหิยะ
หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็กระทำให้แจ้ง
ซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่
ควรทำให้สำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระพาหิยะเป็นพระอรหันต์องค์
หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๕

อุตตยสูตร

อาศัยศีลเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๓๕๐] สार्वถัณ्हินาน . ครั้นนั้น ท่านพระอุตตยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ชลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส
ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้หลีก
ออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเกิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกุรอุตตยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน กิอะไรเป็น
เบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง .

[๓๕๑] ดูกุรอุตตยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง
เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ดูกุ
รอุตตยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . พิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด
เธออาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอจักไปพ้นฝั่ง
แห่งบ่วงมาร .

[๓๕๒] ครั้นนั้น ท่านพระอุตตยะ ชื่นชม อนโมทนา ภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้ว
ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระอุตตยะหลีก
ออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุด
แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำให้
สำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระอุตตยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งใน
จำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๖

อริยสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นอริยะ

[๓๕๓] สार्वถัณ्हินาน . ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนิยานิกะ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำ
ตาม สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาใน
เวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันภิกษุ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนิยานิกะ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบ
แก่ผู้กระทำตาม .

จบ สูตรที่ ๗

พรหมสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นทางอันเอก

[๓๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค แรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ोधปาลนิโครธ แทบ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตก
ขึ้นในพระหฤทัยอย่างนี้ว่า ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วง
ความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโสมนัส เพื่อบรรลธรรมที่ถูกต้อง เพื่อ
ทำนุพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสีย
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์
และโสมนัส เพื่อบรรลธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนุพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ .

[๗๕๕] ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกในพระหฤทัยของพระผู้มีพระภาค—

* ภาคแล้วด้วยใจ จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค เหมือน
บุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าเจริ่งปา
ข้างหนึ่งประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วได้กราบทูลว่า .

[๗๕๖] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุตตขันธ์เป็นอย่างนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความ
โศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโสมนัส เพื่อบรรลธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำ
นุพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโสมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นทาง ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของ
สัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์โสมนัส เพื่อบรรล
ธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนุพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ .

[๗๕๗] ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลอย่างนี้แล้ว ครั้นแล้วได้กราบทูลนิคมคาถาต่อ
ไปอีกว่า

พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสิ้นชาติและที่สุดแห่งชาติ ทรงอนเคราะหฺด้วย
ประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก ในกาลก่อน ชนทั้งหลาย
ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้ ในอนาคตก็จักข้ามด้วยทางนี้ และในบัดนี้
ก็ข้ามอยู่ด้วยทางนี้ .

จบ สุตที่ ๘

เสทกสูตรที่ ๑

ผู้รักษาผู้อื่นชื่อว่ารักษาดน

[๗๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสมณะชื่อเสทกะ ใน
สมณชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมี
มาแล้ว คนจันทาลผู้เป็นนักไต่ราว ยกไม้ไผ่ขึ้นตั้งไว้แล้ว เรียกศิษย์ชื่อเมทกถาลิกะมาบอกว่า
ดูกรเมทกถาลิกะผู้เป็นสหาย มาเถิด มาขึ้นไม้ไผ่ แล้วยืนอยู่บนคอของเรา เมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์
รับคำของนักไต่ราวแล้ว ขึ้นราวไม้ไผ่ ยืนอยู่บนคอของอาจารย์ ครั้งนั้นแล คนจันทาลนักไต่ราว
จึงพูดกะเมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ว่า ดูกรเมทกถาลิกะผู้เป็นสหาย ท่านจงรักษาเรา เราจักรักษาท่าน
เราทั้งสองต่างคุ้มครองกันและกัน ต่างรักษากันและกันอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจัก
ลงจากราวไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์ .

[๗๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์กล่าวอย่างนี้แล้ว เมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ได้
กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ก็เรื่องนี้จะอีกเป็นอย่างนั้นหาได้ ท่านจงรักษาดน ผมก็จักรักษา
ตน เราทั้งสองต่างคุ้มครองตน ต่างรักษาดนอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจาก
ไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เหตุผลในข้อนี้มีดังนี้ เหมือนศิษย์ชื่อเมทกถาลิกะ
ได้พูดกะอาจารย์ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น
บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาดน .

[๗๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น อย่างไร? ที่ชื่อว่า
รักษาผู้อื่น ด้วยการส่องแสง ด้วยการเจริญ ด้วยการกระทำให้มาก บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่า
รักษาผู้อื่น อย่างนี้แล .

[๗๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาดนอย่างไร ที่ชื่อว่า
รักษาดน ด้วยความอดทน ด้วยความไม่เบียดเบียน ด้วยความมีจิตประกอบด้วยเมตตา ด้วยความ
เอ็นดู บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาดน อย่างนี้แล .

[๗๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาดน พึงเสพ
สติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น
ย่อมชื่อว่ารักษาดน .

จบ สุตที่ ๙

เสทกสูตรที่ ๒

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ว่าด้วยกายคตาสติ

[๗๖๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสมณะ ชื่อเสทกะ ในสมณ-

*ชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า :-

[๗๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม่มหาชนได้ทราบข่าวว่า มีนางงามใน
ชนบท พึงประชุมกัน ก็นางงามในชนบทนั้น น่าดูอย่างยิ่งในการพ้อนรำ น่าดูอย่างยิ่งในการ
ขับร้อง หม่มหาชนได้ทราบข่าวว่า นางงามในชนบทจะพ้อนรำขับร้อง พึงประชุมกันยิ่งขึ้นกว่า
ประมาณ ครั้งนั้น บุรุษผู้ยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย ปราศจากความสุข เกลียดทุกข์ พึงมา
กล่าวกะหม่มหาชนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านพึงนำภานะน้ำมันอันเต็มเปี่ยมนี้ไปใน
ระหว่างที่ประชุมใหญ่กับนางงามในชนบท และจักมีบุรุษเรือดบาตามบุรุษผู้นำหม้อน้ำมันนั้นไป
ข้างหลังๆ บอกว่า ท่านจักทำน้ำมันนั้นหกแม่หนอยหนึ่งในที่ใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงไป
ในที่นั้นทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? บุรุษผู้นั้นจะไม่
ใส่ใจภานะน้ำมันนั้น แล้วพึงประมาทในภายนอกเที่ยวหรือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เป็น
อย่างนั้น พระเจ้าข้า .

[๗๖๕] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราทำอุปมานี้ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความนี้ชัดขึ้น เนื้อ
ความในข้อนี้เมื่ออย่างนี้แล คำว่า ภานะน้ำมันอันเต็มเปี่ยม เป็นชื่อของกายคตาสติ .

[๗๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กาย-

*คตาสติ จักเป็นของอันเราเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดั่งยาน กระทำให้เป็น
ที่ตั้ง กระทำให้หยุด สิ่งสมแล้ว ปราศกตแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้
แล .

จบ สุตที่ ๑๐

จบ นาฬินทวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปริสสูตร	๒. นาฬินสูตร
๓. จุนทสูตร	๔. เจลสูตร
๕. พาหิยสูตร	๖. อุตติยสูตร
๗. อริยสูตร	๘. พรหมสูตร
๙. เสทกสูตรที่ ๑	๑๐. เสทกสูตรที่ ๒

สังยุตตวรรคที่ ๓

สิลสูตร

ว่าด้วยกุตลศีล

[๗๖๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุฏกุฎาราม ใกล้เมืองปาฏลิบุตร
ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัย
กับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว ได้พูดกะท่านพระอานนท์ว่า :-

[๗๖๘] ดูกรท่านอานนท์ ศีลที่เป็นกุตลเหล่าใดอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่
เป็นกุตลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดิลกะ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเฉียบแหลม ช่างไต่
ถามเหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกรอานนท์ ศีลที่เป็นกุตลเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาค
ตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุตลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ .

[๗๖๙] อา. ดูกรท่านภัททะ ศีลที่เป็นกุตลเหล่าใดอันที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีล
ที่เป็นกุตลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็น
ไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิต
ในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย ดูกรท่านภัททะ ศีลที่เป็นกุตลเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว
ศีลที่เป็นกุตลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สุตที่ ๑

ฐิติสูตร

ว่าด้วยการตั้งอยู่แห่งพระสัทธรรม

[๗๗๐] นิตานตสูตรเหมือนกัน . ท่านพระภัททะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ถามพระอานนท์ว่า :-

[๗๓๑] ดูกูรทำนอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่
ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระ-

*สัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละๆ ท่านภิกษุ ท่านช่างคิด ช่างเรียบแหลม ช่างไต่ถาม
เหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกูรทำนอานนท์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระ-

*สัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว .

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ .

[๗๓๒] อา. ดูกูรทำนอผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ-

*ปฏิฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะ
บุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคต
เสด็จปรินิพพานแล้ว สติปฏิฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายใน
กายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโสมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโสมนัสในโลกเสีย ดูกูรทำนอผู้มีอายุ เพราะ
บุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน
ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ
ปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว .

จบ สูตรที่ ๒

ปริหานสูตร

ว่าด้วยความเสื่อมแห่งพระสัทธรรม

[๗๓๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้
เมืองปาฏลิบุตร ครั้นนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึง
ที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่
ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า :-

[๗๓๔] ดูกูรทำนอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรม
เสื่อม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมไม่เสื่อม?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละๆ ท่านภิกษุ ท่านช่างคิด ช่างเรียบแหลม ช่างไต่
ถามเหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกูรทำนอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้
พระสัทธรรมเสื่อม อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมไม่เสื่อม .

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ .

[๗๓๕] อา. ดูกูรทำนอผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ
ปฏิฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงเสื่อม และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔
พระสัทธรรมจึงไม่เสื่อม สติปฏิฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย
ในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโสมนัสในโลกเสีย พิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโสมนัสในโลกเสีย ดูกูรทำนอผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้
เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงเสื่อม เพราะบุคคลได้
เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงไม่เสื่อม .

จบ สูตรที่ ๓

สุทธกสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปฏิฐาน ๔

[๗๓๖] สวรรตถินทาน. ดูกูรภิกษุทั้งหลาย สติปฏิฐาน ๔ นี้ สติปฏิฐาน ๔ เป็นไฉน?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อกุศลและโสมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน
จิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศล
และโสมนัสในโลกเสีย ดูกูรภิกษุทั้งหลาย สติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยพระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน

[๗๓๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-

*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น พราหมณคนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า :-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๓๓๘] ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระ-

* สัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว?

[๓๓๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำ ให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว และ เพราะบุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคต ปรินิพพานแล้ว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา ในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้ เจริญ ไม่ได้กระทำมาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้ไม่นาน ในเมื่อ ตถาคตปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว .

[๓๔๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้น ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดช่องที่ปิด บอกทางแก่บุคคลผู้หลงทาง หรือตามประทับในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักแลเห็น ได้ ฉะนั้น ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป .

จบ สูตรที่ ๕

ปเทสสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่า เป็นพระเสขะ

[๓๔๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระอนुरุทธะ อยู่ ณ กัณฐกีวัน ใกล้เมืองสาเกต ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรและท่านมหาโมคคัลลานะออกจาก ที่พักผ่อนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอนुरุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนुरุทธะ ครั้นผ่าน การปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตร ได้ถามท่านพระอนुरุทธะว่า :-

[๓๔๒] ดูกรท่านอนुरุทธะ ที่เรียกว่า พระเสขะ พระเสขะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร-

* หนอ บุคคลจึงจะชื่อว่า เป็นพระเสขะ? ท่านพระอนुरุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่า เป็น พระเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้เป็นส่วนๆ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรม วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและ โทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อม พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสใน โลกเสีย ดูกรผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่า เป็นพระเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ได้ เป็นส่วนๆ .

จบ สูตรที่ ๖

สมัตตสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่า เป็นพระอเสขะ

[๓๔๓] นิตานตสูตรเหมือนกัน . ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว ได้ถามท่านพระอนुरุทธะว่า :-

[๓๔๔] ดูกรท่านอนुरุทธะ ที่เรียกว่าพระอเสขะ พระอเสขะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร-

* หนอ บุคคลจึงจะชื่อว่า เป็นพระอเสขะ? ท่านพระอนुरุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อ ว่าเป็นพระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรม วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและ โทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัส ในโลกเสีย ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่า เป็นพระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ แล ได้บริบูรณ์ .

จบ สูตรที่ ๗

โลกสูตร

ว่าด้วยผู้รู้โลก

[๓๔๕] นิตานตสูตรเหมือนกัน . ครั้นท่านพระสารีบุตร นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว ได้ถามท่านพระอนुरุทธะว่า :-

[๓๔๖] ท่านพระอนुरุทธะถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้ มาก ซึ่งธรรมเหล่าไหน? ท่านพระอนुरุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัส

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณา
เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกเสีย
ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำดีมาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้แล และเพราะได้เจริญ ได้กระทำดีมาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ผมจึงรู้โลกได้ตั้งพัน .

จบ สูตรที่ ๘

สิริวิฑฒสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนาคามีผล

[๗๘๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน
ใกล้พระนครราชคฤห์ กิสมัยนั้น สิริวิฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น
สิริวิฑฒกฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานีแนะ บุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาท่านพระอานนท์
ถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
สิริวิฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์
ด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิด ขอท่านพระอานนท์
จงอาศัยความอนเระหะ เข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวิฑฒกฤหบดีเกิด บุรุษนั้นรับคำสิริวิฑฒกฤหบดี
แล้ว จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สิริวิฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับ
ทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้เรียน
อย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความอนเระหะ เข้าไป
ยังนิเวศน์ของสิริวิฑฒกฤหบดีเกิด ท่านพระอานนท์รับคำด้วยดุษณีภาพ .

[๗๘๔] ครั้นนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์
ของสิริวิฑฒกฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามสิริวิฑฒกฤหบดีว่า :-

[๗๘๕] ดูกรกฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอจะยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ
ทุกขเวทนาย่อมคลายลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทุเลาปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? สิริวิฑฒ-
*กฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนา
ของกระผมกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบปรากฏอยู่ ความทุเลาไม่ปรากฏ .

[๗๙๐] อา. ดูกรกฤหบดี เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกเสีย
จักพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . จักพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . จักพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรกฤหบดี
ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล .

[๗๙๑] ลี. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมคือสติปัฏฐาน ๔ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในกระผม และกระผมย่อมเห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ก็กระผม
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสใน
โลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณา
เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกเสีย .

[๗๙๒] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระ-

*ภาคทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็นสังโยชนข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน .

อา. ดูกรกฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว อนาคามีผลอันท่านกระทำให้แจ้ง
แล้ว .

จบ สูตรที่ ๙

มานทีนสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนาคามีผล

[๗๙๓] นีทานตันสูตรเหมือนกัน . กิสมัยนั้น มานทีนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์
เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น มานทีนคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานีแนะ บุรุษผู้เจริญ ท่าน
จงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของ
เราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานทีนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้า
ทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรด
เกิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความอนเระหะ เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทีนคฤหบดีเกิด
บุรุษนั้นรับคำมานทีนคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอานนท์แล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานทีน-
*กฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า
และสั่งให้เรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิด ขอท่านพระอานนท์อาศัยความอนเระหะ
เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทีนคฤหบดีเกิด ท่านพระอานนท์รับคำด้วยดุษณีภาพ ครั้นนั้น เวลาเช้า
ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของมานทีนคฤหบดี แล้วนั่งบน
อาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามมานทีนคฤหบดีว่า ดูกรกฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ
พอจะยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาย่อมคลายลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทุเลาปรากฏ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? มาณทินนคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยัง
อึดอาภัพให้เป็นไปไม่ได้ ทกขเวทนาของกระผมยังกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบ
ยังปรากฏอยู่ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๓๙๔] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอันทุกขเวทนาเห็นปานนี้กระทบแล้ว ย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มี
ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๓๙๕] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระ
*ภาคทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็นสังโยชนข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละ ไม่ได้แล้วในตน ท่าน
พระอานนทกล่าวว่า ดูรคฤหบดี เป็นลากของท่าน ท่านได้ดีแล้ว อนาคามีผลอันท่านกระทำ
ให้แจ้งแล้ว.

จบ สุตที่ ๑๐
จบ สิลโลฏฐิตวารคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สิลสูตร	๒. ฐิติสูตร
๓. ปรีหานสูตร	๔. สุทธกสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. ปเทสสูตร
๗. สมัตตสูตร	๘. โลกสูตร
๙. ลีริวัชฒสูตร	๑๐. มาณทินนสูตร

อนนสสูตรวรรคที่ ๔

อนนสสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน

[๓๙๖] สาวัตถินิทาน. ดูรคฤหบดีทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง
ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นกายในกาย . . . การ
พิจารณาเห็นกายในกายนี้ฉันนั้นอันเราควรเจริญ . . . การพิจารณาเห็นกายในกายอันเราเจริญแล้ว.

[๓๙๗] ดูรคฤหบดีทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้น
แก่เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา . . . การพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาฉันนั้นอันเราควรเจริญ . . . การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอันเราเจริญแล้ว.

[๓๙๘] ดูรคฤหบดีทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้น
แก่เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นจิตในจิต . . . การพิจารณาเห็นจิต
ในจิตนี้ฉันนั้นอันเราควรเจริญ . . . การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้ฉันนั้นอันเราเจริญแล้ว.

[๓๙๙] ดูรคฤหบดีทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่
เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นธรรมในธรรม . . . การพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมนี้ฉันนั้นอันเราควรเจริญ . . . การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมนี้ฉันนั้นอันเราเจริญแล้ว.

จบ สุตที่ ๑

วิราคสูตร

เจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อความหน่าย

[๔๐๐] สาวัตถินิทาน. ดูรคฤหบดีทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความ
สงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?
ดูรคฤหบดีทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . .
ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูรคฤหบดีทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อัน
บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อ
ความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว.

จบ สุตที่ ๒

วิริยสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ปรารถนาและปรารถนาปรารถนารค

[๔๐๑] ดูรคฤหบดีทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารถนาแล้ว
บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารถนาปรารถนารคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนาแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ปรารถนาปรารถนารค
ประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูรคฤหบดีทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
อภิขมาและโหมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน
จิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจอกิขมา
และโหมนัสในโลกเสีย สติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารภแล้ว บุคคล
เหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารภอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติ
ปฏิฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ .

จบ สูตรที่ ๓

ภวนาสุต

ว่าด้วยการเจริญสติปฏิฐานเพื่อถึงฝั่ง

[๘๐๒] สāvātthīnāna . ดุรภิกษุทั้งหลาย สติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มิใช่ฝั่ง สติปฏิฐาน ๔ เป็นไฉน? ดุร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กัจจอกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณา
เห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจ
อกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย สติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มิใช่ฝั่ง .

จบ สูตรที่ ๔

สติสูตร

ผู้เจริญสติปฏิฐานชื่อว่าผู้มีสติ

[๘๐๓] สāvātthīnāna . ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่เกิด นี้
เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ? ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กัจจอกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็น
จิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจ
อกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย ดุรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ .

[๘๐๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสัมปชัญญะ? ดุร
ภิกษุทั้งหลาย เวทนาอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่
ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ วิตกอันภิกษุทราบชัดแล้ว ย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัด
แล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ ปัญญาอันภิกษุทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น
ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่าผู้
มีสัมปชัญญะ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ อยู่เกิด นี้เป็นอนุศาสน์ของเรา
สำหรับเธอทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๕

อัญญสูตร

ผู้เจริญสติปฏิฐาน ๔ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๘๐๕] สāvātthīnāna . ดุรภิกษุทั้งหลาย สติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้ สติปฏิฐาน ๔
เป็นไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจอกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . .
ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กัจจอกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย สติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ความที่ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้แล พึงหวังผลได้ ๒ ประการ อย่างใด
อย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี .

จบ สูตรที่ ๖

ฉันทสูตร

ผู้เจริญสติปฏิฐาน ๔ ชื่อว่าทำให้แจ้งอมตะ

[๘๐๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย สติปฏิฐาน ๔ เหล่านี้ สติปฏิฐาน ๔ เป็นไฉน? ดุร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กัจจอกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมละความ
พอใจในกายนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่าทำให้แจ้งซึ่งอมตะ .

[๘๐๗] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กัจจอกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมละความพอใจ
ในเวทนานั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ .

[๘๐๘] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจ
อกิขมาและโหมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมละความพอใจในจิตนั้นได้
เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ .

[๘๐๙] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมละความพอใจ
ในธรรมนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ .

จบ สูตรที่ ๗

ปริญาสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าทำให้แจ้งอมตะ

[๘๑๐] ดูกุริกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุริกษุทั้งหลาย กุริกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมกำหนดรู้กายได้ เพราะกำหนดรู้กายได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ .

[๘๑๑] กุริกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมกำหนดรู้เวทนาได้ เพราะกำหนดรู้เวทนาได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ .

[๘๑๒] กุริกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมกำหนดรู้จิตได้ เพราะกำหนดรู้จิตได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ .

[๘๑๓] กุริกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมกำหนดรู้ธรรมได้ เพราะกำหนดรู้ธรรมได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ .

จบ สูตรที่ ๘

ภาวนาสูตร

การเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๔] ดูกุริกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง การเจริญสติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุริกษุทั้งหลาย กุริกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย ดูกุริกษุทั้งหลาย นี่แลคือการเจริญสติปัฏฐาน ๔ .

จบ สูตรที่ ๙

วิภังคสูตร

ปฏิบัติภาอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน

[๘๑๕] ดูกุริกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสติปัฏฐาน การเจริญสติปัฏฐาน และปฏิบัติภาอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง กัสติปัฏฐานเป็นไฉน? ดูกุริกษุทั้งหลาย กุริกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย ดูกุริกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าสติปัฏฐาน .

[๘๑๖] ดูกุริกษุทั้งหลาย ก็การเจริญสติปัฏฐานเป็นไฉน? ดูกุริกษุทั้งหลาย กุริกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นธรรม คือความเกิดขึ้นในกาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนา . . . พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิต . . . พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจกัฏฐกัฏฐและโหมณัสในโลกเสีย ดูกุริกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าการเจริญสติปัฏฐาน .

[๘๑๗] ดูกุริกษุทั้งหลาย ก็ปฏิบัติภาอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐานเป็นไฉน? อริย-

*มรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ . . . สัมมาสมาธิ นี่แลเรียกว่า ปฏิบัติภาอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อนนุสสุตวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนนุสสุตสูตร	๒. วิราคสูตร
๓. วิภังคสูตร	๔. ภาวนาสูตร
๕. สติสูตร	๖. อัญญาสูตร
๗. ฉันทสูตร	๘. ปริญาสูตร
๙. ภาวนาสูตร	๑๐. วิภังคสูตร

อมตวรรคที่ ๕

อมตสูตร

ว่าด้วยจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน

[๘๑๘] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในสติปัฏฐาน ๔ อยู่เกิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโทมนัสในโลกเสีย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อยู่เกิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๑

สมุทตสูตร

ว่าด้วยการเกิดดับแห่งสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๙] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเกิดและการดับแห่งสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง ก็ความเกิดแห่งกายเป็นอย่างไร? ความเกิดแห่งกายย่อมมี เพราะความเกิดแห่งอาหาร ความดับแห่งกายย่อมมี เพราะความดับแห่งอาหาร ความเกิดแห่งเวทนา ย่อมมี เพราะความเกิดแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ ความเกิดแห่งจิตย่อมมี เพราะความเกิดแห่งนามรูป ความดับแห่งจิตย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป ความเกิดแห่งธรรมย่อมมี เพราะความเกิดแห่งมนสิการ ความดับแห่งธรรมย่อมมี เพราะความดับแห่งมนสิการ .

จบ สูตรที่ ๒

มคคสูตร

ว่าด้วยทางเป็นทิไปอันเอก

[๘๒๐] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ครั้นหนึ่ง เมื่อแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ควงไม้ อยชปาลนิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอรุเวลา เมื่อเราหลับเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า :-

[๘๒๑] ทางนี้เป็นทิไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุพึงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ หรือพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโทมนัสในโลกเสีย ทางเป็นทิไปอันเอกนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ .

[๘๒๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ความปริวิตกในใจของเราด้วยใจ จึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏเบื้องหน้าเรา เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่ยึด หรือ คู้แขนที่ยึด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าเจริ่งปาข้างหนึ่ง ประนมมือมาทางเราแล้ว ได้กล่าวว่า :-

[๘๒๓] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นทิไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง *นิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุพึงพิจารณาเห็นกายในกาย . . . ในเวทนา . . . ในจิต . . . หรือในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโทมนัสในโลกเสีย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นทิไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ .

[๘๒๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวดังนี้แล้ว ครั้นแล้ว ได้กล่าวนิคมคาถาต่อไปอีกว่า :-

พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสิ้นชาติ และที่สุดแห่งชาติ ทรงอนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นทิไปอันเอก ในกาลก่อนชนทั้งหลาย ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้ (ในอนาคต) จักข้ามด้วยหนทางนี้ (ในบัดนี้) ก็ข้ามอยู่ด้วยหนทางนี้ .

จบ สูตรที่ ๓

สติสูตร

ทรงเตือนภิกษุให้เป็นผู้มีสติ

[๘๒๕] สāvātthīnīhan. ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติอยู่เกิด นี้เป็นอนุศาสน์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสติ? ดูกภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ . . . ในเวทนาอยู่ . . . ในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย อย่างนี้
แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ ดูกภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของ
เราสำหรับเธอทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๔

กุสลาสิสูตร

ว่าด้วยกองกุศล

[๔๒๖] ดูกภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติ
ปัญฐาน ๔ เพราะว่ากองกุศลทั้งสิ้น ได้แก่ สติปัญฐาน ๔ สติปัญฐาน ๔ เป็นใจน ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและ
โทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสใน
โลกเสีย ดูกภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทองกุศลจะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัญฐาน ๔
เพราะว่ากองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ สติปัญฐาน ๔ .

จบ สูตรที่ ๕

ปาฏิโมกขสูตร

ว่าด้วยปาฏิโมกขสังวร

[๔๒๗] ครั้นนั้น พระภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้น
แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มี-
*พระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีก
ออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด .

[๔๒๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้น
ในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจงสำรวมในปาฏิโมกข-

*สังวร จงถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขา
บททั้งหลาย .

[๔๒๙] ดูกภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักสำรวมในปาฏิโมกขสังวร จักถึงพร้อมด้วย
มารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อนั้น
เธออาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปัญฐาน ๔ สติปัญฐาน ๔ เป็นใจน? ดูกภิกษุ
เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ . . . ในเวทนาอยู่ . . . ในจิตอยู่ . . . พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด เธอจักอาศัย
ศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญใน
กุศลธรรมได้ทีเดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อม .

[๔๓๐] ครั้นนั้นแล ภิกษุนั้น ชื่นชม อนโมทนา พระภาสิตของพระผู้มีพระภาค แล้ว
ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ภิกษุนั้นเป็นผู้ผู้เดียว
หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุด
แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลภิกษุนั้นเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวน
พระอรหันต์ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๖

ทวาริตสูตร

ว่าทวาริต-สุจริต

[๔๓๑] ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ แล้วกราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อ
แก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มี
ความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด .

[๔๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้น
ในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจักละกายทวาริตเจริญ
กายสุจริต จักละวาทวาริตเจริญวาทสุจริต จักละมโนทวาริตเจริญมโนสุจริต .

[๔๓๓] ดูกภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักละกายทวาริตเจริญกายสุจริต จักละวาทวาริต
เจริญวาทสุจริต จักละมโนทวาริตเจริญมโนสุจริต เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว
เจริญสติปัญฐาน ๔ สติปัญฐาน ๔ เป็นใจน? เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ . . . ในเวทนาอยู่ . . .
ในจิตอยู่ . . . จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณา
และโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดแล เธอจักอาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัญฐาน ๔
เหล่านี อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมได้ทีเดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ถึง ไม่มีความเสื่อมเลย ฯลฯ ก็แล ภิกษุรูปนั้น เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์
ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๗

มิตตสูตร

การชักชวนให้เจริญสติปัฏฐาน

[๘๓๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใดพึง
สำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม เธอทั้งหลาย
พึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุริยกษทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน
จิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใด
พึงสำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม เธอทั้งหลาย
พึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๘

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๘๓๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑
ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล .

[๘๓๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓
ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น
กายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อม
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุริยกษ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๙

आสวสูตร

आสวะ ๓

[๘๓๗] ดูกุริยกษทั้งหลาย आสวะ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ กามาสวะ ๑
ภวาสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย आสวะ ๓ ประการนี้แล .

[๘๓๘] ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละอาสวะ ๓
ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น
กายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อม
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุริยกษทั้งหลาย
เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อมตวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อมตสูตร ๒. สมุทยสูตร ๓. มัคคสูตร ๔. สติสูตร ๕. กุสลวาสิตสูตร
๖. ปาฏิโมกขสูตร ๗. ทุจจิตสูตร ๘. มิตตสูตร ๙. เวทนาสูตร ๑๐. อาสวสูตร .

คัมภีร์ที่แปลบาลแห่งสติปัฏฐานสังยุตที่ ๖

ว่าด้วยผลของการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๘๓๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรารัง
หลังไปสู่ทิศปรารัง บ่าไปสู่ทิศปรารัง แม่น้ำฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำให้
มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้น
เหมือนกัน .

[๘๔๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำให้มากซึ่งสติ
ปัฏฐาน ๔ อย่างไร จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกุ
ริยกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณา
เห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้แล จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน
ฯลฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๘๔๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้ สังโยชน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล .

[๘๔๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล (สติปัฏฐานสังยุต พึงให้พิสดารเหมือนมคคสังยุต)

แม่น้ำทั้งหกไหล ไปสู่ทิศปราวิน แม่น้ำทั้งหกไหล ไปสู่สมุทรทั้งสองอย่างๆ ละ ๖ รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่ามรรค .

จบ สติปัฏฐานสังยุต

-----

๔. อินทริยสังยุต

สุทธกัณฐกที่ ๑

สุทธกัณฐก

อินทริย ๕

[๘๔๓] สāvātthīnīhan . ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย ๑ วิริยอินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมานินทริย ๑ ปัญญินทริย ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

โสตาสูตรที่ ๑

รู้คุณโทษของอินทริย ๕ เป็นพระโสตาบัน

[๘๔๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย ๑ วิริยอินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมานินทริย ๑ ปัญญินทริย ๑ เมื่อใดแล อริยสาวกรู้ชัดซึ่ง

(ความเกิด ความดับ) คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทริย ๕ ประการนี้ ตามเป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ว่า เป็นพระโสตาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๒

โสตาสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทริย ๕ เป็นพระโสตาบัน

[๘๔๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? ฯลฯ เมื่อใดแล อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออก . . . เป็นพระโสตาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๓

อรหันตสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับของอินทริย ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย ๑ วิริยอินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมานินทริย ๑ ปัญญินทริย ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่ง

ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทริย ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นพระอรหันต์-

* ชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชนที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ .

จบ สูตรที่ ๔

อรหันตสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทริย ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย ๑ วิริยอินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมานินทริย ๑ ปัญญินทริย ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่ง

ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทริย ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า พระอรหันตชีณาสพ

อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชนที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ .

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ผู้ไม่รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ ไม่นับว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ์

[๔๔๘] ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธิน-

* ทรีย์ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธิทรีย์ ๑ ปัญญาอินทรีย์ ๑ ก็สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๔๔๙] ดูกฤกษทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๖

สมณพราหมณ์สูตรที่ ๒

ผู้รู้ชัดถึงความเกิดของอินทรีย์ ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๔๕๐] ดูกฤกษทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งสัทธิน-

* ทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสัทธินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งวิริยอินทรีย์ ฯลฯ สตินทรีย์ ฯลฯ สมาธิทรีย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งปัญญา-

* ทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญาอินทรีย์ ความดับแห่งปัญญาอินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งปัญญาอินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๔๕๑] ดูกฤกษทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งสัทธินทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสัทธินทรีย์ รู้ชัดซึ่งวิริยอินทรีย์ . . . สตินทรีย์ . . . สมาธิทรีย์ . . . รู้ชัดซึ่งปัญญาอินทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญาอินทรีย์ ความดับแห่งปัญญาอินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งปัญญาอินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๗

ทัญญัพพสูตร

ว่าด้วยการเห็นอินทรีย์ ๕ ในธรรมต่างๆ

[๔๕๒] ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์

[๔๕๓] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็จะพึงเห็นสัทธินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในโสตาปัตติยัคคะ ๔ พึงเห็นสัทธินทรีย์ในธรรมนี้.

[๔๕๔] ก็จะพึงเห็นวิริยอินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสัมมปปธาน ๔ พึงเห็นวิริยอินทรีย์ในธรรมนี้.

[๔๕๕] ก็จะพึงเห็นสตินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสติปัฏฐาน ๔ พึงเห็นสตินทรีย์ในธรรมนี้.

[๔๕๖] ก็จะพึงเห็นสมาธิทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในฌาน ๔ พึงเห็นสมาธิทรีย์ในธรรมนี้.

[๔๕๗] ก็จะพึงเห็นปัญญาอินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในอริยสัจ ๔ พึงเห็นปัญญาอินทรีย์ในธรรมนี้ ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

วิภังคสูตรที่ ๑

ความหมายของอินทรีย์ ๕

[๔๕๘] ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์.

[๔๕๙] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกฤกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มคฺฐิธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระศาสดาว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เอง โดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะเสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๔๖๐] ก็วิริยอินทรีย์เป็นไฉน? ดูกฤกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปราภว ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ไม่ทอดทิ้งพระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า วิริยอินทรีย์.

[๘๖๑] กัสติณทริยเป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ม
สติ ประกอบด้วยสติเป็นเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำและคำที่
พูดแม่นยำได้ นี้เรียกว่า สติณทริย.

[๘๖๒] กัสมาธิณทริยเป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำ
ซึ่งนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า สมาธิทริย.

[๘๖๓] กิปัญญินทริยเป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้
ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญินทริย ดูกุริกษทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้แล

จบ สูตรที่ ๙

วิภังคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยหน้าที่ของอินทริย ๕

[๘๖๔] ดูกุริกษทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย
ฯลฯ ปัญญินทริย.

[๘๖๕] ดูกุริกษทั้งหลาย กัสสัทธินทริยเป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย อริยสาวกใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มคิรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ . . . เป็นผู้จําแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทริย.

[๘๖๖] กิวิริยินทริยเป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปราภว
ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง
ไม่ทอดทิ้งในกุศลธรรมทั้งหลาย อริยสาวกนั้น ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราภวความเพียร
ประกอบด้วย ตั้งจิตไว้มั่น เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่บังเกิดขึ้น
เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่ยังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมที่ยังไม่บังเกิดขึ้น
เพื่อความถึงพร้อม เพื่อความไม่หลงลืม เพื่อเจริญยิ่งขึ้น เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ
เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่ยังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า วิริยินทริย.

[๘๖๗] กัสติณทริยเป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
มสติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำและคำพูด
แม่นยำได้ อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มิสติ
กําลังจิตตภาวนาและโหมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิต
ในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มิสติ กําลังจิตตภาวนา
และโหมนัสในโลกเสีย นี้เรียกว่า สติณทริย.

[๘๖๘] กัสมาธิณทริยเป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำ
นิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต อริยสาวกนั้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศล
ธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุข เกิดแต่เวกเกอยู่ บรรลุตติยฌาน มีความ
ผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอก ผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป
มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมีอเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติ
สิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอเบกขา มีสติอยู่
เป็นสุข เธอบรรลุตตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ และดับโหมนัสโสมนัส
ก่อนๆ ได้ มีอเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่ นี้เรียกว่า สมาธิทริย.

[๘๖๙] กิปัญญินทริยเป็นไฉน? ดูกุริกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้
ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์-

*นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า ปัญญินทริย ดูกุริกษทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการ
นี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุทธิกวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัทธิกสูตร ๒. โสตาสูตรที่ ๑ ๓. โสตาสูตรที่ ๒ ๔. อรหันตสูตรที่ ๑
๕. อรหันตสูตรที่ ๒ ๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๘. ทัญญัพพสูตร ๙. วิภังคสูตรที่ ๑ ๑๐. วิภังคสูตรที่ ๒.

มุตตวรรคที่ ๒

ปฏิลาภสูตร

ว่าด้วยอินทริย ๕

[๘๗๐] ดูกุริกษทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย
ฯลฯ ปัญญินทริย.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

[๘๗๑] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กัสติณทริย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ . . . เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า กัสติณทริย์ .

[๘๗๒] กัวิริยทริย์เป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสัมมปธาน ๔ ย่อมได้ความเพียรนี้เรียกว่า กัวิริยทริย์ .

[๘๗๓] กัสติณทริย์เป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสติปัฏฐาน ๔ ย่อมได้สติ นี้เรียกว่า สติณทริย์ .

[๘๗๔] กัสมาณทริย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ยึดหน่วงนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า สมาณทริย์ .

[๘๗๕] กิปัญญาทริย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคั่งปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดและความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญาทริย์ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

สังขัตตสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๗๖] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ฯลฯ ปัญญาทริย์ อินทริย์ ๕ ประการนี้แล .

[๘๗๗] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอรหันต์ เป็นพระ-

*สกทาคามี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้มีมานสาวิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสาริ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบัน ผู้มีมานสาวิ .

จบ สูตรที่ ๒

สังขัตตสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทริย์

[๘๗๘] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ฯลฯ ปัญญาทริย์ อินทริย์ ๕ ประการนี้แล .

[๘๗๙] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่า อินทริย์ของพระอรหันต์ เป็นพระ-

*สกทาคามี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้มีมานสาวิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสาริ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้มีมานสาวิ ดังพรรณนามาจะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งอินทริย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งผล .

จบ สูตรที่ ๓

สังขัตตสูตรที่ ๓

อินทริย์ ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๐] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ฯลฯ ปัญญาทริย์ อินทริย์ ๕ ประการนี้แล .

[๘๘๑] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอรหันต์ . . . เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสาริ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้มีมานสาวิ ดังพรรณนามาจะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมมรรคผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓ ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทริย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย .

จบ สูตรที่ ๔

วิถธาสสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๘๒] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ฯลฯ ปัญญาทริย์ อินทริย์ ๕ ประการนี้แล .

[๘๘๓] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อนัตตาปรินิพพายิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอรหันต์ เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้อนัตตา-

*ปรินิพพายิ เป็นพระอนาคามีผู้มีอสังขารปรินิพพายิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายิ เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายิ เป็นพระอนาคามีผู้ทรงแสวงหาโสดกนิพพาน เพราะอินทริย์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอนาคามีผู้ทอหังโสโตกนิภูคามิ เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้มีมานาสารี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานาสารี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระโสดาบันผู้มีมานาสารี .

จบ สูตรที่ ๕

วิธการสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรี

[๔๘๔] ดูกุริกษทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทอินทรี ฯลฯ ปัญญินทรี อินทรี ๕ ประการนี้แล .

[๔๘๕] ดูกุริกษทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรี ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อนตรปรินิพพายี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอรหันต์ . . . เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานาสารี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระโสดาบันผู้มีมานา-

*สารี ดังพรรณนามาจะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งอินทรี ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งผล .

จบ สูตรที่ ๖

วิธการสูตรที่ ๓

อินทรี ๕ ไม่เป็นหมัน

[๔๘๖] ดูกุริกษทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทอินทรี ฯลฯ ปัญญินทรี อินทรี ๕ ประการนี้แล .

[๔๘๗] ดูกุริกษทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรี ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อนตรปรินิพพายี เพราะอินทรีทั้ง ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระ-

*อรหันต์ . . . เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานาสารี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้มีมานาสารี ดังพรรณนามาจะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอรหัตผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓ ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรี ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย .

จบ สูตรที่ ๗

ปฏิบัติสูตร

ผู้ปฏิบัติอินทรี ๕

[๔๘๘] ดูกุริกษทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทอินทรี ฯลฯ ปัญญินทรี อินทรี ๕ ประการนี้แล .

[๔๘๙] ดูกุริกษทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรี ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตผลให้แจ้ง เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอรหันต์ เป็นอนาคามี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตผลให้แจ้ง เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระอนาคามี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง เพราะอินทรี ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีของพระโสดาบัน ดูกุริกษทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ไม่มีแก่ผู้ใดเสียเลยโดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้นี้ว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน .

จบ สูตรที่ ๘

อุปสมสูตร

ว่าด้วยผู้พร้อมด้วยอินทรี ๕

[๔๙๐] ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีอื่นๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าใดหนอ ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้พร้อมด้วยอินทรี?

[๔๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุริกษ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สัทอินทรี วิริยอินทรี สตินทรี สมาอินทรี ปัญญินทรี อันให้ความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ดูกุริกษ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรี .

จบ สูตรที่ ๙

อาสวักขยสูตร

ผลของการปฏิบัติอินทรี ๕

[๔๙๒] ดูกุริกษทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทอินทรี ฯลฯ ปัญญินทรี อินทรี ๕ ประการนี้แล .

[๔๙๓] ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ ประการนี้ ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ มหาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิลาภสูตร	๒. สังขิตตสูตรที่ ๑
๓. สังขิตตสูตรที่ ๒	๔. สังขิตตสูตรที่ ๓
๕. วิตถารสูตรที่ ๑	๖. วิตถารสูตรที่ ๒
๗. วิตถารสูตรที่ ๓	๘. ปฏิปันนสูตร
๙. อุปสมสูตร	๑๐. อาสวัชยสูตร.

ฉฬภินทริยวรรคที่ ๓
ปณิพภาสูตร
อินทริย ๕

[๘๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทอินทริย ฯลฯ ปัญญินทริย.

[๘๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ อบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็กังขาไม่ปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๘๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ อบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่ สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แล ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วัฏฏะของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑
ชีวิตินทริยสูตร
อินทริย ๓

[๘๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อิตถินทริย ๑ ปริสินทริย ๑ ชีวิตินทริย ๑ อินทริย ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒
อัญญาตาวินทริยสูตร
อินทริย ๓ อีกอย่างหนึ่ง

[๘๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อัญญา- * ตัญญัสสามิตินทริย ๑ อัญญินทริย ๑ อัญญาตาวินทริย ๑ อินทริย ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓
เอกากิญญาสูตร

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทอินทริย ฯลฯ ปัญญินทริย อินทริย ๕ ประการนี้แล.

[๙๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทริย ๕ ประการนี้เต็ม บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้ฉุดตลาปรีนิพพายี เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระอรหันต์ เป็นพระอนาคามีผู้ฉุดตลาปรีนิพพายี เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระอนาคามีผู้ฉุดตลาปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรีนิพพายี เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระ-

* อนาคามีผู้ฉุดตลาปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรีนิพพายี เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระอนาคามีผู้สสังขารปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้ทรงแสไดอกนิภูคามิ เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระอนาคามีผู้สสังขารปรีนิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระอนาคามีผู้ทรงแสไดอกนิภูคามิ เป็นพระโสดาบันผู้เอกพิชิ เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระโสดาบันผู้เอกพิชิ เป็นพระโสดาบันผู้สตัดกัชตตปรมะ เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสาริ เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้สตัดกัชตตปรมะ เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสาริ เพราะอินทริย ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริยของพระโสดาบันผู้ธัมมานุสาริ.

จบ สูตรที่ ๔
สุทธกสูตร
อินทริย ๖

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๙๐๑] ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุอินทรีย์ ๑ โสติดินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๖
ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๕
โสตาปันนสูตร

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระโสตาปัน

[๙๐๒] ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุอินทรีย์ . . . มนินทรีย์ .

[๙๐๓] ดูกฤกษทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวก
นี้ว่าเป็นพระโสตาปัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น .

จบ สูตรที่ ๖
อรหันตสูตรที่ ๑

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระอรหันต์

[๙๐๔] ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุอินทรีย์ . . . มนินทรีย์ .

[๙๐๕] ดูกฤกษทั้งหลาย เมื่อใด กฤกษรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะ ไม่ถือมั่น
เมื่อนั้น กฤกษนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว
ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้
โดยชอบ .

จบ สูตรที่ ๗
อรหันตสูตรที่ ๒

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระพุทธเจ้า

[๙๐๖] ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุอินทรีย์ . . . มนินทรีย์ .

[๙๐๗] ดูกฤกษทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็กยังไม่ปฏิญาณตน
ว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ใน
หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น .

[๙๐๘] ดูกฤกษทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า
ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่
สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แหละ ญาณที่สสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า
วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกไม่มี .

จบ สูตรที่ ๘
สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอินทรีย์ ๖

[๙๐๙] ดูกฤกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุอินทรีย์ . . . มนินทรีย์ .

[๙๑๐] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด
ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่
พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะหรือของความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

[๙๑๑] ดูกฤกษทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็น
จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่
พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๙
สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้อินทรีย์ ๖

[๙๑๒] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่ง
จักขุอินทรีย์ ความเกิดแห่งจักขุอินทรีย์ ความดับแห่งจักขุอินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่ง
จักขุอินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งโสติดินทรีย์ . . . ฆานินทรีย์ . . . ชิวหินทรีย์ . . . กายินทรีย์ . . . มนินทรีย์ ความเกิดแห่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
มณินทรี ความดับแห่งมณินทรี และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งมณินทรี สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

[๙๑๓] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่ง
จักขุนทรี ความเกิดแห่งจักขุนทรี ความดับแห่งจักขุนทรี และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่ง
จักขุนทรี รู้ชัดซึ่งโสตินทรี . . . มานินทรี . . . ชิวหินทรี . . . กายินทรี . . . มณินทรี ความเกิดแห่ง
มณินทรี ความดับแห่งมณินทรี และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งมณินทรี สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะ
ท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

จบ สุตที่ ๑๐

จบ จฬินทรีวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุณฺณาสสูตร ๒. ชิวหินทรีสูตร ๓. อัญญาตาวินทรีสูตร
๔. เอกาภิกขุสูตร ๕. สหฤทสูตร ๖. โสตาปินนสูตร ๗. อรหันตสูตรที่ ๑
๘. อรหันตสูตรที่ ๒ ๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ๑๐. สมณพราหมณสูตรที่ ๒ .

สชินทรีวรรคที่ ๔

สหฤทสูตร

ว่าด้วยอินทรี ๕

[๙๑๔] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สชินทรี ๑
ทุกชินทรี ๑ โสมนัสสินทรี ๑ โทมนัสสินทรี ๑ อุเปกชินทรี ๑ อินทรี ๕ ประการนี้แล .

จบ สุตที่ ๑

โสตาปินนสูตร

รู้การเกิดดับแห่งอินทรี ๕ เป็นโสดาบัน

[๙๑๕] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สชินทรี
. . . อุเปกชินทรี .

[๙๑๖] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โโทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง อริยสาวกรั้เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า .

จบ สุตที่ ๒

อรหันตสูตร

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรี ๕ เป็นพระอรหันต์

[๙๑๗] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สชินทรี
. . . อุเปกชินทรี .

[๙๑๘] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โโทษ และ
อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะไม่
ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตชินาสพ อัยยพรมมจรรย ทำกิจที่ควรทำ
เสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้น
แล้ว เพราะรู้โดยชอบ .

จบ สุตที่ ๓

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรี ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๙๑๙] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สชินทรี
. . . อุเปกชินทรี .

[๙๒๐] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โโทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็น
จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ใน
หมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของ
ความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

[๙๒๑] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โโทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็น
จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ใน
พวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๔

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ เป็นสมณพราหมณ์

[๙๒๒] ดุริยกิจทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย
... อเปกขินทรีย .

[๙๒๓] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่ง
สุนทรีย ความเกิดแห่งสุนทรีย ความดับแห่งสุนทรีย และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่ง
สุนทรีย ไม่รู้ชัดซึ่งทุกขินทรีย ... โสมนัสสินทรีย ... โทมนัสสินทรีย ... อเปกขินทรีย ความเกิด
แห่งอเปกขินทรีย ความดับแห่งอเปกขินทรีย และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งอเปกขินทรีย
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่
พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความ
เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

[๙๒๔] ดุริยกิจทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่ง
สุนทรีย ความเกิดแห่งสุนทรีย ความดับแห่งสุนทรีย และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่ง
สุนทรีย รู้ชัดซึ่งทุกขินทรีย ... โทมนัสสินทรีย ... อเปกขินทรีย ความเกิดแห่งอเปกขินทรีย ความ
ดับแห่งอเปกขินทรีย และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งอเปกขินทรีย สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่าน
เหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๕

วิภังคสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการจำแนกอินทรีย์ ๕

[๙๒๕] ดุริยกิจทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย
... อเปกขินทรีย .

[๙๒๖] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็สุนทรียเป็นไฉน? ความสุขทางกาย ความสำราญ
ทางกาย เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี่เรียกว่า สุนทรีย .

[๙๒๗] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ทุกขินทรียเป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ความไม่
สำราญทางกาย เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี่เรียกว่า ทุกขินทรีย .

[๙๒๘] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรียเป็นไฉน? ความสุขทางใจ ความ
สำราญทางใจ เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่มนัสสัมผัส นี่เรียกว่า โสมนัสสินทรีย .

[๙๒๙] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรียเป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ความไม่
สำราญทางใจ เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่มนัสสัมผัส นี่เรียกว่า โทมนัสสินทรีย .

[๙๓๐] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็อเปกขินทรียเป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ อันไช
ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี่เรียกว่า อเปกขินทรีย ดุริยกิจทั้งหลาย
อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๖

วิภังคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ เป็นสุขทุกข์และอทุกขมสุข

[๙๓๑] ดุริยกิจทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย
... อเปกขินทรีย .

[๙๓๒] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็สุนทรียเป็นไฉน? ความสุขทางกาย ... นี่เรียกว่า
สุนทรีย .

[๙๓๓] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ทุกขินทรียเป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ... นี่เรียกว่า
ทุกขินทรีย .

[๙๓๔] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรียเป็นไฉน? ความสุขทางใจ ... นี่เรียกว่า
โสมนัสสินทรีย .

[๙๓๕] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรียเป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ... นี่เรียกว่า
โทมนัสสินทรีย .

[๙๓๖] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็อเปกขินทรียเป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ ไม่ใช่
ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี่เรียกว่า อเปกขินทรีย .

[๙๓๗] ดุริยกิจทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สุนทรียและโสมนัสสินทรีย
พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา .

[๙๓๘] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกขินทรียและโทมนัสสินทรีย พึงเห็นว่า
เป็นทุกข์เวทนา .

[๙๓๙] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อเปกขินทรีย พึงเห็นว่า เป็นอทุกขมสุขเวทนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๓

วิภังคสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ ย่นเข้าเป็น ๓

[๙๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย
. . . อเปกขินทรีย .

[๙๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุนทรียเป็นไฉน? ความสุขทางกาย . . . นี้เรียกว่า
สุนทรีย .

[๙๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขินทรียเป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย . . . นี้เรียกว่า
ทุกขินทรีย .

[๙๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรียเป็นไฉน? ความสุขทางใจ . . . นี้เรียกว่า
โสมนัสสินทรีย .

[๙๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรียเป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ . . . นี้เรียกว่า
โทมนัสสินทรีย .

[๙๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อเปกขินทรียเป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ ไม่ใช่
ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อเปกขินทรีย .

[๙๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สุนทรียและโสมนัสสินทรีย
พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา .

[๙๔๗] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกขินทรียและโทมนัสสินทรีย พึงเห็นว่า
เป็นทุกข์เวทนา .

[๙๔๘] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อเปกขินทรีย พึงเห็นว่าเป็นอทุกขมสุขเวทนา
อินทรีย์มี ๕ ประการนี้ เป็น ๕ แล้วย่นเข้าเป็น ๓ เป็น ๓ แล้วขยายออกเป็น ๕ ก็ได้ โดย
ปริยาย ด้วยประการดังนี้แล .

จบ สูตรที่ ๔

อรหันตสูตร

อินทรีย์ ๕ อาศัยผัสสะเกิดเวทนา

[๙๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย
. . . อเปกขินทรีย .

[๙๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุนทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น
ภิกษุหนึ่งสบายกาย ก็รู้ชัดว่าสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะ เป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้น
แหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ สุนทรีย ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา
เกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป .

[๙๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกขินทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนา
เกิดขึ้น ภิกษุหนึ่งไม่สบายกาย ก็รู้ชัดว่าเราไม่สบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้ง
แห่งทุกข์เวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ ทุกขินทรียที่อาศัยผัสสะอันเป็น
ที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป .

[๙๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสมนัสสินทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่ง
โสมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุหนึ่งสบายใจ ก็รู้ชัดว่าเราสบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็น
ที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ โสมนัสสินทรียที่อาศัย
ผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป .

[๙๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทมนัสสินทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่ง
โทมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุหนึ่งไม่สบายใจ ก็รู้ชัดว่า เราไม่สบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ โทมนัสสินทรีย
ที่อาศัยผัสสะ อันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป .

[๙๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อเปกขินทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่ง
อเบกขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุหนึ่งรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่า เรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งอเบกขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อเปกขินทรียที่
อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอเบกขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป .

[๙๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไม้ ๒ อันเสียดสีกันจึงเกิดความร้อน เกิด
ไฟขึ้น เพราะแยกไม้ ๒ อันนั้นเองให้ออกจากกันเสีย ความร้อนที่เกิดเพราะความเสียดสี ย่อม
ดับสงบไป ฉะนั้น สุนทรียย่อมอาศัยผัสสะ อันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุหนึ่งสบาย
กาย ก็รู้ชัดว่า เราสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป
เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะ คือ สุนทรียที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อม
ดับไปสงบไป ทุกขินทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัส-

* สุนทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัสสินทรียย่อมอาศัย
ผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ อเปกขินทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
อุเบกขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่า เราารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อุปเพกขินทรีย์ที่
อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป จินนนั้น เหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๙

อุปปฏิกสูตร

อินทรีย์ ๕ มีนิमितเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่ง

[๙๕๖] ดูการภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
ทุกขินทรีย์ ๑ โทมนัสสินทรีย์ ๑ สุนทรีย ๑ โสมนัสสินทรีย์ ๑ อุปเพกขินทรีย์ ๑ .

[๙๕๗] ดูการภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว ทุกขินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า ทุกขินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และ
ทุกขินทรีย์นั้นนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนมานเอาว่า ทุกขินทรีย์นั้นไม่ต้องมี
นิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เธอ
ย่อมรู้ชัดทุกขินทรีย์ เหตุเกิดแห่งทุกขินทรีย์ ความดับแห่งทุกขินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดย
ไม่เหลือแห่งทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน?
ดูการภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังตจากกาม สังตจากอกุศลธรรม เข้าปฐมฌาน มีวิตรก
วิจารณ์ มีปิตและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุ
นี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งทุกขินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น .

[๙๕๘] ดูการภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว โทมนัสสินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า โทมนัสสินทรีย์เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
และโทมนัสสินทรีย์นั้นนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนมานเอาว่า โทมนัส-
*สินทรียนั้นไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มี
ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโทมนัสสินทรีย์ เหตุเกิดแห่งโทมนัสสินทรีย์ ความดับแห่งโทมนัส-
*สินทรีย และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งโทมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็โทมนัสสินทรีย
ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูการภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้า
ทุติยฌาน อันมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตรก ไม่มีวิจารณ์ เพราะ
วิตรกวิจารณ์สงบไป มีปิตและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ โทมนัสสินทรียที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มี
เหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งโทมนัสสินทรียและน้อมจิตเข้าไปเพื่อ
ความเป็นอย่างนั้น .

[๙๕๙] ดูการภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีความ
เด็ดเดี่ยว สุนทรียเกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า สุนทรียนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และสุนทรีย
นั้นนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนมานเอาว่า สุนทรียนั้นไม่ต้องมีนิमित
ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัด
สุนทรีย เหตุเกิดแห่งสุนทรีย ความดับแห่งสุนทรีย และข้อปฏิบัติที่ดับโดยไม่เหลือแห่ง
สุนทรียที่เกิดขึ้นแล้ว ก็สุนทรียที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูการภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้า
ตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข สุนทรีย
เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งสุนทรีย
และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น .

[๙๖๐] ดูการภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว โสมนัสสินทรียเกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า โสมนัสสินทรียนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และ
โสมนัสสินทรียนั้นนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนมานเอาว่า โสมนัสสินทรีย
นั้นไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีฐานะที่จะ
จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโสมนัสสินทรีย เหตุเกิดแห่งโสมนัสสินทรีย ความดับแห่งโสมนัสสินทรีย
และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งโสมนัสสินทรียที่เกิดขึ้นแล้ว ก็โสมนัสสินทรียที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูการภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าจตตถกณานไม
มีทุกข์ ไม่มีสุข และละทุกข์ละสุขและดับโสมนัสโสมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติ
บริสุทธิ์อยู่ โสมนัสสินทรียที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้
แล้วซึ่งความดับแห่งโสมนัสสินทรีย และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น .

[๙๖๑] ดูการภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว อุปเพกขินทรียเกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า อุปเพกขินทรียนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และ
อุปเพกขินทรียนั้นนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนมานเอาว่า อุปเพกขินทรียนั้น
ไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มีฐานะที่จะมีได้
เธอย่อมรู้ชัดอุปเพกขินทรีย เหตุเกิดแห่งอุปเพกขินทรีย ความดับแห่งอุปเพกขินทรีย และข้อปฏิบัติ
เป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอุปเพกขินทรียที่เกิดขึ้นแล้ว ก็อุปเพกขินทรียที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป
ไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูการภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ล่วงแนวสัญญาณาสัญญายตนะโดย
ประการทั้งปวงแล้ว เข้าสัญญาเวทิตถิโรธอยู่ อุปเพกขินทรียที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งอุปเพกขินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความ
เป็นอย่างนั้น .

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ สุขินทริยวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุธกสูตร	๒. โสตาปันนสูตร
๓. อรหันตสูตร	๔. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๖. วิภังคสูตรที่ ๑
๗. วิภังคสูตรที่ ๒	๘. วิภังคสูตรที่ ๓
๙. อรหันตสูตร	๑๐. อุปปฏิกสูตร .

ขรavarคที่ ๕

ขราสูตร

ว่าด้วยความแก่

[๙๖๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาในมณเฑียร ใน
บุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เสด็จในเวลานั้น
แล้วประทับนั่งพิณพระปฤษฎางค์ผิงแดดในที่ที่มีแสงแดดส่องมาจากทิศประจิมอยู่ ครั้นนั้น ท่านพระ-
* อานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว บิบนวดพระกาย
ของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือพลางกราบทูลว่า

[๙๖๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัจจรรย ไม่เคยมีมาแล้ว เวลานี้พระจิวรรณของ
พระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน พระสรีระก็หย่อนยานเป็นเกลียว พระกายก็ค่อม
ไปข้างหน้า และความแปรปรวนของอินทรีย์ คือ พระจักขุ พระโสตะ พระฆานะ พระชีวนา
พระกาย ก็ปรากฏอยู่ .

[๙๖๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ขราธรรมย่อมมีใน
ความเป็นหนุ่มสาว พยาธิธรรมย่อมมีในความไม่มีโรค มรณธรรมย่อมมีในชีวิต ผิวพรรณไม่
บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน สรีระก็หย่อนยานเป็นเกลียว กายก็ค่อมไปข้างหน้า และความ
แปรปรวนแห่งอินทรีย์ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชีวนา กาย ก็ปรากฏอยู่ .

[๙๖๕] พระผู้มีพระภาคผู้สุดตถาคต ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้
ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ถึงท่านจะติความแก่อันเลวทราม ถึงท่านจะติความแก่อันทำให้ผิวพรรณ
ทรามไป รูปอันน่าพึงใจก็ถูกความแก่ย่ำยีอยู่นั่นเอง แม้ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่
ได้ร้อยปี (ผู้นั้นก็ไมพ้นความตายไปได้) สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นเบื้องต้น-

* หน้า ความตายย่อมไม่ละเว้นอะไรๆ ย่อมย่ำยีทั้งหมดทีเดียว .

จบ สูตรที่ ๑

อุณณพราหมณสูตร

อินทรีย์ ๕ มีอารมณ์ต่างกัน

[๙๖๖] สาวัตถีนิทาน . ครั้นนั้น อุณณพราหมณ์เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

[๙๖๗] ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่าง
กัน ไม่สวையอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรีย์ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุอินทรีย์ ๑
โสตะอินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทรีย์ ๕
ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่สวையอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และ
อะไรย่อมสวையอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรีย์ ๕ ประการนี้?

[๙๖๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่าง
กัน มีโคจรต่างกัน ไม่สวையอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรีย์ ๕ ประการเป็นไฉน?
คือ จักขุอินทรีย์ ๑ โสตะอินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ ใจเป็นที่ยึดเหนี่ยว
ของอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่สวையอารมณ์อันเป็นโคจรของกัน
และกัน และใจย่อมสวையอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรีย์ ๕ ประการนี้ .

[๙๖๙] อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจเล่า?

พ. ดูกรพราหมณ์ สติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจ .

[๙๗๐] อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติเล่า?

พ. ดูกรพราหมณ์ วิมุตติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติ .

[๙๗๑] อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุตติเล่า?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

พ. ดุรพราหมณ์ นิพพานเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุตติ .

อ. ข้าแต่พระโคตมสมณเจ้า ภาระใดเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งนิพพาน .

พ. ดุรพราหมณ์ ท่านลวงเลยปัญหาไปเสียแล้ว ไม่อาจถือเอาที่สุด แห่งปัญหาได้
ด้วยว่าพราหมณ์ที่บุคคลอยู่จบแล้ว มีนิพพานเป็นที่หยั่งลง มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพาน
เป็นที่สุด .

[๙๓๒] ครั้นนั้น อณณภพพราหมณ์ขึ้นชมอนโมทนาพระภิกษุทั้งหลายของพระผู้มีพระภาค ลูก
จากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป .

[๙๓๓] ครั้นอณณภพพราหมณ์หลีกไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ-

*ทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

[๙๓๔] ภิกษุทั้งหลาย เรือนยอดหรือศาลาลำดวนเรือนยอด มีหน้าต่างในทิศเหนือ
หรือทิศตะวันออก เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นไป แสงส่องเข้าไปทางหน้าต่าง ตั้งอยู่ที่ผาด้านไหน? ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ตั้งอยู่ที่ผาด้านตะวันตก พระเจ้าข้า .

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ศรัทธาในพระตถาคตของอณณภพพราหมณ์
มั่นคงแล้ว มีรากเกิดแล้ว ตั้งอยู่มั่นคงแล้ว อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ
ในโลกจะพึงชักนำไปไม่ได้ ถ้าอณณภพพราหมณ์ พึงทำกาลละในสมัยนี้ไซ้ ย่อมไม่มีสิ่งโยชน์ซึ่ง
เป็นเครื่องประกอบให้อณณภพพราหมณ์ต้องมายังโลกนี้อีก .

จบ สูตรที่ ๒

สาเกตสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ พละ ๕

[๙๓๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชันมิตทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ณ ที่
นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่
อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่หรือหนอ?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระภาค ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค
เป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานวโรกาส ขอเนื้อ
ความแห่งภิกษุทั้งหลายจึงแจ่มแจ้งแก่พระผู้มีพระภาคเกิด ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้วจกทรงจำไว้ .

[๙๓๖] พ. ภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕
อาศัยแล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่ ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัย
แล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ เป็นไหน?

[๙๓๗] ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็น
สัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใดเป็นวิริยพละ
สิ่งนั้นเป็นวิริยอินทรีย์ สิ่งใดเป็นสติอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้นเป็น
สติอินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธิอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้นเป็นสมาธิอินทรีย์
สิ่งใดเป็นปัญญินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญินทรีย์ .

[๙๓๘] ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำ ซึ่งไหลไปทางทิศตะวันออก หลัง
ไปทางทิศตะวันออก บ่าไปทางทิศตะวันออก ที่ตรงกลางแม่น้ำนั้นมีเกาะ ปริยายที่กระแสน้ำแห่ง
แม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำเดียวมีอยู่ อนึ่ง ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น
อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่าสองกระแสน้ำมีอยู่ .

[๙๓๙] ภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความ
นับว่ากระแสน้ำเดียวเป็นไหน? คือ น้ำในที่สุดด้านตะวันออกและในที่สุดด้านตะวันตกแห่งเกาะนั้น
ปริยายนี้แล ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำเดียว .

[๙๔๐] ภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่ง
ความนับว่าสองกระแสน้ำเป็นไหน? คือ น้ำในที่สุดด้านเหนือ และในที่สุดด้านใต้แห่งเกาะนั้น
ปริยายนี้แล ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่า สองกระแสน้ำ จันใด .

[๙๔๑] ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ
สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใด
เป็นวิริยพละ สิ่งนั้นเป็นวิริยอินทรีย์ สิ่งใดเป็นสติอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ
สิ่งนั้นเป็นสติอินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธิอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้น
เป็นสมาธิอินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้น
เป็นปัญญินทรีย์ .

[๙๔๒] ภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๓

ปัพพโกฏฐสูตร

พระสารีบุตร ไม่เชื่อพระพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๙๘๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปุพพโกฏฐกะ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้ว ตรัสว่า

[๙๘๔] ดูกุรสารีบุตร เธอเชื่อหรือว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด .

[๙๘๕] ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ไม่ถึงความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่านั้น ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด ก็เลื่อมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อมตะนั้น ข้าพระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ข้าพระองค์จึงหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด .

[๙๘๖] พ. ดิลกๆ สารีบุตร ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้น พึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่านั้น ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด ก็เลื่อมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มอมตะเป็นเบื้องหน้า มอมตะเป็นที่สุด .

จบ สูตรที่ ๔

ปุพพารามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญญินทรีย์เป็นใหญ่

[๙๘๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาในมคธนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพ ย่อมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี . ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๙๘๘] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่ง อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี อินทรีย์อย่างหนึ่งเป็นไฉน? คือปัญญินทรีย์ .

[๙๘๙] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาริ อินฺไปตามปัญญาของพระ-

* อริยสาวกผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น .

[๙๙๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่งนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๕

ปุพพารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๒

[๙๙๑] นิทานั้นเหมือนกัน . พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๙๙๒] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

[๙๙๓] อินทริย์ ๒ ประการเป็นไฉน? คือ ปัญญาอันเป็นอริยะ ๑ วิมุตติอันเป็นอริยะ ๑ ก็ปัญญาอันเป็นอริยะของภิกษุหนึ่ง เป็นปัญญินทริย์ วิมุตติอันเป็นอริยะของภิกษุหนึ่ง เป็นสมาธินทริย์.

[๙๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์ ๒ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขิณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๖

ปัพพารามสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทริย์ ๔

[๙๙๕] นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขิณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๙๙๖] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์ ๔ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขิณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๙๙๗] อินทริย์ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ วิริยอินทริย์ ๑ สตินทริย์ ๑ สมาธินทริย์ ๑ ปัญญินทริย์ ๑.

[๙๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์ ๔ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขิณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗

ปัพพารามสูตรที่ ๔

ว่าด้วยอินทริย์ ๕

[๙๙๙] นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขิณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๐๐๐] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์ ๕ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขิณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๑] อินทริย์ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ๑ วิริยอินทริย์ ๑ สตินทริย์ ๑ สมาธินทริย์ ๑ ปัญญินทริย์ ๑.

[๑๐๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์ ๕ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขิณาสพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘

ปิณโกลการทวาชสูตร

ว่าด้วยอินทริย์ ๓

[๑๐๐๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสภาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ก็สมัยนั้น ท่านพระปิณโกลการทวาชะ ได้พยากรณ์หรือหัตผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๔] ครั้นนั้น ภิกษุมากรูป เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระ-

*ผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณโกลการทวาชะพยากรณ์หรือหัตผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณโกลการทวาชะ เห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงพยากรณ์หรือหัตผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์ ๓ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณโกลการทวาชะ จึงพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๗] อินทริย์ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สตินทริย์ ๑ สมาธินทริย์ ๑ ปัญญินทริย์ ๑.

[๑๐๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทริย์ ๓ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณโกลการทวาชะจึงพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว . . . ก็อินเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
[๑๐๐๙] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็อินทรีย์ ๓ ประการนี้ มีอะไรเป็นที่สุด มีความสิ้นเป็น
ที่สุด มีความสิ้นแห่งอะไรเป็นที่สุด มีความสิ้นแห่งชาติ ชราและมรณะเป็นที่สุด ดูกฤกษทั้งหลาย
ภิกษุทั้งหลายพิจารณาเห็นว่า ความสิ้นแห่งชาติ ชราและมรณะดังนี้แล จึงพยากรณ์หรือหัตผล
ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว . . . ก็อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๙
สัทธาสูตร

ว่าด้วยศรัทธาของพระอริยสาวก

[๑๐๑๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวอังคละชื่ออาปนละ ในแคว้นอังคละ
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้วตรัสว่า ดูกสารีบุตร อริยสาวก
ผู้ใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัยในตถาคต
หรือในศาสนาของตถาคต .

[๑๐๑๑] พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด มีศรัทธามั่น
เลื่อมใสยิ่ง ในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัย ในพระตถาคต
หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปราศ
ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง
ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย .

[๑๐๑๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยอินทรีย์ ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติประกอบด้วยสติเป็น
เครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำพูดแน่นอนได้ .

[๑๐๑๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิเลสของอริยสาวกนั้น เป็นสตินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก
ผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้
เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกกคตาจิต .

[๑๐๑๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิเลสของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธิินทรีย์ ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า
จักรู้ชัดอย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้นอันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดไม่ปรากฏแก่
เหล่าสัตว์ ผู้มีอริยชาตเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่นไปแล้ว ทองเที่ยวไปแล้ว ก็ความ
ดับด้วยการส่ำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมิดคืออริยชา นั้นเป็นบทอันสงบ นั้นเป็นบทอันประณีต
คือ ความระบับสังขารทั้งปวง ความสลละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด
ความดับ นิพพาน .

[๑๐๑๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญินทรีย์ อริยสาวก
นั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้น
ตั้งมั่นแล้ว รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้
ฟังมาแล้วนั้นเอง เหตุนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา .

[๑๐๑๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิเลสของอริยสาวก เป็นสัทธินทรีย์ ดังนี้แล .

[๑๐๑๗] พ. ตีลละฯ สารีบุตร อริยสาวกใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสในตถาคต
อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัย ในพระตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปราศจากความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยัง
กุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย .

[๑๐๑๘] ดูกสารีบุตร กิริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก
ผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติเป็นเครื่อง
รักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำที่พูดแน่นอนได้ .

[๑๐๑๙] ดูกสารีบุตร กิเลสของอริยสาวกนั้น เป็นสตินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มี
ศรัทธา ปราศจากความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้เป็น
อารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกกคตาจิต .

[๑๐๒๐] ดูกสารีบุตร กิเลสของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธิินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก
ผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ชัด
อย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้น อันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์
ผู้มีอริยชาตเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่นไปแล้ว ทองเที่ยวไปแล้ว ก็ความดับ
ด้วยการส่ำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมิด คืออริยชา นั้นเป็นบทอันสงบ นั้นเป็นบทอันประณีต
คือ ความระบับสังขารทั้งปวง ความสลละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด
ความดับ นิพพาน .

[๑๐๒๑] ดูกสารีบุตร ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญินทรีย์ อริยสาวกนั้นแล
พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้ว
รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้ว
นั้นเอง เหตุนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
[๑๐๒๒] ดูกุสลาภิบุตร สิ่งใดเป็นศรัทธาของอริยสาวกนั้น สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์
ของอริยสาวกนั้น ดังนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ ขรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ขราสูตร	๒. อุณณาภพราหมณสูตร
๓. สาเกตสูตร	๔. ปุพพโกฏฐกสูตร
๕. ปุพพารามสูตรที่ ๑	๖. ปุพพารามสูตรที่ ๒
๗. ปุพพารามสูตรที่ ๓	๘. ปุพพารามสูตรที่ ๔
๙. ปิณโหลงการทวาชสูตร	๑๐. สัทธาสูตร

สุกขาตวรรคที่ ๖

โกศลสูตร

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกศลพราหมณคาม ในแคว้นโกศล ณ ที่
นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า .

[๑๐๒๔] ดูกุสลาภิบุตร บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สัมมฤคราช โลกกล่าว
ว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีมือ มีความกล้า ฉลาด บรรดาโพธิปักขิยธรรม
ทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อ
ความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๒๕] ดูกุสลาภิบุตร ทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ เป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ วิริยินทรีย์ . . . สตินทรีย์ . . . สมานินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์
เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ .

[๑๐๒๖] ดูกุสลาภิบุตร บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สัมมฤคราช โลกกล่าว
ว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีมือ มีความกล้า ฉลาด บรรดาโพธิปักขิยธรรม
ทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความ
ตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๑

มัลลสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

[๑๐๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวมัลละ ชื่ออุรวลกับปะ ใน
แคว้นมัลละ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

[๑๐๒๘] ดูกุสลาภิบุตร ทั้งหลาย ก็อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔
ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใดอริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔ ก็ตั้ง
ลงมั่น .

[๑๐๒๙] ดูกุสลาภิบุตร เปรียบเหมือนเรือนยอด เมื่อเขายังไม่ได้ยกยอดขึ้น
เพียงใด กลอนเรือนก็ยังไม่ชื่อว่า ตั้งอยู่มั่นคง เพียงนั้น เมื่อใด เขายกยอดขึ้นแล้ว เมื่อนั้น
กลอนเรือนจึงเรียกว่า ตั้งอยู่มั่นคง ฉะนั้นใด อริยญาณ ยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์
๔ ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔
ก็ตั้งลงมั่น ฉะนั้นเหมือนกัน อินทรีย์ ๔ เป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑
สมานินทรีย์ ๑ .

[๑๐๓๐] ดูกุสลาภิบุตร ทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมานิ อันไปตามปัญญาของอริยสาวก
ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น .

จบ สูตรที่ ๒

เสขสูตร

ว่าด้วยพระเสขะและพระอเสขะ

[๑๐๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า ดูกุสลาภิบุตร ทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะ
อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ใน
อเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระอเสขะ มีอยู่หรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน .

[๑๐๓๒] พ. ดูกุสลาภิบุตร ทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสข

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ภูมิ ฟังรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ ฟังรู้ว่า เรา
เป็นพระอเสขะมียุ .

[๑๐๓๓] ดูกุริกษทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ
ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ เป็นไหน? ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็น
จริงว่า นีทกข นีทกขสมถัย นีทกขนิโร นีทกขนิโรคามินิปฏิบัติ ดูกุริกษทั้งหลาย ปริยาย
แม่นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะ อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระเสขะ .

[๑๐๓๔] ดูกุริกษทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้
ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกจากศาสนานี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอนเหมือนพระผู้
มีพระภาค มียุหรือ? พระเสขะนั้นย่อมรู้ชัด อย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกจาก
ศาสนานี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอนเหมือนพระผู้มีพระภาค ไม่มี ดูกุริกษทั้งหลาย
ปริยายแม่นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่าเราเป็นพระเสขะ .

[๑๐๓๕] ดูกุริกษทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะย่อมรู้ชัด ซึ่งอินทรีย์ ๕
คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมานินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๕ นั้น
มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใดเป็นที่สุด ภิกษุผู้เป็นเสขะยังไม่
ถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย แต่เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ดูกุริกษทั้งหลาย ปริยายแม่นี้แล
ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะ อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ .

[๑๐๓๖] ดูกุริกษทั้งหลาย ก็ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ
ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระอเสขะ เป็นไหน? ภิกษุผู้เป็นอเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งอินทรีย์ ๕
คือ สัทธินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล
มีสิ่งใดเป็นที่สุด อริยสาวกผู้เป็นอเสขะถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วย
ปัญญา ดูกุริกษทั้งหลาย ปริยายแม่นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัย และตั้งอยู่ในอเสขภูมิ
ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ .

[๑๐๓๗] ดูกุริกษทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดซึ่งอินทรีย์ ๖
คือ จักขนทรีย์ ๑ โสณินทรีย์ ๑ มานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑
อริยสาวกผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดว่า อินทรีย์ ๖ เหล่านี้ จักดับไปหมดสิ้นโดยประการทั้งปวง ไม่มี
เหลือ และอินทรีย์ ๖ เหล่าอื่น จักไม่เกิดขึ้นในภพไหนๆ ดูกุริกษทั้งหลาย ปริยายแม่นี้แล
ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระอเสขะ .

จบ สูตรที่ ๓

ปทสูตร

บทธรรมที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้

[๑๐๓๘] ดูกุริกษทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดินชนิดใดชนิด-
* หนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าข้าง รอยเท้าข้าง โลกกล่าวว่า เป็นยอดของ
รอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้นั้นใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญญินทรีย์เรากล่าวว่าเป็นยอดแห่งบทธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๓๙] ดูกุริกษทั้งหลาย บทแห่งธรรมทั้งหลายเป็นไหน ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ตรัสรู้? ได้แก่บทแห่งธรรม คือ สัทธินทรีย์ . . . วิริยินทรีย์ . . . สตินทรีย์ . . . สมานินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์
ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ .

จบ สูตรที่ ๔

สารสูตร

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งบทธรรม

[๑๐๔๐] ดูกุริกษทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดิน ชนิดใด
ชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าข้าง รอยเท้าข้าง โลกกล่าวว่า
เป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้นั้นใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อม
เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญญินทรีย์เรากล่าวว่า เป็นยอดของบทแห่งธรรมเหล่านั้น
เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๔๑] ดูกุริกษทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่ณชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลก
กล่าวว่า เป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้นั้นใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ เรา
กล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๔๒] ดูกุริกษทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ . . .
วิริยินทรีย์ . . . สตินทรีย์ . . . สมานินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความตรัสรู้ .

[๑๐๔๓] ดูกุริกษทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่ณชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลกกล่าวว่า
เป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้นั้นใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า
เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๕

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ปติฏฐิตสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเอก

[๑๐๔๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอกเจริญแล้ว เจริญดีแล้ว ธรรมอันเอกเป็นไหน? คือความไม่ประมาท.

[๑๐๔๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ความไม่ประมาทเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรักษาจิตไว้ในอาสวะและธรรมที่มีอาสวะ เมื่อเธอรักษาจิตไว้ในอาสวะ และธรรมที่มีอาสวะ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิทรีย์ แม้ปัญญินทรีย์ ก็ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๑๐๔๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอกเจริญแล้ว เจริญดีแล้ว แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

พรหมสูตร

ว่าด้วยท้าวสหัมบดีพรหม

[๑๐๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่าง :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสผู้ ประทับอยู่ ณ ควางโมชपालนิโครธ เทพฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลักเรือนอยู่ในที่ลับ ทรงเกิดความปริวิตกแห่งพระหฤทัยอย่างนี้ว่า อินทรีย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด.

[๑๐๔๘] ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกแห่งพระหฤทัยด้วยใจแล้ว จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏเบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น.

[๑๐๔๙] ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม กระทำผ้าห่มเจริยงาข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ขอนี้เป็นอย่างนั้น อินทรีย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด.

[๑๐๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์ได้ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ แม้ในเวลานั้น เขารู้จักพระองค์อย่างนี้ว่า สหกภิกษุ เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ข้าพระองค์จึงกลายกามฉันทในกามทั้งหลายเสียได้ เมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติพรหมโลก แม้ในพรหมโลกนั้น เขาก็รู้จักข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท้าวสหัมบดีพรหม.

[๑๐๕๑] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าพระองค์รู้ ข้าพระองค์เห็น ข้อที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มียมตะเป็นเบื้องหน้า มียมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๗

สุกรขาตสูตร

ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ

[๑๐๕๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ถ้ำสุกรขาตา เขตมิถิลานกฏ ใกล้เคียงพระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระองค์ตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรแล้วตรัสถามว่า ดูกุริยสารีบุตร ภิกษุผู้ชฌาสพเห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๕๓] ท่านสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ชฌาสพ เห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในพระตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต.

[๑๐๕๔] พ. ถูกแล้ว สารีบุตร ภิกษุผู้ชฌาสพ เห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพฤตินอบน้อม ในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต

[๑๐๕๕] ดูกุริยสารีบุตร ก็ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยม ที่ภิกษุชฌาสพ เห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่ง ในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคตนั้น เป็นไหน?

[๑๐๕๖] สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ชฌาสพในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ย่อมเจริญวิริยินทรีย์ . . . สตินทรีย์ . . . สมาธิทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์ อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเป็นแดนเกษม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จากโยคะอันยอดเยี่ยมนี้แล ที่ภิกษุผู้ชฌาสพเห็นอยู่ จึงประพัตินอบน้อมอย่างยั้งในตถาคต
หรือในศาสนาทองพระตถาคต

[๑๐๕๓] พ. ถุคละๆ สารีบุตร ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยมนี้แล
ที่ภิกษุผู้ชฌาสพเห็นอยู่ จึงประพัตินอบน้อมอย่างยั้งในตถาคต หรือในศาสนาทองตถาคต .

[๑๐๕๔] อุดรสารีบุตร การนอบน้อมอย่างยั้ง ที่ภิกษุผู้ชฌาสพประพัตินตถาคต
หรือในศาสนาทองตถาคต เป็นไฉน?

[๑๐๕๕] สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ชฌาสพในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพ
ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา ในสมาธิ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
การนอบน้อมอย่างยั้งแล ที่ภิกษุผู้ชฌาสพประพัติน ในพระตถาคต หรือในศาสนาทองตถาคต .

[๑๐๖๐] พ. ถุคละๆ สารีบุตร การนอบน้อมอย่างยั้งนี้แล ที่ภิกษุผู้ชฌาสพประพัติน
ในตถาคต หรือในศาสนาทองตถาคต .

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

อินทริย ๕ ไม่เกิดนอกพุทธรกาล

[๑๐๖๑] สารัตถินิทาน. อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำไ้มาแ้ว ที่ยั้ง ไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัม-
*พุทเจ้าหาเกิดไม อินทริย ๕ เป็นไฉน? คือ สัทอินทริย . . . ปัญญินทริย อุดรภิกษุทั้งหลาย
อินทริย ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำไ้มาแ้ว ที่ยั้ง ไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอก
จากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทเจ้าหาเกิด ไม .

จบ สูตรที่ ๙

อุปาทสูตรที่ ๒

อินทริย ๕ ไม่เกิดนอกวินัยพระสุต

[๑๐๖๒] สารัตถินิทาน. อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำไ้มาแ้ว ที่ยั้ง ไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุตหาเกิดไม อินทริย ๕
เป็นไฉน? คือ สัทอินทริย . . . ปัญญินทริย อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ เหล่านี้แล อัน
บุคคลเจริญแล้ว กระทำไ้มาแ้ว ที่ยั้ง ไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุตหาเกิดไม .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุกรขาทวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โกสลสูตร	๒. มัลลสูตร
๓. เสขสูตร	๔. ปทสูตร
๕. สารสูตร	๖. ปติฏฐิตสูตร
๗. พรหมสูตร	๘. สุกรขาทสูตร
๙. อุปาทสูตรที่ ๑	๑๐. อุปาทสูตรที่ ๒.

โพธิปักขิยวรรคที่ ๗

สัญญาชนาสูตร

เจริญอินทริย ๕ เพื่อละสังโยชน

[๑๐๖๓] สารัตถินิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕
เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำไ้มาแ้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน อินทริย ๕ เป็นไฉน?
คือ สัทอินทริย ฯลฯ ปัญญินทริย อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำไ้มาแ้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน .

จบ สูตรที่ ๑

อนุสยสูตร

เจริญอินทริย ๕ เพื่อถอนอนุสย

[๑๐๖๔] อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำไ้มาแ้ว
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย อินทริย ๕ เป็นไฉน? คือ สัทอินทริย ฯลฯ ปัญญินทริย
อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำไ้มาแ้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อถอนอนุสย .

จบ สูตรที่ ๒

ปริญาสูตร

เจริญอินทริย ๕ เพื่อกำหนดรู้อิทธาณะ

[๑๐๖๕] อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำไ้มาแ้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อิทธาณะ (ทางไกล) อินทริย ๕ เป็นไฉน? คือ สัทอินทริย ฯลฯ
ปัญญินทริย อุดรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำไ้มาแ้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ยอมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อิทธานะ .

จบ สูตรที่ ๓

อัสวัชยสูตร

เจริญอินทรี ๕ เพื่อความสิ้นอาสวะ

[๑๐๖๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก-
* แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ อินทรี ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรี ๖ ฯลฯ ปัญญินทรี
ดูกุริยกษทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อความสิ้นอาสวะ .

[๑๐๖๗] ดูกุริยกษทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ยอมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อกำหนดรู้อิทธานะ เพื่อความสิ้นอาสวะ อินทรี ๕
เป็นไฉน? คือ สัทธินทรี ๖ ฯลฯ ปัญญินทรี ดูกุริยกษทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้แล
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อ
กำหนดรู้อิทธานะ เพื่อความสิ้นอาสวะ .

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอินทรี ๕ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๐๖๘] ดูกุริยกษทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อินทรี ๕ เป็นไฉน? คือ
สัทธินทรี ๖ ฯลฯ ปัญญินทรี อินทรี ๕ เหล่านี้แล ดูกุริยกษทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๕
เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง
คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี .

จบ สูตรที่ ๕

ผลสูตรที่ ๒

เจริญอินทรี ๕ ได้อานิสงส์ ๗ ประการ

[๑๐๖๙] ดูกุริยกษทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อินทรี ๕ เป็นไฉน? คือ
สัทธินทรี ๖ ฯลฯ ปัญญินทรี อินทรี ๕ เหล่านี้แล ดูกุริยกษทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๕
เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้อานิสงส์ได้ ๗ ประการ ผลได้อานิสงส์ ๗
ประการเป็นไฉน? คือ จะได้ขมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ขมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน
จะได้ขมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าปัจจุบันก็ไม่ได้ขม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ขมไซ้ร้ ที่นั้นจะได้เป็น
พระอนาคามีผู้นิพพาน ๑ ผู้ปล่อยใจปรินิพพาน ๑ ผู้สังขารปรินิพพาน ๑ ผู้สละสังขาร-
* ปรินิพพาน ผู้ทรงโสดาปัตติผล ๑ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป ดูกุริยกษ
ทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวัง
ผลได้อานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๖

รุกขสูตรที่ ๑

ปัญญินทรีเป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๗๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว่าโลกกล่าว
ว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรี บัณฑิต
กล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๗๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีเป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรี เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้ .

[๑๐๗๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว่าโลกกล่าว
ว่า เป็นยอดแห่งต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรี
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้น
เหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๗

รุกขสูตรที่ ๒

ปัญญินทรีเป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๒

[๑๐๗๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้น
ปาริฉัตตะ โลกลกล่าวว่าเป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทรี บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๗๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรี เป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีเป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้ .

[๑๐๗๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ปาริฉิตกะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
จันนั้นเหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๘

รูกขสูตรที่ ๓

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๓

[๑๐๓๖] ดูกุริกษทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสุรขณิดโคชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาฏลี
โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ จันนั้น
เหมือนกัน .

[๑๐๓๗] ดูกุริกษทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้ .

[๑๐๓๘] ดูกุริกษทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสุรขณิดโคชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาฏลี
โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ จันนั้น
เหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๙

รูกขสูตรที่ ๔

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๓๙] ดูกุริกษทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุฑขณิดโคชนิดหนึ่ง ต้นโกฏฐิมพลี
(ไม้รวิปา) โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
จันนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๔๐] ดูกุริกษทั้งหลาย โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้ .

[๑๐๔๑] ดูกุริกษทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุฑขณิดโคชนิดหนึ่ง ต้นโกฏฐิมพลี
โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ จันนั้น
เหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โพธิปักขิยวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัณฺเฑาะสนาสสูตร	๒. อนุสยสูตร
๓. ปริณญาสูตร	๔. อาสวัคชยสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. รูกขสูตรที่ ๑	๘. รูกขสูตรที่ ๒
๙. รูกขสูตรที่ ๓	๑๐. รูกขสูตรที่ ๔ .

กัณฐกปิเปยาลที่ ๘

อานิสสแห่งการเจริญอินทรีย์ ๕

[๑๐๔๒] ดูกุริกษทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน
บาไปสู่ทิศปรายจัน แม้งั้นใด ภิภะเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มาก ซึ่งอินทรีย์ ๕ ย่อมเป็นผู้ย่อม
ไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน จันนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๔๓] ดูกุริกษทั้งหลาย ก็ภิภะเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕
อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้ย่อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกุริกษ
ทั้งหลาย ภิภะในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ อ้นอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
ย่อมไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยอินทรีย์ . . . สตินทรีย์ . . . สมาธิอินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์ อ้นอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ ย่อมไปในการสละ ดูกุริกษทั้งหลาย ภิภะเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำ
ให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ย่อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

[๑๐๔๔] ดูกุริกษทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้ สังโยชนอันเป็น
ส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกุริกษ
ทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล .

[๑๐๔๕] ดูกุริกษทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ อันภิภะพึงเจริญเพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี่แล อินทรีย์ ๕ เป็นไหน? ดูกุร-

* ภิขุทั้งหลาย ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ดูกุรภิขุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันภิขุพึงเจริญ เพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี่แล (อินทรีย์ที่อาศัยวิเวกเป็นต้น
พึงขยายความออกไปเหมือนมรรคสังยุต)

[๑๐๘๖] ดูกุรภิขุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังสู่ทิศปรายจัน บ่า
ไปสู่ทิศปรายจัน แม่น้ำคงคา ภิขุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่निพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน จันนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๘๗] ดูกุรภิขุทั้งหลาย ก็ภิขุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕
อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน? ภิขุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจ
โมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด
มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกุรภิขุทั้งหลาย ภิขุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕
อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน .

[๑๐๘๘] ดูกุรภิขุทั้งหลาย สังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอื่น
เป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อริชา ดูกุร-

* ภิขุทั้งหลาย สังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล .

[๑๐๘๙] ดูกุรภิขุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ อันภิขุพึงเจริญ เพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล อินทรีย์ ๕ เป็นไหน?
ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด
มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะ
เป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกุรภิขุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันภิขุพึงเจริญ
เพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำหนดรู้
(อินทรีย์สังยุตมีส่วนเหมือนในมรรคสังยุต)

จบ อินทรีย์สังยุต

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัญญาขนาสูตร ๒. อนสยสูตร ๓. อัฏฐานสูตร ๔. อาสวกขยสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑๖. ผลสูตรที่ ๒๗. สัตตานิสังสสูตร ๘. รุกขสูตรที่ ๑๙. รุกขสูตรที่ ๒
๑๐. รุกขสูตรที่ ๓๑๑. รุกขสูตรที่ ๔ .

จบ อินทรีย์สังยุต

๕. สัมมปปธานสังยุต

ว่าด้วยสัมมปปธาน ๔

[๑๐๙๐] สวาทถินทาน . ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิขุทั้งหลายแล้วตรัส
ว่า ดูกุรภิขุทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ เหล่านี้ สัมมปปธาน ๔ เป็นไหน? ดูกุรภิขุทั้งหลาย
ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราภวความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้
เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้
กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมีอยู่ ชื่นไป
เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกุรภิขุ-

* ทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ เหล่านี้แล .

[๑๐๙๑] ดูกุรภิขุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่า
ไปสู่ทิศปรายจัน แม่น้ำคงคา ภิขุเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔ ย่อมเป็น
ผู้่น้อมไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน จันนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๙๒] ดูกุรภิขุทั้งหลาย ก็ภิขุเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มาก ซึ่งสัม-
* มปปธาน ๔ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน?
ภิขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราภวความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้
เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้
กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมีอยู่ ชื่นไป เพื่อความ
ไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกุรภิขุทั้งหลาย
ภิขุเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน
ไฉนไปสู่นิพพาน ไฉนไปสู่นิพพาน .

ปาจินนินสูตร ๖ สูตร สมุททินนินสูตร ๖ สูตร ๒ อย่าง เหล่านี้

อย่างละ ๖ สูตร รวมเป็น ๑๒ สูตร เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าวรรค (พึง
ขยายความถึงคาเปยยาละแห่งสัมมปปธานสังยุต ด้วยสามารถสัมมปปธาน)

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

จบ บรรคที่ ๑

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. กุญสูตร ๔. มุลสูตร ๕. สารสูตร
๖. วัสสิกสูตร ๗. ราชสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สรียสูตร ๑๐. วัตถสูตร
(ฟังขยายความอุปมาทวารรดด้วยสามารถสัมมปปธาน)

จบ บรรคที่ ๒

[๑๐๙๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคล
ทำอยู่ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึง
ทำได้เช่นนั้น แม้จันได กิษอาศัยศิล ตั้งอยู่ในศิลแล้ว จึงเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มาก
ซึ่งสัมมปปธาน ๔ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๐๙๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิษอาศัยศิล ตั้งอยู่ในศิลแล้ว จึงเจริญสัมมปปธาน ๔
กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔ อย่างไรเล่า? กิษในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม
ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อ
ละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความตั้งอยู่
เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความ
บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย กิษอาศัยศิล ตั้งอยู่ในศิลแล้ว จึง
เจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔ อย่างนี้แล (ฟังขยายความผลกรรมีวรค
ด้วยสามารถสัมมปปธานอย่างนี้) .

จบ บรรคที่ ๓

[๑๐๙๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ
การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย การแสวงหา
๓ อย่างนี้แล .

[๑๐๙๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ อันกิษพึงเจริญ เพื่อรู้อย่างไร เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้ สัมมปปธาน ๔ เป็นไฉน? กิษใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อ
ไม่ให้บาปอกุศลที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมี
ยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
ดูกุริยกษทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ เหล่านี้ อันกิษพึงเจริญ เพื่อกำหนดรู้ เพื่
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล .

[๑๐๙๗] ดูกุริยกษทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้ สังโยชนเป็นส่วน
เบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อหริจจะ อริชชา ดูกุริยกษทั้งหลาย
สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล .

[๑๐๙๘] ดูกุริยกษทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ อันกิษพึงเจริญ เพื่อรู้อย่างไร เพื่อกำหนด
รู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล สัมมปปธาน ๔
เป็นไฉน? กิษในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้
ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือน-
หาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศล
ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกุริยกษทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ เหล่านี้ อันกิษพึงเจริญ เพื่อรู้อย่างไร เพื่
กำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล .

(ฟังขยายความออกไป เหมือนอสณาวรรค)

จบ สัมมปปธานสังยุต

-----

๖. พลสังยุต

ว่าด้วยพละ ๕

[๑๐๙๙] ดูกุริยกษทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สัทธาพละ ๑ วิริยพละ ๑ สติพละ ๑ สมာธิพละ ๑ ปัญญาพละ ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย พละ
๕ ประการ นี้แล .

[๑๑๐๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่า
ไปสู่ทิศปรายจัน แม่น้ำจันได กิษเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน
โน้นไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๑๐๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย กิษเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า
ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? กิษในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสัทธาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปใน การสละ ย่อมเจริญ
วิริยพละ . . . สติพละ . . . สมာธิพละ . . . ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปใน การสละ ดูกุริยกษทั้งหลาย กิษเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างนี้แล
ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

[๑๑๐๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
เป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อริชา ดุรภิกขุ
ทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่านี้แล .

[๑๑๐๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไหน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธิทาพละ . . . วิริยพละ . . . สติพละ . . . สมาริพละ ปัญญาพละ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ เหล่านี้
อันภิกษุพึงเจริญเพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น
๕ เหล่านี้แล .

[๑๑๐๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่า
ไปสู่ทิศปรายจัน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่สุตฺตพพาน
โณไปสู่สุตฺตพพาน โอนไปสู่สุตฺตพพาน จันนั้นเหมือนกัน .

[๑๑๐๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า
ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่สุตฺตพพาน โณไปสู่สุตฺตพพาน โอนไปสู่สุตฺตพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสัทธิทาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด . . .
ย่อมเจริญปัญญาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็น
ที่สุด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่สุตฺตพพาน โณไปสู่
สุตฺตพพาน โอนไปสู่สุตฺตพพาน .

[๑๑๐๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็น
ส่วนเบื้องต้น ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อริชา ดุรภิกษุทั้งหลาย
สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น เหล่านี้แล .

[๑๑๐๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไหน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธิทาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด
มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด . . . ย่อมเจริญปัญญาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะ
เป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด พละ ๕ เหล่านี้แล อันภิกษุพึงเจริญเพื่อยัง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่านี้แล .

จบ พลสังยุต

-----

๗. อิทธิปาถสังยุต

ปาวาลวรรคที่ ๑

อุปาสุตฺต

อิทธิปาถ ๔

[๑๑๐๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย อิทธิปาถ ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไผ่ผิง อิทธิปาถ ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิปาถ
อันประกอบด้วยจันทสมาริและปธานสังขาร เจริญอิทธิปาถอันประกอบด้วยวิริยสมาริและปธาน-

*สังขาร เจริญอิทธิปาถอันประกอบด้วยจิตตสมาริและปธานสังขาร เจริญอิทธิปาถอันประกอบด้วย
วิมังสาสมาริและปธานสังขาร ดุรภิกษุทั้งหลาย อิทธิปาถ ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไผ่ผิง .

จบ สุตฺตที่ ๑

วิธิตฺต

ผู้ปรารถนาอิทธิปาถชื่อว่าปรารถนารมรรค

[๑๑๐๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย อิทธิปาถ ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบือแล้ว ชนเหล่า
นั้นก็ชื่อว่า เบืออริยมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิปาถ ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปรารถแล้ว ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่า ปรารถนารมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิปาถ ๔
เป็นไหน? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิปาถประกอบด้วยจันทสมาริ
และปธานสังขาร . . . วิริยสมาริ . . . จิตตสมาริ . . . วิมังสาสมาริและปธานสังขาร อิทธิปาถ ๔ เหล่านี้
อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบือแล้ว ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่า เบืออริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
อิทธิปาถ ๔ เหล่านี้ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถแล้ว ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่า ปรารถนารมรรคที่
ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ .

จบ สุตฺตที่ ๒

อริยสูตร

เจริญอิทธิปาถ ๔ เพื่อความสิ้นทุกข์

[๑๑๑๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย อิทธิปาถ ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว เป็นอริยะ นำออกจากทุกข์ ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิปาถนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ
อิทธิปาถ ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิปาถประกอบด้วยจันทสมาริและ
ปธานสังขาร . . . วิริยสมาริ . . . จิตตสมาริ . . . วิมังสาสมาริและปธานสังขาร ดุรภิกษุทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาต
ยังเมืองเวสาลี ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตแล้ว เวลาปัจฉิม เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว
ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธอจงถือเอาผ้าสีทันดร เราจะเข้าไปยังป่าवाल-
*เจดีย์ เพื่อพักผ่อนในตอนกลางวัน ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
ถือผ้าสีทันดร ตามพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์ .

[๑๑๒๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังป่าवालเจดีย์ ประทับนั่งบนอาสนะที่
ท่านพระอานนท์ปูถวาย ส่วนท่านพระอานนท์ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่นารินรมย์
อุเทนเจดีย์ก็เป็นที่นารินรมย์ โคตมกเจดีย์ก็เป็นที่นารินรมย์ สัตตัมพเจดีย์ก็เป็นที่นารินรมย์
พหุปัตตกเจดีย์ก็เป็นที่นารินรมย์ สารินทเจดีย์ก็เป็นที่นารินรมย์ อิทธิบาท ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่ง
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นศุภยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว
สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่พึงดำรงอยู่ได้กัลปหนึ่ง หรือเกินกว่ากัลปหนึ่ง
ดูกรอานนท์ อิทธิบาท ๔ อันตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นศุภยาน
กระทำให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่
พึงดำรงอยู่ได้กัลปหนึ่งหรือเกินกว่ากัลปหนึ่ง .

[๑๑๒๕] แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร กระทำโอภาสอันโอฬาร
อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มีอาจุรฺทน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลปหนึ่ง ขอพระสฤตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลปหนึ่ง เพื่อ
ประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เมื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ท้าว
และมนุษย์ทั้งหลาย ดังนี้ เพราะถูกมารเข้าดลใจ .

[๑๑๒๖] แม่ครั้งที่ ๒ แม่ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกร
อานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่นารินรมย์ . . . ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้กัลปหนึ่งหรือเกิน
กว่ากัลปหนึ่ง .

[๑๑๒๗] แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร กระทำโอภาสอันโอฬาร
อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มีอาจุรฺทน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาค . . . เพราะถูกมารเข้าดลใจ .

[๑๑๒๘] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า เธอจงไปเกิด อานนท์
เธอรู้กาลอันควรในบัดนี้เกิด ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจาก
อาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้ว ไปนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ในที่ไม่วิลก .

[๑๑๒๙] ครั้งนั้น มารผู้มีบาป เมื่อท่านพระอานนท์หลีกไปแล้วไม่นาน เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด ขอพระสฤตจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด บัดนี้ เป็น
เวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสว่า ดูกรมารผู้มีบาป
ภิกษุสาวกของเราจักยังไม่เจ็บแสบ ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แก่ล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรง
ธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์
ตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดง
ธรรมมีปาฏิหาริย์ ขมขี้ปรับปาวที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยัง
ไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุสาวกของพระผู้มีพระภาค
เป็นผู้เจ็บแสบแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก่ล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควร
แก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ
แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ขมขี้ปรับปาวที่บังเกิดขึ้น
ให้เรียบร้อยโดยสธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงปรินิพพานในบัดนี้เกิด
ขอพระสฤตจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค .

[๑๑๓๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า ดูกรมารผู้
มีบาป ภิกษุณีสาวิกาของเราจักยังไม่เจ็บแสบ . . . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุณีผู้เป็น
สาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เจ็บแสบแล้ว . . . แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ขมขี้ปรับปาวที่บัง-

*เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงปรินิพพานใน
บัดนี้เกิด ขอพระสฤตจงทรงปรินิพพานในบัดนี้เกิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค .

[๑๑๓๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า ดูกรมารผู้
มีบาป อุบาสก ฯลฯ อุบาสกสาวิกาของเราจักยังไม่เจ็บแสบ ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แก่ล้า
ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติ
ตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้
ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ขมขี้ปรับปาวที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสธรรมไม่ได้
เพียงใด เราจักยัง ไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาสกสาวิกา
ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เจ็บแสบแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก่ล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม
ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก
แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ขมขี้ปรับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ปาวาที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจง
ปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของ
พระผู้มีพระภาค .

[๑๑๓๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสนี้ไว้ว่า ดุรณมาร
ผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเรา นี้ จักยังไม่สมบูรณ์ แพร่หลาย กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่น
หนา (มั่นคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน
เพียงนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคสมบูรณ์แล้ว แพร่หลาย
กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่นหนา (มั่นคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานใน
บัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค .

[๑๑๓๓] เมื่อมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า ดุรณมารผู้มี
บาป ท่านจงมีความขวนขวายน้อยเถิด การปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีใน ไม่ช้า แต่ล่วงไปอีก
๓ เดือน ตถาคตจักปรินิพพาน .

[๑๑๓๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงปลงอายุสังขาร ณ
ปาวาลเจดีย์ และเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงปลงอายุสังขารแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ และเกิด
ชนพองสยองเกล้าน่าสพึงกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น .

[๑๑๓๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว ทรงเปล่งพระอุทาน
นี้ในเวลานั้น ความว่า

มุนี เมื่อเทียบเคียงนิพพานและภพ ได้ปลงเสียแล้วซึ่ง
ธรรมอันปรุงแต่งภพ ยินดีแล้วในภายใน มีจิตตั้งมั่นแล้ว
ได้ทำลายแล้วซึ่งขันธ์ คือกิเลสอันเกิดในตนเปรียบดังเกาะ .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาวาลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อปารสูตร ๒. วิรันทสูตร ๓. อริยสูตร ๔. นิพพตสูตร
๕. ปเทสสูตร ๖. สัมมัตตสูตร ๗. ภิกขุสูตร ๘. พุทธสูตร
๙. ญาณสูตร ๑๐. เจตยสูตร

ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

ปุพพสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๓๖] พระนครสวักถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรณิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนแต่
ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมีได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรรหนอ เป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ของการเจริญอิทธิบาท .

[๑๑๓๗] ดุรณิกษุทั้งหลาย เราได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ
อิทธิบาท อันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ว่าจิตตของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป
ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเรามีความสำคัญในเบื้อง
หลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าจิตตนั้น เบื้องหลังจิตตนั้น เบื้องหลังจิตตนั้น เบื้องหน้าจิตตนั้น
นั้น เบื้องหลังจิตตนั้น เบื้องหน้าจิตตนั้น เบื้องหลังจิตตนั้น เบื้องหน้าจิตตนั้น กลางวันจิตตนั้น
กลางคืนจิตตนั้น กลางคืนจิตตนั้น กลางวันจิตตนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรม
จิตใจให้สว่างอยู่ .

[๑๑๓๘] ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า
วิริยะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป . . . ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้
สว่างอยู่ .

[๑๑๓๙] ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า
จิตตของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป . . . ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ .

[๑๑๔๐] ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้
ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไป
ภายนอก และเรามีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าจิตตนั้น เบื้องหลังจิตตนั้น
นั้น เบื้องหลังจิตตนั้น เบื้องหน้าจิตตนั้น เบื้องหลังจิตตนั้น เบื้องหน้าจิตตนั้น กลางวันจิตตนั้น
กลางคืนจิตตนั้น กลางคืนจิตตนั้น กลางวันจิตตนั้น เธอมี
ใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ .

[๑๑๔๑] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้
หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้
หายไปได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดิน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
เหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่ตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้
ลูบลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไป
ตลอดพรหมโลกก็ได้ .

[๑๑๔๒] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด
คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งอยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตราตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตรของมนุษย์ .

[๑๑๔๓] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์
อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็รู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่า จิต-

* ปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโทสะ
จิตมีโมหะ ก็รู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็รู้ว่า
จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรคต ก็รู้ว่า จิตเป็นมหรคต หรือจิตไม่เป็น
มหรคต ก็รู้ว่า จิตไม่เป็นมหรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มี
จิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตตั้งมั่น ก็รู้ว่า จิตตั้งมั่น หรือจิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ว่า
จิตไม่ตั้งมั่น จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น .

[๑๑๔๔] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้
เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง
สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง
พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง
ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิว
พรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น
ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม่ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่าง
นั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียง
เท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อม
ทั้งอาการ พร้อมทั้งอเหตุ ด้วยประการฉะนี้ .

[๑๑๔๕] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมเห็นหมู่มสัตว์ที่
กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี ผิวพรรณทราม ได้ตักทาย ด้วยทิพยจักขุ
อันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบ
ด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจจาทิฎฐิ ยึดมั่นการกระทำด้วย
อำนาจมิจจาทิฎฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบ
ด้วยกายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดมั่นการกระทำ
ด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจุติ
กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ตักทาย ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์
ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัด ซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ .

[๑๑๔๖] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำให้แจ้ง
ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๑

มหัปผลสูตร

อานิสงส์ของการเจริญอิทธิบาท

[๑๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญ กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร จึงมี
ผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและ
ปรานสังขาร ดังนั้น ฉันทะของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ใน
ภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเรอมีความสำคัญในเบื้องหลังเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้า
ฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น
เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวัน
ก็ฉันนั้น เรอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบ
ด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร ดังนั้น วิมังสาของเรา จักไม่ย่อ
หย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเรอมี
ความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด
เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เรอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไร
หุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้
ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด
พรหมโลกก็ได้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

[๑๑๔๙] ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วย ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสูตร

ว่าด้วยอิทธิบาทกับปธานสังขาร

[๑๑๕๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยฉันทะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศล ธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อ ความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ฉันทะนี้ด้วย ฉันทสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร .

[๑๑๕๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิริยะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้ เรียกว่า วิริยสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิริยะนี้ด้วย วิริยสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดัง พรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร .

[๑๑๕๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยจิตแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียก ว่า จิตตสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร จิตนี้ด้วย จิตตสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนา มานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยจิตตสมาธิ และปธานสังขาร .

[๑๑๕๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิมังสาแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้ง จิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อ ให้กุศลธรรมที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิมังสานี้ด้วย วิมังสาสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร .

จบ สูตรที่ ๓

โมคคัลลานสูตร

พระโมคคัลลานแสดงกฐี

[๑๑๕๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมโหรีมารดา ในบุพพาราม ใกล้ พระนครสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุมารูป ที่อยู่ภายใต้ปราสาทของมโหรีมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว มีจิตกวดแก่ง ปากกล้า พุดจาอื้อฉาว สิมสดี ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะสึก ไม่ สำรวมอินทรี .

[๑๑๕๕] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะมาตรัสว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย สพรหมจารีเหล่านี้ ที่อาศัยอยู่ภายใต้ปราสาทของมโหรีมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว มีจิตกวดแก่ง ปากกล้า พุดจาอื้อฉาว สิมสดี ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิด จะสึก ไม่สำรวมอินทรี ไปเกิด โมคคัลลานะ เธอจงยังภิกษุเหล่านี้ให้สังเวช ท่านพระมหา โมคคัลลานะทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว แสดงอิทธิบาทสังขาร ให้ปราสาทของมโหรี-
*มารดาสะเทือนสะท้านหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่มือ .

[๑๑๕๖] ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้นเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ได้ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้ว พุดกันว่า น่าอัศจรรย์หนอท่าน ไม่เคยมีมาแล้ว ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของ มโหรีมารดานี้ ก็มีรากลึก ฝังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละเมื่อเป็นเช่นนั้น อะไรสักอย่าง หนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว .

[๑๑๕๗] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังที่ซึ่งภิกษุเหล่านั้นยืนอยู่แล้วตรัสว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย พวกเธอเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง เพราะเหตุอะไร? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของมโหรีมารดานี้ ก็มีรากลึก ฝังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละ เมื่อเป็นเช่นนั้น อะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว .

[๑๑๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะ ประสงค์จะ ให้เธอทั้งหลายสังเวช จึงทำปราสาทของมโหรีมารดา ให้สะเทือนสะท้านหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่มือ-
*เท้า ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก

อย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญธรรมเหล่าไหน เพราะได้กระทำให้มากซึ่งธรรม เหล่าไหน?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานพระวโรกาส ขอเนื้อความแห่งภาษิตนี้ จงแจ่มแจ้งแก่พระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังแล้ว จักทรงจำไว้.

[๑๑๕๙] พ. ดูกภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟังเถิด ภิกษุโมคคัลลานะ มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ภิกษุโมคคัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปรานสังขาร . . . วิริย-
*สมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๑๖๐] ดูกภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ ภิกษุโมคคัลลานะย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๑๖๑] ดูกภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ ภิกษุโมคคัลลานะย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติเพื่อละจันตะ

[๑๑๖๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ โขสภาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้นนั้น อุณณา-

*พราหมณ์เข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนทว่า

[๑๑๖๓] ดูกท่านอานนท ท่านประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? ท่านพระอานนทตอบว่า ดูกพราหมณ์ เราประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อละจันตะ.

[๑๑๖๔] อุณ. ดูกท่านอานนท ก็มรรคา ปฏิปทา เพื่อละจันตะนั้น มีอยู่หรือ?

อา. มีอยู่ พราหมณ์.

[๑๑๖๕] อุณ. ดูกท่านอานนท ก็มรรคาเป็นไหน ปฏิปทาเป็นไหน?

อา. ดูกพราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยจิต-

*สมาธิและปรานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิ และปรานสังขาร นี้แลเป็นมรรคา เป็นปฏิบัติ เพื่อละจันตะนั้น.

[๑๑๖๖] อุณ. ดูกท่านอานนท เมื่อเป็นเช่นนั้น จันตะนั้นยังมีอยู่ ไม่ใช่ไม่มี บุคคลจักละจันตะด้วยจันตะนั่นเอง ข้อนี้มีพื้นฐานะที่มิได้.

อา. ดูกพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจะย้อนถามท่านในเรื่องนี้ ท่านเห็นควรอย่างไร ฟังแก้เช่นนั้นเถิด.

[๑๑๖๗] ดูกพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน? ในเบื้องต้นท่านได้มีความพอใจว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมีไชหรือไม่?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความเพียรว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมีไชหรือไม่?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความคิดว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมีไชหรือไม่?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้ไตรตรองพิจารณาว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความไตรตรองพิจารณาที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมีไชหรือไม่?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

[๑๑๖๘] อา. ดูกพราหมณ์ อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุใดเป็นพระอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงได้แล้ว มีประโยชน์ของตนถึงแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น ในเบื้องต้นก็มีความพอใจเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไป ในเบื้องต้นก็มีความเพียรเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไป ในเบื้องต้นก็มีความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ความคิดเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลแล้ว ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไป ในเบื้องต้นก็มีความ
ตริตตรองพิจารณาเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลแล้ว ความตริตตรองพิจารณาที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไป .

[๑๑๖๙] ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? เมื่อเป็นเช่นนั้น ความ
พอใจนั้นยังมีอยู่หรือไม่?

อุท. ข้าแต่ท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ความพอใจก็มีอยู่โดยแท้ ไม่มีหามีได้
ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้ง
นัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ท่านประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหางของทีลว่า
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทับในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น
ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระอานนท์จงจำ
ข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป .

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณ์สูตรที่ ๑

ผู้มีฤทธิ์มาก เพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล
เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจ
มาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ใน
อนาคตกาล จักมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มีฤทธิ์มาก
มีอำนาจมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่า-

* หนึ่ง ในปัจจุบัน เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้
มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธาน
สังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร .

[๑๑๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล
เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก
เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ในอนาคตกาล จักเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มี
ฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือ
พราหมณ์ทั้งหมด ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่ง
อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๖

สมณพราหมณ์สูตรที่ ๒

แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล
แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ . . . ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก
ก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำ
ให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล . . . สมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ . . .
ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลาย
อย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อม
เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร .

[๑๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล
แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ . . . ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก
ก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำ
ให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล . . . สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคน
ก็ได้ . . . ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์หลาย
อย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๗

อภิญญาสูตร

ได้เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญานันท์เอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็น
ผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมิงาสสมาธิและปธานสังขาร ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
กระทำให้แจ้งซึ่งเจตริมิต ปัญญาริมุต อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๘

เทสนาสสูตร

แสดงปฏิปทาเข้าถึงอิทธิบาทภาวนา

[๑๑๓๕] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอิทธิ อิทธิบาท อิทธิบาทภาวนา และปฏิปทา
ที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ก็อิทธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้
 ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ .

[๑๑๓๖] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์
เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท .

[๑๑๓๗] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอัน
ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตต-
*สมาธิ . . . วิมิงาสสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา .

[๑๑๓๘] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา .

จบ สูตรที่ ๙

วิภังคสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๓๙] ดุริยภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มาก
แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วย
ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป
ไม่หลุดในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่
ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด
เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลาง
คืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิต ให้สว่างอยู่ ย่อม
เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมิงาสสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมิงา
ของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หลุดในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก
และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้อง
หลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็
ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย
ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ .

[๑๑๔๐] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ฉันทะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบ
ด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า ฉันทะที่ย่อหย่อนเกินไป .

[๑๑๔๑] ก็ฉันทะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ
สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า ฉันทะที่ต้องประคองเกินไป .

[๑๑๔๒] ก็ฉันทะที่หลุดในภายในเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วยถีนมิทธะ
สัมปยุตด้วยถีนมิทธะ นี้เรียกว่า ฉันทะที่หลุดในภายใน .

[๑๑๔๓] ก็ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไป พละนไป
ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก .

[๑๑๔๔] ภิกษุมีความสำคัญในเบื้องหลัง และเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด
เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น อย่างไร? ความสำคัญในเบื้องหลังและ
เบื้องหน้า อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว กระทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงไว้ดีแล้ว เหนงตลอด
ดีแล้ว ด้วยปัญญา ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด
เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น อย่างนี้แล .

[๑๑๔๕] ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด
เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาณกายนี้ เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา
เบื้องล่างแต่ปลายผมลงไป มีหนึ่งหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาด มีประการต่างๆ ว่า
ในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ
พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ
มันข้น น้ำตา มันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญอยู่ว่า เบื้อง
ล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างนี้แล .

[๑๑๔๖] ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด
กลางวันก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
และปรานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยเพศเหล่านี้ ด้วยนิมิตเหล่านี้ เธอย่อม
เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วย
เพศเหล่านั้น ด้วยนิมิตเหล่านั้น อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุยอมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันท-

*สมาธิและปรานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยเพศเหล่านี้ ด้วยนิมิตเหล่านี้ เธอ
ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านั้น
ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิมิตเหล่านั้น ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น อย่างนี้แล .

[๑๑๘๓] ก็ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร?
อาโลกสัญญา (ความสำคัญว่าแสงสว่าง) อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า
กลางวัน ต้งมั่นดีแล้ว ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่อย่างนี้แล .

[๑๑๘๔] ก็วิริยะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไหน? วิริยะที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน
สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่าวิริยะที่ย่อหย่อนเกินไป .

[๑๑๘๕] ก็วิริยะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไหน? วิริยะที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมป-

*ยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า วิริยะที่ต้องประคองเกินไป .

[๑๑๘๖] ก็วิริยะที่หุดหู่ในภายในเป็นไหน? วิริยะที่ประกอบด้วยถีนมิตฺตํ สัมปยุต
ด้วยถีนมิตฺตํ นี้เรียกว่า วิริยะหุดหู่ในภายใน .

[๑๑๘๗] ก็วิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไหน? วิริยะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป
ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่าวิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๑๘๘] ก็ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร?
อาโลกสัญญา อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า กลางวัน ต้งมั่นดีแล้ว
ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล .

[๑๑๘๙] ก็จิตที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไหน? จิตที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมป-

*ยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า จิตที่ย่อหย่อนเกินไป .

[๑๑๙๐] ก็จิตที่ต้องประคองเกินไปเป็นไหน? จิตที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุต
ด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า จิตที่ต้องประคองเกินไป .

[๑๑๙๑] ก็จิตที่หุดหู่ในภายในเป็นไหน? จิตที่ประกอบด้วยถีนมิตฺตํ สัมปยุตด้วย
ถีนมิตฺตํ นี้เรียกว่า จิตที่หุดหู่ในภายใน .

[๑๑๙๒] ก็จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไหน? จิตที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภ
กามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๑๙๓] ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล .

[๑๑๙๔] ก็วิมมังสาที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไหน? วิมมังสาที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน
สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า วิมมังสาที่ย่อหย่อนเกินไป .

[๑๑๙๕] ก็วิมมังสาที่ต้องประคองเกินไปเป็นไหน? วิมมังสาที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ
สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า วิมมังสาที่ต้องประคองเกินไป .

[๑๒๐๐] ก็วิมมังสาที่หุดหู่ในภายในเป็นไหน? วิมมังสาที่ประกอบด้วยถีนมิตฺตํ สัมป-

*ยุตด้วยถีนมิตฺตํ นี้เรียกว่า วิมมังสาที่หุดหู่ในภายใน .

[๑๒๐๑] ก็วิมมังสาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไหน? วิมมังสาที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป
ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า วิมมังสาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๒๐๒] ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล
ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้
อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้ .

[๑๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล
ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

(พึงขยายอธิบายแม่ทั้งหกให้พิสดาร)

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุพพสูตร	๒. มหัพพสูตร
๓. ฉันทสูตร	๔. โมคคัลลานสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๘. อภิญาสูตร

อโยคพววรรคที่ ๓
มรรคสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท

[๑๒๐๕] สāvītthinān. ดูกุริกษทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมีได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรหนอ เป็นมรรคา เป็นปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท เรานั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุณ้น้อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานีสังฆารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก และเรามีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุณ้อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานีสังฆาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก และเรามีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้ .

[๑๒๐๖] ดูกุริกษทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก แล้วอย่างนี้แล ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวกันก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ .

[๑๒๐๗] ดูกุริกษทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก แล้วอย่างนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

(เมื่อภิกษุญาทั้งหลายพึงขยายความออกไป)

จบ สูตรที่ ๑

อโยคพสูตร

ว่าด้วยการแสดงฤทธิ์

[๑๒๐๘] สāvītthinān. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหม-
*โลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จแต่ใจ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันสำเร็จแต่ใจ .

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้?

พ. เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ .

[๑๒๐๙] อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จด้วยใจ และทรงทราบว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ เป็นสิ่งน่าอัศจรรย์ ทั้งไม่เคยมีมาแล้ว .

พ. ดูกุริกษทั้งหลาย พระตถาคตทั้งหลายเป็นผู้อัศจรรย์ และประกอบด้วยธรรมอันน่า-

*อัศจรรย์ เป็นผู้ไม่เคยมีมา และประกอบด้วยธรรมอันไม่เคยมีมา .

[๑๒๑๐] ดูกุริกษทั้งหลาย สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ .

[๑๒๑๑] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนก้อนเหล็กที่เผาไฟอยู่วันยังค่ำ ย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ ฉันทใด สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงในจิต หรือตั้งจิตลงในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ ฉันทนั้นเหมือนกัน .

[๑๒๑๒] ดูกุริกษทั้งหลาย สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงในจิต หรือตั้งจิตลงในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคต ย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดย ไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายคน คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ .

[๑๒๑๓] ดูกุราณนท์ เปรียบเหมือนเปยนุ่นหรือปุยฝ้าย ซึ่งเป็นเชื้อธาตุที่เบา ย่อม
ลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดย ไม่ยากเลย ฉะนั้นใด สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือ
ตั้งจิตลงไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจาก
แผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดย ไม่ยากเลย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

[๑๒๑๔] ดูกุราณนท์ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้
โดย ไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลาย
คนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ .

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสัทธกสูตร

ว่าด้วยการเจริญอิทธิบาท

[๑๒๑๕] ดูกุริกษทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขาร . . . วิริยสมาธิ . . . จิตต-
*สมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร ดูกุริกษทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล .

[๑๒๑๖] ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล
ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญานันท์เอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอิทธิบาทหวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๒๑๗] ดูกุริกษทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขาร . . . วิริยสมาธิ . . . จิตต-
*สมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร ดูกุริกษทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล .

[๑๒๑๘] ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
แล ภิกษุพึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความ
ถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี .

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผลานิสงส์ ๓

[๑๒๑๙] ดูกุริกษทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขาร . . . วิริยสมาธิ . . . จิตต-
*สมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร ดูกุริกษทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล .

[๑๒๒๐] ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๓ ประการ ผลานิสงส์ ๓ ประการ เป็นไฉน? คือ จะได้ชม
อรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าใน
ปัจจุบัน ไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ สิ้นไป
จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพาน ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพาน ๑ ผู้สังขารปรินิพพาน ๑ ผู้
สังขารปรินิพพาน ๑ ผู้อุทธีโสโตกนิฏฐคามิ ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำ
ให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๓ ประการเหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๕

อนันตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปฏิบัติที่จะถึงอิทธิบาท

[๑๒๒๑] สารีตถิตินทาน . ครั้นนั้น ท่านพระอาณนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้
มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน
ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน?

[๑๒๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกุราณนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดง
ฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจ
ทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่าอิทธิ .

[๑๒๒๓] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคอันใด ปฏิบัติอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้
ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี่เรียกว่า อิทธิบาท .

[๑๒๒๔] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อัน
ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขาร . . . ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตต-
*สมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร นี่เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา .

[๑๒๒๕] ปฏิบัติที่จะถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้
แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

จบ สูตรที่ ๖

อนันตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๒๖] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอนนทผู้ผู้น้อย ฌ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกุระอนนท อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ท่านพระอนนทกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๒๗] พ. ดูกุระอนนท ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่า อิทธิ .

[๑๒๒๘] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท .

[๑๒๒๙] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตต-
*สมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร นี้เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา .

[๑๒๓๐] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา .

จบ สูตรที่ ๗

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๑] ครั้นนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ฌ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน?

[๑๒๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกุระภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่าอิทธิ .

[๑๒๓๓] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท .

[๑๒๓๔] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร นี้เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา .

[๑๒๓๕] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา .

จบ สูตรที่ ๘

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๖] ครั้นนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกุระภิกษุทั้งหลาย อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๓๗] พ. ดูกุระภิกษุทั้งหลาย ก็อิทธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่า อิทธิ .

[๑๒๓๘] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท .

[๑๒๓๙] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา .

[๑๒๔๐] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา .

จบ สูตรที่ ๙

โมคคัลลานสูตร

สรรเสริญพระโมคคัลลานว่ามีฤทธิ์มาก

[๑๒๔๑] ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกุระภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
มีอานภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๔๒] พ. ดูกภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานภาพมาก
อย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ภิกษุโมค-

* คัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาริและปรานสังฆารังนี้ว่า ฉันทะของเราจัก
ไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และ
เรามีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอย่าว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลัง
ฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เรามีใจเปิดเผย ไม่มีอะไร
หุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาริ . . . จิตตสมาริ . . .
วิมังสาสมาริและปรานสังฆารังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป
ไป ฯลฯ เรามีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ดูกภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
โมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔
เหล่านี้แล .

[๑๒๔๓] ดูกภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คน
เดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ .

[๑๒๔๔] ดูกภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้า
ถึงอยู่ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๑๐

ตถาคตสูตร

พระตถาคตมีฤทธิ์มาก

[๑๒๔๕] ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูก
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานภาพ
มากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๔๖] พ. ดูกภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานภาพมากอย่างนี้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ตถาคตย่อมเจริญอิทธิบาท
อันประกอบด้วยฉันทสมาริและปรานสังฆารังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่
ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านในภายนอก และตถาคตมีความสำคัญใน
เบื้องหน้าและเบื้องหลังอย่าว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็
ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด
กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น ตถาคตมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ
อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาริ . . . จิตตสมาริ . . . วิมังสา
สมาริและปรานสังฆารังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ฯลฯ
ตถาคตมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานภาพ
มากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล .

[๑๒๔๗] ดูกภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมแสดงอิทธิฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คน
เดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ .

[๑๒๔๘] ดูกภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ .

(พึงให้อภิญญาทั้ง ๖ พัสตาร)

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ อโยคุพวรรคที่ ๒

รวมสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสูตร	๒. อโยคุพสูตร	๓. ภิกขุสัทธกสูตร
๔. ผลสูตรที่ ๑	๕. ผลสูตรที่ ๒	๖. อานันทสูตรที่ ๑
๗. อานันทสูตรที่ ๒	๘. ภิกขุสูตรที่ ๑	๙. ภิกขุสูตรที่ ๒
๑๐. โมคคัลลานสูตร	๑๑. ตถาคตสูตร.	

คังคาทีเปยยาแลแห่งอิทธิบาทสังยุตที่ ๔
ว่าด้วยผลแห่งอิทธิบาท ๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

[๑๒๔๙] ดูกุริกษทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำจีนใด ก็กษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน โอนไปสู่สุนิพพาน จีนนั้นเหมือนกัน .

[๑๒๕๐] ดูกุริกษทั้งหลาย ก็กษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้ น้อมไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน โอนไปสู่สุนิพพาน? กษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร กษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้ มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน .

(พึงขยายความบาลีในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

[๑๒๕๑] ดูกุริกษทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอัน เป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อริชชา สังโยชน อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล .

[๑๒๕๒] ดูกุริกษทั้งหลาย กษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อยู้ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่ อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? กษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปรานสังขาร ย่อม เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . จิตตสมาธิ . . . วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร กษุ พึงเจริญอิทธิบาท ๔ เหล่านี้เพื่อยู้ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน อันเป็น ส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล .

(ดังคาเปยยาแลเหมือนกับมรรคสังยุต ที่ข้าพเจ้าให้พิสดารแล้ว พึงขยายความบาลี ในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

จบ อิทธิบาทสังยุต

๘. อนนุทธสังยุต

รโหตวารคที่ ๑

รโหตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสติปัญฐาน ๔

[๑๒๕๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนนุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล ท่านพระอนนุทธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความ ปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัญฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบือแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่า เบืออริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัญฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ .

[๑๒๕๔] ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะรู้ความปริวิตกในใจของท่านพระอนนุทธะ ด้วยใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้าท่านอนนุทธะ เหมือนบุรุษมีกำลัง เหยียดแขนที่คู่ หรือคู่ แขนที่เหยียด ฉะนั้น ครั้นนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้ถามท่านอนนุทธะด้วยเหตุเพียงเท่าไร หนอ กษุจึงจะชื่อว่า ปรารภสติปัญฐาน ๔?

[๑๒๕๕] ท่านพระอนนุทธะตอบว่า ดูกุริกษผู้มีอายุ กษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา เห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายในกายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกาย ในกายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายในกายในอยู่ มี ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็น ธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายในกายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกายในกาย นอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายในกายนอกอยู่มีความ เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือความเกิดขึ้นในกายทั้ง ภายในและภายนอกอยู่พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกายทั้ง ภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายทั้งภายใน และภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ .

[๑๒๕๖] กษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ ปฏิกุศลอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเรา พึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่ง ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลอยู่ เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอ เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและสิ่ง ไม่ปฏิกุศลอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญ ว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและสิ่ง ไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้เว้นขาดสิ่งไม่ปฏิกุศล และสิ่งปฏิกุศลทั้งสองนั้น แล้วมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ สัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ .

[๑๒๕๗] กษุย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาในกายในอยู่ พิจารณา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
เห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและ
ความเสื่อมไปในเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาในภายนอกอยู่ พิจารณา
เห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและ
ความเสื่อมไปในเวทนาในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาทั้งภายในและภายนอก
อยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม
คือความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในเวทนาทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ .

[๑๒๔๘] ภิกษุหนึ่งถ้ำหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกลในสิ่งไม่ปฏิกล
อยู่เกิด ก็ยอมเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกลในสิ่งไม่ปฏิกลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้ำหวังอยู่ว่า ขอเราเป็นผู้
เว้นขาดสิ่ง ไม่ปฏิกลและสิ่งปฏิกลทั้งสองนั้นแล้วมือเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่เกิด ก็ยอมเป็น
ผู้มีมือเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ .

[๑๒๔๙] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิตในภายใน ฯลฯ พิจารณา
เห็นธรรมคือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ .

[๑๒๕๐] ภิกษุหนึ่งถ้ำหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกลในสิ่งที่ไม่ปฏิกล
อยู่เกิด ฯลฯ ก็ยอมเป็นผู้มีมือเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ .

[๑๒๕๑] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในธรรมทั้งหลายในภายใน ฯลฯ
พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในธรรมทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก
อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ .

[๑๒๕๒] ภิกษุหนึ่งถ้ำหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกลในสิ่งไม่ปฏิกล
อยู่เกิด ฯลฯ ก็ยอมเป็นผู้มีมือเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุ
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔ .

จบ สูตรที่ ๑

รโหคตวรรคที่ ๒

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

[๑๒๕๓] สารีตถิกินทาน ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุทธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความ
ปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบือแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า
เบืออริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว
ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ .

[๑๒๕๔] ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะ รู้ความปริวิตกในใจของท่านอนุรุทธะด้วย
ใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้าท่านพระอนุรุทธะ เหมือนบุรุษมีกำลัง เขี่ยดเชนที่คู้ หรือคู้แขน
ที่เขี่ยด ฉะนั้น .

[๑๒๕๕] ครั้งนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะ ได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ดูกรท่านพระ
อนุรุทธะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔?

[๑๒๕๖] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยอมพิจารณา
เห็นภายในภายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสียได้ พิจารณาเห็นภายในภายในภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นภายในภายในทั้งภายในและ
ภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ .

[๑๒๕๗] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มี
สติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาในภายในอยู่
ฯลฯ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ .

[๑๒๕๘] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นจิตในจิตในภายในอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตใน
ภายนอกอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ .

[๑๒๕๙] ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมในภายในอยู่ . . . พิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔ .

จบ สูตรที่ ๒

สุตตสูตร

การบรรลุภาวะแห่งมหาอิณญา

[๑๒๖๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสตนุ ใกล้พระนครสวักถิ
ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้น
ผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงไปนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ท่านอนรุทธะบรรลภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๓๑] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลภาวะแห่งมหา-

*อภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? เรา
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัส
ในโลกเสียได้ เราพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . เราพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . เราพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกเสียได้
ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ
ปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เรา
จึงรู้ธรรมอันแล้ว โดยความเป็นธรรมแล้ว รู้ธรรมปานกลาง โดยความเป็นธรรมปานกลาง
รู้ธรรมอันประณีต โดยความเป็นธรรมอันประณีต .

จบ สูตรที่ ๓

กัณฐกีสสูตรที่ ๑

ธรรมที่พระเสขะพึงเข้าถึง

[๑๒๓๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระสารีบุตร และท่านพระมหาโมค-

*คัลลანะอยู่ ณ กัณฐกีวัน (ป่าไม่มีหนาม) ใกล้เมืองสาเกต ครั้นนั้น เป็นเวลาเย็น ท่าน
พระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลანะออกจากที่พักผ่อน เข้าไปหาท่านพระอนรุทธะถึงที่อยู่
ได้ปราศรัยกับท่านพระอนรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ดูกุณท่านอนรุทธะ ธรรม
เหล่าไหน อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

[๑๒๓๓] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุ
ผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย
ในกาย . . . ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต . . . ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกเสียได้
ดูกุณท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๔

กัณฐกีสสูตรที่ ๒

ธรรมที่พระอเสขะพึงเข้าถึง

[๑๒๓๔] สาเกตนิทาน . . . ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า
ดูกุณท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่าไหน อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

[๑๒๓๕] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกุณท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุผู้
เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย
ในกายอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอกิขฌาและโทมนัส
ในโลกเสียได้ ดูกุณท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่ .

จบ สูตรที่ ๕

กัณฐกีสสูตรที่ ๓

การบรรลภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๓๖] สาเกตนิทาน . . . ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า
ท่านอนรุทธะบรรลภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๓๗] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกุณผู้มีอายุ ผมบรรลภาวะแห่งมหาอภิญญา
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ผมย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . .
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอกิขฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกุณผู้มีอายุ ผมบรรลภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำ
ให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้ ผมจึงรู้โลกพ้นหนึ่ง .

จบ สูตรที่ ๖

ตัณห์กขยสูตร

เจริญสติปัฏฐานเพื่อความสิ้นตัณหา

[๑๒๓๘] สार्वถินิทาน . ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนรุทธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้
กล่าวว่า ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . .
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอกิขฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
จบ สูตรที่ ๗

สลพาการสูตร

ภิกษุผู้เจริญสติปัฏฐานไม่ลาสิกขา

[๑๒๓๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะอยู่ ณ สลพาการ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนรุทธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่าไปสู่ทิศปรายจัน เมื่อเป็นเช่นนั้น หม่อมหาชนถือเอาจอบและตะกร้ามา ด้วยประสงค์ว่า จักตดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ ดังนี้ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน หม่อมหาชนนั้นจะพึงตดน้ำคงคาให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ ได้บ้างหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า ไม่ได้ ขอรับ.

อ. เพราะเหตุไร?

ภ. เพราะการที่จะตดแม่น้ำคงคาอันไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่าไปสู่ทิศปรายจัน ให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ มิใช่กระทำให้ง่าย หม่อมหาชนนั้นจะพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่าแน่นอน.

อ. ฉะนั้นเหมือนกัน ผู้มีอายุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต จะพึงเชื่อเชื่อกับภิกษุผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ ให้ยินดี ด้วยโศกะว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ จงมาเถิด ท่านจะครองผ้ากาสาวะเหล่านี้อย่างไร ท่านจะเป็นผู้มี ศีรษะโล้นมือถืดกระเบื้องเทียบวิณทบาตอยู่หรือไม่ นิมนต์ท่านสักมาบริโภคมสมบัติและบำเพ็ญบุญ เกิด ข้อที่ภิกษุผู้เจริญ ผู้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ จักลาสิกขาออกมานั้น มิใช่ฐานะที่จะ มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตที่โน้มไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก ตลอดกาลนาน จักหาหนี่ง มีฐานะที่จะมีได้.

[๑๒๔๐] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้ยอมเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย . . . ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา อยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มี สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุยอม เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อัมพปาลิสูตร

ว่าด้วยวิหิงการธรรม

[๑๒๔๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะและท่านพระสารีบุตร อยู่ในอัมพปาลิวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักเข้าไปหาท่านพระอนรุทธะ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ดูกรท่านอนรุทธะ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวหน้าของท่าน บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ในเวลานี้ ท่านอนรุทธะอยู่ด้วยวิหิงการธรรมข้อไหนมาก?

[๑๒๔๒] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เวลานี้ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติ ปิฏฐาน ๔ มาก สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ผมยอมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ . . . ย่อมพิจารณา เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ เวลานี้ ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในวิหิงการธรรมเหล่านี้ เป็นอันมากอยู่ ภิกษุใดเป็นอรหันตชินาสพอยุจบ พรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลถึงประโยชน์ของตนแล้ว สิ้น สัมปชัญญะที่จะนำไปสู่ภพแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้อยู่มาก.

สา. เป็นลาภของเราแล้ว เราได้ดีแล้ว ที่ได้ฟังอสาภิกวาจาในที่เฉพาะหน้าท่าน พระอนรุทธะผู้กล่าว.

จบ สูตรที่ ๙

คิลานสูตร

จิตตั้งมั่นในสติปัฏฐานทุกขเวทนาไม่ครอบงำ

[๑๒๔๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะอยู่ในป่าอันธวัน ใกล้พระนครสาวัตถี อาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่าน พระอนรุทธะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ท่านอนรุทธะอยู่ด้วยวิหิงการธรรมข้อไหน ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิด ขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต?

[๑๒๔๔] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ใน สติปัฏฐาน ๔ ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เรา ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต อยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต.

จบ สูตรที่ ๑๐

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จบ รโหคตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รโหคตสูตรที่ ๑	๒. รโหคตสูตรที่ ๒
๓. สุตตสูตร	๔. กัณฏกสูตรที่ ๑
๕. กัณฏกสูตรที่ ๒	๖. กัณฏกสูตรที่ ๓
๗. ตัณห์กขยสูตร	๘. สลฬการสูตร
๙. อัมพปาลิสูตร	๑๐. กิลานสูตร.

ทุติยวรรคที่ ๒
สหัสสสูตร

การบรรลภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๘๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ บิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่านพระอนรุทธะถึงที่อยู่ ได้ ปราศรัยกับท่านพระอนรุทธะ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ท่านอนรุทธะบรรลภาวะ แห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๘๖] ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลภาวะแห่งมหา-
*อภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? เรา
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต
อยู่ . . . ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้
กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เราย่อมระลึกได้ตลอดพันกัลป์ เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑
อิทธิสูตร

เจริญสติปัฏฐานแผลงฤทธิ์ได้

[๑๒๘๗] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียว
เป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๒
ทิพโสตสูตร

ว่าด้วยเสียง ๒ ชนิด

[๑๒๘๘] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์
และมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๓
เจโตปริจจสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้ใจผู้อื่น

[๑๒๘๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่น
ด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่า จิตมีราคะ ฯลฯ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔
ฐานฐานสูตร

ว่าด้วยการรู้ฐานะอฐานะ

[๑๒๙๐] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ฐานะโดยความเป็นฐานะ และอฐานะ
โดยความเป็นฐานะ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕
วิปากสูตร

ว่าด้วยการรู้วิปากของกรรม

[๑๒๙๑] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้วิปากของการกระทำกรรมทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และปัจจุบัน โดยฐานะ โดยเหตุ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖
สัพพัตถคามินีปฏิบัติปาฐสูตร
ปฏิบัติท้าวให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
[๑๒๙๒] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้จักปฏิปทาอันให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง
ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๗

นानาธาตุสูตร

ว่าด้วยการรู้ธาตุต่างๆ

[๑๒๙๓] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ธาตุเป็นอนเอกและโลกธาตุต่างๆ ตาม
ความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๘

อริมุตติสูตร

ว่าด้วยการรู้อริมุตติต่างๆ

[๑๒๙๔] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้มุตติอันเป็นต่างๆ กัน ของสัตว์
ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๙

อินทริยสูตร

ว่าด้วยการรู้ความยิ่งหย่อนแห่งอินทริย

[๑๒๙๕] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทริยของสัตว์
อื่น ของบุคคลอื่น ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๑๐

สังกิลเลศสูตร

ว่าด้วยรู้ความเศร้าหมองความผ่องแผ้ว

[๑๒๙๖] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความ
ออกแห่งฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๑๑

วิชาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการระลึกชาติได้

[๑๒๙๗] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึก
ได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ
พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๑๒

วิชาสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการเห็นจิตและอุปบัติ

[๑๒๙๘] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมเห็นหมู่วัตถุที่กำลังจิตกำลังอุปบัติ ฯลฯ
ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ลางจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่วัตถุผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๑๓

วิชาสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการทำอาสวะให้สิ้นไป

[๑๒๙๙] ดูกุณผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ ทุตยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสูตร	๒. อิทธิสูตร
๓. ทิพโสตสูตร	๔. เจโตปริจจสูตร
๕. ธาณฐานสูตร	๖. วิชาสูตร
๗. สัพพัตถกามินีปฏิปทาสูตร	๘. นานาธาตุสูตร
๙. อริมุตติสูตร	๑๐. อินทริยสูตร
๑๑. สังกิลเลศสูตร	๑๒. วิชาสูตรที่ ๑
๑๓. วิชาสูตรที่ ๒	๑๔. วิชาสูตรที่ ๓ .
-

๙. ฉานสังยุต

ว่าด้วยฉาน ๔

[๑๓๐๐] สāvātthīnāna . ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุณิกษุทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ฉาน ๔ เหล่านี้ ฉาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม
บรรลุปฐมฉานมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฉาน มีความผ่องใสแห่งจิต
ในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบลง ไป มีปีติและสุข
เกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรล
ุตติยฉาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฉานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข
บรรลุตตตฉาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มี
อุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธอยู่ ดุริกขาทั้งหลายฉาน ๔ เหล่านี้แล .

[๑๓๐๑] ดุริกขาทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคา ไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่
ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน ฉันทไค ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฉาน ๔ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่
นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันทนั้นเหมือนกัน .

[๑๓๐๒] ดุริกขาทั้งหลาย ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฉาน ๔ อย่างไร ย่อม
เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจาก
กาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฉาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรล
ุตติยฉาน . . . ตติยฉาน . . . จตตฉาน . . . ดุริกขาทั้งหลาย ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฉาน ๔
อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน .

(พึงขยายความบาลีออกไปอย่างนี้ จนถึงความแสวงหา)

[๑๓๐๓] ดุริกขาทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอัน
เป็นส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อริชา สังโยชน
อันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล .

[๑๓๐๔] ดุริกขาทั้งหลาย ฉาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อความรู้อย่างนี้เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้ ฉาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฉาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิด
แต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฉาน . . . ตติยฉาน . . . จตตฉาน . . . ดุริกขาทั้งหลาย ฉาน ๔ อันภิกษ
ุพึงเจริญเพื่อความรู้อย่างนี้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อละความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน
๕ เหล่านี้แล

(ดังคาเปยยาล พึงขยายเนื้อความฉานสังยุต ตลอดถึงบาลีไปจนถึงความแสวง
หาเหมือนมรรคสังยุต) .

จบ ฉานสังยุต

อานาปานสังยุต

เอกธรรมวรรคที่ ๑

เอกธรรมสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติ

[๑๓๐๕] พระนครสวัตถิ ๗ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุริกขาทั้งหลาย ธรรม
อันหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก ธรรมอันหนึ่งเป็นไหน? คือ
อานาปานสติ .

[๑๓๐๖] ดุริกขาทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้ง
กายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัด
ว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หาย
ใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกาย
ทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจัก เป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจ
เข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งปิตติหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งปิตติหายใจเข้า
ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งสุขหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งสุขหายใจเข้า ย่อม
สำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งจิตสังขารหายใจเข้า
ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับจิต
สังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจัก
เป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักปลื้มจิต หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง
หายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า ย่อม
สำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนัดหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจัก
พิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนัดหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความ
ดับหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่าเราจักพิจารณาเห็นโดยความสละ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
คินหายใจเข้าดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

จบ สูตรที่ ๑
โพชฌงคสูตร
ว่าด้วยโพชฌงค

[๑๓๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๓๐๔] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค อันสหระคตด้วย
อานาปานสติ อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัม-
*โพชฌงค . . . วิริยสัมโพชฌงค . . . ปิตีสัมโพชฌงค . . . ปัสสัทธิสัมโพชฌงค . . . สมาริสัมโพชฌงค . . .
อุเบกขาสัมโพชฌงค อันสหระคตด้วยอานาปานสติ อาตัยวิเวก อาตัยวิราคะ อาตัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

จบ สูตรที่ ๒
สุทริกสูตร

วิธีเจริญอานาปานสติ

[๑๓๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๓๐๖] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี
นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืน
หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์
มาก .

จบ สูตรที่ ๓
ผลสูตรที่ ๑

ผลานิสงส์เจริญอานาปานสติ ๒ ประการ

[๑๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๓๐๘] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี
นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจ
ออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้ง-
*หลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์
มาก .

[๑๓๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ พึงหวังได้ผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความ
ถือมั่นอยู่ เป็นพระอนาคามี .

จบ สูตรที่ ๔
ผลสูตรที่ ๒

ผลานิสงส์การเจริญอานาปานสติ ๓ ประการ

[๑๓๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๓๑๑] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้ง
กายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้
พิสดารตลอดถึง ย่อมศึกษาว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อม
สำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปาน-
*สติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๓๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้วอย่างนี้ พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๓ ประการ ผลานิสงส์ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ จะได้ชม
อรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชมในเวลาใกล้ตาย ๑
ถ้าในปัจจุบันไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
สิ้นไป จะได้เป็นพระอนาคามีผู้นิพพานปริณิพพายี ๑ ผู้ปหานจกปริณิพพายี ๑ ผู้สังขารปริณิพพายี ๑
ผู้สังขารปริณิพพายี ๑ ผู้ทรงแสโตกนิชฐคามิ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๕

อริยสูตร

การเจริญอานาปานสติ

[๑๓๑๓] พระนครสวัตถิ . ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ได้ตรัสถามว่า ดุร
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยอมเจริญอานาปานสติหรือหนอ?

[๑๓๑๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระอริยสูตรได้กราบทูลพระผู้มี-
*พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอยู่ .

พ. ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอเจริญอานาปานสติอย่างไรเล่า?

[๑๓๑๕] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กามฉันทในกามที่ล่วงไป ข้าพระองค์ละได้แล้ว
กามฉันทในกามที่ยังไม่มาถึงของข้าพระองค์ไปปราศแล้ว ปฏิขันธ์สัญญาในธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็น
ภายในและภายนอก ข้าพระองค์กำจัดเสียแล้ว ข้าพระองค์มีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอย่างนี้แล .

[๑๓๑๖] พ. ดุรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสตินั้นมีอยู่ เราไม่ได้กล่าวว่าไม่มี ก็แต่ว่า
อานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางด้วยวิธีใด เธอจึงพึงวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ท่านพระอริยสูตรทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็
อานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางอย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคน
ไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก
มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อม
สำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดุรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติย่อม
บริบูรณ์โดยกว้างขวางอย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๖

กัปปีสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๑๗] พระนครสวัตถิ . ก็สมัยนั้น ท่านพระมหากัปปีนะ นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค .

[๑๓๑๘] พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านมหากัปปีนะนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ครั้นแล้วได้ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
เห็นความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายของภิกษุนั้นหรือหนอ?

[๑๓๑๙] ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาใดข้าพระองค์ทั้งหลาย
เห็นท่านผู้มีอายุนั้นนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือนั่งในที่ลับรูปเดียว ในเวลานั้น ข้าพระองค์ทั้ง
หลายมิได้เห็นความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายของท่านผู้มีอายุนั้นเลย .

[๑๓๒๐] พ. ดุรภิกษุทั้งหลาย ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความ
หวั่นไหวหรือความกวดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสมาธิได้
ภิกษุนั้นได้สมาธินั้นตามความปรารถนาได้ โดยไม่ยากไม่ลำบาก .

[๑๓๒๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความ
หวั่นไหวหรือความกวดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งสมาธิ เป็น
ไฉน? เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอานาปานสติสมาธิ .

[๑๓๒๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้วอย่างไร ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวดแกว่งแห่ง
จิตก็ดี ย่อมไม่มี? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้
บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อ
ความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก
ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ความไหวหรือความเอนเอียง
แห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี .

จบ สูตรที่ ๗

ทีปสูตร

อานิสงส์แห่งการเจริญอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๒๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๓๒๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี
อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่นไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
มัสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณา
โดยความเห็นสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืน
หายใจเข้า) ดุริยกิจทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่าง
นี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก .

[๑๓๒๙] ดุริยกิจทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นโพรสิตวัยัง
มิได้ตรัสรู้ ก็ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก เมื่อเรายู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก กายไม่ลำบาก
จักขุไม่ลำบาก และจิตของเราย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น .

[๑๓๓๐] ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า แม่กายของเรา
ไม่พึงลำบาก จักขุของเราไม่พึงลำบาก และจิตของเราย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะ ไม่ถือ
มั่น ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๓๑] ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสละ
ความระลึกและความตำราของเรที่อาศัยเรือนนั้นเสีย ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละ
ให้ดี .

[๑๓๓๒] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกุลว่าปฏิกุล
อยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๓๓] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิกุลว่าไม่ปฏิกุล
อยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๓๔] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญทั้งในสิ่งไม่ปฏิกุลและใน
สิ่งปฏิกุลว่าปฏิกุลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๓๕] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญทั้งในสิ่งปฏิกุลและในสิ่ง
ไม่ปฏิกุลว่าไม่ปฏิกุลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๓๖] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเว้นสิ่ง ไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลทั้งสองนั้นเสีย
แล้ววางเฉย มัสติสัมปชัญญะอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๓๗] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสงัดจากกาม สงัดจากกตลกรรม บรรล
ปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละ
ให้ดี .

[๑๓๓๘] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตใน
ภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแก่
สมาธิอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๓๙] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุข
ด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลทุติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้
เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๔๐] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทกข ไม่มีสข เพราะ
ละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ก็พึง
มนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๔๑] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอากาศาณญาณายตนฌานด้วยมนสิการว่า
อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฐมิสัญญา เพราะไม่
มนสิการถึงนันทตตสัญญา ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๔๒] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุวิญญานญาณายตนฌานด้วยมนสิการว่า
วิญญานหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาศาณญาณายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปาน-
* สติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๔๓] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอาภิกขัญญายตนฌานด้วยมนสิการว่า
ไม่มีอะไรน้อยหนึ่ง เพราะล่วงวิญญานญาณายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปาน-
* สติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๔๔] . . . ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เพราะ
ล่วงอาภิกขัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๔๕] ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุ
สัญญาเวทิตินิโร เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการ
อานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี .

[๑๓๔๖] ดุริยกิจทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้วอย่างนี้แล ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี
ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี
ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยอุทกขมสุขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า อุทกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง
ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอ
เสวยทุกขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอุทกขมสุขเวทนา เธอก็ไม่
พัวพันเสวยอุทกขมสุขเวทนานั้น เมื่อเธอเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
กายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัด
ว่า เวทนาทั้งหมดในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพลิดเพลิน จักเป็นของเย็น เพราะสิ้นชีวิต
เบื้องหน้าแต่กายแตก .

[๑๓๔๗] ดูกุรุษทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันจะพึงลุกโผลงได้ ก็เพราะ
อาศัยน้ำมันและไส้ เพราะหมดน้ำมันและไส้ ประทีปน้ำมันไม่มีเชื้อ พังดับไป ฉะนั้น คุรุ
ก็เห็นเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด เมื่อ
เสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เวทนาทั้งหมด
ในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพลิดเพลิน จักเป็นของเย็น เพราะสิ้นชีวิตเบื้องหน้าแต่กายแตก .

จบ สูตรที่ ๘

เวสาลีสูตร

ว่าด้วยการเจริญอสุกกรรมฐาน

[๑๓๔๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสา ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี
ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกกา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุกแก่ภิกษุทั้งหลาย โดย
อเนกปริยาย ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกุรุษทั้งหลาย เรา
ปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักถึงเดือน ไครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำภัณฑาตรูปเดียว
ภิกษุเหล่า นั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ไครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุ
ผู้นำภัณฑาตรูปเดียว .

[๑๓๔๙] ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกกา ตรัส-

* สรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก โดยอเนกปริยาย จึงชวนชวายน
ประกอบการเจริญอสุก อันเกลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอเนกอยู่ ภิกษุเหล่านั้นอดอัครระอา เกลียด-

* ภายนี้ ย่อมแสวงหาศาตราสำหรับปลงชีวิต สิบรูปบ้าง ยี่สิบรูปบ้าง สามสิบรูปบ้าง ย่อมนำ
ศาตรามาโดยวันเดียวกัน .

[๑๓๕๐] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยลวงถึงเดือนนั้นแล้ว ตรัส
เรียกท่านพระอานนท์มาตรัสถามว่า ดูกอานนท์ เพราะเหตุไรหนอ ภิกษุสงฆ์จึงดูเหมือนเบาบาง
ไป? ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัส
อสุกกา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก แก่ภิกษุทั้งหลาย
โดยอเนกปริยาย ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกกา ตรัสสรรเสริญคุณแห่ง
อสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก โดยอเนกปริยาย จึงชวนชวายนประกอบการเจริญ
อสุกอันเกลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอเนกอยู่ อดอัครระอา เกลียดกายนี้ ย่อมแสวงหาศาตรา
สำหรับปลงชีวิต สิบรูปบ้าง ยี่สิบรูปบ้าง สามสิบรูปบ้าง ย่อมนำศาตรามาโดยวันเดียวกัน
ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงตรัสบอกปริยาย โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์จะพึงดำรงอยู่
ในอรหัตผลเกิด .

[๑๓๕๑] พ. ดูกอานนท์ ถ้าอย่างนั้น ภิกษุมีประมาณเท่าใด ที่อาศัยเมืองเวสาลี
อยู่ เรืองให้ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัส
พระผู้มีพระภาคแล้ว ยังภิกษุทั้งหมดที่อาศัยเมืองเวสาลีอยู่ ให้มาประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา
แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุม
กันแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เกิด .

[๑๓๕๒] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา แล้วประทับนั่งบน
อาสนะที่เขาปลาดไ่ว ครั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า ดูกุรุษทั้งหลาย สมาน
อันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ ประณีต
ชื่นใจ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และยังอุกฤษฏธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ ให้อันตรธาน
สงบไปโดยพลัน .

[๑๓๕๓] ดูกุรุษทั้งหลาย เปรียบเหมือนธูลีและละอองที่ฟุ้งขึ้นในเดือนท้ายฤดูร้อน
ฝนใหญ่ในสมัยมีไชกาล ย่อมยังธูลีและละอองนั้นให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน ฉะนั้น สมาน
อันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ ประณีต
ชื่นใจ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และยังอุกฤษฏธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ ให้อันตรธาน
สงบไปโดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๓๕๔] ดูกุรุษทั้งหลาย ก็สมานอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร เป็นสภาพสงบ . . . ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติ
ไว้เฉพาะหน้า เรอมีสติ หายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณา
เห็นโดยความละเอียดเห็นใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความละเอียดเห็นใจ
เข้า ดูกุรุษทั้งหลาย สมานอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้
มากแล้วอย่างนี้ เป็นสภาพสงบ . . . ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน .

จบ สูตรที่ ๖

กิมิลสูตร

การเจริญอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๕๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ใกล้เมืองกิมิล่า ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระกิมิละว่า ดูกรกิมิละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกิมิละนิ่งอยู่.

[๑๓๕๖] แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามท่านกิมิละว่า ดูกรกิมิละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ท่านพระกิมิละก็นิ่งอยู่.

[๑๓๕๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะพึงตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ ข้าแต่พระสุคต เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะพึงตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ ภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๕๘] ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่งในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละอานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๕๙] ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปิตติหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปิตติหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้รสหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้รสหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ตั้งลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละอานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๐] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักปลื้มจิตหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักปลื้มจิตหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มีสติหลง ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๑] ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเนียงว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหยาใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดย
ความสละคืนหยาใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัส
นั้นด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้ เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละอนันท์ สมัยนั้น ภิกษุยอม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสียได้ .

[๑๓๖๒] ดูกุระอนันท์ เปรียบเหมือนมิกกองดินใหญ่อยู่ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง ถ้า
เกวียนหรือรถผ่านมาในทิศบูรพา ก็ย่อมกระทบกองดินนั้น ถ้าผ่านมาในทิศปัจจิม ทิศอุดร ทิศ
ทักษิณ ก็ย่อมกระทบกองดินนั้นเหมือนกัน ฉะนั้นใด ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกัน เมื่อพิจารณาเห็น
ภายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมอยู่ ย่อมจะกำจัดอกุศลธรรมอันลามกนั้นเสียได้ .

จบ เอกธรรมวรรคที่ ๑ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกธรรมสูตร	๒. โพชฌณสูตร
๓. สุทธิกสูตร	๔. ผลสูตรที่ ๑
๕. ผลสูตรที่ ๒	๖. อริยสูตร
๗. กิปปินสูตร	๘. ทิปสูตร
๙. เวสาลีสูตร	๑๐. กิมลสูตร .

ทุติยวรรคที่ ๒

อิจฉานังคสูตร

ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ

[๑๓๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสน์ที่ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้
อิจฉานังคนคร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกุระภิกษุ
ทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำภัณฑ-
*บาตรไปด้วย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำภัณฑบาตรไปด้วย

[๑๓๖๔] ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัส
เรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกุระภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถียปริพาชกจะพึงถามเธอ
ทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกุระผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก
เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบพวกอัญญเดียรถียปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกุระผู้มีอายุทั้งหลาย
พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก .

[๑๓๖๕] ดูกุระภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหยาใจออก มีสติหยาใจเข้า เมื่อหยาใจออก
ยาวก็รู้ชัดว่า หยาใจออกยาว หรือเมื่อหยาใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หยาใจเข้ายาว เมื่อหยาใจออก
สั้น ก็รู้ชัดว่า หยาใจออกสั้น หรือเมื่อหยาใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่า หยาใจเข้าสั้น ย่อมรู้ชัดว่า เรา
จักกำหนดรู้กองลมหยาใจทั้งปวงหยาใจออก . . . ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืน
หยาใจออก ย่อมรู้ชัดว่าเราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหยาใจเข้า .

[๑๓๖๖] ดูกุระภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ
พระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ
พระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุ
เหล่าใดเป็นเสขะยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิอัน
สัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
สิ้นอาสวะ .

[๑๓๖๗] ดูกุระภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชินาสพ ย่อมจบพรหมจรรย์
มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์
เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อัน
ภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และ
เพื่อสถิตสัมปชัญญะ .

[๑๓๖๘] ดูกุระภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ
พระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่
ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง .

จบ สูตรที่ ๑

โลมสกังภยสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

วิหารธรรมของพระเสขะ ต่างกับของพระพุทธองค์

[๑๓๖๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระโสมสกังขีเยชอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้นนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหาณาม เสด็จเข้าไปหาท่านพระโสมสกังขีเยชถึงที่อยู่ ถวายนมัสการแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินั้น เป็นวิหารธรรมของพระเสขะ เป็นวิหารธรรมของพระ-

*ตถาคต หรือว่าวิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง ท่านพระโสมสกังขีเยชถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินั้นแล เป็นวิหารธรรมของพระเสขะ เป็นวิหารธรรมของพระตถาคต หามิได้ วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง .

[๑๓๗๐] ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุอรหัตผล ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวรณ์ ๕ นิวรณ์ ๕ เป็นไหน? คือ กามฉันทนิวรณ์ พยาบาทนิวรณ์ ถีนมิตถนิวรณ์ อุทธัจจกุกกจนิวรณ์ วิจิกิจฉานิวรณ์ ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยัง ไม่บรรลุอรหัตผล ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวรณ์ ๕ เหล่านี้ .

[๑๓๗๑] ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชินาสพอยุบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้ว สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวรณ์ ๕ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไม่ให้มีที่ต้งจุดตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มี มีอันเกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา นิวรณ์ ๕ เป็นไหน? คือ กามฉันทนิวรณ์ พยาบาทนิวรณ์ ถีนมิตถนิวรณ์ อุทธัจจกุกกจนิวรณ์ วิจิกิจฉา-

*นิวรณ์ ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชินาสพ . . . หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวรณ์ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไม่ให้มีที่ต้งจุดตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มี มีอันไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา .

[๑๓๗๒] ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้ โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง .

[๑๓๗๓] ดูกรมหาบพิตร สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ ชื่อ อิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคละนคร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว .

[๑๓๗๔] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นโดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถียปริพาชกจะพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบพวกอัญญเดียรถียปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาอยู่ด้วยสมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก .

[๑๓๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออก ยาวกิริยัชฌา หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาวกิริยัชฌา หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า .

[๑๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยัง ไม่บรรลุอรหัตผล ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ?

[๑๓๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชินาสพอยุบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ .

[๑๓๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง .

[๑๓๗๙] ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้ โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

จบ สูตรที่ ๒

อาเนนทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญหาของพระอาเนนท

[๑๓๘๐] พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล ท่านพระอาเนนทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้อ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มียุหรือหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มียุ อาเนนท.

[๑๓๘๑] อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อ . . . ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไฉน?

พ. ดูกุราเนนท ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

[๑๓๘๒] ดูกุราเนนท ก็สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ในสมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่ง ในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อาเนนท ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๓] ดูกุราเนนท ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้สติ หายใจออก หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก . . . หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก . . . หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับจิตสังขารหายใจออก . . . หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ตั้งซึ่งลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อาเนนท ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๔] ดูกุราเนนท ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิต หายใจออก . . . หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก . . . หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักตั้งจิตมั่นหายใจออก . . . หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเปลี่ยนจิตหายใจออก . . . หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญสมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ อาเนนท ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๕] ดูกุราเนนท ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก . . . หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก . . . หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก . . . หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก . . . หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสนั้นด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละ อาเนนท ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๖] ดูกุราเนนท สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

[๑๓๘๗] ดูกุราเนนท ก็สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
แล้วอย่างไร ย่อมยังโพชนงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ในสมัยใด ภิกษุยอมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
ในสมัยนั้น สติของเธอย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยใด สติของภิกษุตั้งมั่น ไม่หลงลืม
ในสมัยนั้น สติสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญสติสัมโพชนงค์ ใน
สมัยนั้น สติสัมโพชนงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ ในสมัยนั้น เธอมีสติอยู่อย่างนั้น
ย่อมค้นคว้าพิจารณาตลอดสงธรรมนั้นด้วยปัญญา .

[๑๓๘๘] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมค้นคว้าพิจารณาตลอด
สงธรรมนั้นด้วยปัญญา ในสมัยนั้น ธรรมวิยสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุยอมเจริญธรรมวิยสัมโพชนงค์ ในสมัยนั้น ธรรมวิยสัมโพชนงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
แก่ภิกษุ เมื่อเธอค้นคว้าพิจารณาตลอดสงธรรมนั้นด้วยปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียร
ไม่ย่อหย่อน

[๑๓๘๙] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด เมื่อภิกษุค้นคว้าพิจารณาตลอดสงธรรมนั้นด้วย
ปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน ในสมัยนั้น วิยสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็น
อันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญวิยสัมโพชนงค์ วิยสัมโพชนงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
แก่ภิกษุ ปิติดันหาอาหิมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร .

[๑๓๙๐] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด ปิติดันหาอาหิมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภ
ความเพียร ในสมัยนั้น ปิตีสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญปิตี
สัมโพชนงค์ ปิตีสัมโพชนงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ แมื่อกายของภิกษุผู้มีใจเฝือก
ด้วยปิตีก็ย่อมสงบ แมื่จิตก็ย่อมสงบ .

[๑๓๙๑] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด แมื่อกายของภิกษุผู้มีใจเฝือกด้วยปิตีก็ย่อมสงบ
แมื่จิตก็ย่อมสงบ ในสมัยนั้น ปิสัททิสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญ
ปิสัททิสัมโพชนงค์ ปิสัททิสัมโพชนงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ จิตของภิกษุผู้มี
กายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น .

[๑๓๙๒] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น
ในสมัยนั้น สมาริสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญสมาริสัมโพชนงค์
สมาริสัมโพชนงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ เธอยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี .

[๑๓๙๓] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ใน
สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์
อุเบกขาสัมโพชนงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ .

[๑๓๙๔] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา . . . เห็นจิต
ในจิต . . . เห็นธรรมในธรรม ในสมัยนั้น สติของเธอย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม .

[๑๓๙๕] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด สติของภิกษุยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยนั้น
สติสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญสติสัมโพชนงค์ สติสัมโพชนงค์
ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนสติปัฏฐานข้อต้น) เธอ
ยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี .

[๑๓๙๖] ดูกุรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ใน
สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชนงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์
อุเบกขาสัมโพชนงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ .

[๑๓๙๗] ดูกุรอานนท์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ ย่อมยังโพชนงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ .

[๑๓๙๘] ดูกุรอานนท์ ก็โพชนงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิยสัมโพชนงค์ . . .
วิยสัมโพชนงค์ . . . ปิตีสัมโพชนงค์ . . . ปิสัททิสัมโพชนงค์ . . . อุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกุรอานนท์ โพชนงค์ ๗ อันภิกษุเจริญ
แล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ .

จบ สูตรที่ ๓

อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของพระอานนท์

[๑๓๙๙] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่าน
พระอานนท์ว่า ดูกุรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม
๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้
บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มี
อยู่หรือหนอ? ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
๔ ข้อให้บริบูรณ์ . . . ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อ
ให้บริบูรณ์ มียุ .

[๑๔๐๐] ดูกุราณนท์ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อ . . . ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไหน? ดูกุราณนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาริอัน
สัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์
สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗
อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ .

[๑๔๐๑] ดูกุราณนท์ ก็สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร
กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี
ชลาหะ ดูกุราณนท์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยัง
วิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ .

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๒] ครั้นนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้
มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ . . .
ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มียุหรือ
หนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มียุ ภิกษุทั้งหลาย .

[๑๔๐๓] ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ . . . ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ เป็นไหน?

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อัน
ภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ .

(พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนไวยาकरणภาษิตข้างต้น)

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๔] ครั้นนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้
มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า
ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้
บริบูรณ์ . . . ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์
มียุหรือหนอ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้ว จักทรงจำไว้ .

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อม
ยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ . . . ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒
ข้อให้บริบูรณ์ มียุ .

[๑๔๐๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ . . . ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยัง
ธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ เป็นไหน? ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อัน
ภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ .

จบ สูตรที่ ๖

สังโยชนสูตร

เจริญอานาปานสติสมาริเพื่อละสังโยชน

[๑๔๐๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน .

[๑๔๐๗] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ใน
ป่าก็ดี ฯลฯ ย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน ฯลฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

จบ สูตรที่ ๓

อนุสยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อถอนอนุสย

[๑๔๐๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย ฯลฯ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาริอันสัมปยุตด้วย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย .

จบ สูตรที่ ๔

อิทธธานสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อรู้อิทธธานะ

[๑๔๐๙] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อิทธธานะ ฯลฯ สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อิทธธานะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัสสวัคขยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อสิ้นอาสวะ

[๑๔๑๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาริอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สมาริอันสัมปยุต ด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้น อาสวะ .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ บรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อิจฉานังคสูตร	๒. สกัณฺณสูตร
๓. อานันทสูตรที่ ๑	๔. อานันทสูตรที่ ๒
๕. ภิกขุสูตรที่ ๑	๖. ภิกขุสูตรที่ ๒
๗. สังโยชนสูตร	๘. อนุสยสูตร
๙. อิทธธานสูตร	๑๐. อัสสวัคขยสูตร

จบ อานาปานสังยุต

๑๐. โสตาปัตติสังยุต

เวฬุทวารวรรคที่ ๑

ราชาสูตร

คุณธรรมของพระอริยสาวก

[๑๔๑๑] พระนครสวาทิ. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดีในทวีปทั้ง ๔ สวรรคตแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือ ได้เป็นสหนายของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ท้าวเธอแวดล้อมไปด้วย หมุนนางอัปสร เอิบอ้อม พรั่งพร้อมบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ณ สวนนั้นทวัน ใน ดาวดึงส์พิภพนั้น ท้าวเธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น ท้าวเธอก็ยังไม่พ้นจาก นรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทคติ วินิบาต .

[๑๔๑๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเยี่ยวย่อถักพวยด้วยคำข้าวที่แสวงหามาด้วย ปลื้มแข่ง นุ่งห่มผ้าที่เศร้าหมอง เธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอก็ พ้นจากนรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทคติ วินิบาต ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มี ผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้ใดบรรลู่จะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชน พึงรู้เฉพาะตน ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของ พระผู้มีพระภาค ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร คือ คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๔ นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรของ ทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า ใครแล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท วิญญูชนสรรเสริญ อันตักมหาและทิฏฐิ ไม่ลุบคล้าแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ .

[๑๔๑๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย การได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการ การได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ทริปทัง ๔ ย่อมไม่ถึงสี่ยวที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกออกไปแล้ว ๑๖ หน ของการได้ธรรม ๔ ประการ .

จบ สูตรที่ ๑

โอครสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๑๔] ดูกฤกษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอื่นไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า
 ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ อริย-

*สาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านั้นแล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ครั้นพระผู้มีพระภาคผู้สุตตะศาสดา ได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้
จบลงแล้ว จึงได้ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๑๕] ศรีทฐา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรมมีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นแล

ย่อมบรรลุความสุข อันหยั่งลงในพรหมจรรย์ตามกาล .

จบ สูตรที่ ๒

ทิวาสสูตร

องค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๑๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปน-

*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ กิสมิยนั้น ทิวาสอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เชิญ
คฤหบดีชื่อโชติยะ ผู้เป็นบิดามาสั่งว่า ข้าแต่คฤหบดี ขอท่านจง ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วถวาย
บังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วกราบทูลตามคำของผมนำว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ทิวาสอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาถวายบังคมพระบาททั้งสองของ
พระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค
จงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของทิวาสอุบาสก โชติยคฤหบดีรับคำทิวาสอุบาสกแล้ว เข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง .

[๑๔๑๗] ครั้นแล้ว โชติยคฤหบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ทิวาสอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาค
ด้วยเศียรเกล้า และเขากราบทูลมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอ
พระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของทิวาสอุบาสก พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วย
อุษณิภาพ .

[๑๔๑๘] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยัง
นิเวศน์ของทิวาสอุบาสก ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ แล้วได้ตรัสถามทิวาสอุบาสกว่า
ดูกרתิวาสอุบาสก ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอยังอดทนได้เป็นไปได้อะไรหรือ ทุกขเวทนาทเลา
ลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทเลา ย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ ทิวาสอุบาสก
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ เที่ยวยอดทนได้เป็นไปไม่ได้ ทุกข-

*เวทนาของพระองค์กำเริบหนัก ไม่ทเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทเลาย่อมไม่ปรากฏ .

[๑๔๑๙] พ. ดูกרתิวาส เพราะเหตุอันนั้นแหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอื่นไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ
จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกרתิวาส ท่านพึงศึกษา
อย่างนี้แหละ .

[๑๔๒๐] ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ เหล่าใด
ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นชัดใน
ธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์ประกอบด้วยความเลื่อมใสอื่นไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า ฯลฯ ใน
พระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ .

พ. ดูกרתิวาส เพราะฉะนั้นแหละ ท่านตั้งอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา
๔ เหล่านี้แล้ว พึงเจริญธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ๖ ประการ ให้ยิ่งขึ้นไป .

[๑๔๒๑] ดูกרתิวาส ท่านจงพิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าเป็นของไม่เที่ยง มีความ
สำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า เป็นทุกข์ มีความสำคัญในสิ่งที่เป็นอย่างนี้ว่า เป็นอนัตตา มีความสำคัญ
ในการละ มีความสำคัญในความคลายกำหนัด มีความสำคัญในการดับ ดูกרתิวาส ท่านพึงศึกษา
อย่างนี้แหละ .

[๑๔๒๒] ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ๖ ประการ
เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็
เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าเป็นของไม่เที่ยง มีความ
สำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า เป็นทุกข์ . . . มีความสำคัญในความดับ อีกอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์มีความคิด
อย่างนี้ว่า โชติยคฤหบดีนี้ อยู่ได้ถึงความทุกข์โดยล่วงไปแห่งข้าพระองค์เลย โชติยคฤหบดีได้
กล่าวว่า พอดีทิวาส พอดีได้ใส่ไปถึงเรื่องนี้นะ พอดีทิวาส จงใส่ใจพระพุทธรพจน์ที่พระผู้มี
พระภาคตรัสแก่ท่านให้ดีเถิด .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
[๑๔๒๓] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสสอนที่ฆาฏูบาสะด้วยพระโอวาทนั้นแล้ว
เสด็จออกจากอาสนะแล้วหลีกไป เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ที่ฆาฏูบาสะกระทำ
กาลแล้ว .

[๑๔๒๔] ครั้นนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระ
ผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ที่ฆาฏูบาสะที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทโดยย่อ กระทำกาลแล้ว คติ
ของเขาเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ที่ฆาฏูบาสะเป็นบัณฑิต มีปกติพูดจริง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และไม่ยังตน
ให้ลำบาก เพราะมีธรรมเป็นเหตุ ที่ฆาฏูบาสะเป็นอุปปาติกะ จักปรีณิพพานในภพที่เกิดนั้น
มิอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลีนไป .

จบ สูตรที่ ๓

สาริปุตตสูตรที่ ๑

เป็นพระโสดาบันเพราะมีธรรม ๔ ประการ

[๑๔๒๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระอานนทอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น เวลาเย็น ท่านพระอานนท
ออกจากที่เรือนเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถาม
ท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านสารีบุตร เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรมเท่าไร หมู่สัตว์นี้พระผู้มี
พระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มื่อนไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้
ในเบื้องหน้า?

[๑๔๒๖] ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการ หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มื่อนไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัย
นี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระ
สงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เพราะเหตุที่ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านั้นแล หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นโสดาบัน
มื่อนไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๔

สาริปุตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยองค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๒๗] ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระ-

* สารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสดาปัตตียังคะ ๑-ๆ ดังนี้ โสดาปัตตียังคะเป็นไฉน?

[๑๔๒๘] ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสดาปัตตียังคะ คือ
สัปปริสสังเสวะ การคบสัตบุรุษ ๑ สัทธิธรรมสวณะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ
กระทำไว้ในใจโดยอบายที่ชอบ ๑ ธีมมานธีมมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ .

[๑๔๒๙] พ. ถูกละๆ สารีบุตร โสดาปัตตียังคะ คือ สัปปริสสังเสวะ ๑ สัทธิธรรม-
* สวณะ ๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ธีมมานธีมมปฏิบัติ ๑ .

[๑๔๓๐] ดูกรสารีบุตร ก็ที่เรียกว่า ธรรมเพียงดังกระแสน้ำ ดังนี้ ก็ธรรมเพียงดัง
กระแสน้ำเป็นไฉน? ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยมรรคประกอบด้วย
องค์ ๘ นั้นแล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดังกระแสน้ำ .

[๑๔๓๑] พ. ถูกละๆ สารีบุตร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นแล คือ สัมมา-
* ทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดังกระแสน้ำ .

๑๑. องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๓๒] ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสดาบันๆ ดังนี้ โสดาบันเป็นไฉน?

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้ใดประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ผู้นั้นเรียกว่า
พระโสดาบัน ท่านผู้นั้น มีนามอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ .

[๑๔๓๓] พ. ถูกละๆ สารีบุตร ผู้ซึ่งประกอบด้วยอริยมรรค ๘ นี้ เรียกว่า โสดาบัน
ท่านผู้นั้น มีนามอย่างนี้ .

จบ สูตรที่ ๕

กปิสูตร

ว่าด้วยช่างไม้มีนามว่าอิสิทัตตะ

[๑๔๓๔] สารัตถินิทาน . ก็สมัยนั้น ภิกษุมารูปกระทำจิวิกรรมของพระผู้มีพระภาค
ด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวิสำเร็จแล้ว จักเสด็จจาริกไปโดยล่วงสามเดือน .

[๑๔๓๕] ก็สมัยนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกลาคามีนามว่า อิสิทัตตะ อยู่อาศัย
ในหมู่บ้านสายด้วยกรณีกิจมาอย่าง พวกเขาได้ฟังข่าวว่า ภิกษุมารูปกระทำจิวิกรรมของพระ
ผู้มีพระภาคด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวิสำเร็จแล้ว จะเสด็จจาริกไปโดยล่วงสามเดือน จึงวาง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักไกล่เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า ประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี
ใกล้พระนครสาวัตถี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจเป็นอันมากกว่า พระผู้มี
พระภาคไกล่เราแล้ว .

[๑๔๔๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ขรรวาส
คับแฉก เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาปลอดโปร่ง ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท .

[๑๔๔๔] ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความคืบเคบอย่างอื่นที่เป็นความคืบเคบกว่า
และที่นับว่าเป็นความคืบเคบยิ่งกว่าความคืบเคบนี้มีอยู่หรือหนอ?

พ. ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย ก็ความคืบเคบอย่างอื่นที่เป็นความคืบเคบกว่า และที่นับว่า
เป็นความคืบเคบยิ่งกว่าความคืบเคบนี้เป็นไฉน?

[๑๔๔๕] ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อใดพระเจ้าปเสนทิ-

*โกศลมีพระราชประสงค์จะเสด็จออกไปยังพระราชอุทยาน เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายต้องกำหนด
ช้างที่ขึ้นทรงของพระเจ้าปเสนทิโกศล แล้วให้พระชายาซึ่งเป็นทีปรดปราน เป็นที่พอพระราช-

*เหตุของพระเจ้าปเสนทิโกศลประทับช้างหน้าพระองค์หนึ่ง ช้างหลังพระองค์หนึ่ง กลืนของ
พระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ เหมือนกลืนของนางราชกัญญาผู้ประมัตด้วยของหอมดังขวด
น้ำหอมที่เขาเปิดในขณะนั้น ภายหลังพระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ เหมือนกลืนของนางราชกัญญาผู้ดำรงอยู่ด้วยความสุข ดังปยุ่นหรือปยุฝ่าย ก็ในสมัยนั้น แม้ช้างข้าพระองค์
ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระชายาทั้งหลายข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระเจ้าปเสนทิโกศล
เล่า ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง .

[๑๔๔๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่รู้สีกว่า จิตอันลามกบังเกิดขึ้น
ในพระชายาเหล่านั้นเลย ช้อนใด คือความคืบเคบอย่างอื่นที่เป็นความคืบเคบกว่า และที่นับ
ว่า เป็นความคืบเคบยิ่งกว่าความคืบเคบนี้ .

[๑๔๔๗] พ. ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ขรรวาสจึงคืบเคบ เป็นทาง
มาแห่งธุลี บรรพชาปลอดโปร่ง ก็ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท .

[๑๔๔๘] ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า
แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ มีใจ
ปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควร
แก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการเหล่านั้นแล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ
ตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

[๑๔๔๙] ดูกุรข่างไม้ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธรเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ก็ไทยธรรมสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีอยู่ใน
ตระกูล ท่านทั้งหลายเจเลียบไทยธรรมนั้นทั้งหมด กับผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ท่านทั้งหลายจะสำคัญ
ความข้อนี้เป็นไฉน? เหมือนว่า พวกมนุษย์ในแคว้นโกศลมีเท่าไร ท่านทั้งหลายก็เจเลียบแบ่งปัน
ให้เท่าๆ กัน .

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นลาภของข้าพระองค์ทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ดี
แล้ว ที่พระผู้มีพระภาคทรงพบพฤติการณ์อย่างนี้ของข้าพระองค์ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๖

เวฬุทวารสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตน

[๑๔๕๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุ
สงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่อเวฬุทวาระ

[๑๔๕๑] พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวฬุทวาระ ได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมผู้เป็น
โอรสของเจ้าศากยะ เสด็จออกผนวชจากศากยสกุลเสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงเวฬุทวารคามแล้ว ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคดมพระองค์
นั้นขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดย
ชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ไม่มีผู้ยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม
พระสมณโคดมพระองค์นั้น ทรงกระทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัด
ด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์แล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด
ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์
เห็นปานนั้นเป็นความดี .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
[๑๔๕๖] ครั้นนั้น พรหมณ์และคฤหบดีชาวเวฬุทวารคาม ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาค บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค บาง
พวกประณมัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค บางพวกประกาศชื่อและโคตรในสำนักพระผู้มีพระภาค
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๑๔๕๗] ข้าแต่พระโคตม ข้าพระองค์ทั้งหลาย มีความปรารถนา มีความพอใจ มี
ความประสงค์อย่างนี้ว่า ขอเราทั้งหลายพึงแอ็ดไปด้วยบุตรอยู่ครองเรือน พึงลบไล้จันทน์ที่
เขานำมาแต่แคว้นกาสิ พึงทัดทรงมาลา ของหอม และเครื่องลบไล้ พึงยินดีทองและเงิน เมื่อ
แตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงแอ็ดไปด้วยบุตรอยู่ครอง
เรือน . . . เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ด้วยประการใด ขอท่านพระโคตม
โปรดทรงแสดงธรรม ด้วยประการนั้น แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ผู้มีความปรารถนา ผู้มีความพอใจ
ผู้มีความประสงค์อย่างนั้นๆ เกิด .

[๑๔๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เราจักแสดง
ธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตนแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟังธรรมปริยานั้น จงใส่ใจ
ให้ดี เราจักกล่าว พรหมณ์และคฤหบดีชาวเวฬุทวารคามทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

[๑๔๕๙] ดูกรพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ธรรมปริยายที่ควรน้อมเข้ามาในตนเป็น
ไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รัก
สุขเกลียดทุกข์ ผู้ใดจะปลงเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต
ข้อนั้น ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา อนึ่ง เราพึงปลงคนอื่นผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข
เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รัก
ที่ขบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจ
ของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว
ตนเองย่อมงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่องดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งการงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิตามส่วนสามอย่างนี้ .

[๑๔๖๐] ดูกรพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถือเอาสิ่งของที่เรามีได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้น ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา
อนึ่ง เราพึงถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นมีได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจแม้ของผู้อื่น
ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจแม้ของผู้อื่น ธรรม
ข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวก
นั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากการกตัญญูด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่องดเว้นจาก
กตัญญูด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากกตัญญูด้วย กายสมาจารของอริยสาวก
นั้น ย่อมบริสุทธิตามส่วนสามอย่างนี้ .

[๑๔๖๑] ดูกรพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของเรา ข้อนั้น ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของ
เรา อนึ่ง เราพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของคนอื่น ข้อนั้นก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจ
แม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจ
ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากการกาเมสุมิจฉาจารด้วย ชักชวนผู้อื่น
เพื่องดเว้นจากการกาเมสุมิจฉาจารด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากการกาเมสุมิจฉาจารด้วย
กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิตามส่วนสามอย่างนี้ .

[๑๔๖๒] ดูกรพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อม
พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้น ไม่ใช่ที่รักที่
ขบใจของเรา อนึ่ง เราพึงทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นก็ไม่ใช่ที่รักที่
ขบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจ
ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อ
นั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากมุสาวาทด้วย ชักชวนผู้
อื่นเพื่องดเว้นจากมุสาวาทด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากมุสาวาทด้วย วิจิมจาร
ของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิตามส่วนสามอย่างนี้ .

[๑๔๖๓] ดูกรพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงยบให้เรานอกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้น ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา
อนึ่ง เราพึงยบคนอื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจ
แม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจ
ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่ที่รักที่ขบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อ
นั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปิสฺสนาวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่น
เพื่องดเว้นจากปิสฺสนาวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากปิสฺสนาวาจาด้วย วิจิมจาร
ของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิตามส่วนสามอย่างนี้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

[๑๔๖๔] ดูกพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยคำหยาบ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงพูดกะคนอื่นด้วยคำหยาบ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากผรุสวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย วิสัจฉาจารย์ของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธ์โดยส่วนสามอย่างนี้ .

[๑๔๖๕] ดูกพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้อ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงพูดกะคนอื่นด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้อ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากสัมผัสปลลาปะด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากสัมผัสปลลาปะด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากสัมผัสปลลาปะด้วย วิสัจฉาจารย์ของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธ์โดยส่วนสามอย่างนี้ .

[๑๔๖๖] อริยสาวกนั้นประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว . . . เป็นไปเพื่อสมาธิ .

[๑๔๖๗] ดูกพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกประกอบด้วยศีลธรรม ๗ ประการนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ ด้วยฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความหวัง ๔ ประการนี้ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

[๑๔๖๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พรหมณ์และคฤหบดีชาวเวฬุทวารคาม ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษีัตถของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษีัตถของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ฯลฯ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

คิณฺชกาวสถสูตรที่ ๑

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๖๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชื่อสาฬหะมรณภาพแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว . . . อุบาสกชื่อสุทัตตะกระทำกาละแล้ว . . . อุบาสิกาชื่อสุชดากระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกอานนท์ ภิกษุชื่อสาฬหะมรณภาพแล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชนอันเป็นสามเืองต่ำ ๔ สิ้นไป อุบาสกชื่อสุทัตตะกระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โหสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวหนึ่งแล้ว จักกระทำที่สุดทุกข์ได้ อุบาสิกาชื่อสุชดากระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

[๑๔๗๑] ดูกอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วพึงกระทำกาละ มิใช่เป็นของน่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้หนึ่งๆ กระทำกาละแล้ว เธอทั้งหลายพึงเข้ามาหาเราแล้วสอบถามเนื้อความนั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส (แวนสอธรรม) ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

[๑๔๗๒] ดูกอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว . . . จะตรัสรู้ในเบื้องหน้านั้น เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว . . . เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว . . . จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ราชสูตร	๒. โอครสูตร
๓. ทิฆมาสูตร	๔. สาริปตสูตรที่ ๑
๕. สาริปตสูตรที่ ๒	๖. ถปติสูตร
๗. เวฬุวารสูตร	๘. กัญชกาวสสูตรที่ ๑
๙. กัญชกาวสสูตรที่ ๒	๑๐. กัญชกาวสสูตรที่ ๓.
-

ราชการามวรรคที่ ๒

สหัสสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๘๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราชการาม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น ภิกษุหนึ่งสงฆ์ ๑๐๐๐ รูป เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาริ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๑

พราหมณสูตร

ว่าด้วยอุททคามินีปฏิบัติ

[๑๔๘๒] สารัตถีนันทน . พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พราหมณทั้งหลาย ย่อมบัญญัติปฏิบัติว่า ชื่ออุททคามินี พวกเขาย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ มาเถิด ท่าน ท่านจงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ แล้วเดินบิณฑบาตไปทางทิศปรายจัน ทานอย่าเว้นบ่อ เหว ต่อ ที่มีหนาม หลุมเต็มด้วยคูก บ่อโสโครกใกล้บ้าน ท่านพึงตกไปในที่ใด พึงรอลงความตายในที่นั้น ด้วยวิธีอย่างนี้ เมื่อแตกกายตายไป ท่านจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ .

[๑๔๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อบัญญัติของพราหมณทั้งหลายนั้น เป็นความดำเนินของคนพาล เป็นความดำเนินของคนหลง ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้อย่าง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ส่วนในอริยวินัย เราก็นิบัญญัติปฏิบัติว่าอุททคามินี ที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้อย่าง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน .

[๑๔๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุททคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว ฯลฯ เพื่อนิพพาน เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาริ นี้แล คือ อุททคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้อย่าง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน .

จบ สูตรที่ ๒

อาเนนทสูตร

ละธรรม ๔ ประกอบธรรม ๔ เป็นพระโสดาบัน

[๑๔๘๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสาริบุตรและท่านพระอาเนนทอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น เวลาเย็น ท่านพระสาริบุตรออกจากที่เรือนแล้ว เข้าไปหาท่านพระอาเนนทถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอาเนนท ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอาเนนทว่า ดูกรอาเนนท เพราะละธรรมเท่าไร เพราะเหตุประกอบธรรมเท่าไร หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า?

[๑๔๘๖] ท่านพระอาเนนทกล่าวตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะละธรรม ๔ ประการ เพราะเหตุประกอบธรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม .

[๑๔๘๓] ดูกุรุษผู้มีอายุ ปุณณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้
ได้สติ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่
อริยสาวกนั้นว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชน พึงรู้เฉพาะตน .

[๑๔๘๔] ดูกุรุษผู้มีอายุ ปุณณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้
ได้สติ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมมีแก่
อริยสาวกนั้นว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า .

[๑๔๘๕] ดูกุรุษผู้มีอายุ ปุณณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความทศิลเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก ความทศิลเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี
แก่ปุณณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานใด เมื่อแตกกาย
ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เป็นศีลไม่ขาด . . . เป็นไปเพื่อสมาธิ
เห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้น .

[๑๔๘๖] ดูกุรุษผู้มีอายุ เพราะละธรรม ๔ ประการนี้ เพราะเหตุประกอบธรรม ๔
ประการนี้ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๓

ทุกติสูตรที่ ๑

มีธรรม ๔ ประการพันทุกติ

[๑๔๘๗] ดูกุรุษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัย
คือทุกติทั้งหมดได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่
พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกุรุษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุกติทั้งหมดได้ .

จบ สูตรที่ ๔

ทุกติสูตรที่ ๒

มีธรรม ๔ ประการ พันทุกติและวินิบาต

[๑๔๘๘] ดูกุรุษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัย
คือทุกติและวินิบาตทั้งหมดได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบ
ด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกุรุษทั้งหลาย อริยสาวกผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุกติและวินิบาตทั้งหมดได้ .

จบ สูตรที่ ๕

มิตตามัจจสูตรที่ ๑

องค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ

[๑๔๘๙] ดูกุรุษทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์
ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมათาน ให้ตั้ง
มั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่อง
บรรลุโสดา ๔ ประการเป็นไฉน? คือ พึงให้สมათาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว
ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกุรุษทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร
อำมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมათาน
ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๖

มิตตามัจจสูตรที่ ๒

องค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ

[๑๔๙๐] ดูกุรุษทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร . . . ให้ดำรง
อยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔
ประการเป็นไฉน? คือ พึงให้สมათาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

[๑๔๙๕] ดูกิริยาทั้งหลาย มหาบุตรป ๔ คือ ชาติดิน ภาตน้ำ ภาตไฟ ภาตลม
พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระพุทธรเจ้า ไม่พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนี้ ดังนี้ อริย-

*สาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . .
จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอทั้งหลายพึงยัง
เขาเหล่านั้นให้สมทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . .
ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาริ .

[๑๔๙๖] ดูกิริยาทั้งหลาย มหาบุตรป ๔ คือ ชาติดิน ภาตน้ำ ภาตไฟ ภาตลม
พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่พึงมี
ความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนี้ ดังนี้ อริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ .

[๑๔๙๗] ดูกิริยาทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์
ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมทาน ให้ตั้ง
มั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเหล่านี้ .

จบ สูตรที่ ๓

เทวจาริกสูตรที่ ๑

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

[๑๔๙๘] สวาทินิทาน . ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหาร
เขตวัน ไปปรากฏในเทวโลกขึ้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด
ฉะนั้น ลำดับนั้น เทวดาขึ้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวัตแล้ว
ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะเทวดาเหล่านั้นว่า

[๑๔๙๙] ดูกุณมัยทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
*พุทธรเจ้า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม เป็นความ
ดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า สัตว์บางพวกในโลก
นี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่น
ไหวในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้า
ถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาริ
เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ .

[๑๕๐๐] เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่พระโมคคัลลานะผู้เป็นนรทุกข การประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . เป็นความดีแล
การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด . . . เป็นไปเพื่อสมาริ เป็นความดีแล ข้าแต่
ท่านพระโมคคัลลานะผู้เป็นนรทุกข เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า-
*เจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวก

ในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ .

จบ สูตรที่ ๔

เทวจาริกสูตรที่ ๒

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

[๑๕๐๑] สวาทินิทาน . ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหาร
เขตวัน ไปปรากฏในเทวโลกขึ้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด
ฉะนั้น ครั้งนั้น เทวดาขึ้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวัตท่าน
พระมหาโมคคัลลานะแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระมหาโมคคัลลานะได้
กล่าวกะเทวดาเหล่านั้นว่า .

[๑๕๐๒] ดูกุณมัยทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
*พุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อม
ใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด . . .
เป็นไปเพื่อสมาริ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บาง
พวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ .

[๑๕๐๓] เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้เป็นนรทุกข การประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . เป็นความดี
แล . . . การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด . . . เป็นไปเพื่อสมาริ เป็นความดีแล
เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

จบ สูตรที่ ๙

เทวจาริกสูตรที่ ๓

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๕๐๔] สāvātthīnaṃ . ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระวิหารเชตวัน ไปปรากฏในเทวโลกขึ้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ครั้นนั้น เทวดาขึ้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเทวดาเหล่านั้นว่า

[๑๕๐๕] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-

* พุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . สัตว์บางพวกในโลกนี้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด . . . เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

[๑๕๐๖] เทวดาทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระ-

* สงฆ์ . . . หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบราชการามวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสูตร	๒. พราหมณสูตร
๓. อานันทสูตร	๔. ทุกติสูตรที่ ๑
๕. ทุกติสูตรที่ ๒	๖. มิตตามัจจสูตรที่ ๑
๗. มิตตามัจจสูตรที่ ๒	๘. เทวจาริกสูตรที่ ๑
๙. เทวจาริกสูตรที่ ๒	๑๐. เทวจาริกสูตรที่ ๓ .

สรกานีวรรคที่ ๓

มหานามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

[๑๕๐๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้นนั้น พระเจ้ามahanāmaศากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทรงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัดไปด้วยมนุษย์ มีถนนคั่นแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับ ช้าง ม้า รถ เกวียน และแม่กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติที่ปรารภถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาลลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร อภิสิมปรายภพของเราจะเป็นอย่างไร?

[๑๕๐๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่างช้าๆ การสวรคตอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร ดูกรมหาบพิตร จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่อบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตระ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้มีรูป ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ มีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เจริญขึ้นด้วยข้าวสุก และขนมสด มีความ ไม่เที่ยง ต้องขัดสี นวดฟั่น และมีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา พวกกา แร้ง นกตะกรุม สุนัข สุนัขจิ้งจอก หรือสัตว์ต่างชนิด ย่อมกัดกินกายนี้แหละ ส่วนจิตของผู้ที่อันศรัทธา ศีล สุตระ จาคะ ปัญญา อบรมแล้วตลอดกาลนาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบนถึงคุณวิเศษ .

[๑๕๐๙] ขอถวายพระพร เปรียบเหมือนบุรุษลงไปยังห้วงน้ำลึกแล้ว ฟิงทุบหม้อเนยใสหรือหม้อน้ำมัน สิ่งใดที่มีอยู่ในหม้อนั้นจะเป็นก้อนกรวดหรือกระเบื้องก็ตาม สิ่งนั้นจะจมลง สิ่งใดเป็นเนยใสหรือน้ำมัน สิ่งนั้นจะลอยขึ้นถึงความวิเศษ ฉะนั้น จิตของผู้ใดผู้หนึ่งอันที่อบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตระ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้มีรูป ประกอบด้วย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
มหาสูตร ๔ . . . ส่วนจิตของผู้นั้นซึ่งอบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สตะ จาคะ ปัญญา ตลอดจน
นาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ ฉะนั้นเหมือนกัน ขอถวายพระพร มหาบพิตร
อย่างลุล่วงเลย การสวรรคตอันไม่ลามกจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่ลามกจักมีแก่มหา-
*บพิตร .

จบ สูตรที่ ๑

ว่าด้วยกาลกิรียาอันไม่เลวทราม

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครบิลพัสต์ แคว้น
 ลักกะ ครั้งนั้น พระเจ้านามตากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวาย
 บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทรงกราบทูลว่า
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครบิลพัสต์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัด
 ไปด้วยมนุษย์ มีถนนคับแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลายผู้เป็น
 ที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครบิลพัสต์ในเวลานั้น ย่อมไม่ไปพร้อมกับ ช้าง ม้า รถ
 เกวียน และแม้กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติที่ปรารถถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม
 พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาลลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร?

[๑๕๑๒] ดุกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนต้นไม้ที่โน้มโน้มโอนไปทางทิศปรารจัน เมื่อ
รากขาดแล้ว จะพึงล้มไปทางไหน?

พ. จันได อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ก็ย่อมเป็นผู้โน้มโน้ม โอนไปสนิพพาน จันนั้นเหมือนกันแล.

โคธาสตร

[๑๕๑๓] กบิลพัสดุ์นิทาน. ครั้นนั้น พระเจ้ามโหฬารนามศากยราชเสด็จเข้าไปหา
เจ้าศากยยะพระนามว่า โคธำ ครั้นแล้วได้ตรัสถามว่า

เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า? เจ้าตากยะ
พระนามว่า โคธาร์ธตอบว่า ดูกรมหานาม หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓
ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน . . . ธรรม ๓ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . .
หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

*โสดาบัน . . . ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมภาวิ ตูรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน . . . .

จะพึงทราบเรื่องนี้ ว่าบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้ หรือมีใช่ที่เป็นพระโสดาบัน?

แสดงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส หม่อมฉันเข้าไปหาเจ้าศากยะพระนามว่า โคธำ ได้กล่าวถามว่า ดูกุโรธำ พระองค์ยอมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมก็ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน . . . ?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ได้ตรัสตอบหม่อมจันว่า คุณมหานาม หม่อมจันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
ว่าเป็นพระโสดาบัน . . . ธรรม ๓ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . หม่อมจันย่อม
ทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน . . . ก็พระองค์เล่า ย่อม
ทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมก็ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน . . . ?

[๑๕๑๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเจ้าโคธาคากยะตรัสถามอย่างนี้แล้ว หม่อมจัน
ตอบว่า คุณโคธาคา หม่อมจันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน . . .
ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด . . .
เป็นไปเพื่อสมาธิ หม่อมจันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ว่าเป็น
พระโสดาบัน . . .

[๑๕๒๐] เมื่อหม่อมจันกล่าวตอบอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาคากยะได้ตรัสกะหม่อมจันว่า
จงรอก่อน มหานาม จงรอก่อน มหานาม พระผู้มีพระภาคท่านนี้จะพึงทรงทราบเรื่องนี้ว่า
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้ หรือมิใช่ที่เป็นพระโสดาบัน?

[๑๕๒๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิด
ขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
(กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมจันพึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำ
หม่อมจันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้ .

[๑๕๒๒] . . . ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์และ
ภิกษุณีสงฆ์ (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมจันเป็นฝ่ายนั้น . . .

[๑๕๒๓] . . . ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
ภิกษุณีสงฆ์ และอุบาสกทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมจันเป็นฝ่าย
นั้น . . .

[๑๕๒๔] . . . ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส
หม่อมจันเป็นฝ่ายนั้น . . .

[๑๕๒๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิด
ขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส
หม่อมจันพึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมจันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้ .

[๑๕๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร ผู้มีวาตะอย่างนี้
ย่อมตรัสอะไรกะพระเจ้ามหานามศากยราช เจ้าโคธาคากยะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
หม่อมจันผู้มีวาตะอย่างนี้ มิได้พูดอะไรกะพระเจ้ามหานามศากยราช นอกจากกัลยาณธรรม
นอกจากกกุศล .

จบ สูตรที่ ๓

สรกานีสสูตรที่ ๑

ผู้ถึงสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาด

[๑๕๒๗] กบิลพัสดุ์นิทาน. ก็สมัยนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า สรกานี สิ้นพระชนม์
พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง
ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว
ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น่าอัศจรรย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้
ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานีศากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาค
ทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน . . . เจ้าสรกานีศากยะถึงความเป็นผู้บรรลุด้วยสิกขา เสวย
น้ำจันท์ .

[๑๕๒๘] ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามศากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรกานีศากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มี
พระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน . . . ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน
มาประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น่าอัศจรรย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว
หนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานีศากยะสิ้น
พระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน . . . เจ้าสรกานีศากยะถึงความเป็น
ผู้บรรลุด้วยสิกขา เสวยน้ำจันท์ .

[๑๕๒๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คุณมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธรเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน อย่างไรจะพึงไปสู่วินิบาด ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก
พึงกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก ฟังกล่าวเจ้าสรณาคากยะว่า เจ้าสรณาคากยะเป็นอุบาสกถึงพระพุทธเจ้า
พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดกาลนาน อย่างไรก็ตามจะไปสู่วินิบาต .

[๑๕๓๐] ดุกรรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . มีปัญญารำเรง เจียบแหลม และ
ประกอบด้วยวิมุตติ เขาย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ บุคคลเหล่านั้นพ้นจากนรก กำเนิด
สัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต .

[๑๕๓๑] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . มีปัญญารำเรง เจียบแหลม แต่ไม่
ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ สิ้นไป เขาเกิดเป็นอุปปาติกะ จัก
ปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลเหล่านั้นก็พ้นจากนรก กำเนิด
สัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต .

[๑๕๓๒] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ไม่มีปัญญารำเรง ไม่เจียบแหลม
และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป (และ) เพราะราคะ โทสะ และโมหะ
เบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น จะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
บุคคลเหล่านั้นก็พ้นจากนรก . . . อบาย ทุคติ วินิบาต .

[๑๕๓๓] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ไม่มีปัญญารำเรง ไม่เจียบแหลม
และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลเหล่านั้นก็พ้นจากนรก . . . อบาย ทุคติ วินิบาต .

[๑๕๓๔] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ไม่มีปัญญารำเรง ไม่เจียบแหลม
และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์
สมาธิในทรีย์ ปัญญาในทรีย์ ธรรมทั้งหลาย ที่พระศาสดาประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการเพ่งด้วยปัญญา
ของเขา (ยิ่ง) กว่าประมาณ บุคคลเหล่านั้นก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย
ทุคติ วินิบาต .

[๑๕๓๕] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ไม่มีปัญญารำเรง ไม่เจียบแหลม
และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาในทรีย์ และเขา
มีศรัทธา มีความรักในพระศาสดาพอประมาณ บุคคลเหล่านั้นก็ไม่ไปสู่นรก . . . อบาย ทุคติ วินิบาต .

[๑๕๓๖] ดุกรรมหาบพิตร ถ้าแม้นคนไม่ใหญ่เหล่านี้ ฟังรู้ทั่วถึงสุภาสิตทุกภาสิตไซ้
อาตมภาพก็พึงพยากรณ์ได้ไม่ใหญ่เหล่านี้ว่า เป็นพระโสดาบัน . . . จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า จะป่วย
กล่าวไปไปถึงเจ้าสรณาคากยะ เจ้าสรณาคากยะ สมาทานสิกขาในเวลาสิ้นพระชนม์ ขอถวาย
พระพร .

จบ สูตรที่ ๔

สรณานิสุตที่ ๒

ผู้ถึงสรณคมณ์ไม่ไปสู่วินิบาต

[๑๕๓๗] กบิลพัสดุ์นิทาน . ก็สมัยนั้น เจ้าสรณาคากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มี
พระภาคทรงพยากรณ์ท่าน ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้
ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษ
ติเตียนกันว่า น่าอัศจรรย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้
ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรณาคากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรง
พยากรณ์ท่าน ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า
เจ้าสรณาคากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา .

[๑๕๓๘] ครั้นนั้น พระเจ้ามหายานามสากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรณาคากยะสิ้นพระชนม์
พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ
ตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อม
ยกโทษติเตียนกันว่า . . . เจ้าสรณาคากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา .

[๑๕๓๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน จะพึงไปสู่วินิบาตอย่างไรเล่า ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก
ฟังกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน
เมื่อจะกล่าวให้ถูก ฟังกล่าวเจ้าสรณาคากยะว่า เจ้าสรณาคากยะเป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า
พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน เจ้าสรณาคากยะนั้นจะพึงไปสู่วินิบาต

อย่างไร?

[๑๕๔๐] ดุกรรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . มีปัญญารำเริง เญียบแหลม และประกอบด้วยวิมุตติ เขาย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญานี้เองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ บุคคลเมื่อนี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต .

[๑๕๔๑] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยัง แน่วแน่มิใช่ในพระ-
*พุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . มีปัญญารำเริง เญียบแหลม แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป เขาเป็นพระอนาคามี ผู้อันตราปรินิพพานี อุปหัจจ-
*ปรินิพพานี อสังขารปรินิพพานี สสังขารปรินิพพานี อุทกังโสโตกนิฏฐคามิ บุคคลเมื่อนี้ก็พ้นจากนรก . . . อบาย ทุกคติ วินิบาต .

[๑๕๔๒] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระ-
*พุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ไม่มีปัญญารำเริง ไม่เญียบแหลม ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี จักมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลเมื่อนี้ก็พ้นจากนรก . . . อบาย ทุกคติ วินิบาต .

[๑๕๔๓] ดุกรรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ไม่มีปัญญารำเริง ไม่เญียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลเมื่อนี้ก็พ้นจากนรก . . . อบาย ทุกคติ วินิบาต .

[๑๕๔๔] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ไม่มีปัญญารำเริง ไม่เญียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิในทรีย์ ปัญญินทรีย์ ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการเพ่งด้วยปัญญาของเขา (ยัง) กว่าประมาณ บุคคลเมื่อนี้ก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต .

[๑๕๔๕] ดุกรรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยังแน่วแน่มิใช่ในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ไม่มีปัญญารำเริง ไม่เญียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์ และเขามีศรัทธา มีความรักในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลเมื่อนี้ก็ไม่ไปสู่นรก . . . อบาย ทุกคติ วินิบาต .

[๑๕๔๖] ดุกรรมหาบพิตร เปรียบเหมือนนาที่ไ้รราบเรียบ มีพื้นไม้ดี ยังมีได้กนหลักตอออก และพืชเล้าก็แตกร้าว เสีย ถูกลมและแดดกระทบแล้ว ไม่แข็ง (ลึบ) เก็บไว้ไม่ดี ถึงฝนจะหลั่งสายน้ำลงมาเป็นอย่งดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไ้บุญลย์บ้างไหม? พระเจ้ามหานามคยราชกราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า .

พ. ข้อนั้นฉันใด ดุกรรมหาบพิตร ในข้อนี้ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวไ้ไม่ดี ประกาศไ้ไม่ดี ไม่เป็นนียยานิกธรรม ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ มิใช่พระสัมมาสัมพุทธรเจ้าประกาศ อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ไ้รราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะพืชที่ไ้ไม่ดี .

[๑๕๔๗] ดุกรรมหาบพิตร เปรียบเหมือนนาที่ราบเรียบ มีพื้นดี กนหลักตอออกหมดแล้ว และพืชเล้าก็ไ้แตกร้าว ไม่เสีย ลมและแดดมิได้กระทบ แข็งแกร่ง เก็บไว้ดีแล้ว ฝนพึงหลั่งสายน้ำลงมาเป็นอย่งดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไ้บุญลย์บ้างไหม?

ม. ได้ พระเจ้าข้า .

พ. ข้อนั้นฉันใด ดุกรรมหาบพิตร ในข้อนี้ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวดีแล้ว ประกาศดีแล้ว เป็นนียยานิกธรรม เป็นไปเพื่อความสงบ พระสัมมาสัมพุทธรเจ้าประกาศไว้ อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะพืชที่ไ้ไม่ดี จะป่วยกล่าวไปไ้ถึงเจ้าสรกานิตากยะ เจ้าสรกานิตากยะได้กระทำไ้บริบูรณ์ในสิกขาในเวลาจะสิ้นพระชนม์ .

จบ สูตรที่ ๔

ทุลลยสูตรที่ ๑

จำแนกโสตาปัตตียังคง ๔ ด้วยอาการ ๑๐

[๑๕๔๘] สารีตถิกนิทาน . ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า ดุรบบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปเกิดจงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ครั้นแล้ว จงไ้พาทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเคียวเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเคียวเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไ้ไ้โปรดเกิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความมอญเคราะห์เข้า ไ้ยังนิเวศน์ ของท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีเกิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิก-
* ฤๅหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า
และท่านสิ่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความ
อนุเคราะห์ให้เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกฤๅหบดีเถิด ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์ด้วย
อุษณิภาพ .

[๑๕๔๙] ครั้นนั้น เวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร มีท่าน
พระอนนทที่เป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกฤๅหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่
เขาปลาดหัว ครั้นแล้ว ได้ถามท่านอนาถบิณฑิกฤๅหบดีว่า ดูกรฤๅหบดี ท่านพ้ออดทนได้หรือ
พ้อยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้หรือ ทุกขเวทนาลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละย่อมปรากฏ
ความกำเริบ ไม่ปรากฏแลหรือ ท่านอนาถบิณฑิกฤๅหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทน
ไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทูละลงเลย ความกำเริบ
ย่อมปรากฏ ความทูละไม่ปรากฏ .

[๑๕๕๐] สา. ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสใน
พระพุทธรเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่
เลื่อมใสในพระพุทธรเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็
เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้านั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับ
โดยพลัน .

[๑๕๕๑] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม
เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสใน
พระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า
ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๕๒] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์
เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสใน
พระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวก
ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อ
ท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๕๓] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทศิลเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเป็นผู้ทศิลเห็นปานนั้น ย่อม
ไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็น
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๕๔] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาทิฐิเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาทิฐิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาทิฐิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาทิฐินั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๕๕] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาสังกัปปะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาสังกัปปะเห็นปานนั้น ย่อม
ไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสังกัปปะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสังกัปปะนั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึง
สงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๕๖] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาวาจาเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาวาจาเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาวาจา ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวาจานั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๕๗] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉากัมมันตะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉากัมมันตะเห็นปานนั้น ย่อม
ไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมากัมมันตะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมากัมมันตะนั้นอยู่ในตน เวทนาคะ
พึงสงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๕๘] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาอาชีวะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาอาชีวะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี
แก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาอาชีวะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาอาชีวะนั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบระงับ
โดยพลัน .

[๑๕๕๙] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉายามะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉายามะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี
แก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมายามะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมายามะนั้นอยู่ในตน เวทนาคะพึงสงบ
ระงับโดยพลัน .

[๑๕๖๐] ดูกรฤๅหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาสติเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาสติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ส่วนท่านมีสัมมาสติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสติน้อยในตน เวทนาก็พึงสงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๖๑] ดูกฤคหบดี ปุณณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจจาสมาธิเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาสมาธิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่
ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสมาธิน้อยในตน เวทนาก็พึงสงบระงับโดย
พลัน .

[๑๕๖๒] ดูกฤคหบดี ปุณณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจจญาณะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจญาณะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี
แก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาญาณะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาญาณะนั้นอยู่ในตน เวทนาก็พึงสงบระงับ
โดยพลัน .

[๑๕๖๓] ดูกฤคหบดี ปุณณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจจาวิมุตติเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาวิมุตติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาวิมุตติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวิมุตติน้อยในตน เวทนาก็พึงสงบระงับโดยพลัน .

[๑๕๖๔] ครั้นนั้น เวทนาของท่านอนาถบิณฑิกคฤคหบดีสงบระงับแล้วโดยพลัน ท่าน
อนาถบิณฑิกคฤคหบดีอ้างกาล ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนท์ ด้วยอาหารที่เขาจัดมาเฉพาะ
ตน ครั้นนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤคหบดี เมื่อท่านพระสารีบุตรจันเสร็จนำมือออกจากบาตรแล้ว
จึงถือเอาอสนะตัวอันหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ท่านพระสารีบุตรอนุโมทนาด้วยคาถา
เหล่านี้

[๑๕๖๕] ผู้ใดมีศรัทธา ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต มีศีลอันงาม
ที่พระอรียเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์
และมีความเห็นอันตรง บิณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน
ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อ
ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา
ศีล ความเลื่อมใสและความเห็นธรรม .

[๑๕๖๖] ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตร ครันอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้แล้ว จึงลุกจาก
อสนะหลีกไป .

[๑๕๖๗] ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่าน
พระอานนท์ว่า ดูกอานนท์ เธอมาจากไหนแต่ยวัน ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกล่าวสอนอนาถบิณฑิกคฤคหบดีด้วยโอวาทข้อนี้ๆ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกอานนท์ สารีบุตรเป็นบัณฑิต สารีบุตรมีปัญญามาก ได้จำแนกโศดาปัตตียังคะ ๔ ด้วยอาการ
๑๐ อย่าง .

จบ สูตรที่ ๖

ทุลลยสูตรที่ ๒

กล่าวความตายเพราะไม่มีธรรม ๔ ประการ

[๑๕๖๘] สार्वถินทาน . ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็น
ไข้หนัก ครั้นนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤคหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า ดูกบุรุษผู้เจริญ ท่านจง
ไปเถิด จงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้ว จงไหว้เท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า
ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคฤคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอ
กราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ได้โปรดเกิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิก-
* คฤคหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤคหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่
อภิเวทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิก-
* คฤคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า
และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความ
อนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤคหบดีเถิด ท่านพระอานนท์รับนิมนต์ด้วย
อุษณภาพ .

[๑๕๖๙] ครั้นนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์
ของท่านอนาถบิณฑิกคฤคหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิก-
* คฤคหบดีว่า

[๑๕๗๐] ดูกฤคหบดี ท่านพออดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้แลหรือ
ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ?
ท่านอนาถบิณฑิกคฤคหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไป
ไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทูละ
ไม่ปรากฏ .

[๑๕๗๑] อ . ดูกฤคหบดี ปุณณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
มีความสะอึกหวาดเสียว กล่าวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ปุขณผู้ไม่ได้สติในโลกนี้ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ก็เมื่อเขาเห็นความไม่
เลื่อมใสในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงใน
กายหน้า .

อีกประการหนึ่ง ปุขณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม ก็
เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระธรรมนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตาย
ที่จะมาถึงในกายหน้า .

อีกประการหนึ่ง ปุขณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ ก็
เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตาย
ที่จะมาถึงในกายหน้า .

อีกประการหนึ่ง ปุขณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีล ก็เมื่อเขาเห็น
ความเป็นผู้ทุศีลนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในกายหน้า .

ดูกรคฤหบดี ปุขณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมมีความ
สะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในกายหน้า .

[๑๕๓๒] ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สติ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
ไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในกายหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไหน?
อริยสาวกผู้ได้สติในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า
แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็เมื่อเขาเห็นความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความ
ตายที่จะมาถึงในกายหน้า .

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สติ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชน พึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อ
เขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว
ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในกายหน้า .

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สติ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมไม่
มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในกายหน้า .

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สติ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็น
ไปเพื่อสมาริ ก็เมื่อเขาเห็นศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วนั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว
ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในกายหน้า .

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สติ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมไม่มีความ
สะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในกายหน้า .

[๑๕๓๓] ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านอานนทผู้มีเจริญ กระผม ไม่กลัว
กระผมจักพูดแก่ท่านได้ ด้วยว่ากระผมประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . .
ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . อนึ่ง สิกขาบทเหล่านี้ซึ่งสมควรแก่ภุชสะ อันพระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงแล้ว กระผมยังไม่แลเห็นความขาดอะไร ของสิกขาบทเหล่านั้นในตนเลย .

อ. ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล ท่านพยากรณ์แล้ว .

จบ สูตรที่ ๓

เวรภัยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยภัยเวร ๕ ประการ

[๑๕๓๔] สารีตถิกนิทาน . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ผู้นั่ง
อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรคฤหบดี ภัยเวร ๕ ประการของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริย-

*สาวกประกอบแล้วด้วยโสดาปัตติยังกะ ๔ ประการ และญายธรรมอันประเสริฐ อริยสาวกนั้น
เห็นดีแล้ว แหงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า
เรามีเมตตา กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

[๑๕๓๕] ภัยเวร ๕ ประการเป็นไหน? ดูกรคฤหบดี บุคคลผู้มีปกติฆ่าสัตว์ ย่อม
ประสพภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์โศกนั้นที่
เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย เมื่ออริยสาวกเว้นจากการฆ่าสัตว์แล้ว ภัยเวร
อันนั้นเป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้ บุคคลผู้ลักทรัพย์ . . . บุคคลผู้ประพฤติผิดในกาม . . .
บุคคลผู้พูดเท็จ . . . บุคคลผู้ดื่มเมาเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสพ
ภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์โศกนั้นที่เป็น
ไปทางใจก็มี ก็เพราะดื่มเมานเมาเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นปัจจัย เมื่อ
อริยสาวกเว้นจากการดื่มเมานเมาเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ภัยเวรอัน อันนั้น
เป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้ ภัยเวร ๕ ประการเหล่านี้ สงบระงับแล้ว .

[๑๕๓๖] อริยสาวกประกอบด้วยโสดาปัตติยังกะ ๔ ประการเป็นไหน? ดูกรคฤหบดี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . .
ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวก
ประกอบด้วยโสดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ .

[๑๕๓๓] ก็ญายธรรมอันประเสริฐ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แหงตลอดดีแล้วด้วย
ปัญญา เป็นไฉน? ดูกฤคหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำไว้ในใจซึ่งปฏิจาสัมปทา
อย่างเดียว โดยอบายอันแยกคายเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้
ย่อมเกิด ด้วยประการดังนี้ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ย่อมดับ ด้วย
ประการดังนี้ คือ เพราะอริยชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญาณ ฯลฯ
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการจะนี้ ก็เพราะอริยชาดับด้วยการสํารอก
โดยหาส่วนเหลือมิได้ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับวิญญาณจึงดับ . . . ความดับแห่งกองทุกข์
ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการจะนี้ ญายธรรมอันประเสริฐนี้ อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แหงตลอด
ดีแล้วด้วยปัญญา .

[๑๕๓๔] ดูกฤคหบดี เมื่อใด ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบระงับแล้ว
อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโสดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ และญายธรรมอันประเสริฐนี้ อัน
อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แหงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์
ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต สิ้นแล้ว
เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๘

เวรภัยสูตรที่ ๒

ผู้ระงับภยเวร ๕ ได้พยากรณ์ตนเองได้

[๑๕๓๕] สวาติณิทาน ฯลฯ ดูกฤคหบดีทั้งหลาย เมื่อใด ภยเวร ๕ ประการนี้ของ
อริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโสดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ และ
ญายธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แหงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น
อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
อบาย ทุกคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง
ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๙

ลิจจวิสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๕๔๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา ในปามหาวัน ใกล้
เมืองเวสาลี ครั้นนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจจวิชฌิอนันทกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
กะมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจจวิชฌิอนันทกะว่า

[๑๕๔๑] ดูกุนนทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน?
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . .
ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด . . . เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูก
นันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

[๑๕๔๒] ดูกุนนทกะ ก็แลอริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นผู้
ประกอบด้วยอายุทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยวรรณะทั้งที่เป็นทิพย์
ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยสุขทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบ
ด้วยยศทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นใหญ่ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่
เป็นของมนุษย์ ดูกุนนทกะ ก็เราได้ฟังแต่สมณะหรือพราหมณ์อื่น จึงกล่าวเรื่องนั้น หามิได้
ความจริง เราเราเอง เห็นเอง ทราบเอง จึงกล่าวเรื่องนั้น .

[๑๕๔๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว บุรุษคนหนึ่งได้กล่าวกะมหาอำมาตย์
ของเจ้าลิจจวิชฌิอนันทกะว่า ถึงเวลาอาบน้ำแล้ว ท่านผู้เจริญ นันทกะมหาอำมาตย์กล่าวว่า
ดูกรพนาย บัดนี้ยังไม่ต้องการอาบน้ำภายนอก ต้องการจักอาบน้ำภายใน คือ ความเลื่อมใสใน
พระผู้มีพระภาค .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สรกานีวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหานามสูตรที่ ๑	๒. มหานามสูตรที่ ๒
๓. โคธาสสูตร	๔. สรกานีสูตรที่ ๑
๕. สรกานีสูตรที่ ๒	๖. ทูลลยสูตรที่ ๑

๗. ทูลลยสูตรที่ ๒
๘. เวรภยสูตรที่ ๒

๘. เวรภยสูตรที่ ๑
๑๐. ลิจจวิสูตร.

ปฏญญากิสนทวารคที่ ๔
อภิสันทสูตรที่ ๑
ห้วงบุญกุตล ๔ ประการ

[๑๔๘๔] สวาทถินทาน. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑
อภิสันทสูตรที่ ๒
ห้วงบุญกุตล ๔ ประการ

[๑๔๘๕] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ การแจกการขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่รอบครองเรือน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒
อภิสันทสูตรที่ ๓
ห้วงบุญกุตล ๔ ประการ

[๑๔๘๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาอันเป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับเป็นอริยะ เป็นไปเพื่อความชำแระกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓
เทวปทสูตรที่ ๑
เทวบท ๔ ประการ

[๑๔๘๗] สวาทถินทาน. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เทวบท (ข้อปฏิบัติของเทวดา) ของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่มีบริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่มีผ่องแผ้ว เทวบท ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

* กอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม่เพราะเหตุนี้ฯ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นเทวทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ยัง ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . นี่เป็นเทวทของพวกเทพ . . . ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ . . . นี่เป็นเทวทของพวกเทพ . . . ประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นเทวทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๔ ดุริยภิกขุทั้งหลาย เทวทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่ผ่องแผ้ว .

จบ สุตที่ ๔

เทวทสูตรที่ ๒

เทวท ๔ ประการ

[๑๕๘๘] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เทวทของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่ผ่องแผ้ว เทวท ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม่เพราะเหตุนี้ฯ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริย-
* สาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แล้ว เทวททั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามีได้เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้ละดูหมิ่นหรือมั่งคั่ง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวทอยู่เป็นแน่ นี่เป็นเทวทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . นี่เป็นเทวทของพวกเทพ . . . ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ . . . นี่เป็นเทวทของพวกเทพ . . . ประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด . . . เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แล้ว เทวททั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามีได้เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้ละดูหมิ่นหรือมั่งคั่ง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวทอยู่เป็นแน่ นี่เป็นเทวทของพวกเทพ . . . ประการที่ ๔ ดุริยภิกขุทั้งหลาย เทวทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง ไม่ผ่องแผ้ว .

จบ สุตที่ ๔

สภาคตสูตร

เทวทาสรรเสริญผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ

[๑๕๘๙] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เทวททั้งหลายปลื้มใจไปสู่ที่ประชุมแล้วกล่าวถึงบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม่เพราะเหตุนี้ฯ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม เทวทเหล่านี้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
* พุทธเจ้า จุตติจากอรรถภาพนั้นแล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น เทวทเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานใด จุตติจากอรรถภาพนั้นแล้ว มาบังเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เทวทเหล่านี้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จุตติจากอรรถภาพนั้นแล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น เทวทเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานใด จุตติจากอรรถภาพนั้นแล้ว มาบังเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้ ดุริยภิกขุทั้งหลาย เทวททั้งหลายปลื้มใจไปสู่ที่ประชุมแล้ว กล่าวถึงผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล .

จบ สุตที่ ๖

มหานามสูตร

สมบัติของอุบาสก

[๑๕๙๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โศภิตาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้นนั้นแล พระเจ้ามahanamakasyapราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงอภิเษกแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าอุบาสก? พระผู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรมหาบพิตร บุคคลผู้ถึงพระพุทธรเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ
ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล บุคคลจึงจะชื่อว่า เป็นอุบาสก .

[๑๕๓๑] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้
ถึงพร้อมด้วยศีล?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นผู้งดเว้นจากอกินนาทาน
เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร เป็นผู้งดเว้นจากมสสาวาท เป็นผู้งดเว้นจากสุราเมรยมัชช-

*ปมาทัฏฐาน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล .

[๑๕๓๒] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญา
ตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนก
ธรรม ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา .

[๑๕๓๓] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็น
มลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนก
อยู่ครอบครองเรือน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ .

[๑๕๓๔] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา
เป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อชำระแากิเลส ให้ถึงความ
สิ้นทุกข์โดยชอบ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา .

จบ สูตรที่ ๓

วิสสสูตร

ธรรมที่เป็น ไปเพื่อความสิ้นอาสวะ

[๑๕๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนภูเขา น้ำนั้น
ไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังชอกเขา ลำธาร ลำห้วย ให้เต็ม ชอกเขา ลำธาร ลำห้วย เต็มแล้ว
ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว ย่อมยังบึงให้เต็มแล บึงเต็มแล้วย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม
แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังมหาสมุทรสาครให้
เต็ม ฉนใด ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ อันใด และ
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เหล่าใด ของอริยสาวก ธรรมเหล่านี้ เมื่อไหลไปถึงฝั่ง ย่อมเป็นไป
เพื่อความสิ้นอาสวะ ฉนนั้นเหมือนกันแล .

จบ สูตรที่ ๔

กาฬิโคธาสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๕๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์
แคว้นสักกะ ครั้นนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอินทราวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและ
จีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของเจ้าสาเกยยานีนามว่า กาฬิโคธา ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย
พระนางกาฬิโคธาสาเกยยานีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระนางกาฬิโคธาสาเกยยานี
ว่า

[๑๕๓๗] ดูกรพระนางโคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไหน? อริยสาวิกาในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . .
ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มี
ฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน
ดูกรพระนางโคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความ
ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

[๑๕๓๘] พระนางกาฬิโคธากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสดาปัตติยังกะ ๔
ประการเหล่านี้ ที่พระองค์ทรงแสดงไว้ ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในหม่อมฉัน และหม่อมฉันก็เห็น
ชัดในธรรมเหล่านั้น เพราะว่าหม่อมฉันประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . .
ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . อนึ่ง ไทยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในสกุล หม่อมฉันเจเลี่ย
ไทยธรรมนั้นทั้งหมดกับท่านที่มีศีล มีกัลยาณธรรม .

พ. ดูกรพระนางโคธา เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผลท่านพยากรณ์
แล้ว .

จบ สูตรที่ ๕

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

นันทียสูตร

อยู่ด้วยความประมาทและไม่ประมาท

[๑๕๙๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิล-

* พัสต์ แก้วนสักกะ ครั้นนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า นันทียะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๑๖๐๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด ไม่มีโสตาปัตติยังคธรรม ๔ ประการ โดยประการทั้งปวง ในกาลทุกเมื่อ อริยสาวกนั้นหรือหนอที่พระองค์ตรัสเรียกว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรนันทียะ อริยสาวกใด ไม่มีโสตาปัตติยังค ๔ ประการ เราเรียกอริยสาวกนั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปถุชน อนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาท และอยู่ด้วยความไม่ประมาท โดยวิธีใด ท่านจงฟังวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว นันทียะศากยะทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

[๑๖๐๑] ดูกรนันทียะ กิอริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างไร? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธานุภาพ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น . . . เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นพอใจแล้วด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธานุภาพ ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางคืน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปีติสัทธี เมื่อไม่มีปีติสัทธี ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ ย่อมไม่เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นพอใจแล้วด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางคืน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปีติสัทธี เมื่อไม่มีปีติสัทธี ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ ย่อมไม่เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท ดูกรนันทียะ อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างนี้แล .

[๑๖๐๒] ดูกรนันทียะ กิอริยสาวกผู้เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างไร? อริย-

* สาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธานุภาพ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธานุภาพ พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางคืน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจก่อกปรด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข จิตของผู้มีความสุขย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท อีกประการหนึ่ง อริย-

* สาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางคืน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจก่อกปรด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข จิตของผู้มีความสุข ย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท ดูกรนันทียะ อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบปญญาภิสังขารวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสังขตสูตรที่ ๑	๒. อภิสังขตสูตรที่ ๒
๓. อภิสังขตสูตรที่ ๓	๔. เทวปสูตรที่ ๑
๕. เทวปสูตรที่ ๒	๖. สภาคตสูตร
๗. มหานามสูตร	๘. วัสสสูตร
๙. กาฬโคธสูตร	๑๐. นันทียสูตร

สคาถกปญญาภิสังขารวรรคที่ ๔

อภิสังขตสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุตล ๔ ประการ

[๑๖๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าว่า แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ฯลฯ
เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระสงฆ์ . . . นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นห้วงบุญ
ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัย
นำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล .

[๑๖๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณ
เท่านี้ มีไช้กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า เป็นกองบุญใหญ่
จะนับประมาณมิได้ .

[๑๖๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณน้ำในมหาสมุทรว่า ประมาณ
เท่านี้อาฟหกะ ๑- หรือว่าร้อยอาฟหกะ พันอาฟหกะ แสนอาฟหกะ มีไช้กระทำได้โดยง่าย ที่แท้
น้ำย่อมถึงความนับว่า เป็นกองน้ำใหญ่ จะนับประมาณมิได้ แม้ฉันใด ใครๆ จะประมาณบุญ
ของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำ
มาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มีไช้กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความ
นับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉะนั้นเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
พระพุทธรูปนี้ว่า

๑๑. ๑ อาฟหกะ เท่ากับ ๔ ทะนาน ฯ

[๑๖๐๖] แม่น้ำเป็นอันมากที่หมู่คือคณะนรชนอาศัยแล้ว ไหลไปยังสาคร
ทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้ เป็นที่ข้งน้ำอย่างใหญ่ มีสิ่งที่น่ากลัว
มาก เป็นที่อยู่ของหมู่มฤตนะ ฉนฺได สายธารแห่งบุญย่อมไหลไปสู่
นรชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน ที่นั่งและเครื่องปลาด
เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคร ฉะนั้นเหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๑

อภิสังขสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าว่า แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม
นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการ
ที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ . . . นี่เป็น
ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจากความ
ตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ การแจกการขอ ยินดี
ในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล .

[๑๖๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณ
เท่านี้ มีไช้กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า เป็นกองบุญใหญ่
จะนับจะประมาณมิได้ .

[๑๖๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาณที่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู
มที ย่อมไหลเรื่อยไปที่ปากน้ำใด จะนับจะประมาณน้ำที่ปากน้ำนั้นว่า ประมาณเท่านี้อาฟหกะ
หรือร้อยอาฟหกะ พันอาฟหกะ แสนอาฟหกะ มีไช้กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ แม่น้ำย่อมถึงความ
นับว่า เป็นกองน้ำใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ แม้ฉันใด ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวก
ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข
มีประมาณเท่านี้ มีไช้กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความ นับว่าเป็นกอง
บุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉะนั้นเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธรูปนี้ว่า

[๑๖๑๐] แม่น้ำเป็นอันมากที่หมู่คือคณะนรชนอาศัยแล้ว ย่อมไหลไปสู่
สาครทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้ เป็นที่ข้งน้ำอย่างใหญ่ มีสิ่ง
ที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่ของหมู่มฤตนะ ฉนฺได สายธารแห่งบุญย่อมไหล
ไปสู่ นรชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน ที่นั่งและเครื่อง
ปลาด เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคร ฉะนั้นเหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๒

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

อภิสันหสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุตล ๔ ประการ

[๑๖๑๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ . . . นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก เป็นผู้มียปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเหตุให้ถึงความเกิดและความดับ เป็นอริยะะ เป็นไปเพื่อขำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกุริยกษทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุตล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล .

[๑๖๑๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย ห้วงบุญ ห้วงกุตล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุตลอันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุตล ย่อมถึงความนับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธรพจน์นี้ว่า

[๑๖๑๓] ผู้ใดต้องการบุญ ตั้งมั่นในกุตล เจริญมรรคเพื่อบรรลุอมตธรรม
ผู้นั้นบรรลุธรรมที่เป็นสาระ ยินดีในธรรมเป็นที่สิ้นไป (แห่งอาสวะ)
ย่อมไม่หวั่นไหวในเมื่อมีจราชมาถึง .

จบ สูตรที่ ๓

มัทธสนสูตรที่ ๑

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

[๑๖๑๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก มียศใหญ่ .

จบ สูตรที่ ๔

มัทธสนสูตรที่ ๒

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

[๑๖๑๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . เป็นผู้มียปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก มียศใหญ่ .

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๖๑๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

จบ สูตรที่ ๖

นันทียสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๗] กบิลพัสดุ์นิทาน . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยนั้นทียะ ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ ดูกรนันทิยะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มี
ความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๓

ภิกขุสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๘] กบิลพัสดุ์นิทาน . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่เจ้าศากยภัททิยะ ผู้ประทับนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรภัททิยะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา . . . อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อม
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๔

มหานามสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๙] กบิลพัสดุ์นิทาน . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่พระเจ้ามahanามศากยราชผู้
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรมหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา . . . อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้
แล ย่อมเป็นพระโสดาบันมีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๕

โสดาปัตติลังคสูตร

โสดาปัตติลังคะ ๔ ประการ

[๑๖๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสดาปัตติลังคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? คือ
การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังธรรม ๑ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสดาปัตติลังคะ ๔ ประการนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบสคาถกปญญาภิสังขารวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสังขตสูตรที่ ๑	๒. อภิสังขตสูตรที่ ๒
๓. อภิสังขตสูตรที่ ๓	๔. มหัทธนสูตรที่ ๑
๕. มหัทธนสูตรที่ ๒	๖. ภิกขุสูตร
๗. นันทิยะสูตร	๘. ภิกขุสูตร
๙. มหานามสูตร	๑๐. โสดาปัตติลังคสูตร

สัปปัญญาวรรคที่ ๖

สคาถกสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมเป็นพระ
โสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็น
ไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ใน
พระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว . . . ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธรพจน์นี้ว่า

[๑๖๒๒] ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต มีศีลอันงาม ที่พระ
อริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความ
เห็นตรง บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นคน ไม่ขัดสน ชีวิตของเขา ไม่เปล่า
ประโยชน์ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระ-
พุทธเจ้า พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็น
ธรรม ดังนี้ .

จบ สูตรที่ ๑

วิสสุตถสูตร

ว่าด้วยพระอริยบุคคลมีน้อยกว่ากันโดยลำดับ

[๑๖๒๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถี
แล้ว ไปโดยลำดับ ถึงพระนครกบิลพัสดุ์ ด้วยกรณียกิจบางอย่าง พวกเจ้าศากยยะชาวพระนคร
กบิลพัสดุ์ได้ทราบข่าวว่า ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถี มาถึงพระนครกบิลพัสดุ์
แล้ว จึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุรูปนั้นถึงที่อยู่ ทรงอภิวาทภิกษุนั้นแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
หนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามภิกษุนั้นว่า

[๑๖๒๔] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่ประชวร และยังมีพระกำลังหรือ?

ภิกษุนั้นทูลว่า พระผู้มีพระภาค ไม่ประชวรและยังมีพระกำลัง ขอถวายพระพร .

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ?

ภิก. แม้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร .

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ?

ภิก. แม้ภิกษุสงฆ์ก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร .

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ระหว่างพรรษานี้ อะไรๆ ที่ท่านได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระ
พักตร์พระผู้มีพระภาค มียุหรือ?

ภิก. ขอถวายพระพร เรื่องนี้อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระ
ภาคว่า ดูกุณิกะทั้งหลาย ภิกษุผู้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ
เพราะสังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ สิ้นไป จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลก
นั้นเป็นธรรมดา มีมากกว่า อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์ผู้มี
พระภาคว่า ดูกุณิกะทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชนอื่นเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ สิ้นไป
จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็น
สกทาคามี เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป และเพราะระคะ โทสะ โมหะ เบาบาง กลับมาสู่โลกนี้
อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีมากกว่า อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟัง
มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกุณิกะทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓
สิ้นไป และเพราะระคะ โทสะ โมหะ เบาบาง กลับมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำ
ที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า มีมากกว่า .

จบ สูตรที่ ๒

ธรรมทินนสูตร

ธรรมทินนอุบาสกพยากรณ์โสดาปัตติผล

[๑๖๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระ
นครพาราณสี ครั้นนั้น อุบาสกชื่อว่า ธรรมทินนะ พร้อมด้วยอุบาสก ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้
มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อใดจะพึงมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพระองค์
ทั้งหลาย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงตรัสสอน โปรดทรงพราสอนข้อนั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย
เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุณธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้
ว่า พระสูตรเหล่านี้ที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบ
ด้วยความว่าง เราจักเข้าถึงพระสูตรเหล่านั้นตลอดกาลเป็นนิตย์อยู่ ดูกุณธรรมทินนะ ท่านทั้งหลาย
พึงศึกษาอย่างนี้แหละ .

[๑๖๒๖] ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายยังครองเรือน นอนกกกลูกอยู่
ยังหาจันทน์แคว้นกาสิ ยังใช้มาลาของหอมและเครื่องลูบไล้ ยังยินดีทองและเงินอยู่ จะเข้าถึง
พระสูตรที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยความ
ว่าง ตลอดนิตยกาลอยู่ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมอันยิ่ง
แก่ข้าพระองค์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่แล้วในสิกขาบท ๕ เถิด .

พ. ดูกุณธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย
จักเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . .
จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกุณธรรมทินนะ
ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ .

ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ทั้งหลาย และข้าพระองค์ทั้งหลายเห็นชัดในธรรม
เหล่านั้น เพราะว่า ข้าพระองค์ทั้งหลาย ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า . . .
ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไป
เพื่อสมาธิ .

พ. ดูกุณธรรมทินนะ เป็นลาภของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล
อันท่านทั้งหลายพยากรณ์แล้ว .

จบ สูตรที่ ๓

คิลาณสูตร

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการ

[๑๖๒๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์
แคว้นสักกะ ก็สมัยนั้น ภิกษุมารูปรกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มี
พระภาคทรงทำจิรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน พระเจ้ามahanามคทาย-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

* ราช ได้ทรงสดับข่าวว่า ภิกษุมารุประการทำจิวิกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจิวิสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ครั้นนั้น พระเจ้ามหานามศากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ยินมาว่า ภิกษุมารุประการทำจิวิกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจิวิสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้หม่อมฉันยังไม่ได้ฟัง ยังไม่ได้รับมา เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า อุบาสกผู้มีปัญญาฟังกล่าวสอนอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก .

[๑๖๒๘] พ. ดุกรมหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญา ฟังปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า ท่านจงเบาใจเถิดว่า ท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า . . . ในพระธรรม . . . ในพระสงฆ์ . . . มีศีลที่พระอริยเจ้าใครแล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาริ .

[๑๖๒๙] ดุกรมหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญา ครั้นปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการนี้แล้ว ฟังถามอย่างนี้ว่า ท่านมีความหวังโยในมารดาและบิดาอยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความหวังโยในมารดาและบิดาอยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม่ท่านจักกระทำความหวังโยในมารดาและบิดา ก็จักตายไป ถ้าแม่ท่านจักไม่กระทำความหวังโยในมารดาและบิดา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความหวังโยในมารดาและบิดาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราจะละความหวังโยในมารดาและบิดาของเราแล้ว .

[๑๖๓๐] อุบาสกนั้นฟังถามเขาอย่างนี้ว่า ก็ท่านยังมีความหวังโยในบุตรและภริยาอยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความหวังโยในบุตรและภริยาอยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม่ท่านจักกระทำความหวังโยในบุตรและภริยา ก็จักตายไป ถ้าแม่ท่านจักไม่กระทำความหวังโยในบุตรและภริยา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความหวังโยในบุตรและภริยาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราจะละความหวังโยในบุตรและภริยาของเราแล้ว

[๑๖๓๑] อุบาสกนั้นฟังถามเขาอย่างนี้ว่า ท่านยังมีความหวังโยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความหวังโยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า กามอันเป็นทิพย์ยังดีกว่า ประณีตกว่า กามอันเป็นของมนุษย์ ขอท่านจงปราศจितให้ออกจากกามอันเป็นของมนุษย์ แล้วน้อมจิตไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว จิตของเรา น้อมไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว .

[๑๖๓๒] อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์ยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นจาตุมหาราช ขอท่านจงปราศจितให้ออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราช แล้วน้อมจิตไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์เถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว จิตของเรา น้อมไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นยามายังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว . . . พวกเทพชั้นดุสิตยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นยามา . . . พวกเทพชั้นนิมมานรดียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นดุสิต . . . พวกเทพชั้นปรินิมิตตาสวรรค์ยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นนิมมานรดี . . . พรหมโลกยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นปรินิมิตตาสวรรค์ ขอท่านจงปราศจितให้ออกจากพวกเทพชั้นปรินิมิตตาสวรรค์ แล้วน้อมจิตไปในพรหมโลกเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นปรินิมิตตาสวรรค์แล้ว จิตของเรา น้อมไปในพรหมโลกแล้ว .

[๑๖๓๓] อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ แม้พรหมโลกก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ยังนับเนื่องในสังกาสะ ขอท่านจงปราศจितให้ออกจากพรหมโลก แล้วนำจิตเข้าไปในความดับสังกาสะเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพรหมโลกแล้ว เรานำจิตเข้าไปในความดับสังกาสะแล้ว ดุกรมหาบพิตร อาตมภาพไม่กล่าวถึงความต่างอะไรกันของอุบาสก ผู้มีจิตพ้นแล้วอย่างนี้ กับภิกษุผู้พ้นแล้วตั้งร้อยปี คือ พ้นด้วยวิมุตติเหมือนกัน .

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

[๑๖๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? คือ การกบัสตบบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล .

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งสภากามิผล
[๑๖๓๕] . . . ดูกิริยาทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสภากามิผล . . . .

จบ สุตที่ ๖

ผลสูตรที่ ๓

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอนาคามิผล

[๑๖๓๖] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล . . . .

จบ สุตที่ ๗

ผลสูตรที่ ๔

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอรหัตผล

[๑๖๓๗] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล . . . .

จบ สุตที่ ๘

ปฏิลาภสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการได้ปัญญา

[๑๖๓๘] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา . . . .

จบ สุตที่ ๙

วุฒิสสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาเจริญ

[๑๖๓๙] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา . . . .

จบ สุตที่ ๑๐

เวปัลลสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาไพบลย

[๑๖๔๐] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบลยแห่งปัญญา . . . .

จบ สุตที่ ๑๑

จบ สปัฏญวารคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สคาถสูตร	๒. วิสสุตถสูตร
๓. ธรรมทีนสูตร	๔. คิลานสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. ผลสูตรที่ ๓	๘. ผลสูตรที่ ๔
๙. ปฏิลาภสูตร	๑๐. วุฒิสสูตร
๑๑. เวปัลลสูตร.	

มหาปัฏญวารคที่ ๗

มหาปัฏญสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญามาก

[๑๖๔๑] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก . . . .

จบ สุตที่ ๑

ปฤปัญญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญาแน่นอน

[๑๖๔๒] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นอน . . . .

จบ สุตที่ ๒

วิปลลปัฏญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญาไพบลย

[๑๖๔๓] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบลย . . . .

จบ สุตที่ ๓

คัมภีรปัฏญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญาลึกซึ้ง

[๑๖๔๔] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้ง . . . .

จบ สุตที่ ๔

อัปมัตตปัฏญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญาหาประมาณมิได้

[๑๖๔๕] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาประมาณมิได้ . . . .

จบ สุตที่ ๕

ภุริปัฏญสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

เจริญ . . . มีปัญญาดังแผ่นดิน

[๑๖๔๖] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเพียงดังแผ่นดิน . . . .

จบ สูตรที่ ๖

พาหุลปัญญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญามาก

[๑๖๔๗] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก . . . .

จบ สูตรที่ ๗

สีมปัญญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญาเร็ว

[๑๖๔๘] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว . . . .

จบ สูตรที่ ๘

ลหุปัญญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญาเบา

[๑๖๔๙] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเบา . . . .

จบ สูตรที่ ๙

หาสปัญญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญาร่าเริง

[๑๖๕๐] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง . . . .

จบ สูตรที่ ๑๐

ชวนปัญญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญาไว

[๑๖๕๑] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไว . . . .

จบ สูตรที่ ๑๑

ติกขปัญญสูตร

เจริญ . . . มีปัญญากล้า

[๑๖๕๒] . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคมกล้า . . . .

จบ สูตรที่ ๑๒

นิพเพธิกปัญญสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญาชำแรกกิเลส

[๑๖๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส .

จบ สูตรที่ ๑๓

จบ มหาปัญญวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปัญญสูตร	๒. ปถปัญญสูตร
๓. วิปุลปัญญสูตร	๔. กัมภีรปัญญสูตร
๕. อัปปมัตตปัญญสูตร	๖. ภูริปัญญสูตร
๗. พาหุลปัญญสูตร	๘. สีมปัญญสูตร
๙. ลหุปัญญสูตร	๑๐. หาสปัญญสูตร
๑๑. ชวนปัญญสูตร	๑๒. ติกขปัญญสูตร
๑๓. นิพเพธิกปัญญสูตร .	

จบ โสดาปัตตสังยุต

๑๑. สัจจสังยุต

สมาธิวรรคที่ ๑

สมาธิสูตร

ผู้มีใจตั้งมั่นย่อมรู้ตามความเป็นจริง

[๑๖๕๔] สวรรัตถนิทาน . ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ฝึกหัดผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ฝึกหัดผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธ-

*คามินีปฎิพา .

* สมทัย นีทกชนิโร นีทกชนิโรคามินีปฏิปา เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหลีก
ออกเร้นอยู่ ภิกษุผู้หลีกออกเร้นอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดุรรกิษทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทกชฺ ฆล นีทกชนิโรคามินีปฏิปา.

* คำนี้นิบุปทอริยสัง ก็กลบตรเหล่านี้อัตหนึ่งในอดีตกาล . . . ในอนาคตกาล . . . ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กลบตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชเพื่อรู้ริยสัง ๔ นี้เลตามความ เป็นจริง ทุกริกษทั้งหลาย เพราะจะนั่นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำตามเพียรเพื่อรู้ตามความ เป็นจริงว่า นัทท ขล นัททกนิโรธคามินิบุปทา .

บรรพชิตโดยชอบ รู้แล้วตามความเป็นจริง กลบตรเหล่านี้นั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอริยสัง ๔ ตามความเป็นจริง กลบตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ จักรู้ตามความเป็นจริง กลบตรเหล่านี้นั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอริยสัง ๔ ตามความเป็นจริง กลบตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง กลบตรเหล่านี้นั้นทั้งหมด ย่อมรู้ซึ่งอริยสัง ๔ ตามความเป็นจริง อริยสัง ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัง ฯลฯ ทุกข-
 * นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง ก็กลบตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล . . . ในอนาคตกาล . . . ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ รู้ตามความเป็นจริง กลบตรเหล่านี้นั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอริยสัง ๔ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง ดุจรถิกษณ์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทกข์ ฯลฯ นีทกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักรู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมรู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล . . . ในอนาคตกาล . . . ในปัจจุบันกาล รู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอริยสัจ ๔ เหล่านี้ตามความเป็นจริง ดุจรถักษทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

[๒๑๕๙] ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
 พึ่งซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศแล้วซึ่ง
 ว่าเป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคต
 ประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักประกาศ
 ว่าเป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
กาล ประกาศอยู่ซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพรหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศ
อยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็สมณะหรือพรหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล . . . ใน
อนาคตกาล . . . ในปัจจุบันกาล ประกาศสิ่งซึ่งตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพรหมณ์เหล่า
นั้นทั้งหมดประกาศอริยสัจ ๔ เหล่านี้ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง ดุริยการทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข ฯลฯ นี้
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๖

วิตักกสูตร

ว่าด้วยการตรึกในอริยสัจ ๔

[๑๖๖๐] ดุริยการทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าตรึกถึงอกุศลวิตกอันลามก คือ กาม-

*วิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ซ่อนเพราะเหตุไร? เพราะวิตกเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความ
ดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะตรึก พึงตรึกว่า นี้ทุกข ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ซ่อนเพราะเหตุไร? เพราะความตรึกเหล่านี้ ประกอบด้วยประโยชน์
เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ
ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ดุริยการทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำ
ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๗

จินตสูตร

ว่าด้วยการคิดในอริยสัจ ๔

[๑๖๖๑] ดุริยการทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าคิดถึงอกุศลจิตอันลามกกว่า โลกเที่ยง
โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรรีก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรรีก็อย่าง
หนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้อง
หน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หาได้
ย่อมไม่เป็นอีกก็หาได้ ซ่อนเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่
พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย . . . นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่า
นี้ทุกข ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ซ่อนเพราะเหตุไร เพราะความคิดนี้ประกอบด้วยประ-
โยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย . . . นิพพาน ดุริยการทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข ฯลฯ นี้ทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๘

วิคคาหิกกถาสสูตร

ว่าด้วยการพูดที่ไม่เป็นประโยชน์

[๑๖๖๒] ดุริยการทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดถ้อยคำแค้นแค้นว่า ท่านไม่รู้ทั่ว
ถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด เรา
ปฏิบัติถูก สิ่งที่เราควรพูดก่อน ท่านพูดเสียทีหลัง สิ่งที่เราควรพูดทีหลัง ท่านพูดเสียก่อน เป็น
ประโยชน์แก่เรา ไม่เป็นประโยชน์แก่ท่าน ความเป็นไปอย่างอื่นที่คลาดเคลื่อน ท่านประพฤดิ
แล้ว ท่านยกวาทะขึ้นแล้วเพื่อเปลื้องวาทะของผู้อื่น ท่านถูกข่มขืนแล้ว ท่านจงชำระออก ถ้า
ท่านอาจ ซ่อนเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น
ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย . . . นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี้ทุกข ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ซ่อนเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็น
พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย . . . นิพพาน ดุริยการทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๙

ตริจณนกถาสสูตร

ว่าด้วยการพูดตริจณนกถา

[๑๖๖๓] ดุริยการทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดตริจณนกถา ซึ่งมีหลายอย่าง คือ
พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่อง
ผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่อง
นคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่
ลวักลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม ด้วย
ประการนั้นๆ ซ่อนเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นพรหมจรรย์
เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย . . . นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี้ทุกข
ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ซ่อนเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์
เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย . . . นิพพาน ดุริยการทั้งหลาย เพราะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ สมภาววรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมภาวสูตร	๒. ปฏิสัลลาลนสูตร
๓. กุลปตตสูตรที่ ๑	๔. กุลปตตสูตรที่ ๒
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๗. วิตกกสูตร	๘. จินตสูตร
๙. วิคคาหิกกถาสสูตร	๑๐. ตีรจลนากถาสสูตร
-

ธัมมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

ตถาคตสูตรที่ ๑

ทรงแสดงพระธรรมจักร

[๑๖๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์มาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุด
๒ อย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพ ส่วนสุด ๒ อย่างนั้นเป็นไฉน? คือ การประกอบตนให้
พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นของเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปถุชน ไม่ประเสริฐ
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ การประกอบความลำบากแก่ตน เป็นทุกข์ ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ๑ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุด ๒ อย่างเหล่านี้ อันตถาคต
ได้ตรัสรู้แล้ว กระทำกิจ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความ
ตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ก็ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนั้น . . . เป็นไฉน? คือ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นแหละ ซึ่งได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพ
ชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนี้แล อันตถาคตได้ตรัสรู้
แล้ว กระทำกิจ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อ
นิพพาน .

[๑๖๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสังขันธ์นี้แล คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่
ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบด้วยสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็น
ทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปราศจากสิ่งใดไม่ได้ แม้ข้อนั้นก็เป็นทุกข์
โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ ก็ทุกขสมุทัยอริยสังขันธ์นี้แล คือ ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่
ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ ความเพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่
กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็ทุกขนิโรธอริยสังขันธ์นี้แล คือ ความดับด้วยการสละโดย
ไม่เหลือแห่งตัณหาอันนั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัย ก็ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทาอริยสังขันธ์นี้แล คือ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ซึ่งได้แก่สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมา
สมาธิ .

[๑๖๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นีทุกขอริยสัง ฯลฯ ทุกขอริยสังนั้นควรกำหนดรู้ ฯลฯ
ทุกขอริยสังนั้นเรากำหนดรู้แล้ว .

[๑๖๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา
ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นีทุกขสมุทัยอริยสัง ฯลฯ ทุกขสมุทัยอริยสังนั้นควรละ ฯลฯ
ทุกขสมุทัยอริยสังนั้นเราละแล้ว .

[๑๖๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา
ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นีทุกขนิโรธอริยสัง ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสังนั้นควรกระทำให้
แจ้ง . ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสังนั้นเรากระทำให้แจ้งแล้ว

[๑๖๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินี
ปฏิปทาอริยสังนั้นควรเจริญ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังนั้นเราเจริญแล้ว .

[๑๖๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง
มีวนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัง ๔ เหล่านี้ของเรา ยังไม่บริสุทธิเพียงใด เรายัง
ไม่ปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้บุตรสัมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหม-
*โลก ในหมู่มสัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น ก็เมื่อใด ญาณทัสสนะ
(ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง มีวนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัง ๔ เหล่านี้
ของเรา บริสุทธิดีแล้ว เมื่อใด เราจึงปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้บุตรสัมาสัมโพธิญาณใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ ก็ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติที่สุด
บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ปลื้มใจ ชื่นชม
ภาษิตของพระผู้มีพระภาค .

[๑๖๗๑] ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจาก
ธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่ท่านโกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมจักรแล้ว พวก
ภุมมเทวดาได้ประกาศว่า นั้นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้ว ณ ปา
อิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือ
ใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้ พวกเทพชั้นจาตุมหาราชได้ฟังเสียงของพวกภุมมเทวดาแล้ว . . .
พวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว . . . พวกเทพชั้นยามาได้ฟังเสียง
ของพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว . . . พวกเทพชั้นดุสิตได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นยามาแล้ว . . . พวก
เทพชั้นนิมมานรดีได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นดุสิตแล้ว . . . พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีได้ฟังเสียง
ของพวกเทพชั้นนิมมานรดีแล้ว . . . พวกเทพที่นับเนื่องในหมู่พรหมได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้น
ปรนิมมิตวสวัตดีแล้ว ได้ประกาศว่า นั้นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศ
แล้ว ณ ปาอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร
พรหม หรือใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้ .

[๑๖๗๒] โดยขณะนั้น โดยครานั้น เสียงได้ระบือขึ้นไปจนถึงพรหมโลกด้วยประการ
ฉะนี้ ก็หมื่นโลกธาตุนั้นสะท้อนสะท้อนทั่วทั้ง สวรรค์อันยิ่ง หาประมาณมิได้ ได้ปรากฏ
แล้วในโลก ล่วงเทวณภพของพวกเทพดาทั้งหลาย .

[๑๖๗๓] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงเปล่งอาทานว่า โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ
โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ เพราะเหตุนี้คำว่า อัญญาโกณฑัญญะ จึงได้เป็นชื่อของท่านโกณฑัญญะ
ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑

ตถาคตสูตรที่ ๒

จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง เกิดแก่ตถาคต

[๑๖๗๔] ดุริยภิกษทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้นควร
กำหนดรู้ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย กำหนดรู้แล้ว .

[๑๖๗๕] ดุริยภิกษทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขสมุทยอริยสัจ ฯลฯ ทุกขสมุทัย
อริยสัจนั้นควรละ ฯลฯ ทุกขสมุทยอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย ละได้แล้ว .

[๑๖๗๖] ดุริยภิกษทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจ
นั้น ควรกระทำให้แจ้ง ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย กระทำให้แจ้งแล้ว .

[๑๖๗๗] ดุริยภิกษทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นควรเจริญ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้น
แก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้น
พระตถาคตทั้งหลาย เจริญแล้ว .

จบ สูตรที่ ๒

ขั้นธสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔

[๑๖๗๘] ดุริยภิกษทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ .

[๑๖๗๙] ดุริยภิกษทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจเป็นไฉน? ควรจะกล่าวได้ว่า อุปาทาน
ขั้น ๕ อุปาทานขั้น ๕ เป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานขั้นที่ก่อรูป อุปาทานขั้นที่ก่อเวทนา อุปาทาน
ขั้นที่ก่อสัญญา อุปาทานขั้นที่ก่อสังขาร อุปาทานขั้นที่ก่อวิญญาณ นี่เรียกว่าทุกขอริยสัจ .

[๑๖๘๐] ก็ทุกขสมุทยอริยสัจเป็นไฉน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วย ความ
กำหนดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา
วิภวตัณหา นี่เรียกว่า ทุกขสมุทยอริยสัจ .

[๑๖๘๑] ก็ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไฉน? ความดับด้วยการสละโดยไม่เหลือแห่ง
ตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาศัยตัณหานั้น นี่เรียกว่า
ทุกขนิโรธอริยสัจ .

[๑๖๘๒] ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ นั้นแหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

[๑๖๘๓] ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๓

อายตนสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔

[๑๖๘๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้ อริยสัจ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ .

[๑๖๘๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจเป็นไหน? ควรจะกล่าวว่า อายตนะ ภายใน ๖ อายตนะภายใน ๖ เป็นไหน? คือ อายตนะคือตา ฯลฯ อายตนะคือใจ นี้เรียกว่า ทุกขอริยสัจ .

[๑๖๘๖] ก็ทุกขสมุทยอริยสัจเป็นไหน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วย ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุทยอริยสัจ .

[๑๖๘๗] ก็ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไหน? ความดับด้วยการสละโดยไม่เหลือแห่ง ตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหานั้น นี้เรียกว่า ทุกข-
*นิโรธอริยสัจ .

[๑๖๘๘] ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นไหน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ .

[๑๖๘๙] ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๔

ธารณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัจ ๔

[๑๖๙๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงไว้เกิด .

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำซึ่งอริยสัจที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว .

พ. ดูกุริยกษ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ ทุกขสมุทยอริยสัจ เป็นข้อที่ ๒ ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล .

[๑๖๙๑] พ. ดูกุริยกษ ดิฉันๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอทรงจำได้ เราแสดงทุกขสมุทยอริยสัจเป็นข้อที่ ๒ เธอก็ทรง จำได้ เราแสดงทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ เธอก็ทรงจำได้ เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แล ดูกุริยกษ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๕

ธารณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัจ ๔ อย่างถูกต้อง

[๑๖๙๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงไว้แล้วเกิด เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้า พระองค์ทรงจำได้ ซึ่งอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว .

พ. ดูกุริยกษ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ ที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขอริยสัจ ข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าว อย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจัก บอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำ อริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล .

[๑๖๙๓] พ. ดูกุริยกษ ดิฉันๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอก็ทรงจำได้ ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าว อย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ข้อที่ ๑ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขอริยสังขข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ
เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใด
ผู้หนึ่งจะฟังกล่าวอย่างนี้ว่า นิมิชทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรง
แสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทาอริยสังขข้อที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ เธอจงทรงจำอริยสังข ๔ ที่
เราแสดงแล้วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความ
เป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๖

อริชาสูตร

ว่าด้วยอริชา

[๑๖๙๔] ภิกษุหนึ่งนั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อริชาฯ ดังนี้ อริชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคล
จึงจะชื่อว่าตกอยู่ในอริชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ความไม่รู้ในทุกข์ ในเหตุให้
เกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางที่จะให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่าอริชา และด้วยเหตุเพียง
เท่านี้ บุคคลย่อมชื่อว่าตกอยู่ในอริชา ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียร
เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๗

วิชาสูตร

ว่าด้วยวิชา

[๑๖๙๕] ภิกษุหนึ่งนั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วิชาฯ ดังนี้ วิชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึง
จะชื่อว่าถึงวิชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ความรู้ในทุกข์ ในเหตุให้เกิดทุกข์ ใน
ความดับทุกข์ ในทางที่จะให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่า วิชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคล
ย่อมชื่อว่าถึงวิชา ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็น
จริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๘

สังกาสนสูตร

ว่าด้วยบัญญัติแห่งอริยสังข ๔

[๑๖๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติว่า นี่เป็นทุกขอริยสังข อักขระ พยัญชนะ
การจำแนกในทุกขอริยสังขนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี่เป็นทุกขอริยสังข ฯลฯ
เราบัญญัติว่า นี่เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข อักขระ พยัญชนะ การจำแนกทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทาอริยสังขนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี่เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา-
*อริยสังข ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความ
เป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๙

ตถสูตร

ว่าด้วยของจริงแท้ ๔ อย่าง

[๑๖๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็น
อย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างนี้เป็นไฉน? สิ่งนี้ว่า นีทุกข นีเหตุให้เกิดทุกข์ นีความดับทุกข์ นีทาง
ให้ถึงความดับทุกข์ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้
ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร
เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข นีทุกขสมุทัย นีทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ธรรมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑	๒. ตถาคตสูตรที่ ๒
๓. ชันธสูตร	๔. อายตนสูตร
๕. ธารณสูตรที่ ๑	๖. ธารณสูตรที่ ๒
๗. อริชาสูตร	๘. วิชาสูตร
๙. สังกาสนสูตร	๑๐. ตถสูตร

โกฏิตามวรรคที่ ๓

วิชชีสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการตรัสรู้และไม่ตรัสรู้ริยสังข ๔

[๑๖๙๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกฏิตามในแคว้นวัชชี ณ ที่นั้นแล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้
แทงตลอดอริยสัจ ๔ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงเล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอด
กาลนานอย่างนี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดทุกขอริยสัจ ๑
ทุกขสมุทัยอริยสัจ ๑ ทุกขนิโรธอริยสัจ ๑ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ๑ เราด้วย เธอ
ทั้งหลายด้วย จึงเล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ ดูภิกษุทั้งหลาย
ทุกขอริยสัจ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้ว แทงตลอดแล้ว ทุกขสมุทัยอริยสัจ . . .
ทุกขนิโรธอริยสัจ . . . ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้ว
แทงตลอดแล้ว ตัณหาในภพขาดสูญแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี
พระผู้มีพระภาคผู้สุดตถาคต ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์
ต่อไปอีกว่า

[๑๖๙๙] เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง เราและเธอทั้งหลายได้
ท่องเที่ยวไปในชาติเนิ่นๆ ตลอดกาลนาน อริยสัจ ๔ เหล่านี้ เรา
และเธอทั้งหลายเห็นแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพลอนขึ้นได้แล้ว มุล-

*แห่งทุกข์ตัดขาดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สุตที่ ๑

วิชชีสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้ชัดและไม่รู้ชัดอริยสัจ ๔

[๑๗๐๐] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมไม่รู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ . . . นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น นับว่าเป็น
สมณะในพวกสมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้
แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่ง
เอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๑๗๐๑] ดูภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ . . . นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น นับว่าเป็น
สมณะในพวกสมณะ และนับว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง
แล้วซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่ง
เอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ พระผู้มีพระภาคผู้สุดตถาคต ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว
จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๗๐๒] ชนเหล่าใดย่อมไม่รู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับ
ทุกข์ โดยประการที่ปวง ไม่มีเหลือ และไม่รู้ชัดซึ่งทางให้ถึงความ
สงบทุกข์ ชนเหล่านั้นเสื่อมแล้วจากเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ
ไม่ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ เข้าถึงชาติและชราโดยแท้ ส่วนชน
เหล่าใดย่อมรู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ โดย
ประการที่ปวง ไม่มีเหลือ และรู้ชัดซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์ ชน
เหล่านั้นถึงพร้อมแล้วด้วยเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ ควรเพื่อ
กระทำที่สุดทุกข์ ไม่เข้าถึงชาติและชรา.

จบ สุตที่ ๒

สัมมาสัมพุทธสูตร

ว่าด้วยความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๗๐๓] พระนเรศวรตถิ. ดูภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล
ดูภิกษุทั้งหลาย เพราะได้ตรัสรู้หรืออริยสัจ ๔ ประการนี้แล ตามความเป็นจริง ตถาคตเขาจึงกล่าว
ว่า เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียร เพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สุตที่ ๓

อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๗๐๔] พระนเรศวรตถิ. ดูภิกษุทั้งหลาย ก็พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
เหล่าใดในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น
ตรัสรู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งใน
อนาคตกาล จักตรัสรู้ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดแล้ว จักตรัสรู้
อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ตรัสรู้
อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง
อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ . . . ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็พระ-
*อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง . . . จักตรัสรู้ . . .
ตรัสรู้อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตาม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ความเป็นจริง ดุริยทัชชทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๔

สอวักขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นอาสวะ

[๑๓๐๕] ดุริยทัชชทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็น ไม่กล่าวความ
สิ้นอาสวะของผู้ไม่รู้ไม่เห็น ก็ความสิ้นอาสวะของผู้รู้อะไร ผู้เห็นอะไร? ความสิ้นอาสวะของ
ผู้เห็นว่า นีทุกข . . . นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดุริยทัชชทั้งหลาย ความสิ้นอาสวะของผู้รู้อย่างนี้
ผู้เห็นอย่างนี้แล ดุริยทัชชทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้
ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๕

มิตตสูตร

ว่าด้วยการอนุเคราะห์มิตร

[๑๓๐๖] ดุริยทัชชทั้งหลาย ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งและ
ชนเหล่าใดจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม จะพึงสำคัญถ้อยคำว่าเป็นสิ่งที่ตนควร
เชื่อฟังชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้หรืออริยสัจ ๔
ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขอริยสัจ . . . ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาหรืออริยสัจ
ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง . . . ชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมทาน
ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้หรืออริยสัจ ๔ เหล่านี้แลตามความเป็นจริง ดุริยทัชชทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นี
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๖

ตถสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔ เป็นของจริงแท้

[๑๓๐๗] ดุริยทัชชทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ . . . ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาหรืออริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน
ไม่เป็นอย่างอื่น เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าอริยสัจ ดุริยทัชชทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๗

โลกสูตร

พระตถาคตเป็นอริยะในโลกทั้งปวง

[๑๓๐๘] ดุริยทัชชทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ . . . ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาหรืออริยสัจ ตถาคตเป็นอริยะในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่มสัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า
อริยสัจ ดุริยทัชชทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความ
เป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๘

ปริณญะยสูตร

ว่าด้วยหน้าที่ในอริยสัจ ๔

[๑๓๐๙] ดุริยทัชชทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ . . . ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาหรืออริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล บรรดาอริยสัจ ๔ ประการนี้
อริยสัจที่ควรกำหนดรู้ ที่ควรละ ที่ควรกระทำให้แจ้ง ที่ควรให้เกิดมี มีอยู่ ก็อริยสัจที่ควรกำหนดรู้
เป็นไหน? ทุกขหรืออริยสัจ ควรกำหนดรู้ ทุกขสมุทัยหรืออริยสัจ ควรละ ทุกขนิโรธหรืออริยสัจ ควร
กระทำให้แจ้ง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาหรืออริยสัจ ควรให้เกิดมี ดุริยทัชชทั้งหลาย เพราะฉะนั้น
แหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๙

ควัมปติสูตร

ผู้เห็นทุกข ชื่อว่าเห็นในสมุทัยนิโรธมรรค

[๑๓๑๐] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เถระมากรูปอยู่ ณ เมืองสหขนิยะ แคว้นเจติย ก็สมัยนั้น
เมื่อภิกษุผู้เถระมากรูปกลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉิมกาล นั่งประชุมกันในโรงกลม เกิดสนทนา
กันขึ้นในระหว่างประชุมว่า ดูราวาสทั้งหลาย ผู้ใดหนอแลย่อมเห็นทุกขผู้เห็นชื่อว่าย่อมเห็น
แม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

[๑๓๑๑] เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระควัมปติเถระได้กล่าวกะ
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ผมได้ฟังมา ได้รับมาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า
ผู้ใดย่อมเห็นทุกข ผู้เห็นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ผู้ใดยอมเห็นทุกขสมทัย ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมเห็นแม่ทุกข แม่ทุกขนิโร แม่ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา
ผู้ใดยอมเห็นทุกขนิโร ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นแม่ทุกข แม่ทุกขสมทัย แม่ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา
ผู้ใดยอมเห็นทุกขนิโรคามินีปฏิปทา ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นแม่ทุกข แม่ทุกขสมทัย แม่ทุกขนิโร .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โภจิกาวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรค คือ

๑. วัชชีสูตรที่ ๑	๒. วัชชีสูตรที่ ๒
๓. สัมมาสัมพุทธสูตร	๔. อรหันตสูตร
๕. อาสวักขยสูตร	๖. มิตตสูตร
๗. ตถสูตร	๘. โลกสูตร
๙. ปริญญะยสูตร	๑๐. คัมภีรสูตร.

สืลปาปรณวรรคที่ ๔

สืลปาสสูตร

เปรียบสิ่งที่ตรัสรู้มากเหมือนใบไม้บนต้น

[๑๗๑๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สืลปาวน ใกล้เมืองโกสัมพี
ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงถือใบประดูลาย ๒-๓ ใบด้วยฝ่าพระหัตถ์ แล้วตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายมา แล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ใบ
ประดูลาย ๒-๓ ใบที่เรากล่าวด้วยฝ่ามือกับใบที่บนต้น ไฉนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใบประดูลาย ๒-๓ ใบที่พระผู้มีพระภาคทรงถือด้วยฝ่าพระหัตถ์มี
ประมาณน้อย ที่บนต้นมากกว่า พระเจ้าข้า .

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วมิได้บอกเธอทั้งหลายมีมาก
ก็เพราะเหตุไรเราจึงไม่บอก เพราะสิ่งนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ มิใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น
ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้
นิพพาน เพราะเหตุนี้ เราจึงไม่บอก .

[๑๗๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งอะไรเราได้บอกแล้ว เราได้บอกแล้วว่า นี่ทุกข . . .
นี่ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา ก็เพราะเหตุไรเราจึงบอก เพราะสิ่งนั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็น
พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย . . . นิพพาน เพราะฉะนั้น เราจึงบอก ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข
ฯลฯ นี่ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๑

ขทิสสูตร

ว่าด้วยการทำที่สุดแห่งทุกขเพราะตรัสรู้ร้อยสี่ ๔

[๑๗๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขร้อยสี่ . . .
ทุกขนิโรคามินีปฏิปทาหรือร้อยสี่ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกขโดยชอบ ดังนี้
มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบตะเคียน ใบทองหลาง
หรือใบมะขามป้อม ห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ขอนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉะนั้น ผู้ใดฟังกล่าว
อย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขร้อยสี่ ฯลฯ ทุกขนิโรคามินีปฏิปทาหรือร้อยสี่ ตามความเป็นจริง
แล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกขโดยชอบ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๑๗๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดแลฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขร้อยสี่ . . .
ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกขโดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบบัว ใบทองกวาว หรือใบย่านทราย
ห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฉะนั้น ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้
ทุกขร้อยสี่ . . . ทุกขนิโรคามินีปฏิปทาหรือร้อยสี่ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข
โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข ฯลฯ นี่ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๒

ทันทสูตร

ผู้ท่องเที่ยวไปในโลกเพราะไม่เห็นอริยสัจ

[๑๗๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่บุคคลขว้างขึ้นไปบนอากาศแล้ว
บางครั้งเอาโคนตกลงมาก็มี บางคราวเอาตอนกลางตกลงมาก็มี บางคราวเอาปลายตกลงมาก็มี
ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีนิวรณ์ คืออวิชชา มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ ได้เล่นไปอยู่ ท่อง-
*เที่ยวไปอยู่ บางคราวจากโลกนี้ไปสุปรโลกก็มี บางคราวจากปรโลกมาสู่โลกนี้ก็มี ฉะนั้นเหมือนกัน
ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรคามินีปฏิปทาหรือร้อยสี่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๓

เจลสูตร

ให้รีบเพียรเพื่อตรัสรู้ เหมือนรีบดับไฟบนศีรษะ

[๑๓๑๓] พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อผ้าหรือ
ศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว จะควรกระทำอย่างไร? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เมื่อผ้าหรือศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว ควรจะกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหัส ความ
ไม่ย่อเย้อ ความไม่ทอดยถา สติและสัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อดับผ้าหรือศีรษะนั้น .

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงวางเฉย ไม่ใส่ใจถึงผ้าหรือศีรษะที่ถูกไฟไหม้ แล้ว
พึงกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหัส ความไม่ย่อเย้อ ความไม่ทอดยถา สติและ
สัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อตรัสรู้หรือริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ตรัสรู้ตามความเป็นจริง หรือริยสัจ ๔ เป็น
ไหน? คือ ทุกขหรือริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาหรือริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น
แหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๔

สัตตีสถสูตร

ว่าด้วยการตรัสรู้หรือริยสัจ ๔

[๑๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีอายุร้อยปี พึงกล่าวอย่างนี้กะผู้มี
ชีวิตอยู่ร้อยปีว่า มาเกิด บุรุษผู้เจริญ ชนทั้งหลายจักเอาหอกร้อยเล่มทิ่มแทงท่าน ในเวลาเช้า . . .
ในเวลาเที่ยง . . . ในเวลาเย็น ท่านนั้นถูกเขาเอาหอกสามร้อยเล่มทิ่มแทงอยู่ทุกวันๆ มีอายุร้อยปี
มีชีวิตอยู่ร้อยปี จักตรัสรู้ หรือริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ตรัสรู้โดยล่วงร้อยปีไป กลบตรุษผู้เป็นไปในอำนาจ
แห่งประโยชน์ควรจะได้รับเอา ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าสังสารนี้มีเบื้องต้นที่สุดอันบุคคลไป
ตามอยู่ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดแห่งการประหารด้วยหอก ดาบ หลาว และขวานย่อมไม่ปรากฏ
ฉันใด ก็ข้อนี้พึงมีได้ฉันนั้นว่า ก็เราไม่กล่าวการตรัสรู้หรือริยสัจ ๔ พร้อมด้วยทุกข โทมนัส
แต่เรากล่าวการตรัสรู้หรือริยสัจ ๔ พร้อมด้วยสข โสมนัส หรือริยสัจ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขหรือริยสัจ
ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาหรือริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๕

ปาณสูตร

ผู้ถึงพร้อมด้วยทฤษฎีพ้นจากอบายใหญ่

[๑๓๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงตัดหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้
ในชมพูทวีปนี้ แล้วรวบรวมเข้าด้วยกัน ครั้นแล้วกระทำให้เป็นหลาว ครั้นกระทำให้เป็นหลาว
แล้ว พึงร้อยสัตว์ขนาดใหญ่ในมหาสมุทรในหลาวขนาดใหญ่ สัตว์ขนาดกลางในหลาวขนาดกลาง
สัตว์ขนาดเล็กในหลาวขนาดเล็ก ก็สัตว์ขนาดเขื่องในมหาสมุทรยังไม่ทันหมด หญ้า ไม้ กิ่งไม้
และใบไม้ในชมพูทวีป พึงถึงความสิ้นไปหมดไปโดยแท้ การที่จะเอาหลาวร้อยสัตว์ขนาดเล็กใน
มหาสมุทร ซึ่งมีมากกว่าสัตว์ขนาดเขื่องนั้น มีไซ้กระทำได้ง่าย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะ
ตัวมันเล็ก ฉันใด อบายก็โตใหญ่ ฉันนั้น บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทฤษฎี? พ้นจากอบายที่ใหญ่โต
อย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นี
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๖

สุริยปมาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อนการตรัสรู้หรือริยสัจ

[๑๓๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมา
ก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อนแห่งการตรัสรู้หรือริยสัจ ๔
ตามความเป็นจริง คือ สัมมาทฤษฎี ฉะนั้นเหมือนกัน อันภิกษุผู้มีความเห็นชอบ พึงหวังข้อนี้
ได้ว่า จักรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๗

สุริยปมาสูตรที่ ๒

พระตถาคตอุบัติความสว่างย่อมปรากฏ

[๑๓๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระจันทร์และพระอาทิตย์ยังไม่เกิดขึ้นในโลกเพียงใด
ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมากมายก็ยังไม่เพียงนั้น เวลานั้นมีแต่ความมืดมิด มีแต่ความ
มัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวันไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและถึงเดือนก็ไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ไม่
ปรากฏ เมื่อใด พระจันทร์และพระอาทิตย์เกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้น ความปรากฏแห่งแสงสว่าง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
 แจ่มจ้าวอย่างมากก็ย่อมมี เวลานั้น ไม่มีความมืดมิด ไม่มีความมัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวัน
 ปรากฏ เดือนหนึ่งและถึงเดือนก็ปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ จันใด จันนั้นเหมือนกัน ภิกษุ
 ทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่อุบัติขึ้นในโลกเพียงใด ความปรากฏแห่ง
 แสงสว่างแจ่มแจ้งอย่างมากก็ยังไม่เพียงนั้น เวลานั้น มีแต่ความมืดมิด มีแต่ความมัวเป็นหมอก
 การบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผย การจำแนก การกระทำให้ง่าย ซึ่ง
 อริยสัจ ๔ ก็ยังไม่มี เมื่อใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก เมื่อนั้น
 ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มแจ้งอย่างมากก็ย่อมมี เวลานั้น ไม่มีความมืดมิด ไม่มีความมัวเป็น
 หมอก การบอก การแสดง . . . การกระทำให้ง่าย ซึ่งอริยสัจ ๔ ก็ย่อมมี อริยสัจ ๔ เป็นไฉน?
 คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
 เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
 *ปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๘

อินทขิลสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริง ย่อมรู้ผู้อื่นว่ารู้หรือไม่รู้

[๑๗๒๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัด
 ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อม
 ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่
 เปรียบเหมือนปยุ่นหรือปยุฝ่าย เป็นของเบา คอยจะลอยไปตามลม บุคคลวางไว้ที่ภาคพื้นอัน
 ราบเรียบแล้ว ลมทิศบูรพา พัดปยุ่นหรือปยุฝ่ายนั้นไปทางทิศประจิมได้ ลมทิศประจิมพัด
 เอาไปทางทิศบูรพาได้ ลมทิศอุดรพัดเอาไปทางทิศทักษิณได้ ลมทิศทักษิณพัดเอาไปทางทิศ
 อุดรได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะปยุ่นหรือปยุฝ่ายนั้นเป็นของเบาจันใด ดุรภิกษุทั้งหลาย
 ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข-

*นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์
 อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็น
 อริยสัจ ๔ จันนั้นเหมือนกัน .

[๑๗๒๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมรู้ตามความ
 เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่
 ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่
 เปรียบเหมือนเสาเหล็กหรือเสาหินมีรากลึก เขาฝังไว้ดีแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียง ถึงแม้
 ลมฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิศบูรพา . . . ทิศประจิม . . . ทิศอุดร . . . ทิศทักษิณ ก็ไม่สะเทือนสะท้าน
 หวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว จันใด สมณะ
 หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-

*ปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้
 เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว
 จันนั้นเหมือนกัน อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
 ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
 นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๙

วาทีสูตร

ผู้รู้ชัดตามเป็นจริง ไม่หวั่นไหวต่อผู้ยกวาทะ

[๑๗๒๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
 นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีความต้องการวาทะ ผู้
 แสวงหาวาทะ พึงมาจากทิศบูรพา . . . ทิศประจิม . . . ทิศอุดร . . . ทิศทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า
 จักยกวาทะของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจักสะเทือนสะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดย
 สหธรรม ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนเสาหิน ๑๖ คอก เสาหินนั้นมีรากลึกลงไป
 ข้างล่าง ๘ คอก ข้างบน ๘ คอก ถึงแม้ลมฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิศบูรพา . . . ทิศประจิม . . .
 ทิศอุดร . . . ทิศทักษิณ ก็ไม่สะเทือนสะท้านหวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก
 เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว จันใด ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
 นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีความต้องการวาทะ ผู้แสวงหาวาทะ พึงมาจาก
 ทิศบูรพา . . . ทิศประจิม . . . ทิศอุดร . . . ทิศทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า จักยกวาทะของภิกษุนั้น
 ภิกษุนั้นจักสะเทือนสะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดยสหธรรม ข้อนีมิใช่
 ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว จันนั้นเหมือนกัน อริยสัจ ๔
 เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดุรภิกษุทั้งหลาย
 เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
 นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๑๐

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จบ สีสปาปรณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสปาสูตร	๒. ขทิสสูตร
๓. ทัณเฑสูตร	๔. เจลสูตร
๕. สัตตีสตสูตร	๖. ปาณสูตร
๗. สุริยุปมาสูตรที่ ๑	๘. สุริยุปมาสูตรที่ ๒
๙. อินทขิลสูตร	๑๐. วาทีสูตร.

ปปาตวรรคที่ ๔

จินตสูตร

การคิดเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ ไม่มีประโยชน์

[๑๗๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาป-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนหนึ่งออกจากเมืองราชคฤห์ เข้าไปยังสระโบกขรณี
ชื่อสมาคธา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ ขอบสระโบก-
*ขรณีชื่อสมาคธา เข้าได้เห็นกองทัพบกประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่ก้นบัว ที่ขอบสระโบกขรณี
ชื่อสมาคธา ครั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า เราเชื่อว่าเป็นคนบ้า เชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว
เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก ครั้นนั้น บุรุษนั้นเข้าไปยังนครบอกแก่หมู่มหาชนว่า ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลาย เราเชื่อว่าเป็นคนบ้า เชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก หมู่
มหาชนถามว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าได้อย่างไร ท่านมีจิตฟุ้งซ่านอย่างไร สิ่งอะไรที่ไม่มี
ในโลกซึ่งท่านเห็นแล้ว?

บ. ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะบอกให้ทราบ เราออกจากกรุงราชคฤห์ เข้าไปยัง
สระโบกขรณีชื่อสมาคธา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ
ขอบสระโบกขรณีชื่อสมาคธา เราได้เห็นกองทัพบกประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่ก้นบัวที่ขอบสระ
โบกขรณีชื่อสมาคธา เราเป็นบ้าได้อย่างนี้ เรามีจิตฟุ้งซ่านอย่างนี้ ก็สิ่งนี้ไม่มีในโลก เราเห็น
แล้ว .

มหา. ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าแน่ ท่านมีจิตฟุ้งซ่านแน่ ก็และสิ่งนี้ไม่มีในโลก
ท่านเห็นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นได้เห็นสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ได้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นจริง .

[๑๗๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามเทวดากับอสูรประชิดกัน ก็
ในสงครามนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้ ก็พวกอสูรที่แพ้แล้วแล้ว ยังจิตของพวก
เทวดาให้วางงอแงอยู่ เข้าไปสับหรือสูรโดยทางก้นบัว เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิด
เรื่องโลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรรพก็อันนั้น
ชีพเป็นอื่น สรรพก็เป็นอื่น สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หาไม่ได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิด
นั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความ
คลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน .

[๑๗๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด ฟังคิดว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ
นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติหา ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนั้น ประกอบด้วยประโยชน์
เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย . . . เพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ
นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติหา .

จบ สูตรที่ ๑

ปปาตสูตร

ว่าด้วยเหวคือความเกิด

[๑๗๒๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏ ใกล้พระนคร
ราชคฤห์ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
มาเกิด เราจักเข้าไปยังยอดเขากั้นเขตแดนเพื่อพักกลางวัน ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก เสด็จเข้าไปยัง
ยอดเขากั้นเขตแดน ภิกษุรูปหนึ่งได้เห็นเหวใหญ่บนยอดเขากั้นเขตแดน ครั้นแล้วได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหวนี้ใหญ่ เหวนี้ใหญ่แท้ๆ เหวอื่นที่ใหญ่กว่า
และน่ากลัวกว่าเหวนี้อยู่หรือ พระเจ้าข้า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เหวอื่นที่ใหญ่
กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้อยู่ .

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้อยู่เป็นไหน?

[๑๗๒๙] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพรหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ . . . นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด . . . เพื่อความแก่ . . . เพื่อความตาย . . .
เพื่อความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโหม่นัสและความคับแค้นใจ ยินดีแล้ว ย่อม
ปรุ่งแต่งสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิดบ้าง . . . และความคับแค้นใจบ้าง ครั้นปรุ่งแต่ง
แล้ว ย่อมตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง . . . และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความ
ร่ำไร ความทุกข์ ความโหม่นัส ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ .

[๑๗๓๐] ดุรภิกษทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด . . . และความคับแค้นใจ ไม่ยินดีแล้ว
ย่อมไม่ปรุ่งแต่งสังขารทั้งหลายซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด . . . และความคับแค้นใจ ครั้นไม่ปรุ่งแต่ง
แล้ว ย่อมไม่ตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง . . . และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นจากความเกิด . . . และความคับแค้นใจย่อมพ้นจากทุกข์ ดุร
ภิกษทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติทา .

จบ สูตรที่ ๒

ปริพาหสูตร

ว่าด้วยความเร่าร้อน

[๑๗๓๑] ดุรภิกษทั้งหลาย นรกรชื่อว่ามีความร้อนมาก มีอยู่ในนรกรนั้น บุคคล
ยังเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยนัยตาได้ (แต่) เห็นรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่เห็นรูป
ที่น่าปรารถนา เห็นรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นรูปที่ไม่น่าชอบใจ
อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าชอบใจ ได้ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยหูได้ . . . ได้สดกลิ่นอย่างใด
อย่างหนึ่งด้วยจมูกได้ . . . ได้ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยลิ้นได้ . . . ได้ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใด
อย่างหนึ่งด้วยกายได้ . . . ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างหนึ่งด้วยใจได้ (แต่) รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าปรารถนา
อย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าปรารถนา รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าใคร่ รู้แจ้ง
รูปที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าพอใจ .

[๑๗๓๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเร่าร้อนมาก ความเร่าร้อนมากแท้ๆ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า
และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้ มีอยู่หรือ?

พ. ดุรภิกษ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้มีอยู่ .

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อน
นี้เป็นไฉน?

[๑๗๓๓] ดุรภิกษทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้ว ย่อมปรุ่งแต่ง ครั้น
ปรุ่งแต่งแล้ว ย่อมเร่าร้อนด้วยความเร่าร้อนเพราะความเกิดบ้าง ความแก่บ้าง ความตายบ้าง
ความเศร้าโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโหม่นัส และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด . . . ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไป
จากทุกข์ .

[๑๗๓๔] ดุรภิกษทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุ่งแต่ง
ครั้นไม่ปรุ่งแต่งแล้ว ย่อมไม่เร่าร้อน ด้วยความเร่าร้อนเพราะความเกิด . . . และความคับแค้นใจ
เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมพ้นจากความเกิด . . . ความคับแค้นใจ ย่อมพ้น
จากทุกข์ ดุรภิกษทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติทา .

จบ สูตรที่ ๓

กฏสูตร

ว่าด้วยฐานะที่มีได้และมีไม่ได้

[๑๗๓๕] ดุรภิกษทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ตรัสรู้ทุกข์ขอยังสั่งตาม
ความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ไม่ตรัสรู้ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติทาขอยังสั่งตามความเป็นจริงแล้ว จัก
กระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้
ว่า เราไม่ได้กระทำเรือนขึ้นแล้ว แล้วจักยกเรือนขึ้นบนแห่งเรือนยอด ดังนี้ ข้อนีมิใช่ฐานะที่
จะมีได้ ฉะนั้น ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกข์ขอยังสั่งตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ
ไม่ตรัสรู้ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติทาตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้
ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉะนั้นเหมือนกัน .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

[๑๓๓๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เรากระทำเรือนขึ้นแล้ว จักยกเรือนขึ้นบนแห่งเรือนยอด ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ จันใด ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ จันนั้นเหมือนกัน ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๔

วาลสูตร

ว่าด้วยการแห่งตลอดตามความเป็นจริงยาก

[๑๓๓๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ท่านพระอานนท์ได้เห็นลิจจวิกรมารมากด้วยกัน กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับเรียนศิลปะ ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด ครั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า พวกลิจจวิกรมารเหล่านี้ ที่จักยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว .

[๑๓๓๘] ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์ ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลีแล้ว เวลาปัจฉิมกาล กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเวลาเช้า ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ได้เห็นลิจจวิกรมารมากด้วยกัน กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับเรียนศิลปะ ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด ครั้นแล้ว ข้าพระองค์ได้มีความคิดว่า พวกลิจจวิกรมารเหล่านี้ที่ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรอาณนฺตฺ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อย่างไรจะทำได้ยากกว่ากัน หรือจะให้เกิดขึ้นได้ยากกว่ากัน? คือ การที่ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด กับการแห่งปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้วเป็น ๗ ส่วน .

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การแห่งปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้วเป็น ๗ ส่วน กระทำได้ยากกว่า และให้เกิดขึ้นได้ยากกว่าพระเจ้าข้า .

พ. ดุรอาณนฺตฺ ขนเหล่านี้ย่อมแห่งตลอดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ขนเหล่านั้นย่อมแห่งตลอดได้ยากกว่าโดยแท้ เพราะฉะนั้นแหละ อาณนฺตฺ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๔

อันธกัรสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริงไม่ตกไปสู่ที่มีด

[๑๓๓๙] . . . ดุรภิกษุทั้งหลาย โลกันตนรกมีแต่ความทุกข์ มีดคลุ้มมัวเป็นหมอกสัตว์ในโลกันตนรกนั้น ไม่ได้รับบริมพระจันทร์และพระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ .

[๑๓๔๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมืดนั้นมาก ความมืดนั้นมากแท้ๆ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้ มียูหรือ?

พ. ดุรภิกษุ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้มีอยู่ .

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้เป็นไฉน .

[๑๓๔๑] พ. ดุรภิกษุ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้วย่อมปรุ้งแต่ง ครั้นปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมตกไปสู่ความมืดคือความเกิด . . . และความคับแค้นใจ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด . . . ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ .

[๑๓๔๒] ดุรภิกษุ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลายซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุ้งแต่ง ครั้นไม่ปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมไม่ตกไปสู่ความมืดคือความเกิดบ้าง . . . และความคับแค้นใจ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นไปจากความเกิด . . . และความคับแค้นใจ ย่อมพ้นไปจากความทุกข์ ดุรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๖

ฉิลกप्พสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นมนุษย์ยาก

[๑๓๔๓] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษโยนแหก ซึ่งมีช่องเดียวลงไป
มหาสมุทร เตาตาดมอยู่ใต้มหาสมุทรนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอ
ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เตาตาดมอยู่ใต้มหาสมุทรนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ
จะสอดคอกให้เข้าไปในแหกซึ่งมีช่องเดียวโน้นได้บ้างหรือหนอ? กุริกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ถ้าล่วงกาลนานไปบางครั้งบางคราว เตาจะสอดคอกให้เข้าไปในแหกนั้นได้บ้าง .

พ. ดูกุริกษทั้งหลาย เตาตาดม ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ สอด
คอกให้เข้าไปในแหกซึ่งมีช่องเดียวโน้น ยังจะเร็วกว่า เรายอมกล่าวความเป็นมนุษย์เพราะคนพาล
ผู้ไปสุริยาบาศแล้วคราวเดียวก็หาได้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร? เพราะว่าในวินิบาตนี้ ไม่มีการ
ประพฤติธรรม การประพฤติชอบ การกระทำกุศล การกระทำบุญ มีแต่การเคียดแค้นและกัน
การเคียดแค้น ผู้มีกำลังน้อยกว่า ย่อมเป็นไปในวินิบาตนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็น
อริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? ก็ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริง
ว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๗

ฉิลกप्พสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการได้ความเป็นมนุษย์ยาก

[๑๓๔๔] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาปรุพินที่มีน้ำเป็นอันเดียวกัน บุรุษโยน
แหกซึ่งมีช่องเดียวลงไปใต้มหาปรุพินนั้น ลมทิศบูรพาพัดเอาแหกนั้น ไปทางทิศประจิม ลมทิศ
ประจิมพัดเอาไปทางทิศบูรพา ลมทิศอุดรพัดเอาไปทางทิศทักษิณ ลมทิศทักษิณพัดเอาไปทางทิศ
อุดร เตาตาดมอยู่ใต้มหาปรุพินนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอทั้งหลายจะ
สำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เตาตาดมอยู่ใต้มหาปรุพินนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอด
คอกให้เข้าไปในแหกซึ่งมีช่องเดียวโน้นได้บ้างหรือหนอ? กุริกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้อที่เตาตาดม ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอกเข้าไปในแหกซึ่งมี
ช่องเดียวโน้นเป็นของยาก .

พ. ฉะนั้นกุริกษทั้งหลาย การได้ความเป็นมนุษย์เป็นของยาก พระตถาคตตรัสว่า -

* สัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลกเป็นของยาก ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วจะรุ่งเรืองในโลก
ก็เป็นของยาก ความเป็นมนุษย์นี้เขาได้แล้ว พระตถาคตตรัสว่า สัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติแล้วในโลก
และธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วจะรุ่งเรืองอยู่ในโลก ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๘

สิเนรุสูตรที่ ๑

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

[๑๓๔๕] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหิน ประมาณเท่าเมล็ดถั่ว
เขียว ๗ ก้อนแห่งขุนเขาสิเนรุราช เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ด
ถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้วกับขุนเขาสิเนรุราช อย่างไหนจะมากกว่ากัน? กุริกษทั้งหลาย
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุราชมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว
๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้ว น้อยกว่า เมื่อเทียบกับขุนเขาสิเนรุราชแล้ว ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ด
ถั่วเขียว ๗ ก้อน ที่บุรุษนั้นเก็บไว้แล้ว ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วน
เสี้ยว .

พ. ดูกุริกษทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ตรีสรุแล้ว
ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไป หมดไปแล้ว มากกว่า
ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับ
กับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ขาติ ฉะนั้นเหมือนกัน
ดูกุริกษทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๙

สิเนรุสูตรที่ ๒

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

[๑๓๔๖] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาสิเนรุราชพังถึงความสิ้นไป หมดไป
เว้นก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขุนเขา
สิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ อย่างไหน
จะมากกว่ากัน? กุริกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
นี้แหละมากกว่า ก่อนเห็นประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก่อนที่ยังเหลืออยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับ
ขนขาสิเนรุราชที่สิ้นไปหมดไป ก่อนเห็นประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก่อนที่ยังเหลืออยู่ ย่อม
ไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ดุริยทัตตทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทิวา ตรีสรแล้ว
ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติที่สิ้นไปหมดไปแล้ว มากกว่า
ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับ
กองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไปหมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ ฉะนั้นเหมือนกัน ดุริย
ทัตตทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติ .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาตวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จินตสูตร	๒. ปาตสูตร
๓. ปริฬาสูตร	๔. ภูฏสูตร
๕. วาลสูตร	๖. อันธกัณฐสูตร
๗. นิลกฬสูตรที่ ๑	๘. นิลกฬสูตรที่ ๒
๙. ลินธุสูตรที่ ๑	๑๐. ลินธุสูตรที่ ๒

อภิสมยวรรคที่ ๖

นขลิสสูตร

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับฝ่นที่ปลายเล็บ

[๑๓๔๓] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชวนฝ่นเล็กน้อย ไว้ที่ปลายพระนขาแล้ว
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดุริยทัตตทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน ฝ่นเล็กน้อยที่ปลายเล็บที่เราชวนขึ้นนี้กับมหาปฐพีนี้ อย่างไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาปฐพีมากกว่า ฝ่นเล็กน้อยที่ปลายพระนขาอัน
พระผู้มีพระภาคทรงชวนขึ้นนี้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับมหาปฐพีแล้ว ฝ่นเล็กน้อยที่ปลาย
พระนขาที่พระผู้มีพระภาคชวนขึ้นแล้ว ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ดุริยทัตตทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกผู้สมบูรณ์
ด้วยทิวา ตรีสร ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติ ที่สิ้นไป
หมดไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้
ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไปหมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ
ดุริยทัตตทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติ .

จบ สูตรที่ ๑

โปกขรณสูตร

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับน้ำปลายหญาคา

[๑๓๔๔] ดุริยทัตตทั้งหลาย เปรียบเหมือนสระโปกขรณ โดยยาว ๕๐ โยชน์ โดย
กว้าง ๕๐ โยชน์ สูง ๕๐ โยชน์ เต็มด้วยน้ำเปี่ยมฝั่ง กาคิมกีนได้บุรุษเอาปลายหญาคาจุ่มน้ำขึ้น
จากสระนั้น เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำที่เขาเอาปลายหญาคาจุ่มขึ้น กับน้ำใน
สระโปกขรณ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในสระ
โปกขรณมากกว่า น้ำที่เขาเอาปลายหญาคาจุ่มขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในสระโปกขรณ
แล้ว น้ำที่เขาเอาปลายหญาคาจุ่มขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติ .

จบ สูตรที่ ๒

สัมเภชสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบที่ยังเหลือเท่ากับหยดน้ำ

[๑๓๔๕] ดุริยทัตตทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมนา
อจิรวดี สรรภู มหิ ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในทีใด บุรุษตักน้ำ ๒-๓ หยดขึ้นจากที่นั้น เธอ
ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น กับน้ำที่ไหลไปประจบกัน
ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบมากกว่า
น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน น้ำ ๒-๓ หยดที่
เขาตักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นี้โรคาณีนีปฏิบัติ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

จบ สูตรที่ ๓

สัมเภชสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดไปเท่ากับน้ำในแม่น้ำ

[๑๓๕๐] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมนา อจิรวดี สรภู มหิ ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด น้ำนั้น ฟุ้งถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือ น้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเทียบน้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่ง สิ้นไป หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน? กุริกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่งสิ้นไป หมดไป มากกว่า น้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ อยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน ซึ่งสิ้นไป หมดไปแล้ว น้ำ ๒-๓ หยดที่ยัง เหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน กุริกษทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๔

ปฐวิสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่ยังเหลือเท่ากับก้อนดิน

[๑๓๕๑] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อนจากแผ่นดินใหญ่ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ด กระเบา ๗ ก่อน ที่เขาเก็บไว้ กับแผ่นดินใหญ่ ไหนจะมากกว่ากัน? กุริกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่มากกว่า ก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่เขาเก็บไว้ มี ประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่เขาเก็บไว้ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน กุริกษทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๕

ปฐวิสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดไปเท่ากับแผ่นดิน

[๑๓๕๒] ดูกุริกษทั้งหลาย แผ่นดินใหญ่ฟุ้งถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือ ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความ หมดไป สิ้นไป ของแผ่นดินใหญ่ กับก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน? กุริกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่หมดไป สิ้นไป มากกว่า ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ที่หมดไป สิ้นไป ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก่อน ที่ยัง เหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน กุริกษทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๖

สมุททสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่เหลือเท่ากับหยดน้ำ

[๑๓๕๓] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษดักน้ำมหาสมุทร ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาดักขึ้น กับน้ำในมหาสมุทร ไหน จะมากกว่ากัน? กุริกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรมากกว่า น้ำ ๒-๓ หยด ที่เขาดักขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทร น้ำ ๒-๓ หยด ที่เขา ดักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน กุริกษทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๗

สมุททสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดเท่ากับมหาสมุทร

[๑๓๕๔] ดูกุริกษทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรฟุ้งถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือ น้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน? กุริกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไปมากกว่า น้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือมีประมาณ น้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไป น้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือ ย่อมไม่ถึงซึ่ง การนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน กุริกษทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

จบ สูตรที่ ๘

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่เหลือเท่ากับก้อนหิน

[๑๓๕๕] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน แห้งจนเขาหิมนวันต์ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ กับเขาหิมนวันต์ ไหนจะมากกว่ากัน? กุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เขาหิมนวันต์มากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับเขาหิมนวันต์ ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน กุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๙

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดไปเท่ากับขนเขา

[๑๓๕๖] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนขนเขาหิมนวันต์ พึงถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขนเขาหิมนวันต์ที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ไหนจะมากกว่ากัน? กุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขนเขาหิมนวันต์ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่าก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขนเขาหิมนวันต์ที่สิ้นไป หมดไป ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน กุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทิวฐิ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่าที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับการเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไป อย่างสูงเพียง ๗ ขาดิ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อภิสมยวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นขสิขาสสูตร	๒. โปกขรณีสสูตร
๓. สัมเภชชสูตรที่ ๑	๔. สัมเภชชสูตรที่ ๒
๕. ปฐวีสูตรที่ ๑	๖. ปฐวีสูตรที่ ๒
๗. สมททสูตรที่ ๑	๘. สมททสูตรที่ ๒
๙. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑	๑๐. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

อามกัณฺเฑนเปยฺยาล ปฐมวรรคที่ ๗

อัญญตรสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในมนุษย์น้อย

[๑๓๕๗] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชวนฝูงเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้วตรัสเรียกกุริยกษัตริย์ทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝูงเล็กน้อยที่เราชวนขึ้นไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่ ไหนจะมากกว่ากัน กุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝูงเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงชวนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝูงเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงชวนไว้ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว .

พ. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดนอกจากมนุษย์มีมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา .

จบ สูตรที่ ๑

ปัจจุจันตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในปัจจุจันตชนบทมาก

[๑๓๕๘] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชวนฝูงเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราซ้อนขึ้นไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มี
พระภาคทรงซ้อนไว้ในปลายพระนขา มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่
พระผู้มีพระภาคทรงซ้อนไว้ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบหรือแม้
ส่วนเสี้ยว .

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท มีประมาณ
น้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจฉิมชนบทมีมากกว่า ที่กลับมาเกิดในพวกมีลักษณะ
ซึ่งเป็นพวกที่ไม่รู้แจ้ง ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๒

ปัญญาสูตร

ว่าด้วยสัตว์มีปัญญากิจน้อย

[๑๓๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ประกอบด้วยปัญญากิจ
อันเป็นอริยะ มีประมาณน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ตกไปในอวิชชา เป็นฝูงมกาย มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๓

สุราเมรยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้งดเว้นการดื่มน้ำเมาเล็กน้อย

[๑๓๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ
สุราเมรยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ
สุราและเมรย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อุทกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เกิดในน้ำมีมาก

[๑๓๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกิดบนบก มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ที่เกิดในน้ำ มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๕

มัตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลมารดาเล็กน้อย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่มารดา มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่มารดา มีมากกว่า .

จบ สูตรที่ ๖

เปตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลบิดาเล็กน้อย

[๑๓๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่บิดาเล็กน้อย โดย
ที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่บิดา มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๗

สามัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลสมณะมีน้อย

[๑๓๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่สมณะมีน้อย โดย
ที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่สมณะ มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๘

พราหมัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลพราหมณ์มีน้อย

[๑๓๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่พราหมณ์มีน้อย
โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่พราหมณ์ มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๙

อปายิกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้อ่อนน้อมต่อผู้เจริญมีน้อย

[๑๓๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้มอบน้อมต่อบุคคลผู้เจริญใน
สกุล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่มอบน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในสกุล มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกัณฐกเปยยาล ปฐมวารคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญตรสูตร	๒. ปัจฉิมสูตร
๓. ปัญญาสูตร	๔. สุราเมรยสูตร

๕. อุทกสูตร   ๖. มัตเตยยสูตร
๗. เปตเตยยสูตร   ๘. สามัญญสูตร
๙. พรหมัญญสูตร   ๑๐. อปายิกสูตร

อามกธัญญเปยยาล ทุติยวรรคที่ ๘

ปาณาติปาตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นปาณาติบาตมีน้อย

[๑๗๖๖] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เว้นจากปาณาติบาตมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เว้นจากปาณาติบาต มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๑

อทินนาทานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นอทินนาทานมีน้อย

[๑๗๖๗] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากอทินนาทาน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากอทินนาทาน มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๒

กาเมสุมิจฉาจารสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นกาเมสุมิจฉาจารมีน้อย

[๑๗๖๘] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๓

มุลาวาทสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นมุลาวาทมีน้อย

[๑๗๖๙] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากมุลาวาทมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากมุลาวาท มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๔

เปสญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำส่อเสียดมีน้อย

[๑๗๗๐] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำส่อเสียด มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำส่อเสียด มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๕

ผรสุสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำหยาบมีน้อย

[๑๗๗๑] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำหยาบมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำหยาบมีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๖

สัมผัปปลาปสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการเพ้อเจ้อมีน้อย

[๑๗๗๒] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำเพ้อเจ้อ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำเพ้อเจ้อมีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๗

พัชสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการพรากพัชคามมีน้อย

[๑๗๗๓] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการพรากพัชคาม และภุตคาม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการพรากพัชคามและภุตคาม มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๘

วิกาลโภชนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นบริโภคในเวลาวิกาลมีน้อย

[๑๗๗๔] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการบริโภคอาหาร ในเวลาวิกาล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๙

คันธวิเลปนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นเครื่องลูบไล้มีน้อย

[๑๗๗๕] ดูกฤกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการทัดทรง ประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการทัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีมากกว่า ฯลฯ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
จบ สุตที่ ๑๐
จบ อามกธัญญเปยยาล ทุตยวรรคที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร	๒. อทินนาทานสูตร
๓. กาเมสมิจฉาจารสูตร	๔. มุสาวาทสูตร
๕. เปสญญสูตร	๖. ผรุสสูตร
๗. สัมผสปลาปสูตร	๘. พิชสูตร
๙. วิกาลโภชนสูตร	๑๐. กันธวิเลปนสูตร.

อามกธัญญเปยยาล ทุตยวรรคที่ ๙

นัจจสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการฟ้อนรำมีน้อย

[๑๓๓๖] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และการเล่นอันเป็นข้าศึก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และการเล่นอันเป็นข้าศึก มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สุตที่ ๑

สยนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการนั่งนอนในที่นั่งนอนสูงใหญ่มีน้อย

[๑๓๓๗] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งนอนอันสูงใหญ่ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งนอนอันสูงใหญ่ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สุตที่ ๒

รชตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเงินทองมีน้อย

[๑๓๓๘] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สุตที่ ๓

ธัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการรับธัญญาชาติดิบมีน้อย

[๑๓๓๙] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับธัญญาชาติดิบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับธัญญาชาติดิบ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สุตที่ ๔

มังสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเนื้อดิบมีน้อย

[๑๓๔๐] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สุตที่ ๕

กมาริกาสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเด็กหญิงมีน้อย

[๑๓๔๑] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สุตที่ ๖

ทาสีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับทาสมีน้อย

[๑๓๔๒] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สุตที่ ๗

อเชฟกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับแพะและแกะมีน้อย

[๑๓๔๓] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับแพะและแกะ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับแพะและแกะมีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สุตที่ ๘

กุกกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับไก่และสุกรมีน้อย

[๑๓๔๔] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไก่และสุกร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่จดเว้นจากการรับไถ่และสุกร มีมากกว่า .

จบ สูตรที่ ๙

หัตถิสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับช้างมีน้อย

[๑๓๘๕] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้จดเว้นจากการรับช้าง โค ม้า
และลา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่จดเว้นจากการรับช้าง โค ม้า และลา มีมากกว่า ฯลฯ .

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกัณฐกเปยยาล ตติยวรรคที่ ๙

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นัจจสูตร	๒. สยณสูตร
๓. ราชตสูตร	๔. ัญญสูตร
๕. มังสสูตร	๖. กุมาริกาสูตร
๗. ทาสีสูตร	๘. อเชฟกสูตร
๙. กุกกสูตร	๑๐. หัตถิสสูตร .

อามกัณฐกเปยยาล จตตถวรรคที่ ๑๐

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีการทำต่างๆ กัน

[๑๓๘๖] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้จดเว้นจากการรับไถ่และที่ดิน
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่จดเว้นจากการรับไถ่และที่ดิน มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๘๗] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้จดเว้นจากการซื้อและการขาย
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่จดเว้นจากการซื้อและการขายมีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๘๘] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้จดเว้นจากการประกอบ
ทุทธกรรมและการรับใช้มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่จดเว้นจากการประกอบทุทธกรรมและการรับใช้
มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๘๙] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้จดเว้นจากการไถ่ด้วยตราซึ่ง
การไถ่ด้วยของปลอม และการไถ่ด้วยเครื่องตวงวัด มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่จดเว้นจาก
การไถ่ด้วยตราซึ่ง การไถ่ด้วยของปลอม และการไถ่ด้วยเครื่องตวงวัด มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๙๐] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้จดเว้นจากการรับสินบน
การล่อลวง และการทำของปลอม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่จดเว้นจากการรับสินบน การ
ล่อลวง และการทำของปลอม มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๙๑] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้จดเว้นจากการตัด การฆ่า
การจองจำ การตีซึ่ง การปล้น และการรโชก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่จดเว้นจากการตัด
การฆ่า การจองจำ การตีซึ่ง การปล้น และการรโชก มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๙๒] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนฝืนไว้ในปลายพระนขา แล้วตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกุริกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ฝืนเล็กน้อยที่เราซ่อนไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝืนเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนไว้
ที่ปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝืนเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ่อน
ไว้ที่ปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว ดูกุริกษทั้งหลาย
ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติในพวกมนุษย์แล้วกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๙๓] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปแล้ว จะ
กลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในกำเนิด
สัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ .

ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดใน
พวกเทวดามีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์
ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๙๔] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากเทวดาแล้ว จะกลับมา
เกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ใน
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๙๕] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากเทวดาแล้ว จะกลับ
ไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ใน
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ .

[๑๓๙๖] ดูกุริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากนรกไปแล้ว จะกลับ
ไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๓๙๓] ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากนรกไปแล้ว จะกลับ
ไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ใน
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๓๙๔] ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไป
แล้ว กลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว
กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๓๙๕] ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไป
แล้ว จะกลับ ไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว
กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๔๐๐] ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะ
กลับ ไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดใน
นรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๔๐๑] ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะ
กลับ ไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก
มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๔๐๒] ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากปิตติวิสัย ไปแล้ว
จะกลับ ไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิด
ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๔๐๓] ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากปิตติวิสัยไปแล้ว
จะกลับ ไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดใน
ปิตติวิสัย มีมากกว่า ซอนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไหน?
คือ ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกิริยา
ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ยาวกรณ-
* ภาษิตนี้จบลงแล้ว กิริยาเหล่านั้นขึ้นขมยนิบัติพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค จะนี้แล .

จบ จักกเปยยาล

จบ สังขลังสังยุต

จบ มหาวารวรรคสังยุต

รวมสังยุตที่มีในมหาวารวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสังยุต	๒. โพฆณกสังยุต
๓. สติปัฏฐานสังยุต	๔. อินทริยสังยุต
๕. สัมมปปธานสังยุต	๖. พลสังยุต
๗. อิทธิปาทสังยุต	๘. อนุรุธสังยุต
๙. ฌานสังยุต	๑๐. อานาปานสังยุต
๑๑. โสตาปัตติสังยุต	๑๒. สังขลังสังยุต.
-